

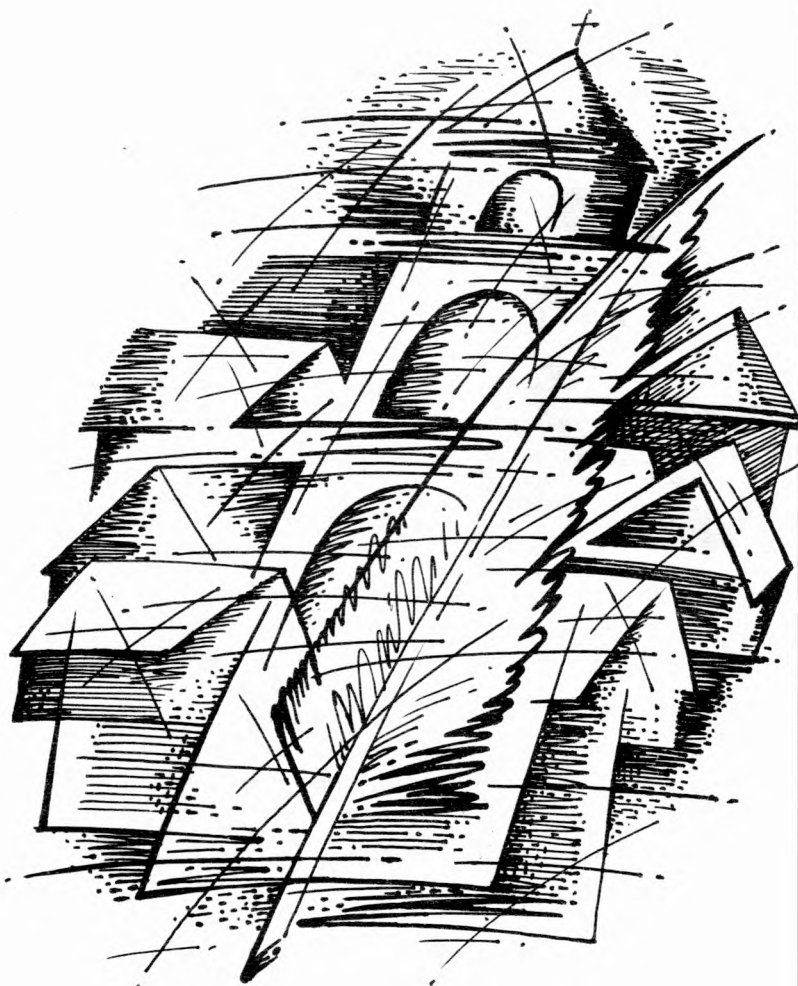

**Леанід
Дранько-
Майсюк**

ГАСПОДА

Узвысіцца над будзённасцю,
звыкласцю —
вось да чаго імкнуўся
Леанід Дранько-Майсюк,
складаючы вершы
для першых сваіх зборнікаў.
Гэтае імкненне засталася
з паэтам назаўсёды.
Яно прывяло
да вечнай тэмы хараства,
да акропальскага ўзвышэння,
да парыжскай стомленасці,
да радаснай трагедыі жыцця
у гасподзе беларускай паэзіі...

**Леанід
Дранько-Майсюк**

ГАСПОДА

Выбранае

Мінск
«Мастацкая
літаратура»
1998

УДК 882.6-1
ББК 84(4Бел)6
Д72

Серыя заснавана ў 1998 годзе

Рэдакцыйная калегія:

Серафім Андраюк
Уладзімір Гніламёдаў
Леанід Левановіч
Алесь Пісьмянкоў
Іван Пташнікаў
Вячаслаў Рагойша
Люба Тарасюк

ISBN 985-02-0401-X

© Л.В.Дранько-Майсюк, 1998
© А. І. Цароў. Распрацоўка
серыі, 1998

Вандроўнік
(1983)

* * *

Гэта цень мой вярнуўся дамоў,
Выпіў кварту халоднай вады,
Узышоў на вяршыні дубоў,
Абтрасаючы жалуды.

Часам гэтым стары сталяр
У павеці вычэсваў прамень.
На сабаку, што побач стаяў,
Трэскі падалі і мой цень.

Часам гэтым карміліся з рук
Качкі свойскія і журавы,
І ля будкі ляжаў ланцуг,
Парыжэлы і нежывы.

* * *

Хата мая, дзе павоі цвітуць...
Сонечны круг на хаце,
У кожным промні па зыркiм цвіку —
Гэта таксама распяцце.

А пра сябе ці варта казаць?
Кожная думка — трывога.
Сыдуцца людзі, і будуць чакаць,
І не пачуюць нічога.

Пэўна, яны пасмяюцца з мяне.
Я ж на людзей не крыўдую.
Смешкі патопяць у сумным віне —
Глечык віна прапаную.

Час развітання, і пойдучь яны.
Вернуцца з пашы каровы.
...Густа кладзецца на камяны
Змрок вечаровы.

* * *

Змярканне, спакой і трывога.
Да возера Чаква дарога
Засыпана лісцем лазовым,
Прыбітая сонным дажджом.

Узнікнуць наперадзе хвойкі,
І мох затуманіцца волкі,
І раптам вада паланянкай
Да ботаў маіх прыпадзе...

Вудзільшчык — турскі або хорскі¹ —
Вяртаецца конна да вёскі,
У левай далоні вудзільна,
У правай далоні аброць.

¹ Туры, Хорск — вёскі, якія знаходзяцца за два кіламетры на паўночны захад ад Давыд-Гарадка.

* * *

Не анёл у трубу уструбіў¹
У спакоі палескага ранку,
Дзе Васіль сваю Ганну згубіў,
Дзе хаваецца гром у буслянку, —

Па-над пашаю хмара плыла,
У лагчыне каровы сышліся.
Плэхат Ноевага вясла
Скаланаў сенажаці і высі.

А пастух гаварыў: «Як калі
Мне з заробкам... кароў тут багата,
За карову чатыры рублі
Я штомесяц бяру з кожнай хаты».

¹ Радок М. Багдановіча.

СУСЕД

Калі паміраў — убачыў раку
І лодку, якая чакала.
Сцяна, нібы хваля, на чэзлым цвіку
Стрэльбы вясло калыхала.

Стрэльбу спыніў і на шум ракі
Стрэліў —
 ляжанне апрыкла.
У белай кашулі пайшоў напрасткі
Да лодкі хадою звыклай.

Счарнела кашуля...
У крыку варон
Час плыў па змялелых прасторах
І лодку шчапаў,
Дзе забіты Харон
Ляжаў на збуцвелых какорах.

СУХАЯ ГАЛІНКА

«Раптоўны дотык. Гэта што:
Лязо ці промень зоркі?»
Самота, ціша, і ніхто
З ёй не пачне гаворкі.

Сама адказвае: «Калі
Лязо нажа, то, пэўна,
Схілюся хутка да зямлі
І гэтак траплю ў пекла.

А калі промень, калі ён
Бязмэтна так кранае —
Не дзень які, а мноства дзён
Пакутаваць мне ў раі».

* * *

Тут, у палескай глыбі,
Ночы, хоць вока згубі.
Лодкі свае не знойдзеш —
Без лодкі куды ты пойдзеш.

Як дотык да поўсці воўчай,
Ля ганка вада плюскоча,
Суседняя хата плыве,
А ў хаце суседка живе.

* * *

Цягне мяне сюды —
Да самай цёмнай вады,
Да берага найкрутога,
Дзе скруціць вязы¹ дарога.

Трактар сірочы гудзе,
Ахутаны змрокам воркі,
А на знаёмай вадзе
Кубло незнаёмай зоркі.

Далёка світанак ракі
І сонечныя краявіды.
Вернуцца князі Давыды
І спаляць свае гарадкі.

¹ Скруціць вязы́ (*давыд-гарадоцкае*) — зламаць галаву.

* * *

Коннік спыніўся,
І хваля на грыве апала,
Вось ён напіўся,
І зноў яна ў ветры зайграла.

На падваконне
Апусціцца гляк недапіты.
Выбух... і коннік
Долу схінецца забіты.

— Ты ж не дапіў!
Ажыві, хоць на хвілю адную...
Не, не ажыў...
Коннік голас гліняны не чуе.

Прыме зямля
У свой дол, як будзённае штосьці,
Косці каня,
Чалавека і глечыка косці.

* * *

Падсохнуць дарогі,
І стрэльбу куплю я
І ў пушчы сустрэну
Ласіху старую.

— Забі мяне! — скажа
Ласіха старая. —
Для гэтага свету
Я надта слабая.

Ласіха папросіць,
А я паслухмяны —
І пятніца знікне,
Як госць нежаданы.

І знікне субота,
А прыйдзе нядзеля —
Ласіха прысніцца,
І я звар'яцею.

КОРШАК

З лесу вярнуся, а певень маўчыць —
Кроў на страсе і на плоце.
Стрэльба на адубелым плячы,
І сонца ўжо на заходзе...

Коршак шкляны, табе ўдача пяе,
Воля ў каменным паглядзе.
Зноў прыляціш ты пад вокны мае
Ранкам, на комін сядзеш —

Ці гэта золак на воллі тваім,
Ці пеўневы грэбень адбіўся...
Печ запалю, каб стрыжнёвы дым
Вакол тваёй шыі абвіўся.

Скоцішся долу, палоннік мой.
Заенчыш у заячым пудзе...
Я пасябрую, коршак, з табой,
І ты замест пеўня будзеш.

* * *

Ты магутнікам стань на зямлі!
...Тым я стаў на зямлі, чым прасілі.
Долу ніцма — паны, каралі...
Горы, дрэвы галовы схілілі.

Падуладны абходзячы край,
Я заўважыў маленькую хату
І дзяўчынку вазьмі і спытай:
— Ты чыя?.. Паглядзела зацята

І зірнула на рукі мае,
Што хаваліся ў дымных аблоках,
І зірнула на ногі мае,
Што дарогу прагнулі глыбока,

Адказала: «Дачка я твая!
І таксама магутнага роду.
Чуеш грук? Гэта маці мая...
Да цябе яна йдзе з агароду».

ДОМ

Я дом будаваў на вякі,
Узводзіў падмурак высока,
Выкочвалася да ракі
З-за лесу далёкага сонца.

Я дом будаваў ля ракі,
І кожны вандроўнік спыняўся,
І доўга глядзеў з-пад рукі
На шчасце маё, і здзіўляўся.

І кожны глядзеў плытагон,
Забывшы стэрно на хвіліну:
«Няўжо на вякі гэта ён
Такую будзе даміну!»

Званіца, што побач была,
Тужлівым азвалася стогнам —
Трывога ў тым стогне жыла:
«Няўжо ён мяне перастоіць?»

І вучням настаўнік казаў:
«Мы сведкі цікавага, дзеці,
Сусед наш такое пачаў,
Чаго мы ніколі не ўгледзім».

І так бервяно к бервяну
За сценай узводзіў сцяну,
І кожны глядзеў, як будую,
Нібыта на казку жывую.

Мой дом вырастаў, я старэў...
Аблокі пад рукі скакалі,
Дарогі і гурбачкі дрэў
У сподзе глухім пазнікалі.

Людзей не чутно і ракі,
І толькі адзіны ўжо вецер
Прыходзіў: «Ты што — на вякі?»
І зноў ён знікаў у Сусвеце.

А дзесьці далёка палі,
І дзесьці маленства далёка:
«Калі дабудую, калі,
Яшчэ не дайшоўшы й да вокан!»

І вось я ўжо чую яго...
Мне час надыходзіць памерці,
І цяжкага поту свайго
З жахлівага твару не сцерці.

НАСТАЎНІК

Гэта хворае дрэва, дзеці,
І таму да яго прылятае
У шэрані ранішняй дзяцел,
Жыхар суседняга гаю.

На вясковага цеслю падобны,
Ён без стомы працуе на золку,
Дзюбы цупкай надзейная доўбня
Высякае шурпатыя зоркі.

Ды адна з іх маленькаю трэскай
Узаўецца высока і знікне...
На хвасце ён сядзіць, нібы ў крэсле,
І дзяўбе аднастайна і звыкла.

А маленькая трэска ў Сусвеце
Свой палёт яшчэ спыніць не скоро.
Жыць ёй вольнай і радаснай, дзеці,
Але век заставацца хвораі.

ГАРЫШЧА

На лежаку зімуе кот.
Сухая гліна смагу тоіць.
Да коміна іржавы дрот
Звісае з кроквы залатое.

Дзе скрутак толю, дзе імху
Чарнее гурбачка сухая.
Гадзіннік трапіў пад страху
Туды, дзе кроква залатая.

На бляхах сохнуць кіяхі,
Парэзанья дробна грушы,
Стары гадзіннік з-пад страхі
Худымі гірамі варушыць

І калыхае павуту.
Акенца спее на заходзе.
У зрэнкі цьмяныя кату
Святло па ланцужках сыходзіць.

АДСУТНАСЦЬ

Сасна падцінала сукі.
За вільчык спаўзала сонца
У снежную цішу ракі,
Дзе енчылі вёдры ў палонцы.

А мо да мяне гэты госць —
Піла на плячы цяжкая.
І нешта жахлівае ёсць
У тым, што я моўчкі чакаю;

У тым, што палонка жыве
Жыццём да вясны бясконцым,
І ў тым, што па снезе плыве
Ні вечар, ні дзень і ні сонца.

СТАРАЦ

Манталь¹, абсыпаны крэйдай,
Торба на почапцы дранай,
А замест кія — стрэльба,
Праўда, яна сапсавана...

Сцежка ў нябёсы горне,
Знойдзеца месца ў торбе
Сцежцы, і далям барвовым,
І радасцям выпадковым.

Пэўна, у першай вёсцы
Выйдзе да старца хаціна,
І як жаданага госця
Стрэне яго гаспадыня.

І як свайго прывітае —
Так патрабуе звычай,
А тым, хто пра старца спытае,
Адкажа, што ён паляўнічы.

¹ Манталь (*давид-гарадоцкае*) — пінжак.

* * *

У вершалінах дрэў густых
Нядужае свіргоча ранне,
І фортка стрэлам халастым
Раптоўна стрэліць у тумане.
Сабака ўскінецца брахаць,
І крык гаспадара чуваць...
Час надыходзіць палявання.

Сабаку сцішыць плёх вады...
Сусед вітаецца са мною.
І выбіраемся туды,
Дзе прыстань, лёгкаю ступою.

Шчэ пацяжэлыя з начы —
Царква, бальніца, дворык школы,
І дубальтоўкі на плячы,
Як сцэгны знішчанай жывёлы.

* * *

Ручай на ўзлеску замшэлым —
Дзве жмені вады,
Жвір пад нагою шэры,
А пад вадою руды.

Ручай, нібы ў шклянку схаваны,
Напнуўся альховым лістом.
З'явіцца лось нечакана
І ліст адграбе капытом.

* * *

Бачыў, як дуб на світанні
Долу скідаў жалуды.
Бачыў, як сонца ў тумане
Выйшла да соннай вады.

Ходкая лодка ў чароце,
Свой распачаўшы разгон,
Цешылася адзіноце
Прыпяцкіх ветраных дзён.

Добраму сэрцу вядома
Неба і сушы душа.
Кожнаму сэрцу вядома,
Як апускаецца стома
На хмельнае дно гладыша.

* * *

Прагрукаў нечаканы воз,
І пуга ляснула і сціхла,
Так моцна ляснула: з бяроз
Зляцела лісцяў яркіх сціжма.

І моцна сціхла. У мяне
Сон абарваўся. Што я бачыў
У гэтым нечаканым сне?
Не прыгадаю, не азначу...

Быў дзень ці вечар? Жнівень быў,
Стог нечакана пахіліўся
І, палымнеючы, паплыў
У захад. Я ізноў забыўся...

* * *

Бясконцы і вольны прасёлак
Якраз для сялянскіх калёс.
Гарачае ржышча наўкола
І пыл — недзе рухае воз.

Дарога з пагорка ў лагчыну,
Нібыта ў балею, сышла...
Вецер ускіне ляйчыну
Да ластаўчына крыла.

Усцешанае аблонне
Прыводзіць капу да капы.
На роўнае выплылі коні
І воз — недзе рухае пыл.

ІГРУША

Ігруша бегла па мяжы,
Лічыла крушні і аблокi.
У ручаіне ці ў дажджы
Вясельныя ўсчынала скокі.

Ёй малако даваў пастух,
Дарылі хусткі маладзіцы...
Набеганую — ледзьве дух —
Пускалі ў тамбур правадніцы.

Буслам і ластаўкам сястра.
...Спакоем наталяла душы
І разуменнем хараства
Мая палеская ігруша.

Ля гарсавета прамільгне,
Пабудзе трохі на базары
І на вячэру ў чыгуне
Густога крупніку наварыць.

* * *

Ці зловіць кацяня клубок?
Масніцы лоскату баяцца,
І пылу залаты слупок
Паспеў ужо да столі ўзняцца.

На панадворку вераб'і
Заняты клопатам інакшым —
Дзяўбуць авёс каля драбін,
Пасля дажджу ў пясок умякшы:

А бог — няма каго паслаць —
З мяшком залапленым, вялізным
Спусціўся гліны накапаць
На жоўтым беразе гарынскім.

* * *

Болей за ўсё хацелася спаць,
І хлопчык спаў ля дарогі,
З-пад кажухка — кароткі, відаць,
Выглядвалі босыя ногі.

Па-над ракой неразгаданы змрок.
Бераг. Самотная лодка.
Болей нічога не ўзрадуе зрок
З гэтай карціны самотнай.

Вуды закіну ў глыбокі туман,
Хто я і што я — забуду.
Воля твая, рыбалоўны падман,
Выхапі першую вуду!

Рыбіну-цар, і нічога апроч...
Хлопчык працнецца і скажа:
— Я вартаваў тую рыбу ўсю ноч,
Месца маё, а не ваша.

* * *

Пыл паўз хату жануць пастухі,
Затуляючы захад барвовы.
У адрыны, хлявы, катухі
Пруцца гусі, авечкі, каровы.

Я маленькі, мне тры гады,
Я сціскаю ў гармонік фіранку.
Бачу буйныя кроплі вады,
Што сівеюць на вымытым ганку.

* * *

Маці спявала:
«Сынку Іванку,
Ты па моры плаваў
Залаценькім ранкам.

Рыбаньку ловаў
У тумане вудкай,
Доўгай, лазовай,
Як ручанька, гнуткай.

А я чакала
На беражэньку,
У руцэ трымала
На рыбу варэньку».

* * *

У слоік чысты
Малака
Мне цётка наліла.
За вёскай ціхая рака
Да лодкі падышла,

І певень закрычаў услед
І нечакана сціх...
Я азірнуўся —
Белы свет
Жыў у слядах маіх.

* * *

Я чуў салоўку зблізку,
Я дзякаваў вясне,
Што прылятала пліска
На ганак да мяне,

Што гром услед ёй дыхаў,
Рака, як бор, гула
І ў кветку майго слыху
Залётвала пчала.

* * *

Халоднай вады нап'юся
І ластаўцы усміхнуся
На строме берагавой —
Лагода вакол і спакой.

З кішэні дастану яблык,
Цяжкі і надзіва прывабны,
І яблык аддам пастушку,
Стараннаму хлапчуку.

І ён, абыходзячы пашу,
Аб кожнай карове раскажа.

* * *

Забудуся на пагулянку —
Пайду ад крыклівага ганку,
Каб болей нікога не чуць,
Каб соладка ў сцірце заснуць,
Каб хтосьці не дагукаўся —

А раніцай з рэчкі піць
І ластаўку ў неба купіць
На грошык, што неяк застаўся.

* * *

Увесну грады капаць,
Улетку грады палоць,
Увосень насенне збіраць
У мой агародчык прыходзь.

Будзем заможна жыць,
Разам чакаць зімы,
Будзем сыноў жаніць,
Калі будуць яны.

Я печ напалю зырчэй.
...У хаце
Жаданы спакой,
І вёдры да самых плячэй
Напоўнены чыстай вадой.

* * *

Ты мне што-небудзь раскажы...
І я расказваю што-небудзь,
І так спакойна на мяжы
Зямлі і ранішняга неба.

Там дзесьці дуб зусім сухі,
Там бусел-зух кубло майструе
І рассыпае на імхі
Свой клёкат, толькі дуб не чуе.

І там бабулька ў кошык свой
Той клёкат з долу сабірае,
І на здзіўлены вокліч твой
«Дзяньдобры», — вымавіць старая.

БЕРАГ

Казала: «Каханне было.
І я цябе не разумею».
Ляціць па-над хатай вясло,
На мыліцы ўзняўшы лілею.

А хлопчык на ганку стаіць
І цацку шукае на небе,
І крылле узводзяць стагі
З пакошы на месячны грэбень.

Іржавы ланцуг прагрыміць,
І лодка нарэшце прыстане...
— Чаму наш маленькі не спіць? —
Ступіўшы на бераг, спытаем.

А бераг адкажа: «Таму,
Што ў месячным акіяне
Прымроілася яму
За вашым — сваё вандраванне».

ВАСІЛЮ

Сынку мой, ніколі не хварэй
І, абраўшы сцежку сярод сцежак,
Так ідзі па ёй, каб да людзей
Ты прыйшоў,
да іхніх слёз і ўсмешак.

У цябе ёсць бацька малады,
У цябе ёсць маці маладая,
Дзве бабулі ёсць і два дзяды —
Бачыш сам, сямейка немалая.

Гарадок Давыдаў і Масква —
Дзве твае ласкавыя калыскі,
Подых зор і польная трава,
Свет няблізкі твой і свет твой блізкі.

Шчэ табе Купалу не чытаў
І алеем не крапіў на лусту,
Проста, збегшы ад будзённых спраў,
Гаманю з табой па-беларуску.

* * *

Навальніца, чуеце, за гаем
У хвартух каменне награбае,
А пасля, цяжкая, пакрысе
Над маёй страхою растрасе.

Але мне пакінута хвіліна
З вуліцы гукнуць у хату сына,
Люшку шчыльна ў коміне закрыць,
Жонку супакоіць — хай грыміць.

ГАРАДЧАНКА

Уступ

— Вымыю чыста падлогу
І пагляджу на дарогу
Туды, дзе лес невысокі
Твае прыглушвае крокі,
Дзе рэха ля небакраю
Голас твой пераймае.
Прыедзеш — у дол пакланюся,
А не — з сябе пасмяюся,
Пакінутай застануся...

1

Бачыш, камень на дарозе,
Я прыму яго з дарогі,
Каб раптоўна конь твой дужы
Не скалечыў свае ногі.

Бачыш, яблыкі ў садочку,
Добрай брагі прыгатую,
Каб ты смагу сваю страціў
І адчуў, як я цалую.

Бачыш, рошчына у дзежцы,
Я спяку такога хлеба,
Аб якім сам бог не марыў,
Гледзячы з пустога неба.

Бачыш, лазня за адрынай,
Лазню выпалю я зранку,
І пакуль ты мыцца будзеш...
Сяду, пасяджу на ганку.

А калі праедзеш міма,
Забягу каню наперад
І па грудзях тваіх моцных
Секану цяжкой сякерай.

2

Не піла віна чужога,
Роднай сцежкі не мінала
І чужымі ручнікамі
Сцен сваіх не аздабляла.

А калі пусцела ў печы,
Да людзей не йшла ніколі,
Я малілася на захад
І на ўсход ад свайго поля.

Я малілася на поўнач
І на поўдзень ад бажніцы,
Ад падлогі свае чыстай,
І ад кожнай аканіцы.

А калі пацвельваў хтосьці
І з мяне, дурны, смяяўся...
Я глядзела яму ў вочы —
І ён мовы пазбаўляўся.

3

Ты нічога не пабачыш,
Хоць і сонца будзе мора,
Хоць і вочы твае будуць
Пазіраць вакол няхвора.

Хоць і печ успыхне зырка,
Падахвочана бяроствай,
І агонь на прыпек выйдзе
У кашулі нападростаі.

Хоць падлогу адшаруюць
Дзеркачом і жвірам хрусткім.

Ты нічога не пабачыш,
Калі знойдзеш мае вусны.

Буду лашчыць, як малога,
А каб ранкам не пакінуў, —
Я, шчаслівая, збяруся
І ў начы халоднай згіну.

4

Сярод ночы конь прыскача,
І пад вокнамі паўстане,
І зірне з тугой у вокны,
А пасля з надзеяй гляне:

— Не чакай яго, дурнога,
У яго шляхі ліхія,
Твае думкі ён растопча,
Нібы кветкі лугавыя.

Яго воля горш ад пута,
Я зусім яго пакінуў.
Будзь маёю гаспадыняй
І ў сваю пастаў адрыну...

— Выбегу крадком пад вокны,
Конь благога не адчуе.
Прывяду яго ў адрыну
І адрыну падпалю я.

5

Хлеб не зробіцца нясмачны,
І вада не стане горкай,
І ў патрэбны час узьдзе
Мілавіца над пагоркам.

І з усіх далёкіх сцежак,
І з усіх дарог далёкіх
На пагорак той збяруцца
Мной народжаныя крокі.

З пылам і з расой гаючай,
З думкай пра тваю адвагу
І з жаданнем немагчымым,
Каб ты піў, ды маю брагу,

Каб ты жыў, ды ў маёй хаце,
Што марнее на пагорку,
Дзе які ўжо год і месяц
Расчыняе вецер фортку.

6

Лопне шывка нечакана,
І пакіне прызбу смецце, —
Не абыдзе маю хату
Добры і паганы вецер,

І сказаць ён мне не скажа,
Што за цёмным борам бачыў,
Што за чалавек таемны
Наляцеў на брэх сабачы.

І сарока мне не скажа...
Завітае з таго бору,
Пашукае цукрык сала
І ўзаўецца зноў угору.

Гром не скажа звар'яцелы:
Дзе шляхі твае і сны дзе?
Звар'яцелая маланка
Маю хату не абыдзе.

* * *

Пазычу талеркі ў суседкі,
Куплю размаітыя кветкі
І апрануся чысцей —
Я сёння чакаю гасцей.

Не ведаю толькі, хто прыйдзе
У пыльны самотны пакой —
Палескае неба, ці Прыпяць
З бусламі над галавой,

Ці сумныя бацька і маці
Прыедуць ва ўласнай хаце.

* * *

Там, за акном, у сподзе двор,
У снезе брудным і глыбокім.
На снезе, славячы прастор
І холад, п'яныя сарокі...

Жанчына выйшла на балкон.
Бялізну хрусткую здымае —
Так асцярожна, быццам сон
Ахоўвае, а чый не знае...

Сарочы лямант задубеў...
Я зноў зірнуў у двор. Жанчына
Так асцярожна паміж дрэў
Ішла... там галалёд, магчыма.

* * *

Б'е гадзіннік сярод ночы.
Голле яблыні ў акне,
Як глухая патароча,
Пазірае на мяне.

Позірк сумны і рахманы
Нагадае блізкі твар.
Бой сціхае нечаканы:
Першы і апошні ўдар.

А за голлем, я не бачу,
Ночы ліпеньскі абшар.
А за голлем ціха плача
Нечы незнаёмы твар.

* * *

Вось нарэшце і ранак узнік,
І хаду запаволіў цягнік,
На гару ён пачаў узбірацца,
З небам прагнучы барукацца...
Яны ўбачаць асмужаны лес
І адчуюць халоднае поле,
Дзесьці стог запануе, а дзесь
Куст адзін на паляне, не болей...

Безуважна адзначыць купэ:
Ён стары, а яна маладая.
...Павуцінне на кожным слупе
І на дрэве да долу звісае.

— Гэта восень, — прамовіць яна.
— Гэта восень, — адкажа тактоўна
І адхіліцца ад акна,
Захінуўшыся мяккаю коўдрай.

І забудзецца і запые
У дрымоце тужлівую песню...
Яму чаю суседка налье,
Але шкло ад гарачага трэсне.

* * *

Вандруе святло па сцяне,
І сон абыходзіць мяне,
Спыніўся цягнік на хвіліну,
Падобны на дамавіну.

Я шчыра паверыў: Яна,
Нязвыклая ў замесці срэбнай.
І думкі агеньчык лунаў:
«У ёй табе ехаць патрэбна».

Чакальная зала. Акно.
І холад пустога перона.
Снягоў галашэнне. Яно —
За мною у дзверы вагона!

Людзей анікога. У слых
Таропкія водгукі ўлезлі —
То рэйкі на плечах сваіх
Яе нечакана панеслі.

* * *

Выцягну з калодзежа ваду
І парву на зрубе павуцінне...
Вострая, нібы драбок ільду,
Цішыня ў пакінутай хаціне.

Гэта шчасце рэдкае ў жыцці,
Са шляхоў сышоўшы гаманлівых,
Нечакана ў лесе набрысці
На жытло — я сапраўды шчаслівы.

Прывітальна ганак зарыпіць,
Варухнецца леташняе лісце,
І дыханне раптам прашуміць
Чалавека, што тут жыў калісьці.

* * *

Хто раскажа пра гаспадара,
Хто паведаміць аб гаспадыні
Хатачкі з далонькаю двара,
З комінам, што нудзіцца па дыме.

Не наколе каля ганка дроў,
Не запаліць грубу ў час вячэрні
Гаспадар, бо ён у шлях пайшоў,
Шлях, які назад яго не верне.

Не наварыць бульбы маладой,
Не памые чыгуны і міскі
Гаспадыня, бо яе з сабой
Гаспадар забраў у шлях няблізкі.

Мо аднойчы іхніх дзён зара
Вернецца да роднае святыні,
І раскажа пра гаспадара,
І паведаміць аб гаспадыні.

ПЛЯШКА

Пляшку выпілі, а потым
Кінулі пад плот.
І яна ляжыць пад плотам
Тыдзень, месяц, год.

Той памёр, хто пляшку кінуў,
Той памёр, хто піў.
Паваліўся плот на гліну
І дарэшты згніў.

Пастарэлі сонца й месяц —
Свецяць як калі.
Запусцелым гэтым месцам
Цені паплылі.

Іх не разглядзела гліна,
І не ўбачыў плот
Ценяў гонкі і глыбінны
Чалавечы ход.

Але вока пляшкі прагна
Зіркнула імгле,
Слёзы выступілі раптам
На зялёным шкле.

Слёзы вымякчылі гліну —
Той плыве, хто пляшку кінуў.
Слёзы на зялёным шкле —
Той, хто піў, плыве.

СЦЭНЫ

1. Маленства

Вось яна казка — Давыд-Гарадок:
Бацька на ганку і маці ў гародзе,
А перад хатаю чысты грудок —
Сонца стаіць і не хоча заходзіць.

Вось яна ява — самотны Хрыстос
Чыстым грудком падыходзіць да хаты.
Маці глядзіць, не хаваючы слёз,
Бацька глядзіць у здзіўленні зацятым.

Бог прыпыніўся, як подых ракі.
Вочы ў яго... я прамовіць баюся...
Слухаюць стомленыя бацькі
Бога, падобнага на беларуса:

— Я на хвіліну, каб выпіць вады, —
Ціха гучаць беларускія словы.
Бусел з адрыны зляціць малады,
Студню крануўшы крылом чаратовым.

2. Сталасць

Зноў яна, казка, —
У студні віно:
Верх залацісты,
Празрыстае дно...

Студзячы зоры,
Студня гаворыць:

«Сініцы валлём казыталі мяне,
Калі спаталялі раптоўную смагу,
І навальніцы ў гэтым віне
Купалі маланкі свае і адвагу.

Дарога плыла, абтрасаючы пыл,
І кроплі спадалі на тую дарогу.
Вандроўнік самотны праходзіў і піў
І забываўся на сон і знямогу.
Глыні, чалавек, і ў цябе гэтка лёс!»

Глынуў толькі кроплю, і студня заснула.
І строгая сталасць (а можа, Хрыстос?)
Мяне з гэтай казкі ў маленства вярнула.

БЕЛАРУСКІМ ПАЭТАМ

Небяседныя мы...
Гоман нас запрасіў
Да вясельнай гурмы
Нечакана зусім.

А за бляскам акон
Зычна покуць пяе.
Гаспадар? Вось і ён
Пачастунак ліе.

Трэба выпіць, сябры,
Бо вяселле грыміць,
Да світання-зары
Будуць іншыя піць.

Да світання-зары
Будуць танцы гусці.
Трэба выпіць, сябры,
І з падворка сысці.

Людзям жыць, баляваць
А ці ўдзень, ці ўначы,
А нам жыць, вандраваць
І кіі берагчы.

ПАЭЗІЯ

Людзі раілі: «Абыдзі
Вёску гэтую сёмай дарогай...»
Ноч была, і стаяў маладзік
Па-над кожным акном і парогам.

Ці прымроілася, а ці не —
Ды жанчына прайшла маладая,
Знікла ў хаце — глухім будане,
А ў якім? Ці адразу згадаеш?

І пайшоў я шукаць-вандраваць,
Абыходзіў двары-агароды
І за кожнай сцяною спаткаць
Праг яе — і міналіся годы.

Я ўзбіваўся на гурбы калод,
На сталюгі і цэбры цяжкія
І, адолеўшы клямры варот,
Узыходзіў на ганкі крутыя.

Людзі спалі і чулі адно,
Як стагоддзі пад столлю сышліся,
Маладзік набракаў праз акно
Малаком, што ў глінянай місе.

На сцяну налятала сцяна —
Пэўна, чорт у адрыве гуляе!
Выйшла з хаты глухой — будана,
Да каровы бабуля сівая.

Над пляцам

(1986)

ВЕЧАР

Богам створаная проза,
Д'яблам выснення вершы —
Я стаіўся. Над парогам
Пчолы кружацца і шэршні.

На іржавыя завесы
І на звяглівую клямку
Пазірае цыган з лесу,
Да майго шыбуе ганку.

А ў парозе плешча мора,
Голад кінецца на дзверы.
Самы моцны у прасторы
Смак сялянскае вячэры.

ПЕРАД СПРЭЧКАЙ

А распаліць касцёр у возе,
Як секчы дровы на парозе —
Вар'яцтва!

Але ўсё ж прашу
Незразумелага мастацтва
Доўгачаканя дзівацтвы, —
Ускалыхніце мне душу.

Не толькі рыфмай ці радком,
Што неспадзеўна сэрца лашчыць,
А чым заўгодна,
Хоць ваўком
З метафарай у чорнай пашчы...

Ён зразумелы для мяне,
Як неба роднае і людзі,
Пакуль бяжыць, пакуль імкне,
Пакуль метафары не згубіць.

Л.

Апоўначы ў кратах стагнаў-скавытаў
Саратаўскі вецер атрутны.
Ты хлоркай на робе сваёй напісаў:
«О, шлях да надзеі, пакутны...»

Ў глыбінях расійскіх губляецца шлях.
Святочныя літары ззяюць.
Кудысьці знікаюць і слёзы, і страх.
І пісьмы кудысьці знікаюць.

ЧОРНАЯ РЫБІНА

Прачыналіся дзверы, рыпалі.
Пачынаўся гарод ад парога.
Варушылася чорная рыбіна,
Высыхала пад ёю падлога.

Шал разводдзя — асілак знявераны —
Параскідваў далёка лодкі...
Жменька мулу і тры аерыны
На парозе ляжаць халодным.

Страх мінуўся, і чорная рыбіна
Вока меднае касавурыць
На калюгу перад адрынаю,
Дзе палашчуцца качкі і куры.

ФУГА

Прачніся і супакой мяне,
Паклаўшы да скроні руку...
Я чую звон залатых манет
У Давыд-Гарадку.

Іх сыпле ў балею твая рука.
Губляе Гарынь берагі.
Балея плыве з Давыд-Гарадка
Праз коміны і стагі...

Калі ж і патоне ў Амурскім трысці,
Пакіну цябе, каб балею знайсці, —
І хай дакранецца твая рука
Да скроні Давыд-Гарадка.

КОМІН

У коміне шоргат.
Ці скончыцца ён?
І хлопчыку сніцца пацук.
А шоргат бясконцы і б'ецца аб сон,
Нібыта аб цэглу ланцуг.

Уздымецца хата на тым ланцугу,
Уздымецца сцішаны сон.
І з коміна вылезці трэ пацуку,
Аднак жа не здумае ён.

Ці зорку ўпалюе,
Што ў коміні глядзіць,
Ці яйка вароны глыне.
Або з ланцуга,
Што бясконца звініць,
Даліжа расу і засне.

ВУЖАКА

Ты бачыш міску на стале
І ў місцы шэрую вужаку.
На ёй у залатым святле
Расы ці пылу ані знаку.

Яна варушыцца ледзь-ледзь,
На лыжку з болем пазірае,
І пачынае сцюдзянець
Пагляд.
Вужака памірае.

І ты не здолеў зразумець,
Што ёй патрэбна дапамога.
Ты не адчуў чужую смерць,
Бо цэлы дзень не еў нічога.

Давай, вужаку матляні
На дол знянацку
Ці на неба.
Густога крупніку налі
У міску з надпісам «Smaczного».

СТАЛЯР

Жывы пачне пра клопаты свае,
А мёртваму даслухаць не стае
Ні часу, ні жадання, ні патрэбы.
Ён скажа толькі: «Клопатамі грэбуй».

Жывы пакрыўдзіцца
І гаварыць пакіне,
Да гэбля вернецца —
Хай лепшае настрой!
І раптам на духмянай дамавіне
Зязюлю ўбачыць з дзюбай залатой.

І зноў пачне пра клопаты свае.
А па майстэрні тырса завіруе,
І шэрая зязюля запяе,
І мёртвыя спевы гэтыя пачуе.

ПАЧАТАК

Вам гэта імжа падабаецца,
Вам гэты расказа спакой,
Што д'ябал у багне хаваецца,
Паранены асакой.

Магчыма, убачыце квеценне
Даспелае асакі,
Калі гэты д'ябал выцягне
З вашых далоняў цвікі.

Руплівая жонка пяшчотна
Абдыме і скажа: «Люблю» —
І верне цвікі ўсе ашчадна
Брату свайму, кавалю.

У МАЙСТЭРНІ РАЗЬБЯРА

Драўляны летапіс гартаю —
Шуміць драўляная трава!
Прымацаваная ганталем
На чорным шулу спіць сава.

На клямцы кропля залатая.
Я не спыняюся,
Далей
Драўляны летапіс гартаю —
У кроплі свеціцца алей,

Платы, і цацачныя крамкі,
І воллі пеўняў уначы.
Сава схіляецца да клямкі,
Драўляным крыллем трасучы.

БАЛЕЯ

У балеі блакітнай іржа —
У балею выкідвалі рыбу.
Конь бляшаны на вільчыку ржаў
І аб комін вычэсваў грыву.

І цякла па Давыд-Гарадку
Бруку польскага палатніна.
Стрэльба гойдалася на суку
І здавалася хворай галінай...

Скрозь іржа залацее. Луска
З той іржою прыліпла на клямцы.
Маці чысціць нажом шчупака
Перад тым, як падаць старчанцы.

Вытра нож і пакіне ляжаць
На калодзе пад хворай галінай.
На лязе каля тронак іржа
Спелай свеціцца журавінай.

* * *

... ці проста бачу каміны,
І на няшчільнай гонце сажу,
І пастуха з той даўніны,
Калі каровы скублі пашу.

НА РОВАРЫ

Круціцеся, колы, сціраючы гуму.
Ніякага груку, ніякага шуму —
Адно што ланцуг скубянуў і грызе
Галінку алешыны ў зыркай расе.

А вось і чыгунка. Суседняя вёска.
І небу не ўпасці ў пустое дупло.
І пасвяцца пчолы, і медам і воскам
Там дыхае хмара на даху дэпо.
І ластаўка-маці да глею імкнецца.
Паеду назад, бо мне гэта здаецца...
Круціцеся, колы, па чорнай шашы.
На беразе чорным з наіўнай душы
Пярун валачобны лагодна смяецца.

САД У КРАСАВІКУ

Той сад падобны да сабакі,
Чакае ён гаспадара.
Цякуць ружовай сліны пахі,
І мяккай робіцца кара.

Узіму ён далёка бегаў —
Гняла бяздонная туга,
Але ад холаду і снегу
Вярнуўся зноў да ланцуга.

Глядзіць на хату і на поле
І сочыць мой вандроўны крок.
Сваё кіпцюрыстае голле
На плот выкідвае знарок.

КРАСАВІК

Перасы́паць старую адрыну.
Перабраць мікалаеўскі плот.
Бугаю на струкатую спіну
Скіне фосфару самалёт.

У пакінутую балею
Нацячэ рудаватай вады,
І хмурынка ўгары зразумее:
Колер шчасця — таксама руды.

Выгнуць зашчапку на аканіцы.
Межы выцягці ў шнур прамы.
Граблі гразкія і капаніцы
На змярканні ў калюзе памыць.

Абмінаючы шулы-вароты
І абдоймы паветраных ям,
Па гарбатым хрыбце Еўропы
Сонца коціцца ў акіян.

СЦІПЛАСЦЬ

1

Сказаў мне мудрэц местачковы,
Што сціпласць, як чара віна, —
З дарункаў жыцця выпадковых
Святая найболей яна...

2

Да горкага смеху святая
Ад тых і да гэтых вякоў,
Пад ганак калі залятае —
Баіцца збудзіць павукоў.

РЭЎНАСЦЬ

Не пёры скідае
На мокрую траву,
А жоўты кіт дзяўбе
З акна, дзе я жыву.

У снах алей піла.
У дзюбе тыя сны —
Ці з гліны злеплены,
Ці з каменю яны,

З вачыма-бельмамі
І позіркам пустым —
Ці вапнай белены,
Ці малаком густым...

Сама знаходзіць сцоў
Для неспакойных сноў
І жоўты кіт дзяўбе,
Сукенку скідае.

ЗАЛЯЦАННЕ

А ў позірку няма спакусы
І летуценнага святла.
На градах морквы і капусты
Жыве балотная імгла.

З таго раптоўнага імгнення,
З празрыстай вопраткі тваёй
Я зразумеў — ёсць наталенне
Тугі звычайнаю вадой.

Кранецца промень палівачкі,
І можна баечку сплясці,
Як певень бег да дзікай качкі
Па градах, купінах, трысці.

ПАЛІВАЧКА

Палівачку пакінь, будзе дождж,
А пакуль што і душна, і пыльна...
Пад акном у гародчыку кош
Да падмурка прыціснеца шчыльна.

Будзе дробна звінець-сумаваць
Палівачка ў дрымотнай адыне.
Будзеш ты, як той свет, уяўляць
Свой гародчык у польмі сінім.

Навальніцы распрэжаны воз
Распачне страхавітыя скокі.
Кіт сухі і патрэсканы скрозь
Будзе ў кош асыпацца глыбокі.

НАД ПЛЯЦАМ

А плота пакуль што няма —
Над пляцам кружыліся дошкі.
Брахала на дошкі шчаня,
І вапнаю пахлі валошкі.

Для шулаў, для лагаў — дубы,
Глухім пływучы абшарам,
Раструшчвалі чарапы
Аблезлым балотным хмарам.

Ад хвояў цяжкая імгла —
Цяжэй за спякоту цагельні.
Цякла на валошку смала,
І жоўтыя лапы цяжэлі.

У глінішчы жалезнякі
Выкопвалі з бітае гліны
І водар, і хвалі ракі
І кідалі іх у драбіны.

Цыратай засланае дно
Ці скруткам якой палатніны...
Звісала над пляцам радно,
Затульваючы глабіны.

І кроквы спынялі свой крок
Над пляцам.
І збегліся ў небе
І латы, і гонта, і дрот,
І зроблены з яблыні гэбель.

Вось так пачынаўся мой свет —
Раскручваўся толь на цагліны
Падмурку.

І клаліся ўслед
Абчэсаныя падваліны...

Маленства, як тое шчаня,
Як смолкія тыя валошкі,
Як дзіва, што плота няма,
А ў небе і сонца, і дошкі.

БУДОЎЛЯ

Лычка рыбы на сцяне
Пахне воскам і аерам.
На смаловым бервяне
Гэбель, пілка і сякера, —

Незабыўны пералік...
Людзі хату будавалі,
Трэску кожную і цвік
Прагныя каўталі хвалі.

І да гэтага жытла
Па рацэ цяклі халоднай
Зоркі, поўныя святла,
Свечкі, поўныя жалобы.

ЯСІКІ

Ясікі сушацца на сталюгах,
Тырса — па ўсім двары.
Дровы ляжаць па-над жоўтай калюгай
Шчыльна ў доўгім кастры.

Спалена смецце, і жоўтая хмара
Дыму высока ўгары.
Па-над верандай кудзеліцца пара
З пахам альховай кары...

Ясікі колішнія, рудыя,
Да вашай аздобы жывой
Цягнецца попелу цёплая шыя
З мяккай, пустой галавой.

СТУПКА

Успомніш дом, успомніш плот,
Паліцу ўспомніш у закутку,
А на паліцы — бацькаў шрот
У медную схаваны ступку...

Дзяцінства звонкі медны знак.
Дух палявання грэе ступку
І прыдумка лясная, як
Арол — распуснік і лайдак —
Сініцу песціў і галубку.

У СЦЁПЦЫ¹

О бацькавыя пілкі, малаткі,
Цвікі ў бляшанках, пляшкі на паліцах.
Апоўначы рудыя пацукі
У сцёпцы пачыналі варушыцца.

І пачынала сцёпка вар'яець,
І пачыналі глухнуць аканіцы.
Згінацца пачыналі і рудзець
Ад поўсці і ад вэрхалу паліцы.

Звінелі пілкі, малаткі гулі,
Цвікі дзяўблі гліняную падлогу, —
І мы нікога з маці не маглі
Паклікаць да сябе на дапамогу.

Дзяўчынка-маці Васілю свайму
Паведаміць пра гэтыя трывогі
На цаліну, і слэзнаму пісьму
Да Омска тры далёкія дарогі.

А мне ж у сцёпку раніцой — адна.
Іду караць. Мяне сам бог баіцца.
Пацук апошні скокне ад акна
У кош дзіравы і пачне маліцца.

¹ Сцёпка (*давыд-гарадоцкае*) —
кладоўка.

КАСМЕЯ

Той час,
Калі глядзелі на цябе
Вароны, валуны і змеі, —
Пчалу сачыў на залатой вярбе,
Падобнай да палескае касмеі.

На хвалях узнікаў абраз тугі
З вянкком сухім і ручніком зрудзелым
І ад вады ўцякалі берагі,
А да вады імкнуліся, глядзелі,
Забывшыся на час і на цябе,
Вароны, валуны і змеі,
І ўслед пчала —
Ёй сумна на вярбе,
Ёй лепей тут,
На залатой касмеі.

І нават час
І той глядзеў сюды —
На чысціню таемнае вады
Каля гарода,
А ў гародзе маці
Не пакідала з доўгае грады
Насенне красак у квартух збіраці.

ШОЛЬСІЯ

1

Згорнутыя пялёсткі шольсіі —
Жоўты сцяжок чыгуначніка.
Гэта з маіх назіранняў, з таго часу,
Калі, прыехаўшы з Масквы,
Ішоў у гарод паглядзець на краскі,
На спелыя струкі белага бобу,
Якія маці абрывала ў запінку.
Мне патрэбны былі параўнанні,
Бо так мяне вучылі ў Літінстытуце.
І я параўноўваў краскі з тым,
Што бачыў у двары або за плотам,
І параўнанняў было столькі ж,
Колькі красак цвіло ў гародзе...

А засталося з пары вучнёўства
Толькі тое, што ў братак —
Злыя пысы кацянят,
А жоўтыя пялёсткі шольсіі —
Згорнуты сцяжок чыгуначніка.

Апошняя заўсёды супакойвае
Перад кожнай дарогай.

2

За хатай шольсія цвіце,
І кружыцца пяро ля долу.
У правай матчынай руцэ
Хвост надзімае дзікі голуб.

А ў левай коршак малады
Пагрозна шыю выгінае...
Пяро зляцела да грады,
Дзе шольсія шафранна ззяе.

Дурненькі коршак малады
І дзікі голуб дурнаваты,
Два ворагі і два браты —
Непрымірымья блізняты.

Вас маці выпусціць. Пасля
Па тым, чыё пяро, спазнае,
Што ў сыну больш — добра ці зла,
І слёзы ў шольсію схавае.

ПРОЗА РАДАСЦІ

Груша падобная да высознай елкі —
Зграбная, святочная, з гострым голлем.
З ганка яны глядзяць на яе,
Як на сваё дзіця.
Цвету на грушы багата,
І збоку яна ціхмяная,
Нібы саромеецца сваёй аздобы.

— Уродзіць, — кажа маці і шкадуе, —
Зверху грушы прападуць.
— Можна будзе струсіць, — кажа бацька.
— А хіба дастанеш?
— Дастану... Онь на тую галіну можна стаць...

Вечар намотвае шэрыя клубкі ранняга прыцемку
На ражкі штыкетніку.
Кот завіс на верхняй прымніцы¹,
Як яшчэ адзін шэры клубок,
Але больш выразны.
Кот глядзіць на вільчык грушы —
Там шпакоўня.

— Няможна трусіць, —
маці паказвае на шпакоўню.
— Утрымаецца, сам прымотваў...
Дым ад цыгаркі завіваецца
У празрыстыя халодныя лейкі,
Цягнецца да высокай шпакоўні.
Хмаркі выбаўляюцца з дрыготкіх плямаў дня
І шукаюць для сваіх мяккіх лапак
Зацішнага седала.

¹ Прымніца (*давид-гарадоцкае*) —
адна з дзвюх жэрдак, да якіх
прыбіваецца штыкетнік.

- Няможна, хоць і прымотваў.
- Здыму, калі буду трусіць.
- Нельга здымаць...

Бацька падымае сасновую трэску,
Пужае ката.

Груша ўдзень маўклівая,
Бо адкрытая ўсяму свету.
На змярканні пачынае гаманіць,
Бо сумуе праз адзіноту цемры.

Так заўгодна чалавеку,
Што на зямлі няма вясёлых дрэў,
Што дрэвы заўсёды сумныя.
Калі чалавек смуткуе —
Ягоная радасць ідзе да другога чалавека,
Калі ж радуецца —
Смутак,
Што саступіў радасці,
Перадаецца дрэву.

І трэба тое ведаць:
Другога чалавека ён не шукае.

Я ціха заходжу ў двор
І апускаю на дол чамадан.
На ганку перад грушаю сядзяць бацькі.
У паглыбеўшым вечары яна як прывід —
Велічны і рахманы.
Шпакоўня, напэўна, пахне жывіцай,
Бо пад маімі нагамі
Ажываюць хрусткія смаловыя трэскі.

— Трэба было прыбраць, —
Кажа маці і не бачыць мяне.
— Заўтра, будзе час, прыбярэ, —
Кажа бацька.
Цыгарка зыркай кропляй
Патанае ў яго далоні.

З ПАЭМЫ «РАЗВОДДЗЕ»

Вясло патрэбна з лодкай у двары.
З капца дастаці бульбу, а да плота
Бярвенне прыкруціць намёртва дротам,
Каб не сплыло ў далёкія віры...

ПІСЬМО

Ад песень колішніх і ад балад
Яно, чаканае —
І дзень прайшоў марудны.
Асыпаў лісце сакавіцкі сад
Калянае ў парожнія аруды.

Яно ад красак родных і ракі,
Пісьмо ад маці —
Там навіны, просьбы...
Я адшукаў раптоўныя радкі
І сум адчуў, які цяжэй за распач.

«...вярнулася ад вас,
а ў хаце ўсё на месці,
бульбы наварыла,
каб з бацькам паесці».

Нібыта ў сад убегла навальніца,
Затрэсла плот і паваліла ніцма.

І я не чуў, зусім не разумеў,
З якіх часоў той векапомны спеў
Аб хаце, бульбе, зрушанай Гарыні,
Аб крыгах, на якіх кашы і скрыні...
Вада ля печы, лямант гаспадыні,
Вада праз вокны, крык гаспадара,
Па даху певень ходзіць на адрыне,
Прамоклы да апошняга пяра.

Адкуль яно,
Мо з гэтага пісьма?
І мне ніякай пэўнасці няма,
Што гэты спеў працягнецца далей,
Што будзе несці з лета і да лета
Радкі з пісьма —
Яны былі раней
За хараство і за вар'яцтвы свету.

ЗА РАКОЮ

Мамачка, давай мы пагаворым
І пра тое, як раней было,
І пра тое, як глядзелі зоры
На акуты куфар і вясло.

Я вяслюю, ты глядзіш на бацьку...
Цемра адбягае ад вясла,
І тужлівай робіцца знянацку
Ноч вады, жыцця і хараства.

Ноч зайцоў і вучаных мядзведзяў,
Бубнам з іхніх лапаў не ўцячы,
І цыганскі мясячык не ўгледзіць,
Што вязём мы куфар уначы.

Мамачка, дзе твой настрой вясёлы,
Вось і лодка ціха прыстае,
І скрыгочуць куфравыя колы
Па пяску, ламаччы і траве.

Вось і ён, начны і неабжыты,
За ракою, як за лёсам, дом,
Але ж нешта гэты дом набыты
Думкі твае студзіць скразняком.

А ў старой хаціне абымшэлай,
Да якой няма звароту нам,
На ўвесь свет і на сусвет весь белы
Весела жывецца цыганам.

МАТЧЫН РАДОК

Адзін, як вока ў лубе,
У лузе дуб зялёны.
Сядзяць на гэтым дубе
Сарока і варона.

Сарока хоча сала
І кірмашовых плётак, —
Лупінак, скорак мала
Каля старога плота.

Варона хоча сесці
На спіну да каровы, —
Наскубці мяккай шэрсці
Сабе на сачык новы

Ці маёй маці Любе
З яе радком маўлёным:
«Адзін, як вока ў лубе...»
У лузе дуб зялёны.

ГЛІНА

Маці сустрэў на гары,
Збіраючыся да лагчыны,
Дзе стомленыя ганчары
Дакопваліся да гліны.

На кожны вымах рукі
Уздрыгвалі дамавіны,
І цень крумкача цяжкі
На голяя клаўся спіны, —

І палымнелі яны
Пад сонцам, як хвалі патопу.
І весляроў ганчары
Нагадвалі і далакопаў.

З могілкавай гары,
Гледзячы прыцьма на гліну,
Маці прамовіла: «Сыну,
У кошык яе набяры».

ГАЛУБОК

Я сніў, што ў Давыд-Гарадок,
Як вечнасці позірк ласкавы,
Цукровы ляцеў галубок,
Прапахлы аерам і кавай.

Не проста паштовы які
Або фанабэрлівы дутыш —
Цукровыя хвост і бакі,
Як пеўнік на палачцы: купіш?

Счакаўшы начны зарапад
Пад стрэшкай гароху ці кропу,
Ён зранку імкнуўся па-над
Зялёнай, без пылу, Еўропай.

Расу выпіваў ля платоў,
Ля брамак трапляў яму пернік,
І з лапаў баварскіх катоў
Выдзёўбаў кафейнае зерне.

На беразе Рэйна пра Буг,
На Бузе аб роднай Гарыні
Ён марыў, і воблакі пух
Яму на кубельца дарылі.

...Ах, сон! На вятрах-скразняках
Нясеш ты праяву якую?
Паволі ў далейшых радках
Цябе разгадаць паспрабую...

Мяне ап'яняе ўспамін
Паветрам кадацкае¹ хаты.
Я ў хаце — адзіны сын,
На ўзрост прызыўны багаты.

¹ «Кодак» — вуліца ў Давыд-Гарадку.

Назаўтра мне ў войска ісці,
Збірацца надоўга ў чужыну,
А тут у праменні-трысці
Зляцеў галубок на адрыну,

Сусед-галубятнік: «Пабач?! —
З веранды сваёй закрычаў нам. —
Чырвонае з белым — махнач!
Для вас... проста голуб звычайны...»

Мой бацька сказаў: «Забяры,
Бо клопат мой зараз аб сыне».
Забраў... І прыбег без пары,
Бо зноў галубок на адрыне.

Другі раз забраў — не ўтрымаў,
І ў трэці, чацвёрты і ў пяты...
Тым часам і дзень патухаў,
Садзілася сонца за хаты.

Суседа няволіў здагад:
Чаму праз якую хвіліну
З ягонай веранды назад
Ляціць галубок на адрыну.

І нават да ранку трымаў.
Дарэмна паіў сырадоем,
Пад дзюбу падсоўваў дарма
І жыта, і проса рудое.

«Ну, еш. Калі хочаш, я з'ем?
Якое ж табе яшчэ трасцы?!
Дзяўбі!...»
Галубок анідгем¹
Не даўся суседавай ласцы.

«Ляці!...»
І шчаслівы махнач
Над нашым дваром закружыўся,
Там плакала маці,
«Не плач...» —
Сусед каля маці спыніўся.

¹ Анідгем (*давыд-гарадоцкае*) — аніяк.

Крыху памаўчаўшы, сказаў:
«А голуб не проста прыгожы,
І не заблудзіў — завітаў
Ён, пэўна, што з думкаю божай...

Ад сына бяду адвядзе
І пусціць па свеце вадою.
Убачыш сябе ў той вадзе
Шчасліваю і маладою».

Не простыя словы сказаў —
Меў рацыю галубятнік,
Нібыта ў прарочы казан
Зірнуў, да дзівосаў прыдатны.

Бо той галубок малады
Спускаўся да маці ў далоні.
Самаахвярны палоннік
Бацькам адслужыў два гады.

І з імі ў начах лекацеў,
І разам да сонца гарнуўся,
З вяртаннем маім — паляцеў
І болей да нас не вярнуўся...

Праз далечы і туманы
Сачу галубоў я вясновых,
Ці ў ранішнім небе яны,
Ці ў небе яны вечаровым.

На шылдзе шукаю любой,
На кожнай шукаю вітрыне,
Ці ўбачу цябе, галубок,
Як некалі на адрыне?

Гандлярка аклікне мяне,
Папросіць купіць каляровы,
Астатні, на самым дне
У кошыку, пеўнік цукровы.

А ўвечары дома Васіль
Папросіць пра пеўніка казку:
Ці пеўнік катаўся ў таксі,
Ці любіць салодкую кашку?..

У небе Давыд-Гарадка
Ляціць незабыўна вясновы...
«Пра што гэта?»
«Пра галубка».
«А што, ён таксама цукровы?»

(Няхай жа твой лёс, галубок,
Шчаслівую мае разгадку.)
«Цукровы... Я згодзен, сыноч,
Таму пачынаю спачатку:

Здалёку ў Давыд-Гарадок,
Як вечнасці позірк ласкавы,
Цукровы ляцеў галубок,
Прапахлы аерам і кавай...»

КРАЯВІД

Каля нашага плота рака.
Абсыпаецца бераг паціху.
Грукат ранішняга цягніка
Разбудзіў на бярозе бусліху.

Час такі — трэба дом пакідаць.
Не ўратуе бярозу карэнне,
Бо не надта глыбока, відаць,
Дол свідруе ці стомлена дрэмле.

Будзе доўга сівая страха
Мроіць даўнія забабоны.
Па-грабарску працуе рака,
Глей дакідваючы да перона.

Праваднік пажартуе на лёс:
«Цяжка з ім, як з білетам на поўдзень...»
Вось бусліха ўзляціць да нябёс!
Паглядзім і ў купэ сваё пойдзем.

* * *

Рыбіна плавае ў ліхтары.
Цені снуюць па вітрынах і бруку.
Кот, абцяжараны ношкаю бруду,
Скокнуў са сметніцы, злы і стары.

Лепей забыцца на сон і дакуку,
Бачыш, як цяжка старому кату.
Цені снуюць па вітрынах і бруку,
Па галаве, кіпцюрах і хвасту.

Рыбіна плавае ў ліхтары.
Вечар адкрыў ці маё захапленне
Гэтую з'яву з агнём угары,
З ценямі долу, нібы ў сутарэнні.

Доля святочная блазнам пражыць,
Бачыш, які я заўсёды вясёлы.
Дзверы адчыняцца, шкло зазвініць —
Гэта аўтобус наш «сорак сёмы».

НАЗІРАННІ

Сметнік арфуюць вароны.
У восені — вочы старчанкі.
Акно адчыню — да фіранкі
Прылепіцца лісцік сцюдзёны.

На цыганскай убачу будзе
Пеўня ці коршака злога,
А голуба гарадскога
У жытнім духмяным арудзе,
І ў дзюбе трымаці ён будзе
Сцяблінку аеру сівога.

Насупраць, на сумным троне,
Старая сядзіць на балконе
У лапленым кажушку, —
Яшчэ ў маладосці пашыла, —
На баляску паклала руку,
Выпацканую ў чарніла.

Магчыма, чакае са школы
Унука ці ўнучку сваю
Або свой настрой вясёлы,
Бадзёрасць былую сваю.

Магчыма, глядзіць на мяне
Здзіўлена: «Жанаты ці не?
На фіранцы ж лапiк зрудзелы
Чорнай ніткай прышыты па белым...»

МАГЧЫМАСЦЬ ЗБАВЕННЯ

Люблю адзіноту,
Люблю адзіноту скразную,
Да шляху падобную ў вырай
Праз далеч сваю і чужую.

У той адзіноце,
Як стома,
Жыве спамінанне
Пра страты малыя,
Пра клопаты
І пра каханне.

Ах, тое каханне —
Святло невядомае зоркі...
На сцежкі кладзецца чужыя
І родныя песціць пагоркі.

Ах, клопаты-страты,
Як рух безупынны да волі —
Да раніцы весняй,
Што ў родным сустрэнецца полі.

Ратуй ад здранцвення,
Мая адзінота скразная.
У руху — збавенне
І далеч свая і чужая.

НЯМА НАЗВЫ

Знерухомленае дыханне —
Гэта лёсу, напэўна, сіло.
Мы не ўмеем пісаць пра каханне
І палохаемся пытання —
Ці яно ў нас, каханне, было?

Мы благія паэты з табою —
Трэба помніць аб гэтым найперш.
Пра любоў, пра святло незямное
Не складзём нават просценькі верш.

ПРАДБАЧАННЕ

Радок уваскрэсне патрэбны,
Тваю скалане дамавіну.
І дзень уваскрэсне ганебны,
Калі ты пакрыўдзіў жанчыну.

Радок гэты твой, найадзіны,
І ён пра каханне, вядома,
Магчыма, да гэтай жанчыны,
На свет навакольны падобнай.

З якіх небакраяў глядзела
На лёс вераб'іны твой,
Як прагнула, як хацела
Твой лёс, як уцеха, здрабнелы
Сваёй азарыць вышынёй.

Яна разумела мастацтва,
Яна гаварыла: «Застацца
З усіх тваіх вершаў павінен
Вось гэты радок аб жанчыне».

Прароцтва цяжэй ад прымусу.
Даць веры такому няможна,
Бо ты ў гаспадарлівай Музы
Пазначаны ў спісе заможных.

І лепей пакінуць жанчыну,
Пазбыцца прароцтва яе...
І пыха твая без прычыны
Пра ўяўную славу пяе:

«Я — Майстар! Я п'ю акавіту,
Вышэй я ад іншых узрос,
І новую Маргарыту
Яшчэ мне падорыць лёс.

Пагляньце — спазнілася восень,
Але да мяне на парог
Стажок вінаграду падносіць
На срэбнай далоні бог.

Яшчэ не сабралася лета,
Але на халодны парог
Снапок мармуровых кветак
Кладзе заінены бог».

Кладзе, паціскае плячыма,
Ранейшага не пазнае...
Як свет навакольны, жанчына
Ідзе да самоты свае
І з поўнымі снегу вачыма
Пра ўяўную славу
Пяе.

АДКРЫЦЦЁ

А хараство каханя ў тым,
Што навальніцы, снегапады
Прымаеш сэрцам маладым
Як спеў пяшчоты і спагады.

Анёл у зорным лахмане
Вартуе чыстае каханне.
Незразумелае жаданне
Анёла пільнага кляне.

ЧАМУ...

А ўсё таму, што мала я кахаю,
А ўсё таму, што надта я люблю
Даверыцца раптоўнаму дыханню
Пяшчоты і раптоўнаму цяплу.

Мой неспакой нікчэмны, і здаецца,
Што ён знарок, але скажыце мне,
Куды ад гэтай радасці падзецца,
Што ўбачана ў тралейбусным акне?

Мой неспакой і драбяза адчаю
Як сена жмак стамлёнаму валу,
А ўсё таму, што мала я кахаю,
А ўсё таму, што надта я люблю.

Куды, вандроўны дух, цябе завесці
Раптоўная спрабуе пекната?
Вісяць там дзверы на адной завесе,
І на сякеру тчэцца павута.

ПРЫЗНАННЕ

Выратавання патрабую,
І новай музыкі, і слоў.
Ты, аднастайная любоў, —
У дзень любы і ў ноч люблю.

Таму прашу выратавання,
І новай музыкі, і слоў —
Хай нечаканае каханне
Заменіць пэўную любоў.

З любові тое — дзень пры ночы —
Рассохлай, як забыты воз,
Бяруцца недаверам вочы
Да кветак родных і нябёс.

САД

Так пасвятлее на душы,
Што ўсё благое, незямное
Пакіне дом, а сад насупраць
Засне глыбока па-дзіцячы.
Ён ранкам з ветрам барукаўся,
Удзень з агнямі святлафора,
Пад вечар з хваляй атлантычнай,
Убачанай ў апошнім промні.
А мы спрачаліся, спявалі,
Успаміналі анекдоты,
Сок выціскалі з апельсінаў
У чыста вымытыя сподкі.
Глядзелі ў сад. А дзеці цукру
У сок занадта насыпалі,
Яшчэ зрабіць прасілі соку
З кубінскіх дробных апельсінаў.
Спакой і радасць прыхавана,
Пачуўшы спеўны лад гаворкі,
Да хмар туліліся празрыстых
У глыбіні акна змяркальнай.
Ні тэлеграмы і ні крыку,
І тэлевізар быў спагадны —
Там фільм круціўся пра каханне,
Раптоўнае і назаўсёды.
Вярталіся жанчыны з саду,
У сэрцы несучы лагоду,
А на сабе — пяшчоту сонца
І цень купальнікаў нядрэмны.
Былі хвіліны, і маўчанне
Нас разлучала ненадоўга,
Мы зноў гаворку пачыналі,
Нібы прасілі прабачэння.

КАЛЯ ЧЫГУНКІ

Неспадзяванае спатканне
Каля заснежанай чыгункі.
Неспадзяванае змярканне
І пацалункі, пацалункі.

Неспадзяваны, выпадковы
У два бакі нясе агні
Рух апантаны, цягніковы,
Шалёны, божа барані!

Чыгунцы ў цемрадзі завейнай
Нястрымна хочацца, дальбог,
Злізаці кропелькі глінтвейна
Са снегу каля нашых ног.

І хто ні едзе, хто ні едзе
У тых імгненных цягніках,
Твае сябры, мае суседзі
Ці так, ці з дзецьмі на руках, —

Усе б, напэўна, захацелі
Сысці вось тут, спыніцца тут,
Дзе будзень робіцца нядзеляй
І ні клапацаў, ні пакут.

ШЧАСЛІВЫ МІГ

І клёны зімнія з карой зялёнай
Спрыяюць нам,
І цеплаваты снег
На той кары,
І ў далечы прымглёнай
Дзіцячы смех,
Што коціцца з гары.

Усё спрыяе нам —
І дзень стамлёны,
І вечара
Такі бязважкі цень,
І светлыя сарочыя праклёны —
І Менску даўняга прытушаны агмень.

У МЕНСКУ

Як боб, рассыпаецца свіст начы —
На рэйкі, на дрот і на бляху.
Трамвай адлюструецца ў Свіслачы
Шпалерынай жоўтага даху.

З маста ён далей прапаўзае —
Стракаты, нібыта афіша:
«У памяшканні чыгуначнага вакзала
Выступаюць паэты «Узвышша».

О рэвалюцыйная паэзія...
З чаканнем атакі,
З люмпен-крылымі журавамі,
З лістамі да каханай і сабакі
І музычнымі вечарамі.

Сімфанічная стрункасць падкоў
І пабраная срэбрам вуздэчка
Да трамвайных даносяць званкоў
Крамны водар мястэчка.

КОЛА

Цяжкое трамвайнае кола,
Адбегшыся з-пад вагона,
Паўз яткі, кавярні і школы
Ляцела па Менску шалёна.

Забыліся дрогкія рэйкі
І ўпірлівы скрогат спынення.
Ляцела па лісці клейкім,
Па мармуры і каменні.

Палохала балаголаў
І нэпманаў каля крамак.
Па бруку, па гною кола
Сабе вызначала напрамак.

Усё саступала дарогу.
Ад груку трымцела цырата,
Выплёхвалася на падлогу
Са сподкаў крутая гарбата.

Відэльцы і рэшткі вяндрліны
Падскоквалі на цыраце.
Збіваліся ў гурбу гадзіны
На зрушаным цыферблаце.

Здавалася, пыльная ціша
Навек пакідала чытальні.
Часопісы, кнігі, афішы
Ад рук і вачэй адляталі.

На кола тэатры глядзелі
І гіпсавыя атланты.
За колам сачылі дзеці,
Студэнты і спекулянты.

З тэатраў знікалі заслоны,
З дамоў — аканіцы і дзверы...

Сачылі за колам шалёным
Рабфакаўцы і піянеры.

Паэт Уладзімір Дубоўка
З пакуль яшчэ доляй вясёлай
Таксама выглядваў з натоўпу
Цяжкое трамвайнае кола.

У таўкачэчы-задусе
Прыгожы, задумны такі,
Аб той, за мяжой, Беларусі
Губляў і знаходзіў радкі...

...Свой вершык далей прамаўляю
Нібыта з Дубоўкавых слоў:
«Ты, пэўна, з таго трамваю,
Якога апеў Гумілёў.

Ты поўнае навіною,
Таму й не спыняеш раскат:
Паэтам за жоўтай сцяною
Галовы зразае кат!

Табе вандраваці няспынна,
Палохаці і чараваць,
Па золаце кожнай краіны,
Нібыта па смерці, імчаць.

Хто золата тое палічыць,
Той згубіць каханне пасля.
Ёсць нешта ў тваім абліччы
Ад п'янага карабля.

Прамчыся па вуліцах Менска,
Здаволься магчымым, тады
Хай пойдзе твой грукат і трэскат
Да іншай зямлі і вады!»

Паслухала кола і ўроскат
За горад — па хмызу, па лузе
Памчала ў мястэчкі і вёскі
Заходняе Беларусі.

Нібы на цяжкую адплату,
Глядзелі на рух перуновы
Ужэнднікі з магістратаў,
А з пастарункаў совы.

Паліцыянты беглі
За гэтай вар'яцкай праявай,
Каб можна — пад кола б леглі,
Баронячы крыж і Варшаву.

Ды клопат дарэмны — не войска,
Якога за дзень не злічыць, —
Па гарадах і па вёсках
Адно толькі кола ляціць!

І чуюцца гнеўныя словы,
Штораз набываючы сілы,
І разлапушваюць совы
На словы калючыя крылы:

«Краіна зруйнуе уціскі,
захопнікаў знішчыць датла.
Світанне ўрачыстае блізка:
на ўсходзе зара узышла».

Кліч гэты — да Пінска, да Брэста,
Да рэчкі любой, раўчука,
Да самага дальшага места
Й мястэчка Давыд-Гарадка.

.....

Вось дзед мой, ён шые боты
Сялянам і дробным панам.
Да дзеда заходзіць употай
З валізкаю крамнік Абрам.

Ён дзеду збывае скуры —
Выдатны варшаўскі хром.
З-пад печы вылётваюць куры,
Пачуўшы на вуліцы гром.

Груды заціхаюць і долы,
І вусцішна неяк барам.

І хрысціцца дзед мой на кола,
І моліцца ціха Абрам, —

І злоты свае забірае,
У спіну глядзіць яму дзед.
Паліцыянтаў зграя
За колам не здыхае ўслед.

Але аддаляецца трэскат,
І грукат, і зірк перуна.
Вяртаецца кола да Менска
Па купінах і валунах.

Чакае яго камсамалец
Вагонаважаты Максім,
Вясёлы, няздзеклівы хлопец,
Які падабаецца ўсім.

Ён смехам ратуецца бедаў,
Ён вершыкі складвае сам,
Яму сваю кнігу «Credo»
Учора паэт падпісаў.

І кажа наш хлопец: «Пустое,
Што кола не пераняў,
З Дубоўкам сустрэўся затое
І вершы яму пачытаў».

РАЗВОДДЗЕ НА ГАРЫНІ
Ў 1933 ГОДЗЕ

І ланцугі,
І злоты
На прымніцы і ў лодцы.
Балеі тонуць,
Боты,
І ступкі,
І жаронцы,

І крама...
«Ўсё па-боску», —
Гарадчукі не ў крыўдзе.
І нешта там па-польску
Напісана на шыльдзе.

А варта з пастарунку,
Што каля гэтай крамы,
Раве аб паратунку
І ў шыбы б'е рагамі.

Ці лодкі ў іх нямашака,
Ці жаху назапашана
Паўнютокія вантробы —
Равуць, нібы каровы.

— Ратуйце, людзі, варту! —
Гукне вясёлы вязень.
Зялёнай меднай квартай
Па кратах звонка бразне.

ВІЦЕБСК. 1922

Бяда выдзірае крыжы і цвікі
З магіл і платоў...

Замест эпіграфа

Да бруку ляцелі крыжы і цвікі,
Сцягі караблёў і ўчарнелыя ванты.
Не чулі, не бачылі вартаўнікі,
Як сноўдалі злодзеі і спекулянты.

Якія там зданіліся караблі,
Якія там сны залацілі дакуку —
Як золата, рэчы патрэбны былі,
Што валам ляжалі на віцебскім бруку.

Нічыйныя рэчы — аполкі, цвікі,
Загуслы пакост і ўчарнелыя ванты.
Ля жорнаў пахропвалі вартаўнікі —
Па чысты памол беглі ўноч спекулянты.

...І вось абступаюць дабро талакой,
Нішто не прапусцяць, усё падымуць,
І нават цацкі зламаныя якой
Яны беспрытульнікам не пакінуць.

А ўранні, калі завіруе базар
І ў крамках жыдоўскіх запаляць аконцы,
Нагледзіцца гэты дармовы тавар
На золата царскае і чырвонцы.

Цыраты, сурвэткі, алоўкі, цвікі
І двойчы ўжо тут называныя ванты
Купляе вядома хто — вартаўнікі,
І хто прадае не сакрэт — спекулянты.

Якое ў іх вока, якая рука...
Да іх падыходзяць студэнты, мяшчане,
Чырвонаармейцы з агітцягніка
І з блізкіх да Віцебска вёсак сяляне.

Дахаты пасунуцца вартаўнікі,
А ў нейкім закутку базарнага раю
Купляе Шагал малаток і цвікі
І слоікі з фарбамі выбірае.

Яму прапануюць найлепшы пакост,
Алей не з канопляў якіх, а з алівы,
Мядзведзеву шкуру і мамантаў хвост —
Звычайныя і незвычайныя дзівы.

Здзіўляюцца сонныя вартаўнікі,
Што ён выбірае з дармовага мноства,
З фантазіі сноў — малаток і цвікі,
І фарбы, разведзеныя пакостам.

А нейкі марак пра сваё распавёў —
Пра ванты пытае, што складзены бантам,
З эпохі якой і з якіх караблёў?..
Але на яго не глядзяць спекулянты.

Смяецца марак з іх, нібыта з варон:
«Вам лётаць нядоўга над полем, над гаем...
Я ж часу не маю, чакае вагон —
Да Петраграда дарога даўгая».

«Не трэба вагона, — азваўся мастак, —
Ён горшы за гэтыя поўныя высі.
Я шчыра вам раю, таварыш марак,
Да Петраграда па небу прайсціся.

З-пад воблакаў, з вечнай блакітнай гары
Убачацца вам, што не бачацца доле:
Чырвоныя віцебскія муры
І ўсё беларускае наваколле...»

У кожнай складанасці ёсць прастата,
Якая звычайнай работай завецца,
І хто зразумее хоць раз мастака —
Да сэрца свайго і душы дакранецца.

Марак зразумеў, хоць гара мараку
Не хвалі ці бераг — ды справа такая:
Пайшоў па блакітным густым цаліку —
Да Петраграда дарога даўгая...

Падобны мастак да таго цесляра,
Які абуджае драўляныя струны
У аканіцах, у браме двара,
У кожным аполку, збіваючы труны.

У дужых руках малаток і цвікі,
І фарбы, разведзеныя пакостам.
У позірку — вуліцы, вартаўнікі
І Віцьба з канём, што ляціць па-над мостам.

Блакiт здабываецца з Віцьбы-ракі,
З аполкаў — пакуль што не труны, а рамы,
А з чырвані — сцяг бальшавіцкі, які
Крыло апускае на яткі і крамы...

Шчаслівы, мастак пакідае базар,
А ў небе — з тужліваю думкай лунае,
Што той нешчаслівы, хто вечны цяляр,
Бо еднасці з пекнай красою не мае.

Рамесніцтва — пошук таксама красы,
Ды гэтай красе не навек заставацца,
А той, што пазначана знакам мастацтва,
Праз лёсы людскія прайсці і часы.

Вярнуцца да Віцебска з клічам, які
Узвіхрыць будзённасці шэрыя транты:
«Не спіце, лянiвiя вартаўнікі,
Бо сноўдаюць злодзеі і спекулянты!»

ПЛЯЦ ВОЛІ

*(Успамін былога
рабфакаўца)*

Спаткацца ў цукерні прыдумалі Вы, —
Там шыльда з імбрычкам у місе,
Там крылы і мяккія лапы савы
З рагамі каровы спляліся.

А тут пра завод і плугі трактарам,
І дождж, нібы цемра на шыбы...
Аловак зламаны паперу араў,
Пасля забываўся на сшытак —

І нешта выводзіў сваё па сталу,
Па раме акна і па шыбе,
І шкрэбат за мной без галёш у слату
На ганак рабфакаўскі выбег.

І вось я ў цукерні... І змрок павуком
Снуе па забруджанай столі,
І шклянкі цукернік таўчэ кулаком,
Напэўна ж, не чуючы болю.

Відаць, што пацешыцца выпаў мне час
На свяце чужога адчаю,
Гляджу на цукерніка, але аб Вас
Маркоціцца не пакідаю.

На капялюшыку Вашым святло
І золь вераснёвай вуліцы.
Праз пальцы цукерніка крышыцца шкло,
І кроў на абрусе малюецца.

Набітыя шкліны ў крывавым віне
З абруса цякуць на масніцы...
Цукернік няўцямна глядзіць праз мяне
На дзверы, сталы і паліцы.

А там, дзе дажджу ацяжэла крыло,
Ваш тварык уедліва хмуліцца.
На капялюшыку спее святло
І золь вераснёвай вуліцы.

І ў гэту цукерню не зойдзеце Вы,
Дзе шыльда з імбрычкам у місе,
Дзе крылы і мяккія лапы савы
З рагамі каровы спяляліся.

Дзе з Вашай гульні калыхаюся я
На моцнай падманлівай вудзе.
Шкадую цукерніка, але ўдвая
Шкадую, што Вас тут не будзе.

Пра Ваша імя, можа, бацьку спытаць,
Прызнацца... ў каго закаханы,
Я гэты падман Вам хачу дараваць
І тыя, што будуць, падманы.

Убачу я Ваш капялюшык здаля,
Да Вас, абнадзеены, рушу —
Скажу пра каханне сваё, а пасля
Да бацькі вярнуцца прымушу.

Калі ж у цукерні маркотна зусім —
Да нас, на рабфак запрашаю,
Усё мы там зробім, каб фабрыкаў дым
Склаў гімны сялянскаму краю!

Абновіцца кожная вулка і пляц,
І шыі апусцяць анёлы,
І Менску хвалу не званы празвіняць —
Цяжкія трамвайныя колы!

Абломіцца змроку глухое крыло,
І сонцам пагодным атуліцца
На капялюшыку Вашым святло
І золь вераснёвай вуліцы.

І конаўка яркай, жывой сінявы
Напоўніць імбрычак у місе,

Каб з промнямі крылы і лапы савы
І рогі каровы спляліся.

...Пляц Волі іграе факстрот на трубе,
Буяюць лірычныя церні.
Чакаю цябе... І чакае цябе
Твой бацька — няшчасны цукернік.

Тут

(1990)

* * *

Што ні было — усё ж радзіма,
І што ні ёсць — усё ж свая,
Часцей з самотнымі вачыма,
Чым з вольным горлам салаўя.

Радней няма, бліжэй таксама.
Мой родны кут, мой мілы кут...
І застаецца лепшым храмам
Твой кожны дол, твой кожны груд.

* * *

Не здолееш спакусу зваяваць,
Паквапішся на рай і панаванне,
І давядзецца ўсім ахвяраваць —
І мовай беларускай, і каханнем.

Лягчэй казаць пра нешта і плысці
На хвалі спадарожнай да спачыну,
Цяжэй маўчаць, і думаць пра айчыну,
І марыць у сабе яе знайсці.

* * *

Яшчэ нам не раз давядзецца
Згадзіцца з высновай такой,
Што той з нашай мовы смяецца,
Хто мовы не мае сваёй —

І, значыць, ён варты спагады...
І мы патураем яму,
Не маючы сілы даць рады
Ілжэхрысціянству свайму.

* * *

Не можа нацыя сысці,
Нібы вада ў пясок, —
Павінна след пакінуць ці
Хоць там які слядок.

І славу ўсіх сваіх вякоў
Не тое што забыць,
А ўліць яе ў чужую кроў,
Каб тую кроў, чужую кроў,
Навек сваёй зрабіць.

* * *

Ці гэта памяць узвышае нас?
Ці водгулле, што вечнасцю здаецца?
«Над хвалямі...» — прамоўлю, і ў адказ:
«...сінеючага Ніла...» — адгукнецца,

Ды не заўсёды, і знікае сон.
Радзіма — жвір, і гэты жвір спывае.
«Ад прадзедаў спакон...» — а што спакон?
Я — ведаю, а мой сусед не знае.

* * *

Багдановіч, ратуй,
Ад знікнення ратуй, ад нямоты.
Пачуццём тым гаючым ратуй,
Праз якое ты быў не самотны.

Багдановіч, даруй,
Што ў цябе мы вучыліся мала —
Мы да Коласа йшлі чарадой,
Нас выводзіў у людзі Купала.

Багдановіч, пачуй,
Як знясіленым лебедзем слова —
Беларускае слова! —
Над магілаю кружыць Стральцова.

Багдановіч, вартуй
Кожны крок наш і рух недарэчны...
Хай загадка твая
Застаецца загадкаю вечнай.

ЗЯМЛЯ СЫРАЯ

Я памятаю — настаўніцы голас
Быў як біблейскае адкрыццё:
«Зямля сырая — фальклорны вобраз,
Зямля сырая — само жыццё...»

Не разумеў я ў тое імгненне
Ні сам гэты вобраз, ні голас яе...
Гады за гадамі —
І вось разуменне
Пятлёю навісла, дыхнуць не дае:

Добра, калі зямля сырая,
Добра, ляжаць у зямлі сырой,
А на Палессі зямля сухая —
Як жа ж ляжаць у зямлі сухой?!

Зямля як попел, зямля як сажа...
Мёртвая глеба труну абляжа...

Мове — на злом, душы — на пагібель,
Не наракаючы болей на лёс,
Я паміраць паеду ў Егіпет,
Там — гаварылі — аазісы ёсць.

У ТВАІМ ГАРАДКУ

Бацьку

Ты любіш гэтыя дні, калі мароз, набраўшы апошняю сваю моц, раптоўна мякчэе, а на возеры сам па сабе злежваецца — тужае (Тваё слова) вялікі снег. Пачынаецца адліга, вада застоўваецца — пратыхаецца (таксама Тваё слова), і ўюны, задыхаючыся, ліжуць і пралізваюць лёд.

У такія дні Ты кладзеш на сані ўсё неабходнае і выбіраешся на возера.

Пешняй прабіваеш палонкі і апускаеш у ваду вярбовыя рашамэты (і гэта Тваё слова). Палонкі перакрыжоўваеш тычкамі, густа закрываеш вёшом і завальваеш зверху снегам. Снег выплэскваеш лапатай, далікатна з усіх бакоў абгладжваеш, як бульбяны капец у гародзе.

Зірнуўшы навокал, радуешся, што на возеры Ты адзін і што адно над табой неба і ўдалечыні адзін, як зярнятка ў эфірнай глебе космасу, Твой гарадок.

Ты глядзіш на неба і гаворыш сабе: «Неба не мае пачатку і не мае канца...»

Твой гарадок пачатак мае, пазначаны ў гістарычна летапіснай прасторы. Неба нідзе не пазначана. Усіх звестак толькі, што створана яно было на другі дзень...

Па выслізганай палазамі сцежцы Ты вяртаешся дахаты, цягнучы сані з рэштай вёшу і дзвюма запасовымі тычкамі.

Заўтра, яшчэ да свету, Ты вернешся на возера хажасьць (зноў Тваё слова) рашамэты. Ты пакінуў іх толькі на адну ноч, на больш не трэба. У адлігу і за адну ноч уюноў набіваецца процьма...

Раніцай адкінеш лапатай снег, рассунеш у бакі вёш, прымеш тычкі і з натугай выцягнеш першую рашамэту, для перасцярогі затуліўшы далоняй уверсе адтуліну, праз якую ўсю ноч адзін за адным набі-

валіся ў вярбовую пастку ачамрэлыя ўюны. У злубяNELы на холадзе мех вытрусіш іх усе да аднаго і паволі пойдзеш да другой палонкі.

Зноў будзеш на возеры адзін, і возера атуліць Твой клопат прыемным ценем гаючай забыўлівасці. Апошнія зоркі, збаяўшыся Тваёй маўклівай самоты, патухнуць без пары.

Будзе днець.

Калі зусім развіднее, раскладзеш на беразе агонь, утыкнеш каля агню расошкі і пачнеш класці на іх уюны, нанізаныя на лазовыя мэткі (яшчэ адно Тваё слова). Уюны абпякуцца да звонкай хрусткасці, да тонкага смаку, у якім будзе чуцца, нават бачыцца — і агонь, і возера, і па-царкоўнаму чысты ранак.

Падварушваючы вуголле, раптам падумаеш, што і каханне, як неба, таксама не мае пачатку. І толькі адно неба ведае першыя пісьмёны кахання, і зразумела, чаму папірусы і летапісы ўсіх стагоддзяў зайздросцяць небу.

Мая маладая мама прыйдзе да агню, і Ты аддасі ёй увесь набытак, усе мэткі — па трыццаць уюноў на кожнай. І, як пра самае важнае, скажаш, што з уюнамі добра варыць разкі (не толькі новае слова, але і Твая любімая страва) — разкі без крупаў.

Яна ад душы пасмяецца з Тваіх кухарскіх ведаў...

А Ты зноў будзеш думаць: што ж яшчэ зрабіць, каб Яна стала Тваёй жонкай у Тваім гарадку.

ГАРОДНЯ. 1919

*Амаль дакументальнае апавяданне
з уступам і неабходнымі
тлумачэннямі*

Уступ

Красавік 1919 года. Гародня. Горад спешна пакідаюць вайсковыя часці былой кайзераўскай Германіі. Адыход немцаў вельмі ўстрывожыў стваральнікаў БНР. У ночце міністра беларускіх спраў літоўскага ўрада Язэпа Варонкі, накіраванай германскаму генеральнаму ўпаўнаважанаму ў Літве пану Цымерле, сказана: «...нямецкае войска пакідае... Гародню, пасля чаго польскія легіёны думваюць заняць Гародню і знішчыць усю работу беларускіх арганізацый... Беларускае вайсковыя часці... могуць выступіць супраць палякаў. Каб не лілося лішняе крыві, нямецкае войска павінна яшчэ на нейкі час застацца...»

Цымерле адказаў, што па ваенных меркаваннях адыход з Гародні «неабходны і адпавядае патрабаванню маршала Фоша, які, 25-га студзеня 1919 г., патрабаваў вольнага праходу для польскага войска праз Гародню і далей для змагання з бальшавізмам...».

27 красавіка белапалякі займаюць Гародню, і тое, чаго небеспадстаўна баяўся міністр Я. Варонка, адбылося — у горадзе пачалося вынішчэнне ўсяго беларускага.

Нейкі незразумелы парадокс гісторыі ў тым, што, «змагаючыся з бальшавізмам», легіянеры Пілсудскага называлі бальшавікамі і... афіцэраў 1-га Гарадзенскага Беларускага палка.

Пра маладога афіцэра з гэтага палка маё апавяданне.

Ты малады і без прычыны —
З чаго б твой розум ні схацеў —
Смяешся, а тваю дзяўчыну
Кахае польскі афіцэр.

Не ведаеш нягоды гэтай,
Ідзеш, любуешся сабой
І беларускія газеты¹
Чытаеш на сцяне любой.

Там пішацца пра адраджэнне,
Пра войска ўласнае, пра лёс...
Тваё вайсковае адзенне
Як доказ, што ўжо войска ёсць.

Званамі — гузікі, адзнакі
На кіцелі тваім гудуць!
Табе германскія ваякі
Чэсць, нібы роўні, аддаюць.

Яны ў Гародні, бы ў палоне...
Такі ўжо час... Ідзеш далей...
Турботы — заўтра, а сягоння
Ты — бесклапотны салавей.

Жалейку чуеш. Як трысцінка,
Яна згінаецца, пяе.
Гарох купляеш ты на рынку
Пад гукі сумныя яе.

Адпачываеш так, як хочаш...
Гарох падсмажаны грызеш...
Да слова роднага ахвочы,
Купалаў прыгадаеш верш.

¹ З пачатку 1919 года ў Гародні выходзіла пяць беларускіх газет: «Бацькаўшчына», «Беларусь», «Зорка», «Родны край» і «Беларускі народ». Апошняя выдавалася на дзвюх мовах: беларускай і рускай. Пасля акупацыі горада белапалякамі гэтыя газеты былі закрыты.

«Я зноў заснуўшую... (Чытаеш)
Было жалейку...» (Сапраўды,
Жалейка, як трысцінка тая,
Што каля нёманскай вады.)

Абавязкова зразумеюць
І спеў яе, і хрып грудзей
Гародня, Полацак і Менск —
Ты ўпэўнены. Ідзеш далей...

Зірнеш на дах, на крыж касцельны,
У Нёмне варухнеш свой цень
Або заходзіш у цукерню
Па вуліцы Купецкай, 7.

Учора там, зайцоў цукровых
У каве топячы і соў,
Доўнар-Запольскага «Асновы...»¹
Гартаў, як Біблію бацькоў.

І разумеў асновы тыя.
Шаптаў: «У свеце пэўнасць ёсць —
Гародні сцены векавыя
І Беларусі маладосць.

І ёсць каханне ў гэтым свеце,
Яно нікога не міне...
У Беластоцкім жджэ павеце,
Чакае мілая мяне».

І, пэўна ж, ведаць немагчыма,
Хоць сцісні вецер у руцэ,
Што любую тваю дзяўчыну
Кахае польскі афіцэр.

Што і яна выходзіць з хаткі
Да прыдарожнае капы,
З ражкоў яго канфедэраткі
Змятае хустачкаю пыл...

¹ Нарыс прафесара М. В. Доўнар-Запольскага «Асновы дзяржаўнасці Беларусі» быў выдадзены брашурай па-беларуску, па-руску і па-польску, а таксама на іншых еўрапейскіх мовах, у Гародні ў 1919 годзе.

А ты вось тут з ухвалы боскай,
Тут столькі клопатаў-падзей...
Пачатак добры, але войску
Бракуе зброі і людзей.

Ты гаспадар у родным краі
І як свядомы афіцэр
Добраахвотнікаў збіраеш
Пад сцяг дзяржавы БНР.

І заўтра выедзеш да свету —
Не поле сошкаю араць —
Да Беластоцкага павета
Ваякаў новых вербаваць.

Пакуль ніякай небяспекі
Яшчэ не чуеш над сабой,
Каханкі здрадлівыя здзекі
Твой не высмоктваюць спакой.

Манашцы юнай наярэймы
Ты б кінуўся, каб не манах
Яе правёў паўз дом Тальгейма,
Ружанцам закілзаўшы страх.

У вінную зайшоў бы крамку...
Ды што за гвалт, за рух такі?
Галопам ад Старога замка
Імчацца конныя палкі.

Пяхота на вакзал імкнецца...
І зразумеў ты — справы швах!
Гародню пакідаюць немцы...
І вось ён, заміж смеху — страх.

Не папяровы, не кардонны —
Сталёвы страх душу гняце,
Бо неўзабаве легіёны
Сюды Пілсудскі прывядзе.

З арлом — штандар амарантовы!..
Ксяндзы адбухаюць імшу,
Каб той арол аднагаловы
Глядзеў у кожную душу.

Канфедэраткі, эпалеты...
І ў бога польскі дух відзён...
А беларускія газеты
Тут змоўкнуць аж да новых дзён.

Ёсць мова лепшая за мовы,
І, дбаючы пра чысціню,
Доўнар-Запольскага «Асновы...»
Зграбуць, як смецце, да агню.

Змяніці шылды спатрабуюць.
Цукернік польскую «не вем» —
Яго цукерню разрабуюць
Па вуліцы Купецкай, 71.

...Пад беларускія штандары
Добраахвотнікаў сабраць
Ты не паспееш, бо жандары
У Беластоку ўжо стаяць.

Цябе — у цэлю!.. Рызыкаўна
Ты будзеш лезці праз драты².
Як старац, дабярэшся ў Коўна
І, дзякуй богу, што сюды.

Сюды не дойдуць ягамосці
З Варшавы. Парадокс які —
Ім, ворагам тваім, адпомсцяць
Чырвонай Арміі палкі.

¹ Пасля ўчыненага рабунку гаспадар цукерні Е. Ф. Грышук скардзіўся ў гарадзенскі губернскі цэнтральны камітэт аб'яднаных грамадскіх арганізацый. Камітэт пераслаў ягоную скаргу каменданту гарадзенскай крэпасці генералу Фалевічу. Адказ генерала невядомы.

² Лёс беларускіх афіцэраў, якія не ўцяклі з месцаў часовага ўвязнення, драматычны — у закрытых арыштанцкіх вагонах, амаль без ежы і санітарнага догляду, іх звозілі ў лагер ваеннапалонных у Домбе, непадалёк ад Кракава.

..Спазнаеш ты і страх пагоні,
І голаду мярцвячы страх,
Ды гэта — заўтра, а сягоння
Ты ў родным небе вольны птах.

Германцаў сумнымі вачыма
І са слязою на шчацэ
Праводзіш, а тваю дзяўчыну
Кахае польскі афіцэр.

1983 — 7 студзеня 1989

* * *

Падсцерагу, яго пачую
Яшчэ здалёку, з аддалення...
Абавязкова падпільную
Сваё апошняе імгненне.

З яго як з дурня пасмяюся,
І выпіхну за дзверы прэч,
І супакоена стаюся,
З ім новых прагнучы сустрэч.

* * *

З гадамі раблюся люцей
У гэтай любові бязгрэшнай —
Люблю незнаёмых людзей,
Таму што ад іх незалежны.

Хаваюць і клопат, і страх
І мной не цікавяцца: «Хто ты?»
Ніхто з іх не зробіць замах
На радасць маёй адзіноты.

* * *

Што пра сябе казаць, калі аднойчы
Я ледзьве не прагледзеў той красы,
Што не прыходзіць у майстэрню двойчы, —

Што залацей ад залатой расы.
...Варштат прыбраны, падмяліся трэскі,
І чысціні скразныя галасы

Вяртаюцца да селішчаў палескіх.
Спатоленыя чыстаю красой,
Адпачываюць малаткі, стамескі

І востры серп з адбітаю касой.

* * *

Да кветак не хінуўся я ў маленстве.
Было ў гародзе кветак — цераз плот!
З любой грады, бы ў нейкім набажэнстве,

Расой хрысцілі мой няўцямны лоб.
Яны не крыўдавалі, існавалі
Як лепшая з усіх зямных аздоб,

Узрошчаная над гарынскай хваляй.
Я не хацеў пакрыўдзіць іх знарок...
Красой ахвярнай кветкі ратавалі

Мой талент кволы, мой адчайны крок.

ВУЧАНЬ

Пішу — маю ў тым асалоду,
Рыфмую — «табе» і «сабе».
Ад раніцы і да заходу
Пілюю вучнёўства калоду
Да зморы, да болю ў гарбе.

І колькі яшчэ давядзецца
Пісаць-рыфмаваць неўпапад?
Вучнёўства — ці стане майстэрствам?
Вучнёўства аблытала сэрца
І ўжо ні туды, ні назад.

Назад — сапраўды немагчыма.
Туды — ёсць надзея, аднак
Надзея з пустымі вачыма,
Надзея з хадою качынай —
Ёй верыць? Хацеў бы. Ды як?

Яна ж на бальшак не выводзіць,
А так — па дрыгве, па куп'і,
Па жвіры і зноў па балоце —
Вядзе, і падманліва ў слоце,
Як жабы, пяюць салаўі.

Яе не папросіш: «Даволі»,
Не крыкнеш у твар: «Адыдзі!»
Па жылах цячэ алкаголем,
Звісае пятлёю са столі,
Смяецца і цвеліць: «Глядзі,

Вяроўка — таксама магчымасць
Наблізіць сябе да багоў.
Ты шыю не сцісквай плячыма,
Паперу бяры і прычыну
Тлумач: адышоў да майстроў.

Маўляў, пры жыцці не ўдалося
Стаць майстрам (ён гэтакі — лёс),
Аднак жа даволі знайшлося
Рашучасці ў шэранькім лёсе...
І вось — у нябёсы панёс».

Штукарка. У гэтыя штукі
Хіба што адпеты вар'ят
Паверыць без лішняй прынукі,
Уздыме набраклыя рукі —
Ахвяра і сам сабе кат.

А я не вар'ят, не падучы,
І ўсе адхіленні мае
У тым у адным, што я — вучань,
Рамеснік, якому балюча
Глядзець на «майстэрствы» свае.

Як боскую светлую ласку
Прымаю жыцця кожны міг,
Пражыў ці не большую частку
І трапіў у боль, нібы ў пастку,
Шапчу... А мой шэпт, быццам крык.

Крычу і сябе разумею,
І ў тым разуменні адно:
Хачу развітацца з надзеяй, —
А як развітацца? Не ўмею.
Закрыць, нібы накрыўкай дно?

Забыцца на вуліцы недзе?
На снезе пакінуць? Ды не,
Нішто ёй не стане на снезе,
На лёдзе нішто, на жалезе...
Дарма ўсё! Яна ж ува мне!

Вось тут, каля сэрца — цяжкая,
З сябе не пагоніш, ані,
Бо гэта надзея пустая,
Як тая пухліна, пускае
Глыбей і глыбей карані.

Самому — на снег, на жалеззе?
Упасці на лёд, растапіць —

Хай цела ў палонку пралезе,
Ні гімнаў яму, ні паэзій —
Нічога. Ды хочацца жыць.

Адзінае выйсце — майстэрства.
Адзіна шчаслівы зыход:
Вучнёўскія пуці раздзерці,
Стаць майстрам і майстрам памерці,
А там — хоць палын, хоць асот,

Вядома, на ўласнай магіле...
Пакуль жа пакутна марнецць...
Да самай апошняе хвілі,
Да скону прабуючы крылле,
А ў неба ні раз не ўзляцець.

Вялікія, дапамажыце!
Іван Дамінікавіч, Вы
Няслі ў сабе нашыя жыцці,
За гэта і джалы, і кіпці
Да Вашай паўзлі галавы.

За гэта, як ордэн, пакуты,
За гэта ж і памяць, як храм...
Таксама да страху прыкуты,
Вы зведалі тыя мінуты,
Што Бог ахвярае майстрам.

Гадзюкаю тая надзея
Ад Вас адышла, адпаўзла.
Надзея, з якою тупее,
Надзея, з якою нямеє
Душа і прыходзіць імгла.

Прашу я — зрабіце такое —
Няхай ад мяне адпаўзе!
Вы ж маеце сілу, з якою
Аблокі ў блакітным спакоі
Да Бога стаяць у чарзе.

Вы — майстар, а майстар умее
Самога сябе ўваскрасіць.

Пакуль у душы залацее
Іскрынка сапраўднай надзеі —
Вас будуць прасіць і прасіць.

Як вучань, што ў лапленай свіце,
Хіба ж я багата хачу?
Патрэбныя словы шапніце,
Святыя радкі падкажыце,
Чым хочаце, тым заплачу.

* * *

1

Агорне ноч. Не бойся нчы!
І страх, што месціцца ў душы,
Як ворага свайго, па-воўчы
Зубамі люта задушы.

2

Ці маладога, ці старога —
Цябе заўсёднага сюд-тут
Той страх палохае хваробай,
Страшнейшаю за Страшны суд.

* * *

А страх заўсёды — зблізку ці здалёк —
Прыходзіць уладарны і таемны,
Ды ўсё ж і ён — звычайны матылёк

Перад прасторай, матылёк імгненны.
Слых пасталелы, паглыбелы зрок
Не выявяць прычыны вераёмнай —

Як свет пачаўся? Кружыць матылёк,
Не чуючы адказу, над пытаннем,
Якое нібы велічны папрок

І нашым сненням тлумным, і жаданням.

* * *

Дык вось яна, якая страта —
Дзень пахіліўся да мяжы.
Няхай сабе, такога страху...
І ўсё ж нядобра на душы.

Ён быў адзіны... Ненамысна,
Што ён, нібыта сірата,
Застаўся ў цемрадзі бязлістай,
З галінкай прагнучы ліста.

Нам перадаў сваё праменне
І сокі светлыя свае
І з адзіנותы задумення
Журботны голас падае.

* * *

Застаньцеся, дом і сям'я,
Для кожнага будзьце надзеяй.
Яшчэ не абтрэсла зямля
Пракляцце за грэхападзенне, —

Яшчэ не прачнуліся, спяць
Апошнія нашыя стрэсы,
І ў кожным імгненні рыпяць
На райскіх варотах завесы.

ЦЮТЧАЎСКІ ТРЫПЦІХ

1

Калі няма на тое боскай згоды,
Як ні пакутуе яна, —
Душа, на жаль, не выплача лагоды,
Ды выплача сябе да дна.

Душа, душа, ты шчырым парываннем
І кожнай тканкай сонечнай крыві
Ахвяравана чыстаму каханню,
Сам Бог цябе благаславі!

Ён па-над сэрцам, па-над светам,
Ён цеплынёй сваёй імкне
Да кветкі кожнае пад небам гэтым,
Да жэмчугу на морскім дне.

2

За дзень яна спазнала небыццё,
І змрок яе ўжо ахінаў суцэльны.
Знадворку чуўся дождж — і на лісцё
Струмені весела ляцелі.

Прытомнасці раптоўная струна
Ёй слых кранула цьмянай адзінотай,
Захопленая, слухала яна
Усёй свядомасцю, усёй істотай...

Пасля, нібы на споведзі якой,
Прамовіла ашчадна, напаўсілы
(Я побач быў, хацеў памерці з ёй):
«Усё любіла я, мой мілы!»

.....

Любіла ты, і пачуццю твайму
Што ў гэтым свеце роўнае?.. Нічога...
Знябожаны, пакуты ўсе прыму,
І сэрца не пакрыўдзіцца на Бога.

3

Мне даспадобы лютэранаў боствы,
Абрад спаважнай строгасцю кране.
Вучэнне храма зразумела мне,
Ягоных сцен, што блізкія да ўбоства.

Не бачыце? Вось, мроячы дарогу,
Вам Вера стрэлася ў апошні раз:
Яшчэ яна не здрадзіла парогу,
А дом яе ўжо апусцеў і згас, —

Яшчэ яна не здрадзіла парогу,
І дзверы незамкнёныя яшчэ...
Ды час ужо... Складайце модлы Богу,
Сляза малітвы стрымана цячэ.

* * *

А ці многа ў нас цярпення?
А ці мудрасці даволі?
Рэстаўрацыя сумлення
Адбываецца паволі.

Што не хутка — дзякуй Богу!
Маем час падумаць дбала,
Каб на гэтую работу
Нам хапіла матэр'ялу.

* * *

Далёкае — аднак жа застаецца.
А блізкае, аб чым баліць душа,
Паздзекуецца з нас і пасмяецца,
І вось яна — расстайная мяжа.

Хіба ж паслухае? Прыпыніцца на хвілю?
О не... Ідзе да гэтае мяжы,
Яе пераступае ў чорным пыле...
Што хоч рабі — крычы, прасі, бяжы!

Не дапаможа... Вось яно знікае.
І застаецца той адзіны міг,
Калі з нас кожны ўслед яму гукае
З аблокаў зімніх і вясновых крыг.

* * *

Высокіх ведаў а ці многа
Спазнаць пашчасціла табе,
Каб мог ты сцвердзіць, што нічога,
Няма нічога ў варажбе.

Што ўсё падман — і шэпт, і позірк,
І прымхі — ўсё падман табе
І што лягчэй іголку ў стозе
Знайсі, чым праўду ў варажбе.

Пусты занятак, марнатраўства
Гібее ў цемры-варажбе...
Ніяк не зразумець табе —
Ёсць неабходнае махлярства!

Яно існуе ў варажбе,
Каб у хвіліны найцяжкія,
Мой друг, не выпала табе
Ні сцежкі горкае, ні кія.

* * *

Не проста крыўдзіць-абражаць
Кагосьці сумнаю парою,
А слова жорсткае сказаць
Захоцацца дзеля настрою, —

Дзеля натхнення, каб далоў
Збыць непатрэбшчыну сумнення,
Якою поўны да краёў
У кожнае сваё імгненне...

Пасля — за дальнюю гарой,
Пасля — за бліжняю лагчынай
Любой часінай і парой,
З любой нагоды і прычыны

Наноў пяшчотнае шукаць,
Сумненням тоеснае слова
І па-дзіцячы вымаўляць
У пэўнасці найдастатковай.

* * *

Жаданы покліч проста зразумець,
Калі ён поўны моцы непрадбачнай,
Калі на могілках старая медзь
Увасабляе тую моц удзячна.

Калі дзеля паэзіі жывеш
І духу той паэзіі адданы, —
Тады ніякіх не існуе меж
Паміж табой і поклічам жаданым.

* * *

А хто каму перашкаджае
Сабою быць, адзіным быць,
Каб лёс не дробязным адчаем —
Высокім болем наталіць?

Ніхто!.. А самалюбаванне,
Так неадольнае ў рабе,
І найсалодкае жаданне
Рабіць пакутніка з сябе.

* * *

Што мне зрабіць, каб ты была
Сабой, і мной, і ветрам, і спакоем,
І кропелькай ашчаднага цяпла
На выстуджанай шыбіне пакоя?..

Я ведаў бы, не стомлены хадой
Кахання і чаканага натхнення,
Каб меў у той хадзе сваёй
Абачлівасці паляшуцкай меней.

* * *

Мы разам, і расстанне, што было,
У свой кароткі вырай паляцела.
Сышліся крылы у адно крыло
На даляглядзе — аблачыне белай.

Не вер, што адышло на доўгі час?
З любой нагоды дробнай ці прычыны
Імгненна вернецца, нястрымнае, да нас
У цені, што ад белай аблачыны.

Але пакуль дарожная жарства
Не засціць у святочнасці спаткання
Яшчэ адну праяву хараства —
Кахаць, не прадчуваючы расстання.

* * *

Будзем бачыцца кожны дзень
З той надзеяй на разуменне,
Што святлей ад усіх надзей
І ярчэй за любое праменне.

Ад такога святла яе,
Ад звышяркасці залатое
Неспакойныя мроі свае
У дрымоце пачуццяў прытоім.

Не таму, што аслепнуць яны,
А таму, што жадаем спакою
І не бачым сваёй віны,
Што яны — неспакойныя мроі.

* * *

Захочацца сказаць пра хараство,
А слоў няма, а калі ёсць — не тыя,
А то зусім яны абы-якія,
Не словы — смецце. Не святло, а тло.

Тады маўчу. У горле — цішыня,
А ў сэрцы — толькі водгалас гучання.
І ўсё тужэй пятля майго маўчання,
І ўсё даўжэй мой цень на схіле дня,

І ўсё цяжэй маўчаць і разумець,
Што хараству — у кожны міг ягоны —
Ні гімны не патрэбны, ні праклёны
І ні жыццё тваё і нават смерць.

ПРЫГАЖОСЦЬ

Табе пярэчу, прыгажосць.
Наканавана мне пярэчыць
І з галавы да ног — наскрозь
Працятым быць нязгодай вечнай.

Цябе прыняць такой, як ёсць,
Адной табе ў жыцці маліцца
Не маю сілы, прыгажосць,
Не здатны я табе скарыцца.

Я — тут, а ты, вядома, скрозь,
Я шмат не разумею рэчаў,
Але я ўцяміў, прыгажосць,
Адно — штодзень табе пярэчыць.

Не адмаўляць цябе, крый бог,
Не абмінаць цябе ніколі,
Не абражаць, як хтосьці б мог, —
Пярэчыць толькі, і не болей.

О так — ты выратуеш свет,
Ты мову нашу ўратуеш,
І не адзін яшчэ паэт
У рыцарах тваіх звякуе.

Усюдыісную тваю
Уславіць велічнасць ад сэрца,
А мне праз глухату сваю
Ізноў пярэчыць давядзецца.

Прабач, я дрэнны служка твой,
А лепшым стаць не выпадала —
З маёй пачварнаю душой,
З маёй душой недасканалай.

* * *

Ну колькі можна пра душу?

Алесь Письмянкоў

Не выказаць душу чужую —
Душу відушчую, сляпую,
Душу старую, маладую,
Святую, грэшную, жывую,
Змярцвелую, зусім глухую
І нават блізкую — любую!
Не выказаць душу чужую, —
Хоць будзеш мудрым удвая...

Ды што тут гаварыць урэшце:
Душа чужая — не свая,
Дый са сваёй не разбярэшся.

* * *

О, колькі кніг, о, колькі кніг!
Яны — малыя і вялікія —
Не спеў, а толькі хрып і крык
У параўнанні з тою кнігаю:

У дні шчаслівыя святой,
Святою і ў гадзіны гіблыя.
У параўнанні з кнігай той,
Якую называем Бібліяй...

І дудары, і скрыпачы,
Паэты модныя й нямодныя —
Усе мы толькі чытачы
Той кнігі, з веку ў век самотнае.

* * *

Я не знайшоў сабе супакаення
На вулках Браціславы і Масквы.
На вулках Бруге, што абклаў каменнем

Фламандскія каналы і ставы.
І нават Мінск мне не дае спакою,
І роднага Палесся паплавы,

Пакрытыя чарнобыльскай лускою...
Не супакоіць гэты свет і той
Вандроўніка, што зайздрасцю сляпою

Працяты, як атрутнаю стралой.

* * *

Ступіў і ты за месяцам услед
На вуліцы вячэрняга Бруселя,
Як госць п'яны, які згубіў вяселле,
Пакрыўджаны на той і гэты свет.

Шануюць непарушны этыкет
Кавярні дарагія і гатэлі.
Арабы свае танныя кактэйлі
П'юць у шынках, дзе сплеснявеў паркет.

У сэрцы і алах, і Магамет,
А ў небе — сцягі натаўскіх краінаў.
Пад іх аховай — сумная навіна —
Стаіўся выпадковы мінарэт.

Жанчыны, паднавіўшы марафет,
У крэслы свае мяккія паселі
І з вокнаў запрашаюць у пасцелі,
У той, вядомы толькі ім, сакрэт...

І ўласны табе ўбачыцца партрэт —
Не ў золаце празрыстай акварэлі,
Намаляваны крэйдай на панелі
І крэйдаю падпісаны «Poète».

* * *

У гэтай цемрадзі густой,
У гэтай цемрадзі дажджлівай
І мне патрэбны — крэсла, стол
І куфаль сонечнага піва.

У гэтых вулках і дварах,
У горадзе фламандскім гэтым
І мне патрэбен цёплы дах
І ўтульны водар цыгарэты.

У тваіх нетрах, Свет Стары,
Дзе крок спакусы вельмі хуткі,
Мне даспадобы ліхтары
І сёстры Бога — прастытуткі.

Я нібы птушка, для якой
І ў цемры шлях ляжыць дадому,
Якая ў далечы чужой
Шукае на гнездо салому...

* * *

Не ў цішыні палескага сяла,
А ў цішыні Заходняга Берліна
Над Хафелем чырвоная каліна
Зусім па-беларуску расцвіла.

Я не здзівіўся, што ў яе была
Кара гарынская, і вершаліна,
І ягады, і кожная галіна,
І тое ж лісце, поўнае святла.

Раён як хутар. Цішыня плыла
Шматколерная, нібы хвост паўліна.
У бары італьянскім мандаліна
Адрыятычны спеў распачала...

Здалося мне? Ці памяць падвяла
Пад манастыр? О прыкрая хвіліна!
Вядома ж, не... Не камень, не цагліна —
Здагадка, нібы тонкая страла.

На ўсё гляджу я са свайго вугла.
Даліна Хафеля, пясок яе і гліна —
Купалаўская сумная даліна!
Так бачу я. За гэта мне хвала.

Бывай, Берлін. Хай век майго стала
Не абыходзяць піва і вяндліна...
Над Хафелем чырвоная каліна
Зусім па-беларуску расцвіла.

* * *

Там — хлопчык Біблію гартае,
І голас Ірадаў дрыжыць,
Стаяць з засмяглымі ратамі
Ерусалімскія крыжы.

І там — як кацяня, рахмана,
З гарынскіх выбраўшыся крыніц,
Вада святая Іардана
Да ног дзіцячых кладзеца ніц.

КУРАСОЎШЧЫНА

На Курасоўшчыне ставала соў,
Па Курасоўшчыне хадзілі куры,
Лясы шумелі, і з усіх лясоў
Не дзве-тры соўкі, а навалы соў
Курэй сачылі позіркам панурым.

І з кожным годам менела курэй...
Гаспадары па совах як прыпала
Стралялі з вышак, вокнаў і дзвярэй,
Ды толькі больш палохалі курэй —
Савіная ж не менела навала.

Ці стрэльбы ў іх няўдалыя былі,
Ці поначы страляць не мелі спрыту —
Хто ведае, апроч самой зямлі
І неба, што ва ўсе часы былі
Хаўруснікамі пэўнымі нябыту.

Здавалася, што з нейкага там дня,
Калі дарэшты папусціцца, совы
Апошняе пацягнуць кураня...
На седалы пустыя з таго дня
Пасядзе страх... дай божа, каб часовы.

І так... на вёсачку сыходзіў страх,
І пасля кожнае начы савінай
На кожны комін і на кожны дах
Ён ціснуў больш, той ненажэрны страх, —
Аж храбусцелі кроквы і цагліны.

Ды ў распачы, няхай сабе якой,
Ратунак ёсць, нібы тапельцу трэска,
І толькі варта зварухнуць рукой —
У распач Вашу, злучаны з якой,
Ратунак прыйдзе радаснаю весткай.

Дык вось, адзін вясковы жартаўнік,
Раблезіянец, ненаедны шлунак,
І халасцяцкай ніўкі працаўнік,
І так далей... дык гэты жартаўнік
Сказаў суседзям: «Ведаю ратунак.

Між соваў ёсць галоўная сава,
Драпежніца і, як і ўсе, дурніца.
Але не то што вока, а брыва
Мне не здзяўбе галоўная сава,
Бо з той савой надумаў я жаніцца».

Суседзі ў рогат, кінуліся ў смех,
«Жаніх» таксама ў смех, аж вочы граюць,
І, нібы шлюбны вэлюм, просіць мех,
І рады думцы, што дарэчы смех,
Бо там смяюцца, дзе надзею маюць.

Прынеслі мех. Пад паху — і з кійком
Пайшоў і знік за метраў сто ці дзвесце...
Хлеб чорны запівае малаком
І недзе там арэхавым кійком
Ён крылы абаб'е сваёй нявесце.

Ці змовіны з саваю ў іх былі,
Ахрышчаныя пачуццём нібыта?
Хто ведае, апроч самой зямлі
І неба, што ва ўсе часы былі
Хаўруснікамі пэўнымі нябыту.

Калі саву той жартаўнік прынёс —
Яшчэ анёлы ў комін заляталі,
Яшчэ світанак зоры не абтрос,
А вёска бегла, крычучы: «Прынёс!»
І ў ладкі гучна пляскала платамі.

«Вылазь!»...І з меха вылезла сава,
Звычайная, з бульбатымі вачыма
І з рожкамі сівая галава,
І па-дзіцячы сонная сава
Ад холаду пацепвала плячыма.

Яе сляпіла зыркае святло
І галасы палохалі людскія,

І як даўмецца, беднай, ей было,
Што галасы і гэтае святло
Ёй зычаць змены ў лёсе неблагія.

«Ты мудрая, мудрэйшая за ўсіх,
Ў табе я жонку бачу, не гультайку» —
Так распавёў абранніцы жаніх,
І нахіліўся раптам, і пры ўсіх
Саву пагладзіў, як жывую ляльку.

Сава змікіціла, што да чаго,
І хоць не бачыла яна прамоўцу,
Бліжэй падсунулася да яго
І крыльцы ў бокі — вось, маўляў, чаго
Яна патрэбна гэтаму вяскоўцу.

А той працягваў: «Жыць сярод людзей
Ты здолееш, бо мудрая адвеку.
Стань жонкай мне і лепшаю з надзей,
Папросім блаславенне у людзей,
Патрэбнае саве і чалавеку».

І быў яшчэ апошні аргумент,
Які пераканаў саву адразу —
Пра хараство звычайны камплімент...
Калі забудзеш гэты аргумент,
Жанчына тое прыме за абразу.

Ды жартаўнік забыць яго не мог,
І, больш таго, сава ж была жанчынай!
Круцілася каля ягоных ног,
Нібы спрыяла, каб герой наш мог
З тых дотыкаў адчуць сябе мужчынам.

І ён адчуў... «Прыгожая!» — саве
Ледзь выдыхнуў у дробненькае вушка,
І ўжо тады не мех пусты ў траве —
Убачыліся ўзбуджанай саве
Крухмальныя прасціны і падушка.

І шлюб адбыўся і збярог курэй...
Сава ж была галоўнаю саваю,
Таму спыніла свой драпежны рэй,

І рэшта недаедзеных курэй
Ёй склала пацеры на гурбе гною.

А людзі зразумелі, што заўжды
З любою ўяўнай і няўяўнай сілай
Дамовіцца, каб не было бяды,
Магчыма назаўсёды, назаўжды
Не стрэльбай, а прыгодай нейкай мілай.

Таму няхай жывуць жартаўнікі
І ў Курасоўшчыне, і ў дальнім краі,
Бо ў дні любыя і ва ўсе вякі
Не на багоў, на вас, жартаўнікі,
На вас адных — жыццё надзею мае...

Сава ж з вяскоўцам век свой прабылі.
А ў блізкай блізкасці ці мелі спрыту?
Хто ведае, апроч самой зямлі
І неба, што ва ўсе часы былі
Хаўруснікамі пэўнымі нябыту.

* * *

Калі за пакуты свае
Ты грошы займеў неблагія,
А дні праляцелі твае,
Найлепшыя дні маладыя —

Падумай, што лепей тады:
Піць квас і на грошы маліцца,
Ці з гэтай жыццёвай нуды
Машыну купіць і разбіцца.

* * *

Прыгожая жанчына побач —
Я забываю пра сям'ю.
Благога тут, на першы погляд,
Не бачу і не прызнаю, —

І на другі, на трэці погляд...
І толькі ўсё ж у нейкі міг
Сумненні одумам напоўняць
І зрок мой стомлены, і слых.

Не рады я сумненням гэтым!
Наканаваныя заўжды
Яны звычайнаму паэту
На ўсе ягоныя гады.

Прабач, прыгожая жанчына,
Што я сцішаю свой парыў,
А вось Ясенін — малайчына!
Ён так ніколі не рабіў.

* * *

Усё — падман, усё — падман,
І толькі не падман — каханне!
Я напісаць хачу раман
Пра абяцанне-спадзяванне.

І той раман, і той раман
Пачну, як гэтае прызнанне,
Што ўсё — падман, усё — падман
І толькі не падман — каханне.

Я напішу, я напішу
Не проста добра, а выдатна,
Але ж я вас не ўзварушу
Ні першай сцэнай, ні астатняй.

Няўжо таму, што мой раман
Пачаўся з гэтага прызнання,
Што ўсё — падман, усё — падман
І толькі не падман — каханне?

А вы мне скажаце: «Раман
Пра спадзяванне-абяцанне
Сам па сабе і ёсць падман...
Раманы ж пішуць пра каханне».

ХАРАСТВО РАПТОЎНАСЦІ

1

Акцёру, які закашляўся, падам вады і выключу тэлевізар. Удзячны акцёр мусіцьме вярнуць парожнюю шклянку маім суседзям — яны на гэты час будуць глядзець спектакль.

Шклянку мне аддадуць і скажуць, што акцёр вельмі выбачаўся за свой неспадзяваны кашаль, а мая ўвага надала ўсяму спектаклю хараство імпавізацыі.

2

Няўжо я невылечны эгаіст? Няўжо я зусім ваўкаваты маўчун, якому кнігі замяняюць жывых людзей?

Што зробіш, калі, сапраўды, я лепей сябе адчуваю ў бяседзе з кнігай, а не з чалавекам. Кнігу можна разгарнуць і загарнуць, узяць з паліцы і, паклаўшы на паліцу, забыцца пра яе зусім. Што ні ўчыніш — кніга не пакрыўдзіцца.

Пакрыўдзіцца чалавек.

І нават кропелькай сваёй крыўды ён заўсёды абуджае акіян маёй. Акіян, з якога з кожным годам усё цяжэй і цяжэй выплываць.

3

Розніцы паміж царквой і тэатрам, здаецца, ніякай. І там, і тут — спектакль; і там, і тут — глядачы і акцёры; і там, і тут — храм. Толькі ў царкву я заходжу проста — адно толькі зняўшы кепку, а каб трапіць у тэатр — патрэбны грошы.

Але хутка надыдзе час, калі і ў тэатр можна будзе заходзіць, як і ў царкву, — адно толькі зняўшы кепку.

4

О, гэта няпростая навука — пакахаць Ружу. Перш за ўсё, Вы павінны любіць паэзію, гэта значыць — верыць, што жыццё сапраўды вечнае. Вы павінны па кропельцы сабраць некалі згубленую наіўнасць, дзякуючы якой шчымліва нерухомелі губы пасля першага пацалунка. Але галоўнае — павінны пераканацца, што ўсе клопаты — драбязя, у параўнанні з марай — пакахаць Ружу.

У той мары ісціна, роўная мудрасці, якую выпадкова пачулі Вы на Камароўцы ад старога калгасніка — што ні робіцца, а на сцябліне ўсё адно вырастае толькі адзін колас.

5

Я ўбачыў натоўп юнакоў у магнітафонных навушніках. Цалкам занятыя кішэннай музыкай, юнакі не чулі ні пошуму дрэў, ні трамвайных званкоў, ніякага іншага вулічнага гоману. Але яны ўсё ж бачылі вуліцу і, пэўна, свечасова заўважылі б на ёй усё для сябе небяспечнае.

Я ведаю — хутка з'явяцца тэлевізары ў выглядзе масак. Юнакі надзенуць гэтыя маскі і, магчыма, па першым часе не будуць бачыць ні дрэў, ні трамваяў, ні самой вуліцы. Трэба паклапаціцца, каб яны, захопленыя тэлевідовішчам, не трапілі пад колы транспарту ці ў каналізацыйныя люкі. Для бяспекі неабходна зрабіць адмысловыя тратуары, па якіх можна было б ісці, не скідаючы тэлемазак.

6

З Богам не пасварышся, нават не паспрачаешся. Бог — ты сам. Дык ці магчыма такое — каб з сабою сварыцца? каб з сабою спрацацца?

З Д'яблам — магчыма, бо Д'ябал, вядома ж, не ты, а хто заўгодна. Ну хоць бы гэты юнак у незашпіленым паліце, у стаптаных чаравіках. Вось ён ідзе, небарака, адзін, без дзяўчыны. І ўсё яму не падабаецца — усё, усё.

А найбольш дык тое,
што ў ягоным горадзе раней адчыняюцца газетныя
кіёскі, а не кветкавыя.

7

Раніцай у двары разгружаюць фургон з мясам.
Раніцай марознай і цёмнай. Грузчыкі кладуць на
вагу ўледзянелыя тушы, пасля спускаюць іх па бля-
шаным жолабе ў падвал гастранома. Працуюць без
крыку і лаянкі — адно раз-пораз хукаюць сабе на
рукі. З абодвух бакоў жолаба ўзвышаюцца пласт-
масавыя піраміды, складзеныя з парожніх скрынак.
На задніку двара, пакрытыя шэранню, грувасцяцца
кантэйнеры са смеццем...

Вось вам і сцэнарый для фільма-мініяцюры
пад назваю «Мяса і скрыпка». Пра скрыпку я не
забыў — яна падае свой незразумелы голас з ле-
дзянога акна кансерваторыі.

8

Апошні раман Мележа, апошні раман Хемінгуэя...
Нават цікава, калі кнігі незавершаныя. На астатняй
іхняй старонцы абавязкова застаюцца блакітныя
пялёсткі аўтарскага аптымізму. Пялёсткі тыя ні-
колі не высыхаюць і ўтвараюць нябачныя пісьмёны
з адным прыкладна сэнсам — усё будзе даведзе-
на да канца, і жыццё яшчэ будзе доўгім.

Будучыня абяцае завеі з блакітных пялёсткаў,
нават цэлыя ўраганы. І мне сумна, што незавер-
шаныя кнігі, як тыя астравы ў акіяне, — ім ужо
ніколі не ператварыцца ў мацерыкі.

У гэтым годзе Пушкін, як пра добра вядомае, але зусім звыклае, мімаходзь заўважаў: «Любоў да бацькаўшчыны ў душы паляка заўсёды была пачуццём безнадзейна-змрочным. Згадаем іхняга паэта Міцкевіча...»

У гэтым годзе часта згадвалі Міцкевіча-паэта і не радзей — Міцкевіча-палітыка.

Эстэты дарэмна хваляваліся, што вялікі Міцкевіч забудзецца на чыстую паперу і вершы пачне, ды і то толькі зрэдку, запісваць на скамечаных краях карты былой Рэчы Паспалітай.

Але таго, вядома, не магло стацца, бо і палітыка ў разуменні паэта засноўвалася на думцы аб радзіме, а гэта значыць — на паэзіі.

ПРА ПАЭТА

Паэт — эгаіст у той меры, у якой гэта неабходна, каб з гранічнай шчырасцю заявіць свету пра сябе.

Радасць, каханне, разуменне і, нарэшце, — адчай... Паэзія ўсё ж пачынаецца з адчаю, відавочнага ці схаванага, калі паэт пераконваецца ў дасканаласці свету, адчуваючы сваю недасканаласць. Гэтага адчування, дарэчы, дастаткова, — вядома, пры ўмове, што яно непадманнае, — каб паэт не памёр як паэт.

Ён гіне тады, калі абрастае мускуламі бяздумнага аптымізму, калі ўсё ў ім і вакол яго страчвае межы. Бязмежнае павінна быць падпарадкавана эстэтычнай раўнавазе. Паэт пра гэта дбае гэтаксама, як дбае пра аловак і паперу на сваім стале.

Ён можа геданістычна ставіцца да віна, але да слова адносіны ў яго заўсёды аскетычныя, бо лішняе слова страшней, чым лішні келіх.

Паэт не баіцца мармытання, коснаязыкасці, дрэннай дыкцыі. Нявымаўленае слова гарыць у ім свечкай, якая не аплывае. Але калі слова вымаўляецца і занатоўваецца — першыя літары на паперы падобныя на гарачыя кропелькі воску.

Паэт шукае простыя, зразумелыя словы, і толькі таму, што ён паэт, паміж знойдзенымі словамі ўсталёўваюцца шматслойныя, загадкавыя сувязі. У паэзіі простае не звязваецца простым. Абавязкова павінна быць загадка, таму што паэтычны вобраз развіваецца па нязменным шляху — ад відавочнага да таёмнага. Так вучыў Малармэ.

Паэт не разгадвае, загадвае. Ён загадкавы і самому сабе, асабліва ў той момант, калі пачынае вымаўляць першыя радкі верша. Вядома, гэта не зусім яшчэ выразнае вымаўленне. Яно падобнае на музычнае мармытанне краўца, які, заціснуўшы зубамі нітку, расцілае на сваім стале тканіну.

Каб пазбавіцца небяспечнай аднастайнасці, празмернай вытанчанасці і сацыяльнай закалыханасці, — паэт свядома пасыпае сухой зямлёй ахвяраваную яму манну нябесную...

Паэту неабавязкова, каб яго разумелі, але яму заўсёды неабходна ўвага. Ён у кожную сваю хвіліну імкнецца да ўвагі, нават да самай нязначнай. Сёння паэт мае права казаць пра беднасць увагі. Казаць, але не скардзіцца.

Няўвагаю да паэзіі выкармлена пошласць, якая па сваёй сутнасці заўсёды агрэсіўная. І калі рэчаіснасць патанае ў пошласці — толькі з такой рэчаіснасцю паэт варагуе.

Паэту таксама ненавісны і свой архіў — не тым, што ў ім багата ненадрукаванага, а тым, што існуе часам непераадоўная спакуса надрукаваць нават неабавязковае.

Неабавязковае ў паэзіі супадае з абавязковым у эканоміцы. Гэта канал, які выпроствае рэчышча ракі. Робячы ласку суднаходству, ён тым самым зневажае прыроду.

Паэт ведае: толькі стаўшы на шлях маральнага самаўдасканалення, можна пазбегнуць неабавязковага, а менавіта — сцвердзіць у сваёй душы перавагу вечнага над часовым. Гэты шлях, як царква, — ён адчынены для кожнага. Ён вядзе чалавека ад сябе да сябе, вылучвае духоўную слепату, робіць чалавека інтэлектуальна і нацыянальна відушчым. На гэтым шляху абуджаецца інтэлект нацыі.

Забыццю сваёй нацыі і свайму забыццю паэт можа супрацьпаставіць паэзію, у якой інтэлект і душа не супярэчаць адно аднаму.

СТРАСЦЬ

(Урывак з *ego-essai*
«Адзін радок Гётэ»)

Пакуль вочы адпачываюць, ты прыслухоўваешся да сябе — твой двойнік вырастае з цябе, як дрэва, ператвараецца ў нябачнага ўпартага апанента. Ты не згаджаешся з ім, аспрэчваеш кожнае слова. Ты не згаджаешся з сабой. Няма ў жыцці такога імгнення, калі бывае з самім сабою абсалютная згода.

Двойнік прамаўляе: «Страсць узвышае чалавека...»

Смяешся з гэтых слоў.

Узвышае?..

Страсць паступова знішчае чалавека...

Паэзія знішчае паэта. Гаспадарка знішчае гаспадара. Паляванне — паляўнічага. У рамане Кнута Гамсуна «Пан» лейтэнант Томас Глан, для якога паляванне — найвышэйшая страсць, не памірае ў ложку, не гіне пад коламі цягніка. Ён гіне на паляванні...

Акропаль

(1994)

* * *

1

За віну тваю і не віну —
Пракляну цябе, пракляну.
Што ты ёсць! За прысутнасць адну —
Пракляну цябе, пракляну.

2

Ты ж таксама... За чорныя дні —
Пракляні мяне, пракляні...
Мне на грудзі валун усцягні —
Пракляні мяне, пракляні.

5 студзеня 1990

* * *

На крыж дратоў трамвайных перахрысціцца,
На купалы чарнобыльскай жуды
І да евангельскае ісціны
Схінецца, як да чыстае вады.

І, ўжо нікога больш не праклінаючы,
Не пазайздросціць зорнаму каўшу,
І не заўважыць, смагу спаталяючы,
Як цела ператворыцца ў душу.

5 красавіка 1990

* * *

...І ў смерці, мусіць, мяккая хада.
Яна падыдзе, нібы кот... Патрэцца
Аб калашыну, ціха пашкрабецца
Аб чаравік... Памяўкае: бяда...

О, каб жа так! О, каб такі наіў
Без крыку і пакутаў невыносных, —
Яе б за гэта па-сяброўску проста
Пагладзіў бы і малака наліў.

6 красавіка 1990

* * *

Слова ўночы прыходзіць, калі падступае да сэрца
Цень блакітны дзяцінства з качыным пяром у руцэ,
Калі думка аб старасці быццам у ступе таўчэцца,
Калі думка аб смерці як стрэл у густой асацэ.

Не ў пакоі сваім, а ў душы, дзе збіраюцца страты,
Калі нельга ліхтар, то хоць свечку хачу запаліць, —
Хай гарыць, хай згарыць, абпаліўшы на ўсіх маіх страхах
Пацучыную поўсьць і змяінае слова «баліць».

6 красавіка 1990

* * *

Калі надта вам трэба ад цела свайго адцурацца,
Калі так неабходна віно памяняць на ваду —
Дык наперад! Няхай вас ратуе сізіфава праца,
Ну, а я камяні на гару валакці не пайду.

Мне даволі й таго, што пабачу праз аркуш паперы,
Што званамі ніякімі ўжо не разбудзіш душу.
Мне замест акіяна пакінута кропелька веры,
І яе ўратаваць — то анёлаў, то д'яблаў прашу.

8 красавіка 1990

* * *

Я не думаў пра смерць,
я вучыў дыялект лебядзіны гарынскай вады,
Мову Прыпяці браў на язык —
не баяўся там нейкую Лету,
І з трагедый усіх —
ведаў гора нікім неўскапанай увесну грады:
Уяўлялася большым яно, чым сканчэнне магчымае свету.

А цяпер?..

А цяпер фіялетавым ценем на вочы кладзецца туга,
Бесклапотнасць мая паэтычная недзе вандруе далёка...
Я збіраюся з дому —
мне страх падае паліто, як адданы слуга,
А прыходжу дамоў —
сустракае мяне, як паслужлівы лёкай.

15 красавіка 1990

ВОБЛАКА

Валянціну Акудовічу

Дзе спыніць вецер? У Маскве?
Развее каля Рыма?
Начное воблака пльве
І прапльвае міма.

Як колішняга сінема —
Кантрастная палітра!
Яшчэ імгненне — і няма
Ні музыкі, ні цітраў.

Яно пакінула акну
Таёмнае трымценне.
Я гэтай ноччу не засну,
Я прагну разумення.

Яно ляціць у свет чужы,
Пабыўшы ў боскай школе,
І я зайздросчу ад душы
Яго высокай волі.

Хацеў бы... але што хацець,
Калі няма ў тым толку;
Наканавана мне глядзець
Услед яму, і толькі;

Наканавана праз імглу
З грунтоўнасцю апрыклай
У воблака пусціць стралу
Метафары, напрыклад:

«Скамечанае палатно,
Як вінаградны контур...»

Ды ўсё не тое, бо яно
Палескай пахне гонтай

І ўкамянелаю мукой,
Збуцвелаю атавай, —
Няблізкае, як поспех мой,
Далёкае, як слава.

1 ліпеня 1990

* * *

Чаго ж, здараецца й такое:
Звароты кніжныя хаваю,
З кадацкай цёткай гаваркою
На дыялекце размаўляю

І суцяшаюся: вякамі
Была патрэба ў гэткім схове,
І нават Дантэ з землякамі
Не размаўляў на кніжнай мове.

24 чэрвеня 1990

* * *

Як і Верлен, Гарун хацеў
«З дзявочых вуст пачуць»
Сваёй надзеі «бедны сьпеў» —
І я таго ж хачу...

Дзяўчынка, перш чым прачытаць,
Паабядай найперш,
Што я магу пацалаваць
Цябе за ўласны верш.

27 чэрвеня 1990

ЗАВУШНІЦЫ

У тумане мая галава,
Меладзінным тумане...
Што мне трэба? Глыток хараства
І з табой мілаванне.

Ты глядзіш на мяне, ты глядзіш,
Нечаканая госця, —
Так Венера глядзіць на Парыж
І спрыяе міласці.

Мілавання біблейскі выток
Не загіне, не счэзне.
Ты — пачатак, ты першы радок
Саламонавай песні.

Я шапчу той радок, я пяю...
Я запомніць спрабую
Навальніцу тваю і тваю
Цішыню маладую.

Голас мой кацянём прыстае,
Мякка скача на блузку...
Як урок, паўтараеш мае
Словы па-беларуску.

Амываеш мой сумны пагляд
Хваляй рук-ручаінаў.
Тваё цела абвіў вінаград
Старажытных Афінаў.

Ён зялёны, як мора ўскалых
На дзіцячых малюнках;
Ён паспее ў абдымках маіх
І ў маіх пацалунках.

І як першую гронку сарву —
Патану ў вадаспадзе!

Наляціць на маю галаву
Вадаспад вінаградзін.

Я спазнаю да кроплі нектар
Пачуццёвага выйсця,
Прадзіраючыся праз гушчар
Вінаграднага лісця.

Я закрою тваю галізну
Пераможным дыханнем
І жаданне тваё ахіну
Гэткім самым жаданнем.

Нічыя... Ты яшчэ нічыя,
І ў мяне ты часова,
Ружа чорная, ружа твая
Стане ружай пунсвай.

Не спяшайся, світанак, паспі,
Не палохай праменнем...
У пакоі, куды ні ступі,
На падлозе — адзенне.

За акном — дыяфанавы пляц
Іанічнага мора.
Пачынае святло прапускаць
Кіпарысная штора...

Ты адмовілася ад віна,
Знікла ты легкакрыла.

Ты на століку каля акна
Завушніцы забыла.

P.S.

У якой там бажбе-варажбе,
Дзе ты чуў, закаханы, ці сніў дзе,
Каб дзяўчына казалася табе:
«Я цябе не хачу пакрыўдзіць...»?

Каб яна, забываючы страх
І атруту падманнае страсці,

У глыбокіх тваіх валасах
Завушніцы губляла на шчасце?

Гаварыла пра сына твайго
І пра жонку тваю гаварыла
І пры гэтым ніякай тугой
І нічым сябе не засмуціла?

Пэўна, гэтак бывае тады,
Калі Бог на зямлю пазірае,
Калі кожную кроплю вады
У віно ён ператварае.

А віно? Мне патрэбна яно —
Завушніцы кладу я ў віно.

26 лістапада 1989 —

22 кастрычніка 1990

КАХАНКА

1

Магчымасць незвычайная была
Спазнаць неверагоднае каханне —
Каханка не прыйшла, а прыплыла
На хвалі эратычнага жадання.
Яна была апранута ў змярканне,
І ластаўка сядзела на плячы,
На кожным крылцы — залатое ззянне,
Над галавой віліся крумкачы,
І кожны дзюбу, нібы меч, трымаў: «Маўчы!»

2

І я маўчаў, уражаны да дна
З'яўленнем, назаву яе, акцёркі.
У тым з'яўленні — не з дзвярэй, з вакна —
Была імгненнасць казачнай вавёркі!..
У ластаўкі агнём гарэлі пёркі,
У крумкачоў хрыпелі валлякі.
Яна ж марудна расшпіліла зоркі —
Змярканне паплыло з пляча, з рукі...
Шмат цудаў бачыў я, але ці быў такі?

3

Што за пытанне? Таннаю цаной
Пазначанае — не манетай звонкай...
Яна спынілася перада мной,
І ўсё забылася — і сын, і жонка.
І чулася птушыная гамонка,
І містыкі ніякай не было
Ці жарцікаў на ўзроўні Макаёнка.
Ад месяца святло ў пакой плыло,
І што тут здарыцца пагананага магло?

4

Ад ластаўкі якой чакаць бяды?
Ад крумкачоў? Яны ж амаль анёлы...
У валасах яе цвілі сады,
І пахла мёдам, і звінелі пчолы,
Пялёсткі ўнізплылі па целе голым —
На ўлонні затрымацца не маглі,
Мой позірк там затрымваўся вясёлы.
За хараство б такое каралі
Свае кароны ўсе імгненна аддалі.

5

Не маючы кароны залатой,
Я аддаваў свой позірк захмялела,
Але цвярозасць хітрая: «Пастой, —
Сказала мне, — ты бачыш толькі цела,
А дзе душа? Душы няма! Скалела!
Такі ў распусніц незайдросны лёс.
І госця гэтая цябе «схацела»
Пасля мільёнаў ласак і пагроз
Мужчын і юнакоў, разбэшчаных наскрозь».

6

І хоць не надта слухаў я, ды ўсё ж
Паходзілі на праўду словы тыя,
Бо ў ластаўкі і ўпоперак і ўздоўж
Пабляклі раптам пёркі залатыя.
У крумкачоў папрыгінала шыі,
А з валасоў каханкі ўсё гусцей
Пялёсткі не жывыя, а сухія
Завіравалі да маіх вачэй,
І млосна думкам стала, сэрцу — гарачэй.

7

Я разважаў: Яна душу згубіла,
Аднак жа не згубіла хараства,
Яна мужчын не любячы любіла —
Не жонка нічыя і не ўдава.
Прымятая, аднак усё ж трава
З тым водарам банальна-незвычайным,

Якога часам прагне галава,
З якім сысці магчыма ў вір адчайны
І, там застаўшыся, прыняць зыход лятальны.

8

Ды што з таго — з душой ці без душы,
Калі яна — прыгожая жанчына.
Якія б ні распусныя мужы
З ёй цешыліся — гэта не прычына
Цябе прагнаць, лірычны адпачынак!
Дык што ж, паэце мой, адпачывай,
Удзячны будзь за мілую магчымасць
Зноў паляцець у палюбоўны рай,
У рай, дзе сонечным здаецца і адчай.

9

Магчымасць незвычайная была
Спазнаць неверагоднае каханне,
І я спазнаў, я выпаліў датла
Цвярозасці барачнай збудаванне...
Спявала ластаўка, вітала ранне,
Прыладзіўшыся на маім плячы —
Ізноў на крылцах залатое ззянне!
Зноў нада мной віліся крумкачы.
«Ты пакахаў Яе, — прасілі, — дык маўчы!»

10

І я маўчаў да хвілі да тае,
Пакуль знікалі разам з Ёю ў сонцы
І ластаўка — дарадчыца яе,
І крумкачы — дзюбастыя ахоўцы.
А зніклі — я пачаў падшукваць слоўцы.
Да Спенсера пабег я па страфу,
Каб твор быў у класічнай аблямоўцы,
Каб меў геданістычную страху, —
Я Кітса абакраў, не бачачы граху.

14 студзеня 1990

РАТАВАННЕ ГРЭЦЫЯЙ

ego-essai

І табе, напэўна ж, вядома гэтае вісельнае адчуванне, калі на самым досвітку, на самай першай залацінцы дня, — спіцца і не спіцца, сон прыходзіць і няма ніякага сну;

калі раптам няма чым дыхаць і пачынае здавацца, што сэрца распухае, пачварна разрастаецца, робіцца вялізным і балотна-мяккім, як тая (дзіцячы ўспамін) чырвоная падушка, што выпала з цыганскага воза і, нікому ўжо не патрэбная, абскубленая вераб'ямі і абсмоктаная жабамі, ляжыць у калюзе, набракае вільгаццю і небам;

калі хочацца крыкнуць пра сваё сэрца: яно мяне душыць! Але замест крыку няцямлівыя вусны зусім спакойна вышэптваюць амаль фатальную фразу: «Дык гэта ж і ёсць яно, набліжэнне да смерці...»

Каб пазбавіцца і ад гэтага ледзянога адчування, мы ляцім у Грэцыю, у кананічную для ўсёй Еўропы Грэцыю;

мы ляцім на поўдзень — на сваю святочную прарадзіму.

Нашы целы ператворацца ў самыя тонкія струны, а душы — у самыя пранікнёныя гукі.

Усе альфы смутку стануць амегамі радасці; усе здзіўленыя воклічы забудуцца, акрамя самага чыстага здзіўлення: «Божа...»

Як малое лашчыцца да маці, шукае абароны і цеплыні, так будзённая Еўропа — гэтае звышцывілізаванае дзіця — туліцца да святочнай Грэцыі, да яе прыцягальнай даўніны, ратуючыся ад духоўнай пагібелі.

Еўропа малітоўным шэптам успамінае заповіт Элады: цудоўнае трэба ахоўваць ад звычайнага.

І мы, трывалая часцінка будзённай Еўропы, ляцім у Грэцыю, каб яшчэ і пакаяцца, па-дзіцячы прызнацца, што часцей за свечку запальваем электрычную лямпачку, часцей за Евангелле чытаем газету.

Пані Грэцыя, даруй нам і, як вуснам даеш каханых вусны, — дай нашым душам цудоўнае.

Цэлафанава патрэскваючы, у нашу кроў паволі ўваходзіць дзесяцікіламетровая вышыня. Усе яе марозныя туманы, ледзяныя воблакі і паветраныя плыні задушліва падступаюць да пацяжэлых скроняў.

Прэм'ерныя каўнерыкі сцюрдаў і дымна-касметычная элегантнасць сцюрдэс дбайна ствараюць на паўсонны жаданы нябыт. Наша стомленасць і наш вандроўны неспакой, імгненні, што прамінулі, і тыя імгненні, якія не паспелі надысці, — плаваюць у каламутным акварыуме гэтага нябыту, трывожна пабліскваючы, як далікатная луска падманутай залатой рыбінкі.

Чалавек на зямлі і чалавек у небе — розныя істоты; на зямлі — ён гаспадар, у небе — госць.

Яго мала суцяснае большая цывілізаванасць неба, заснаваная на біблейскім сведчанні: згодна першай кнігі Майсеевай, Бог спачатку стварыў неба, з чаго і вынікае, што засваенне неба пачалося раней, чым каланізацыя зямлі...

Мы — у небе.

Ты просіш цыгарэту, і мне здаецца, што на сапфіравы агеньчык запальнічкі набяжыць эгейская хваля.

Далёка ўнізе — мора.

Высокі голас эгейскае вады перамагае свой уласны шум, нібыта яна, цёплая марская вада, вымаўляе сардорныя зычныя.

Надыходзіць небаструннае заспакаенне, і я пачынаю прывыкаць, паступова прызвычайвацца да цябе, да твайго навальнічнага водару. Але ж не, гэта не толькі твой водар, не адной табе ахвяраваны абставінамі журботны пах.

Так пахне і маладое бярозавае лісце, гвалтоўна кінутае ветрам на сірочы алтар пакінутай палескай цэркаўкі.

І гэтак жа пахне святло кожнай нараўлянскай раницы. Гнанае паляшукім болем, ляціць яно за Карпаты, за Альпы і дзе-небудзь у Верхняй Савой зіхотка падае на старанна дагледжаны, некалі працавіты нож музейнае гільяціны.

Ды не пра яе, далёкую музейную гільяціну (тое далёкае яшчэ будзе), — я апавядаю пра блізкае, роднаснае нашаму вандроўнаму настрою. Я апавядаю пра жнівеньскую веранду, у якой стаяць на падлозе, дарэмна чакаюць людзей, ужо нікому не патрэбныя слоікі з малінавым сокам, а за тонкай, як струна, сцяною ў мядовым гародчыку, паміраючы, зламаная сцяблінка вербены жаліцца соннай кітайскай ружы на свайго няшчырага каханка, на п'янага Палевіка — нябачнага чалавечаму воку палескага фаўна. Ён толькі што быў у гародчыку, але нават і не зірнуў на няшчасную вербену, адно патаптаўся на градзе і, пакінуўшы ў паветры пякучы пылок смутку, скокнуў на высокі плот — паляцеў адпачываць у свае любыя палі.

У гародчык вярнуліся напалоханыя матылі, а сонная кітайская ружа так і не прагнулася, так і не пачула перадсмяротнае жальбы безнадзейна загаханай вербены.

Я апавядаю, але ты не слухаеш, і не глядзіш на мяне, і не адчуваеш майго шалёнага спакою.

Тысячы феерычных слоў нараджаюцца ўва мне, тысячы неверагодных вобразаў. І ўсё гэта адначасова. Я разгублены, я згубіў іхнія таленавітыя пачаткі і геніяльныя завяршэнні. Як у неахопнай гісторыі Старажытнай Грэцыі вельмі цяжка адрозніць міф ад праўды, а праўду ад легенды (на гэтай цудоўнай мешаніне, дарэчы, і заснавана наша ўяўленне аб Эладзе), так зараз і ў маёй душы зусім немагчыма сапраўднае аддзяліць ад прыдуманнага, вымаўленае ад занатаванага.

Немагчыма!

І гэта выратавальная немагчымасць, бо ўсе мае пачуццёвыя супрацьлегласці, уся мая хмельная праўда, перакрыжаваная цвярозым фальшам, дапамагаюць мне ў маім бяскрыўдным донжуанстве — ствараць свята табе адной.

Табе адной!

І таму я хачу глядзець толькі на цябе — на твой лёгкі матыльковы шалік, на тваю доўгую сукенку, у якой пазнаю тэатр, ягоную заўсёды патаемную заслону, мімаходзь думаючы, што ва ўсіх тваіх мініспаднічках жыве неадольнае жаданне ператварыць строгі тэатр у кабарэ.

Мне хочацца глядзець на цябе і маўчаць, глядзець бясконца; глядзець і нават не думаць, нічога не чуць, зусім не рухацца, слепнуць ад цябе, як слепне, не страчваючы зрок, мужчына, ператвараючыся ў хлопчыка.

Мне хочацца бачыць, як тоне ў бяздоннай плыні ачышчальнай эротыкі маё шчаслівае сэрца.

Прагну, каб ты высока ацаніла маё ідылічнае донжуанства, якое ці не самы надзейны доказ таго, што я — жыву!

Мы сядзім побач, гэтак блізка, што фізічна пераходзім адно ў аднаго. Нам не замінае адзенне, і паміж намі няма ніякае мяжы, ніякай бачнай лініі, як паміж кветкамі ў вазе.

Ты просіш віна, і я частую цябе, але не таму, што мне хочацца, каб ты піла, а толькі таму, што мне падабаецца, калі твае вусны пахнуць віном.

Мне падабаецца, калі, расказваючы пра нешта ці проста смеючыся, ты дакранаешся да мяне, не рукамі — вуснамі, і пакідаеш на маёй шчацэ далікатны слядок пацалунка.

Пачынаю разумець: мне патрэбна твая заўсёдная прысутнасць, тваё вечна новае цела — дасканалае, як арфічны палёт лебедзя; наіўнае, як маладзіковая сляза; капрызлівае, як вузел, у які непарыўна спляліся гітарныя струны і шыпшынавыя сцябліны.

І я дакранаюся да цябе ўсім сабой, як дакранаюцца ўдзень да святла, а ўночы — да цемры.

Я — закаханы, і мая закаханасць не абцяжарана сямейнаперспектыўнымі абавязкамі і абяцаннямі. Вольная, яна ніколі не здрадзіць волі.

Я не хачу, каб закаханасць перарастала ў каханне.

Каханне — пачуццё тупіковае, таму я баюся кахання. Над ім злавесна пацэпваецца асінавае лісце нянавісці.

Дык будзь жа вечнай, мая закаханасць, узгадаваная мудрымі анакрэонтыкамі, чыёй паэзіяй таропка наталяюцца мае вясёлыя дотыкі да тваіх рук, да тваіх ног і да твайго лона.

Як Юная Парка, ты хацела застацца нявінніцай.

Пасля Чарнобылю ты не толькі баялася нараджаць — нават не хацела ведаць мужчыну.

І вось мы ляцім у Грэцыю, мы хочам увайсці ў гэтую краіну, як у чыстую ваду, каб змыліся ўсе нашыя страхі і забабоны, усе нашыя бяссонныя ночы і галавакрутныя дні. Мы верым — у Грэцыі такое магчыма, бо ўся яна — Кастальская крыніца.

Мы будзем вандраваць па гэтай зямлі, не замінаючы нікому, — так, як сонечныя парушынкі вандруюць па іконе.

Мы будзем губляць свае целы і знаходзіць свае душы ў незлічона алтарным храме старажытных напамінаў, імя якому — Афіны.

Ты ўспомніш, як не спадабаліся Афіны святому апосталу Паўлу, ды я супакою цябе: Павел жа наведаў Афіны дахрысціянскія і зусім праўдзіва тое, што гэты горад здаўся яму прыстанкам ідалаў.

Павел любіў не храмы, а нябёсы над храмамі, таму лёгка ўявіць, як абурыў яго Парфенон, што нават і сёння прымушае грэшнага чалавека забываць пра нябёсы.

Па дарозе на Акропаль зойдзем на тайфунны рынак Манастыракі, дзе можна ўмомант звар'яець, але

ў наступны момант без аніякае тэрапіі вярнуцца да поўнага здароўя.

Тут можна набыць ключ да замка, што вісіць на райскай браме, купіць палатняную вопратку анёла і ядwabныя ўборы д'ябла.

Тут можна, як у кавадак шорсткай мешкавіны, закруціцца ў густы, непрадыхны шум.

Тут ёсць храм, царква святога Піліпа — надзейнае сховішча спакою. Гандляры заходзяць сюды ненадоўга, на некалькі хвілін — памаліцца і проста адпачыць.

З Манастыракі вочы цягнуцца да Акропаля, на якім адкрываецца ва ўсім сваім разбурана-пластычным характэве мускулісты атлет гісторыі — Парфенон.

Мы падымемся на Акропаль, і я раскажу табе пра адну ластаўку, якая бесклапотна летавала ў банапартысцкім Парыжы перыяду другой імперыі, а ўсе невыносныя халады перабывала тут — у дэмакратычных Афінах. Яна рабіла кубельца на самім Парфеноне і любіла пра гэта пашчабятца, пахваліцца іншым парыжскім ластаўкам. Яе залівісты шчэбет аднойчы пачуў Тэафіль Гацье. Паэт быў закаханы ў Эладу, таму ластаўчын узнёслы аповяд пра цудоўнае жыццё на Акропалі ператварыў у ідылічны верш.

Мы знойдзем тое гняздо, блізкае да сонца. Калі ж не само гняздо — то хоць бы меціну ад яго, ледзь заўважную аксамітную плямку на пенталійскім мармуры ранішне-ўсходняга пронаосу.

А яшчэ мы ўбачым ката — чорнага, худога ката і здагадліва ўсміхнёмся: на Акропалі ёсць мышы!

Кот будзе йсці па-шляхетнаму павольна, не забываючы штохвіліны абнюхваць кожны музейны камень. Дарма хвалявацца, — нягледзячы на ўсю сваю пужлівую чарнату, нашай дарогі ён не перабяжыць, скокне на ўцалелы фрагмент калоны і звесіць доўгі, як дубец, хвост на кудзер іанічнай капітэлі. Пасля, — нічога так і не ўпаляваўшы, — кіпцюрыстым каменем сарвецца з усходняга схілу Акропаля, і яго паглыне Плака — раён старых Афінаў.

Каля тэатральных руін Парфенона, сярод якіх і да сёння блукае элегічны цень Фідыя, мая закаханасць набудзе геаметрычны спакой, і на ўсе твае пытанні я здолею адказаць не проста дакладна, а з матэматычнаю пэўнасцю.

Каля тэатральных руін Парфенона я здолею табе растлумачыць незразумелае апакаліптычнае патрабаванне: узяць і з'есці разгорнутую кніжку.

Не здзіўляйся, калі на Акропалі пачуеш слёзныя мінорныя ўскліпы. Гэта Парфенон, уздыхаючы, будзе апавядаць пра сваю трагедыю, пра сваю амаль невылечную хваробу: пачварны бог сучаснай індустрыянай міфалогіі Нефас, выпускаючы з пашчы пыл, дым, сажу, попел і серу, змешаную з вадой, ператварае старавечны мармур у вапну...

Парфенон, чым цнатлівым святлом напоена ўсмешка і кожнай беларускай дзяўчыны, жаліцца-плача ўжо не адно стагоддзе, і ягоныя горкія мармуровыя слёзы, скрозь раскіданыя па Акропалі, не высыхаюць.

Грэцыя не хавае сваіх слёз, не ўтойвае свайго смутку.

Мы будзем спыняцца каля прыдарожных каплічак, будзем глядзець на журботныя маленькія іконы, а таксама на фотаздымкі тых няшчасных вандроўнікаў, што загінулі тут, на дарозе, магчыма, не паспеўшы нават падумаць пра смерць.

Моўчкі мы раскажам ім пра свой боль і страхі.

Хай яны паслухаюць нас і выкарыстаюць святое права мёртвых — права супакоіць жывых.

У Дэльфах дахрысціянскія сцежкі прывядуць нас на бязлюдны, каменны іпадром, што ўзвышаецца над піфійскім тэатрам і адноўленым дарычным храмам Апалона.

Нашую адзіноту і шчаслівую адасобленасць будзе ахоўваць заснежаны Парнас, той самы казачны Парнас, на які ўслед за паэтамі ўзлез аднойчы й непаэт,

наш кемлівы палясоўшчык Тарас. Аднак ні паэтаў, ні нашага кемлівага палясоўшчыка мы не ўбачым. Убачым на самым версе толькі блакітна прыцьмелы снег. Супакоімся: некалі ж і Байран на гэтай святой гары бачыў тое ж. Парнас, паводле сведчаньня вандроўнага лорда, быў «увянчаны снегавой каронай»¹.

Я гатовы паверыць: гэтая карона з часоў Байрана не мянялася, заўсёды заставалася такая ж — недасяжна халодная і блакітна прыцьмелая.

І тут, на бязлюдным парнаскім схіле, паўней адчуўшы маё непераможнае жаданне, маё заўсёднае імкненне быць з табой, ты пацалуеш мяне, а пасля надта ж сур'ёзна, нібыта нікага пацалунка й не было, пашкадуеш апошнюю Апалонаву прарочыцу — піфію; пашкадуеш яе, як сваю няшчасную сяброўку, што пасля вялікай славы і багацця раптоўна спазнала не проста выгнанне і страшэнную галечу, а найбольшы (ты ўпэўнена ў гэтым!) здзек. Так, найбольшы, бо яна была апошня я — апошнім жа заўсёды выпадаюць нечалавечыя пакуты.

Гісторыя падказвае: за хрысціянскімі часамі рымскага імператара Феадосія I дэльфійскі аракул быў забаронены як паганскае з'явішча, і таму йсці да піфіі, шукаць у яе дапамогі зрабілася вельмі небяспечна.

Горкая мера пакут, зведаных апошняй Апалонавай прарочыцай, яшчэ не вызначана ні гісторыкамі, ні паэтамі.

І сапраўды ж, ці не шкада яе — гэтую магічную істоту, гэтую выдатную актрысу, якая, выкрыкваючы прарочыя словы, здзяйсняла галоўнае — супакойвала людзей, рабіла блізкай і амаль зразумелай будучыню, шчыра служыла Апалону і ягонаму дрэву — лаўру.

З вуснаў піфіі і з яе прароцтваў ніколі не выветрываўся пах святога лаўровага лісця.

І мы будзем падарожнічаць пад летуценным знакам Апалонавага дрэва.

¹ Радок з паэмы «Паломніцтва Чайльд Гарольда» (пер. Р. Барадуліна).

Вобраз вечназялёнага міжземнаморскага лаўра ад-
новіць у памяці радок-назіранне Уладзіміра Дубоўкі:
«...поўдзень, у лаўры спавіты», і праз гэты экзатыч-
ны радок мы ўспомнім задзірлівую спрэчку маладога
ўзвышанца з магутным класікам: «Джордж Байран!
Вы йшлі бараніць не грэкаў, а грэцкія міты. Вяла вас
антычная ніць на поўдзень, у лаўры спавіты...
Джордж Байран! Мінула даўно ўся гэна рамантыка
ваша, а з грэкамі туркі ў адно для кухань лаўровы
ліст важаць...»

Мы ўбачым і грэкаў, і туркаў, якія разам «лаўро-
вы ліст важаць», і грэкі будуць падобныя на туркаў,
а туркі на грэкаў.

У гандляроў заўсёды аднолькавыя твары.

«Пані Грэцыя, — спытаемся, — а дзе твае сён-
няшнія выдатныя філосафы і паэты?»

«Ды вось яны», — пажартуе пані Грэцыя і пакажа
на гандляроў.

Мы ўбачым вавілонскі тысячакрыкі тэатр гандлю —
цікавы нават самай нязначнаю сваёй мізансцэнаю: на
афінскай вуліцы Нічыпароу белы чалавек прапануе
баскетбольнаму негру белыя шкарпэткі. «Пэнць ты-
сёнц», — просіць белы чалавек. Пакупнік не разумее
і няўцямна ківае кучаравай галавой. Тады замест ра-
рытэтнага «пэнць» белы чалавек вымаўляе дэмакра-
тычнае «файф», і гэтае зразумелае «файф», вядома
ж, выратоўвае...

У Пірэі, прыафінскім кірмашова-марацкім порт-мя-
стэчку, малінава-бронзавыя гандляры амаль жабрац-
кімі жэстамі і тужлівымі галасамі, поўнымі ржавага
металу і бясконцага спадзявання на ўдачу, ледзьве не
становячыся перад намі на калені, будуць упрошваць
купіць у іх хоць якую-небудзь рыбіну ці жменю ру-
жовых крэветак.

Але што адчайныя просьбы і крыкі няшчасных
рыбнікаў? Хіба вартыя яны будуць нашае ўвагі, калі
амаль побач з іхнімі слізкімі, густа абкладзенымі ка-
валкамі сіняватага лёду прылаўкамі, у цеснай затоцы
Саронікас з'явіцца пад белым ветразем старажытная
унірэма. Яна марудна выплыве з-за непаваротнага
тулава сучаснага танкера, пакажацца ўся як ёсць: з

намалюванымі драпежнымі вачыма і з крута загнутым угару жоўтым хвостом, таемная марская істота з магутнымі плаўнікамі-вёсламі — па дванаццаць на кожным борце.

Над ёю, апетай ананімнымі аўтарамі вандроўных перыплаў, пачуецца пакутлівы скрогат галерных ланцугоў сірока, і заскуголіць калючы аравійскі пыл. А пад ветразем, пераплеценым смалёнай вярхоўкаю на квадраты, мы раптам убачым юную грачанку і... ашуканыя праз Пушкіна... страшэнна здзівімся: гэтая каляжанка харытаў, нягледзячы на сваё юнае хараства, такая з в ы ч а й н а я з выгляду, што напроці любой нашай славянскай ружы — зусім як безназоўная кветка.

У гарах Факіды табе захочацца ўбачыць лаўровы лістапад, апынуцца ў завеі кухоннага, цёмна-зялёнага лісця.

Зялёны без адзінай жоўтай плямінкі лістапад!

Такое свята надзвычай дзівоснае для нас, выхаванцаў паўночнай восені.

Некалькі лаўровых галінак будуць памінальна ляжаць у пыльнай каменнай чашы, у якую тысячагоддзямі набягала ачышчальная вада з Кастальскае крыніцы.

У гэтую чашу іх выпадкова занёс вецер, ці, можа, нейкі паломнік ушанаваў мёртвую крыніцу.

Але больш верагодна, што лаўровыя галінкі вінавата паклаў у памяць палахлівай німфы Касталіі сам Апалон.

Нашую любоў да цябе, пані Грэцыя, нашу захопленасць, вядома ж, будуць ахоўваць эўзоны — твае высокія, па-балетнаму зграбныя прыгажуны-гвардзейцы, узброеныя карабінамі.

Іхняе адзенне — карнавальны жывапіс!

Сінія або святочна-белыя світкі-фустанэлы; лёгкія чырвоныя чаравікі, густа падбітыя цвікамі, а зверху аздобленыя чорнымі пушыстымі пампонамі; чырвоныя фескі, з прышытай да іх доўгай, да самога пояса, чорнаю стужкай...

У Афінах, у таверне «Новы кароль», амаль у гэтых уборах выходзяць на эстраду танцоры з фальклорнага ансамбля...

У любую краіну можна ехаць аднаму, але сюды, у Грэцыю, трэба ехаць з той жанчынаю, якая падабаецца, — толькі з той жанчынаю, цалуючы якую, дакранаешся, як да жывой плоці, і да яе завушніцаў, пярсцёнкаў, ланцужкоў...

Вандроўную самоту мужчыны зразумеюць паўсюль, але тут, у Грэцыі, — не. Само гэтае неба адпрэчвае ўсялякі пурызм і патрабуе закаханай суладнасці душ і закаханай суладнасці целаў.

На акадэмічна статуарным беразе Карынфскага заліва мы адчуем лацінскі дух Іанічнага мора і развеем прывідны спалох аліўкавых дрэў. Спалох перад нашымі паўночнымі халадамі.

У доўгай лодцы з адным вяслom, амаль венецыянскай гандоле, на гурбе вечназьялёнага маслінавага лісця будзе спаць бронзаваголы кучараваы хлопчык, узброены лукам з вострай стралою нападгатове.

Мы разбудзім яго, нават напалохаем сваім нечаканым з'яўленнем, і ён, незадаволены, па-птушынаму імгненна падхопіцца са сваёй выпадковай пасцелі, уздыме над кучаравай галавою не па гадах вялікія крылы і паляціць на захад — у бок элегантнай Італіі.

Гэта Эрот.

У лодцы, на маслінавым лісці, застанецца ягоны лук з вострай стралою нападгатове.

Запяюць, тужліва здрыгануцца дзве сцябліны, дзве непадзельныя трысцінкі архаічнага аўлоса, і на ўтульна-таршэрным беразе Карынфскага заліва ўбачым, як сваю будучую немаладосць, старых афінян, сямейна-адзіных і безыменных для нас — Яе і Яго.

Ужо далёка-далёка адплыў ад іх безразважны агонь юнага шлюбу, і ўжо зусім блізка, яшчэ хвіліна і — набяжыць на вочы скупое святло пахавальнае свечкі.

Але што тое святло, што та я свечка, калі старасць для іх — толькі ўзрост, усяго толькі ўзрост, а не стомленасць, не расчараванне і не адчай.

Калі старасць для іх — зярнятка з золата. Так, яно не дасць ужо ніякае рошчы, але ж не пакрыецца і ніякай іржою. І гэта ўсё таму, што Яны — афіняне, што Яны грэкі — вечныя дзеці састарэлай без пары Еўропы. А таксама таму, што Яны шчыра вераць: існуе імгненне, у якое міфы матэрыялізуюцца — робяцца тою шчаслівай яваю, калі вяртаецца малады век зямлі, калі можна ўбачыць жывога Апалона і жывую Касталію, калі можна дакрануцца да чыстага адзення першабыцця.

Дзеля гэтага імгнення яны штогод прыезджаюць у Дэльфы.

Яны адораць нас яшчэ адной радасцю — радасцю старасці.

І мы на старасці прыедзем у Дэльфы і прычакаем імгненне, у якое міфы пераходзяць у яву...

І да нашых ног упадзе сувенірны лісток з геліконскага лаўра...

І вернемся ў Афіны, весела думаючы пра свае апошнія дні, і пройдземся па дыяфанава-вітрыннай вуліцы Асклепіу да кавярні «Дыяна»...

І шчасліва захлынемся ад каштанавага паху жароўняў, і нават ад незычлівай сігналацыі, калі неабачліва дакранемся да нечага матацыкла, пакінутага на людным тратуары...

І нашы сентыментальна-вытанчаныя ўспаміны, апранутыя ў чорныя фракі, пададуць нам гарачую каву і па-студзеньску халодную ваду.

І на старасці год, як і цяпер, мы знойдзем у Грэцыі лекі, пра якія не ведае фармакалогія.

А пакуль — мы ў небе.

7 лютага — 11 ліпеня 1990

Стомленасць Парыжам

(1995)

ІНТРАДУКЦЫЯ

Преследуемый Аполлоном, я превращусь в осенний куст золотой, одетый сеткой дождя на лесной поляне.

Александр Блок

21 верасня 1991. У змроку, пад халодным дажджом, кожны бледны ліхтар — праўдзівае сэрца, з якога выцекла кроў. Любячы дождж і змрок, я йшоў па Людаманце і назіраў за ліхтарамі, нібыта за мноствам бяскроўных сэрцаў. Мусіць, гэты мой візуальны занятак і навёў на трывожную думку, што паэзіі часам бывае недастаткова, каб зразумець каханую. Геронты (нястомныя дарадчыкі майго пісьма, імя якім — смутак і весялосць), праслухаўшы першыя вершы, прысвечаныя Ёй, павучальна прамовілі: «Гэта цудоўна, але ты спіш. Каб зразумець каханую паспраўднаму, трэба прачнуцца». І яны падказалі, што выйсці з вершаванага сну можна пры дапамозе кароткай дзённікавай прозы і што занатоўваць гэтую прозу трэба не за сталом, а... у ложку. І нават не зусім у ложку, а, перагнуўшыся праз яго край, пісаць на паперы, якая павінна ляжаць на падлозе. «Чаму?» — я неверагодна здзівіўся. «А таму, што дзякуючы такой позе надта не разгонішся, — усміхнуліся хітрыя геронты, — і твая белетрыстыка сапраўды будзе кароткай. А яшчэ, і гэта найважней для адчуванняў (тут іхні голас пасур'ёзнеў), пры такой нязручнай для пісьма паставе, сэрца баліць гэтак жа, як і ад разумення, што каханне тваё — лістападнае».

23 верасня 1991. Дык вось, пачынаю занатоўваць імгненні сваёй прыватнай вечнасці, пішу прозу, каб выйсці з вершаванага сну. Аднак не ўпэўнены, ці варта захоўваць прапанаваную тэхналогію пісьма. Мае геронты ў парадах сваіх часам бываюць віртуозна-насмешлівыя. Тым не менш, перагнуўшыся праз край ложка, гэтыя вось радкі марудна выводжу на паперы, якая ляжыць на падлозе, і адчуваю, што сапраўды пры такой нязручнай для пісьма паставе

сэрца баліць гэтак жа, як і ад разумення, што каханне маё — лістападнае.

25 верасня 1991. Вырастае непакісная герма стомы. Заместа скульптурнае галавы яе вячае мая цярплінасць, а долу пакладзена экзальтацыя Блока: «Гібель Titanic'а, обрадававшая меня несказанно (есть еще океан)». Аднак далей прыпісана: «Бесконечно пусто и тяжело...» Чакаю Яе, але Яна не прыйшла, адно пажалілася па тэлефоне: «У нас не ладзіцца размова, таму што я даўно не чула тваіх вершаў». Прамаўляю на памяць «Ты, — памножаная на неба...», і Яна лагодна заціхае. Спрабую выбраць у Блока нешта светлае. Не чытаць жа каханай пра пагібель Titanic'а.

26 верасня 1991. Размаўляем. Блок наш трэці суразмоўнік: «Печальное возвращение домой — мокро, женщины возвращаются из театров похорошевшие и возбужденные...» У алькове маёй свядомасці стаілася нецярпенне. Чырвоная свяцільня крыві асвятляе тунель адымізму. Першаю ў гэтым тунелі апынаецца душа, і яе працінае нястрымная страла срэбра.

27 верасня 1991. Тут, на Людаманце, і там, на Нямізе, а таксама скрозь у гэтым горадзе, жанчыны захоўваюць у сваіх кветаложках эфірны халадок — напамін пра далікатныя пальцы гінеколага. Кожная жанчына трывожна прыслухоўваецца да раптоўна выяўленай фібраміомы, але чуе хіба што актаўны шэпт удвое складзенага рэцэпта ці адажыю надзеі, якая раптам здраджвае і памірае першай.

28 верасня 1991. Хвіліны, калі ў жанчыне апафеозна гучыць кіфара фізіялогіі — хвіліны асаблівай адкрытасці, хаця заповітную нішу ўсё адно закрывае плюшч Венеры.

3 кастрычніка 1991. Немагчыма гаварыць пра шчасце, калі дыхаеш ім. Немагчыма ўтойваць яго ў сэрцы, калі ў позірку — рымскі дамінат паганства. Але можна цудоўна памерці, разбіўшы галаву аб гранітны шар Фартуны. І можна выдатна сканаць, з разбегу праламаўшы дубовыя краты экстазу... Размаўляем, і Яна прызнаецца, што толькі тады супакойваецца, калі бачыць мяне.

5 кастрычніка 1991. Імперыя разбураецца, але гэта не галоўная навіна. Музыканты выходзяць на

вуліцы, але іхняя ігра поўная фальшу. Рознымі шрыфтамі і фарбамі зіхаціць слова Крама. Няхай. Мой настрой усё адно застаецца суверэнным. Мая ўлада над шчасцем бясконца. Я йду па трамвайных дахах, як па асфальце, і мяне суправаджае акампанемент няздзейсненай распачы: «Божа, гэтай вясной я магла б назаўсёды пакінуць Беларусь! Мы не сустрэліся б, і ты не напісаў бы ніводнага верша...»

6 кастрычніка 1991. Цела неверагодна маладзее. Магчыма, гэта старасць наадварот. Праз фалангі пальцаў праходзяць вальфрамавыя ніці. На вуснах барталініевая крыніца пакідае жаданую салёную цеплыню. Суставы напоўнены пругкім выраем, і таму кожная бетонная лесвіца ператвараецца ў эскалатар.

7 кастрычніка 1991. Ад кавярні «Світанак» да плошчы Якуба Коласа і ад плошчы Якуба Коласа да кавярні «Світанак» я прайшоў за пяцьдзсят восем хвілін. У гэты цёплы вечар кожны трэці юнак прасіў у мяне закурыць. Маё шкадаванне, што сёння не магу пачуць Яе, увасаблялася ў лабіяльныя гукі змяркання. Надыходзіла доўгая дэфларацыя ночы, і я ведаў, што кроў світанна ўпрыгожыць менскія прасціны без маёй прысутнасці.

10 кастрычніка 1991. Даўно было сказана: страху няма ў любові, калі яна дасканалая. Дасканалая любоў гоніць страх. І яшчэ было сказана: той, хто баіцца, па-сапраўднаму не любіць. І зноў жа было моўлена... Не, досыць! Надакучыла эндагамія трывожных думак, у выніку якой нараджаецца яшчэ большы неспакой.

15 кастрычніка 1991. Кніга жанчыны даецца не ў рукі — у душу. Фізічна яе немагчыма ўтрымаць і нельга таксама бесклапотна перагортаць. Гэтая кніга разгорнецца сама, калі ў тваім цярпенні дастаткова металу. І ты абавязкова прачытаеш яе першую старонку, калі твая рахманасць нязмыўная, як аверс манеты. Аднак памятай — калі хочаш быць шчаслівы, астатнія старонкі чытаць не варта.

16 кастрычніка 1991. Квадратныя слёзы вострымі вугламі прадзіраюць амальгаму абавязку і бесклапотнасці. Я — геаметрычна слязлівы і гэтым, напэўна, адметны. Мае слёзы ўстойлівыя, як піраміды. У іх цені я знаходжу ўсё новыя і новыя метафары.

17 кастрычніка 1991. Мы ў тэатры, у другім разе партэра. У антракце Яна гаворыць, што я стомлены, што я зусім не адпачываю. Яе клопат ап'яняе, і я разумею, што Яна з тых жанчын, якія дораць мужчынам знойдзеную будучыню. Я гляджу на Яе профіль — тонкі профіль патрыцыянке з вокам, поўным антычнага агню. У зале паволі патухае люстра, і я заўважаю, што цыліярнае цела вока пакутуе ад французскай касметыкі... На выхадзе з тэатра Яна вяртае мне верш «Хацеў бы я па вечарах...». На Яе думку, верш патрабуе больш пранікнёнай коды. Мы йдзем па ўтульнай Падгорнай вуліцы ў бок вакзала. Мяккаму цёпламу змроку не замінаюць нашыя лёгкія крокі і маё адмаўленне падману. Я ведаю — падман, нават несвядомы, адгародзіць мяне ад кахання, а то і назаўсёды схавася яго ў нетрах свайго чорнага адзення. І яшчэ я ведаю: кахаць — штодзённа прасіць у каханай прабачэння. А што ведаюць мае геронты? Яны ведаюць шмат, а пакуль што разважаюць аб тым, што разлад з уладаю не бывае доўгім, улада ўсё ж такі рэч эфемерная, а вось разлад з душою зацягваецца да самай смерці.

20 кастрычніка 1991. Гэтыя запісы насцярожваюць. Яны небяспечныя, як і кожная проза. Так, небяспечныя, бо нават самай таленавітай прозай жанчыну вельмі лёгка пакрыўдзіць. Не забываючы пра гэта, да кожнага спаткання рыхтуюся, як да складанага экзамену. Аднак у маёй «падрыхтоўцы» заўсёды тоіцца эгаістычны намер — гаварыць з Ёю толькі пра тое, што цікава самому.

21 кастрычніка 1991. Хіба што адным геронтам і вядома, як я марыў убачыць Яе ў сне: «Прысніся. Ты не снілася ні разу. Да вазы прыхініся галавой...» І вось яно — свята сну. Праўда, ніякай вазы не было. Быў доўгі калідор. Здаецца, калідор вагона. Яна йшла, некуды спяшалася. Раптам калідор скончыўся, пачалося поле, і Яна ўбегла ў шыпшынавы куст, які стаў ірваць на ёй сукенку.

23 кастрычніка 1991. Спатканне. Гвалт пацалункаў і слоў. «Я аддам табе ўсю сябе, усю — да кропелькі...» І зноў, зноў пацалункі. Пасля — рэфлексіўны адпачынак. З каханай усё ж такі трэба гаварыць толькі пра хараство і пра тое, што будзе. Ні

слова — пра Яе і сваё мінулае, бо мінулае распальвае рэўнасць. Я спытаў: «Каханне чакае, каб мы рабілі яго прыгожым, ці яно прыгожае й без таго?» Яна ўсміхнулася: «Як мы робім, так і трэба...» Звычайна, развітаўшыся, Яна ніколі не аглядалася. А тут, адышоўшы на адлегласць, роўную даўжыні Парфенона, азірнулася і памахала мне рукой.

24 кастрычніка 1991. «Мяне ўсё тут палохае — дрэвы, камяні, трава, а таксама людзі, якія блізка ад нас праходзяць...» Мы шукаем зацішнае месца і нарэшце апынаемся ў бязлюдным кутку парку. Аднак і тут Яна гаворыць пра дрэвы, камяні, траву і пра ўсё тое, выпадковае, што не дае любіць мяне так, як Ёй хочацца... Геронты знайшлі пад высокай таполяй глінянага фаўна і, як дзеці, пачалі з ім забаўляцца. Яна не заўважае гэтай гульні, як і не заўважае таго, што над намі яшчэ дастаткова лісця, каб ушанаваць нашае каханне пошумам наступнасці, і што дрэвы даволі густа стаяць, каб мы не згубілі ўяўлення аб смерці, і што ў кожным нашым спатканні ўсё менш і менш гучыць музыка рандо. Я жыву поўным жыццём тады, калі з'яўляецца жанчына. І я ўбачыў рубаж гэтага жыцця, калі з'явілася Яна.

29 кастрычніка 1991. Неабходна было трапіць у Афіны і ўзысці на Акропаль, каб здагадацца, што Яна ёсць, і праз некалькі гадоў адчуць, як перыкардная пустата цягнення завяршаецца пераможным выдыхам: «У Вашым голасе квітнеюць астры...» Рытмізаваная вільгаць крыві рвецца вонкі, і я гадзінамі блукаю па Менску, чуючы асцінатнае дыханне прасодыі. Але пачынаюцца халады, і прасодыя — цеплалюбівая расліна — усё часцей і часцей застаецца пад таршэрным святлом.

7 лістапада 1991. «Чаму ты не пішаш? Сумую без тваіх вершаў!..» Не ведаю, што адказаць, а тым часам геронты вядуць эклектычны дыялог. Геронт смутку даводзіць: «Каб душа набыла яшчэ і фасетачны зрок, трэба навучыцца чытаць аблогі і траву». А геронт весялосці, не слухаючы яго, замілавана ўспамінае сябе, васьмігадовага, калі ўпершыню выпадкова пакаштаваў хлеб, абліты гарэлкай.

8 лістапада 1991. Яна сказала, што я больш адкрыты кнігам, чым людзям, і ў гэты ж момант у маім

пакоі вецер адчыніў фортачку. Узляцела ільняная штора, і пахіснуўся таршэр. Калыхнулася люстра, і пад столлю ўзнік пыльны спеў плафонаў. У прыстолках архіўна варухнуліся колішнія польскія фотаздымкі і давыд-гарадоцкія цікеткі. Светлае віно, купленае на запас, пацямнела. Усё ў пакоі нібыта ачалавечылася, набыло мітуслівыя рысы. І толькі кнігі засталіся кнігамі. Яны паводзілі сябе як багі.

10 лістапада 1991. Цудоўны той цынізм, які не напаказ! Цынізм, глыбока схаваны. Часам ён дапамагае выжыць, асабліва тады, калі лопаецца незваротная павуціна нерваў. Часам хаваецца пад маскай каханья. Здавалася б, дзіўна, але так здараецца... Калі застаюся адзін, ён вырываецца з мяне — мой маленькі везувій — і ў ягонай магме назаўсёды знікаюць пампеі жабрацтва.

11 лістапада 1991. Ашчадна ўдыхнуць прахалоду вечара, усё адно што зірнуць у пустую паштовую скрынку. Слухаць піяніста, адгароджанага ад залы бранявым шклом, нібыта з чорным палатном на вачах прайсці праз батанічны сад. Заняцца гандлем эпітафій, але з умоваю, што першая з іх аздобіць надмагілле свабоды. Замкнуцца ў банкаўскім сейфе, папярэдне выкінуўшы з яго нялічаны лік школьных прамакатак... Пра што яшчэ можна думаць, калі немагчыма сціснуць да пераможнага хрусту крыштальнае горла каханья!

15 лістапада 1991. Былі і ў мяне дні, загорнутыя ў шоўк і высланыя аксамітам. Я не забыўся на іх, — і пасення яны дарагія мае суразмоўцы. Ёсць у гэтым горадзе месцы, дзе мы сустракаемся, — паркі, могілкі, балконы сімвалісцкай паэзіі. Але часцей за ўсё гэта паркі, дзе словы можна браць у дрэў, пацучці ў галубіных крылаў, а настрой — у гульнях дзяцей. Тыя дні засталіся такімі ж, як і былі, святочнымі — яркі шоўк не выцвіў, а густы аксаміт не зблажэў. І я, здаецца, той жа — на маёй шыі ранейшае срэбра ў выглядзе ненадзейнай пятлі... Вось мы ідзем па алеі, весела перамаўляемся, і на безыменным пальцы нашай вандроўнай бяседы зелянее буйны алівін. Мы не заваёўнікі, бо свет заваяваны да нас, і не спажыўцы, бо хлеб свой здабываем самі. Мы — субсяседнікі, і гэтая алея — брадзільня нашых думак.

Удосталь нагаварыўшыся, мы цёпла развітваемся і ведаем, што неўзабаве сустрэнемся зноў. Аднак мне заўсёды балюча ўспамінаць, як некалі гэтыя дні, загорнутыя ў шоўк і высланыя аксамітам, мяне ашукалі — заместа вечнага каханьня далі трохмесячную закаханасць. Праз іхні падман мой адамізм не авалодаў дасканаласцю.

16 лістапада 1991. Сёння Яна была вясёлая, але я не здолеў падтрымаць Яе весялосць. Чамусьці ў кожным маім слове шумела зламысная асака. Хутка развітаўшыся, мы нібыта страцілі адно аднаго на зусім.

17 лістапада 1991. Успомніце маіх любімых паэтаў і зразумеете: яны вучыліся ў мяне. Перачытайце іхнюю інтымную лірыку і ўбачыце: яны кахалі, абкрадваючы маё каханне. І хто ж тады больш пачцівы — яны, што не пакінулі мне нават слова падзякі?! Ці я, штодзённа ўдзячны ім за іхняе вучнёўства і крадзеж?!

18 лістапада 1991. Убачыў маладую жанчыну, у позірку якой успыхнула інталія неверагодна-цудоўнага папроку мужчынскай нехлямяжасці: няма перашкодаў, ёсць адсутнасць волі.

1 снежня 1991. Сцэна Операга тэатра створана для паэзіі, але не для чытаньня вершаў. Гэта я зразумеў, убачыўшы ў зале Яе, адзеленую ад мяне арыстакратычным дном аркестравай ямы.

2 снежня 1991. Яна можа знікнуць гэтак жа, як учора ў святле сафітаў знікалі Яе шафранавыя ўборы.

9 снежня 1991. Спатканне. Блок наш трэці суразмоўнік: «...прыближаецца адночества. Как-то мысленно блуждая по душам, вижу всюду сопротивление...» Узнікае адпаведны лад настрою, але Яна прамовіла, што перачытала мае вершы і палюбіла іх яшчэ больш. Ад шчасця дыханне маё памерла, нібыта меладычныя трысціны лагодна пранізвалі сэрца, і кроў зайграла флейтай Пана.

12 снежня 1991. Няміга — вуліца кароткая, некалькі сот метраў, але па ёй можна вандраваць бясконца, калі пад уражаннем просьбы: «Не адпускай мяне...», з букіністычнай крамы, што на Багадзельнай, марудна йсці па Нямізе на Гарадскі Вал і, крыху да яго не дайшоўшы, паволі вяртацца назад, павароч-

ваць направа і ў вулкім рукаве Багадзельнай шукаць і не знаходзіць букіністычную краму, у якой засталася жальба: «Не адпускай мяне...» І зноў па Нямізе ісці на Гарадскі Вал...

13 снежня 1991. Ішлі па Раманаўскай Слабадзе, і я на памяць прачытаў «Мы дажылі да першае зімы...». «Да Новага Года вершаў не пішы, добра?» — папрасіла Яна.

18 снежня 1991. Мой адамізм толькі тады набывае творчы сэнс, калі Яе засмучэнне пераходзіць у замілаванне, калі Яна прамаўляе: «Ты мая выдумка...»

19 снежня 1991. Вось тая хвіліна, калі ты ўпэўнены, што ніхто і нішто, нават насмешлівыя геронты, не перашкодзяць адамізму. Вось тое імгненне, калі жаданне цялеснай любові мацнейшае за неабходнасць разгарнуць кнігу любімага паэта. Вось той дзень, калі ў марозным небе пралятае чырвоны голуб. І вось тая ноч, калі па неонавым снезе прабягае чырвоны кот.

20 снежня 1991. Пасля таго як вынайшлі пісталет, гісторыя самазабойстваў невымерна ўзбагацілася. Аднак жа дасюль невядома, хто першы застрэліўся.

21 снежня 1991. Яна бачыла ў сне новыя строфы. Каб даведацца, што гэта за верш, трэба дажыць да Новага Года, бо я ж паабяцаў да канца снежня маўчаць. Маё маўчанне, дарэчы, мацуецца адкрыццём геронтаў: прыгажосць не тое самае, што і хараство. Прыгажосць — люстэрка маладосці, а хараство — старасці.

22 снежня 1991. Шчасце бывае і такім — ты заходзіш у пад'езд не свайго дома, хвіліну чакаеш і здабываеш упэўненасць, што дзверы бліжэйшай кватэры неўзабаве адчыняцца і выйдзеш на пляцоўку ты сам, толькі дваццацігадовы.

23 снежня 1991. Слабыя промні сонца падаюць на латок, на жоўта-зеленаватыя лімоны. Пачынаецца ігра скупых рэфлексаў, адпаведная гэтакім жа скупым пакупніцкім здольнасцям. Я выбіраю адзін лімон і асцярожна кладу на металічную шалю. Лімон заважвае на чатыры рублі 70 капеек. Гэта і ёсць прымітыў паэтычнай дакладнасці. Я расплачваюся і ў ажынавых вачах старой прадаўшчыцы заўважаю знаёма-забытае

ўзрушэнне, якое, каб зразумець яго, неабходна, як матчын ліст, прачытаць уголас.

24 снежня 1991. Віншаваў Яе з каталіцкімі Калядамі, і Яна заплакала, і таму хочацца забраць Яе слёзы, як непатрэбную рэч... У двары, каля суседняга пад'езда, мы ўбачылі катафалк, аточаны бязладнай гаворкай, у якой пераважала слова крэматорый. Каб не чуць далей гэту гаворку і не ўбачыць труну, якую ўжо зносілі з верхніх паверхаў, мы паскорылі крок. Дапытлівыя геронты даймалі мяне халоднымі шэптамі: «Калі б нябожчыкаў не хавалі ў зямлю, а толькі спальвалі, Зямля катастрафічна палягчала б. І тады вецер, нават і не ўраганна, падхапіў бы яе, як паветраны шар, і занёс бы некуды далёка-далёка. Магчыма, нават за межы нашай зорнай сістэмы...»

25 снежня 1991. Вочы бачаць тое, што ёсць, а душы, як і заўсёды, хочацца большага, таму паэзія шукае ў рэчаіснасці свой нерэчаісны змест і называе яго парфенонам.

26 снежня 1991. Яна аддаляецца ад мяне, набліжаецца і зноў аддаляецца. Учора быў амаль разрыў, аднак сёння Яна прымірэнча прамовіла: «Хачу разгладзіць твае маршчынкі...» Век бы слухаць такія словы, праз якія адкрываецца сэнс надзейнага супакаення: бойся не таго, што табе ўяўляецца самым небяспечным, бойся таго, чаго ты наогул нават уявіць не можаш... Не ведаю, ці выйшаў я з вершаванага сну і ці зразумеў каханую, але (усё адно дзе пішучы — на падлозе, перагнуўшыся праз край ложка, ці ўтульна седзячы за пісьмовым сталом) адчуваю, што гэтыя запісы трэба завяршаць, нават абрываць на палове старонкі, каб яны канчаткова не апынуліся ў палоне плеаназмаў і рэфрэнаў, а таксама ў сваёй цытатнай празмернасці не сышлі да цэнтоннага пісьма. І наогул — найўная гэта спроба зразумець каханую, калі сістэма таемных сімвалаў кожнай жанчыны не падлягае расшыфроўцы! І ўсё ж я ўдзячны сваім геронтам, іхняй парадзе пісаць кароткую прозу, бо менавіта гэтая проза дала маёй каханай імя — з гэтага дня Яна ператвараецца ў А.

Вершы для А.

* * *

У Вашым голасе квітнеюць астры,
Якіх не бачыў я раней.
Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна...
У Вашым голасе квітнеюць астры,
І кожнай кветцы Бог сказаў: квітней.

Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна —
Ці варты музыкі такой?!
Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Калі гучаць арфічна Вашы астры
Па-над пустой канцэртнай асакой.

Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Не ведаю і ведаць не хачу.
Запамінаю голас Ваш прыязны;
Нібыта верш, запамінаю астры —
Па-школьнаму, на памяць іх вучу.

Запамінаю голас Ваш прыязны...
Пакінь, пакінь, глыбокая струна,
Шум глыбіні і неспакой рамансны,
Каб у крыві маёй квітнелі астры...
Кроў — гэта ваза, што не мае дна.

19 чэрвеня — 14 снежня 1991

* * *

Над Прыпяццю і над Гарынню,
Не дакранаючыся да зары,
Хрысціў ерусалімскай сінню
Свой век,
што перайшоў за трыццаць тры, —

І пра адну жанчыну думаў,
Яе лілейны цень на сэрца лёг,
Да тонкіх чаратовых струнаў
Ляцеў генісарэцкі матылёк.

І я сачыў за тым палётам,
Удыхаючы евангельскі пыл,
І ехаў да бацькоў. Мой клопат
Для іх зусім незразумелы быў.

Не заўважаў цяжкой работы
На гародах палескіх і палях, —
Бо мне хацелася пяшчоты,
Хацелася бачыць лілейны страх!

Той страх мне дорыць палесціну,
Той страх ператварае на вачах
Жанчыну любую ў дзяўчыну —
З туманам у лімонных валасах.

26 чэрвеня — 15 снежня 1991

* * *

Рука вышэй за музыку і вершы,
Калі яна — твая рука!
І позірк твой, за матылька лягчэйшы,
Ляціць на просьбу спевака.

У просьбе той блакітна-італьянскай,
У элегічнай вязі слоў —
Плыве трырэма даўніны раманскай,
Вясло кладзецца на вясло.

Мы там сустрэнемся абавязкова,
Узяўшы Прыпяць і Гарынь,
І нашая вясёлкавая мова
Разбудзіць медную латынь.

Рука твая адчуе шум бяздонны,
Чужыны радасны апёк.
У валасах туманных і лімонных
Успыхне родны васілёк.

Сапфірынка ў акіянічным жыце
Да спевака вяртае нас,
І шэпт аліўкавы: вось так жывіце, —
З часоў папірусных не згас.

Спявак пяе, і з намі ён танцуе
І ў нашай радасці жыве...
І мой уздых, які цябе цалуе,
Засне ў лімонным харастве.

27 чэрвеня 1991

* * *

Вядома ж, не... Мне гэта ўсё здалося!
Яшчэ ніякі гэта не разрыў!
Яшчэ шуміць эгейскае калоссе,
І кіфарыйскі спеліцца матыў.

І не марнее, жывіцца мастацтва
Глінянай прахалодаю быцця.
Яшчэ магу кахаць, і падабацца,
І чыстым быць, як зорка і дзіця;

Паіць віном паўлінавыя астры,
На пчол глядзець і цешыцца любою!
І ластаўку, якую сочыць ястраб,
Забраць адсюль у Грэцыю з сабой...

З гарода бацькі, з матчынай гаруткі,
Абтрэсваючы каранёў цяжар,
За мной бягуць лілеі, незабудкі
І шольсіі лімонавы пажар.

У кожнай кветцы дух жыве ахвярны.
І ў алкагольны падаючы след,
На століку афінскае кавярні
Яны ніяк не стоўпяцца ў букет.

Віхура каралеўскага гарода,
Па горла апынуўшыся ў віне,
Пяе пра кучаравага Эрота,
Цвярозасць вымываючы з мяне.

Вось так паэт становіцца багаты
І адчувае асалоду ўсю.
На капытках і рожках казляняты
Яму нясуць музейную расу.

1 ліпеня 1991

* * *

Зноў хваля, ператвораная ў камень,
Ударыла мяне.
Цяпер ляжаць мне ў элегічнай яме
На камяністым дне.

Каго, каго паклікаці, пазваці —
Набрацца родных сіл?!
Далёка бацька, і далёка маці,
І Вольга, і Васіль.

А побач ты ў педагагічным зроку
Ля камяністых сцен,
І — музыка ў любым тваім уроку,
Настаўнік мой Верлен!

Нябёсы камяністыя над намі
Не скоцяцца далоў.
Пяю рамансы ў элегічнай яме,
Як ты вучыў, — без слоў.

Твая душа й па гэты час ад здзеку
Бароніцца ў журбе,
Бо цынік зноў мужчыну-недарэку
Вышуквае ў табе.

Твая бяда ва ўсіх французскіх трунах
Не менее ў цане.
Твой алкаголь у клавішах, і ў струнах,
І ў каніфольным сне.

Імя тваё на вуснах у Еўропы,
Як васільковы лёд!
Калі растане — свежасцю акропіць
І мой гарынскі рот.

Я пэўны праз цябе, Верлен!.. Пакуль жа
На камяністым дне
Яе саму, яе дзяцей і мужа
Я бачу, як у сне.

Яна не набліжаецца, далей яшчэ
За Вольгу, Васіля.
Ля ног яе жывая хваля плешча
Твайго, Верлен, святла.

4 ліпеня 1991

* * *

Над нашым пацалункам першым
Плыў дым сямейнага кастра:
Не палюбоўніца — сястра!
А я? А я — твой брат старэйшы.

Дым не здагадваўся, што горкі, —
І галаву тваю абвіў,
І дзве маслінавыя зоркі
Па-над каўнерыкам лавіў.

І ўбачыў я, што на масліны
Праз дым і золата слязы
Ляглі калючыя сцябліны,
Завязаныя на вузлы...

Нас душыць неспакой сямейны,
Не сон прыходзіць па начах,
А зноў жа гэты страх лілейны,
Што й пад слязою не ачах.

Тваёй трывозе падуладны,
Анёл таршэрнай цемнаты
На вуснах ломкіх, лістападных
Знайшоў зялёныя лісты, —

Паспеў адчуць іх шум эладны,
І ты прамовіла: «Пара...»
Мая. Я ведаю дакладна!
Мая... малодшая сястра.

5 ліпеня 1991

* * *

Пакуль з рукі спяшаўся на руку
Мой пацалунак легкаважны, —
Ты расказаць паспела пра дачку
І сівізну маю заўважыць.

Пакуль хаваў я галаву сваю
У жоўты куст тваёй сукенкі, —
Ты развязала горла салаўю,
Туман паклала на каленкі.

Ты аддалася школьнай пахвальбе,
Свабодзе калідорна-класнай, —
Што мова беларуская табе
Бліжэйшай робіцца і яснай.

Пра астры гаварыла, што яны,
Паводле гараскопнай гліны,
Вакол маёй узыдуць сівізны,
Кастрычнік цягнучы ў сцябліны.

Глядзела ў вочы мне і ў іх вадзе
Ты толькі хітрасць заўважала
І ямку ж хітрую на барадзе
Ружовым лісцем закрывала.

«Не верь, не верь...» — пачуў на адыход
Журбу дыпламатычных місій.
Так, гэта Цютчаў свой класічны плот
Паміж табой і мной узвысіў.

11 ліпеня 1991

* * *

Калі ўзыходзіў на Акропаль,
Яшчэ не ведаў пра цябе.
Каханне ў цені ад Еўропы
Чакаць змушала і цярэць.

Я тое прадчуваў каханне,
Ягоны вінаградны воск, —
Калі гарынскае змярканне
Святлу афінскаму прынёс.

І, стоячы ў жаданым цені,
Сачыў: над душамі багоў
Вятры паўночныя ляцелі
Да італьянскіх берагоў.

Незразумелы мне арганум
Узбагачаў мой бедны слых:
«Як пакахаеш, то каханым
Ты станеш на адзін уздых...

Каб пасвятлеў твой цёмны вопыт,
Спяшайся да агню свайго!
Каханне ў цені ад Еўропы —
Імгненне, і не больш таго».

12 ліпеня 1991

* * *

Мой сон пусты — як ваза, у якій
Даўно няма ні кветак, ні сцяблінак,
Няма вады і сонечных іскрынак,
Тых самых — з аксамітнаю луской...

Прысніся. Ты не снілася ні разу.
Да вазы прыхініся галавой.
Я ведаю любімы колер твой,
І гэты колер хай напоўніць вазу.

Твой колер — жоўты. Сіні колер — мой —
Мяне гняце, са мной не размаўляе,
А жоўты колер — ён найменш стамляе,
Хоць поўны нечаканасці любой.

Я знаю ўсё па матчыным гародзе:
Там раніцаю шольсія ў акно
Мне кідае з расою кіmano,
І сонца іерогліф узыходзіць.

Настуркі мне захоўваюць эмаль,
Календула мне дорыць залатоўкі,
А ўсе чарнічна-жоўтыя галоўкі
Сямейных братак — неспакой і жаль...

Мой сон пусты, і я прашу: «Прысніся» —
І стаўлю вазу чыстую на стол...
Твой жоўты колер пазалоціць высі,
Мой сіні колер абцяжарыць дол.

16 ліпеня 1991

* * *

Твае гранатавыя каралі,
Захоўваючы пяшчоту ўсю,
Празрыста на кнізе «Тут» ляжалі,
На словах двух — Дранько-Майсюк.

Твае эмалевыя рамонкі,
Балетны ўскідваючы падол,
З вазы ольштынскай, як з палонкі,
На ледзяны выскоквалі стол...

Табе разгортваючы Верлена,
Заўважыў: у жоўтым тваім агні
Зялёны блакіт успыхваў імгненна,
На страху настоены і чысціні...

Паспеў і болей таго спазнаці,
Верш апусціўшы ў сонечны шоўк:
Дзяўчына, жанчына, жонка і маці —
Таксама гранатавы ланцужок.

19 ліпеня 1991

* * *

Ты ведаеш, калі і што сказаць,
І так сказаць, што я раблюся п'яным,
І п'яная царкоўная лаза
Шуміць паміж талмудам і каранам.

Я слухаю і ў кожным любым дні
Хачу заўважыць і не заўважаю
Ні хітрасці ніякай, ні хлусні —
Ніякага сцэнічнага адчаю.

Ты абдымаеш голасам мяне —
Павоем эратычнае навукі,
І голас твой у гэты міг мацней
За мілас — грацыёзны і бязрукі.

У вершах, у былых маіх радках,
Дзе страх вучнёўства горы пераважыць,
Сябе самую, свой вялікі страх
Знаходзіш ты, як даўнюю прапажу.

Я не прашу: на памяць іх вучы!..
Ды каб забыць сямейныя галеры,
Ты шэпчаш іх, на кухню ідучы
Да місак звонкіх і глухіх талерак.

Так, мы — галернікі, так, мы — рабы,
Да вёслаў розных змушаны схіляцца,
Бо ўсё як ёсць, так і павінна быць,
Нязрушаным павінна заставацца.

24 ліпеня 1991

* * *

Сон залаты не менее ў цане —
Трывалая, на ўсе часы валюта!
І ты мяне вяртаеш да мяне
Той сонна-тэлефоннаю пакутай.

Да нашых слоў падстройваецца гук —
Расколінка гітарная такая,
Нібыта задаволены павук
На струны нітку слізкую пускае.

Нас падслухоўвае маленькі чалавек
Не гогалеўскай, а савецкай косці,
І круціцца ў ягонай галаве
Вужака непрыручаная злосці.

З падпольных, невядомых нам планід —
Ён існуе і разам з тым няісны.
Навушнікаў казённы эбаніт,
Як абцугі, душу яму заціснуў...

І ўсё ж, і ўсё ж — ён дзядзька неблагі,
Я ўпэўнены, ён слёзы выцірае,
Калі ты прамаўляеш: «Дарагі...»,
Калі я прамаўляю: «Дарагая...»

Калі знаходзім пачуццё адно
І нітку залатую, што не рвецца,
То мы — не тут, мы ў Грэцыі даўно,
А ён, бядак, у Мінску застаецца.

1 жніўня 1991

* * *

Я зведаў найкароткае спатканне
На строме еўрапейскага крыла,
Калі раса мядовага змяркання
На гіяцынты белыя лягла.

І час не знаў — стаяць яму ці бегчы,
Адной табой захоплены, калі
Усё мянялася і нам на плечы
Пакуты салаўіныя ляглі.

І да цябе — на голас далікатны
Цякла артэрыяльная Гарынь,
І зноў мяне вандроўнае бельканта
Вяло ў Афіны праз вучнёўскі Рым...

Еўропа любая, з якой прычыны
Твая атлантыка каралі рве, —
Сукенку звонкую маёй жанчыны
Да самай раніцы не аддае!

І я прымушаны, як пакаранне,
Вучыць паэзію чужых магіл.
Смерць блізка дыхае, і ў тым дыханні
Гарынь праваліцца ў драпежны Ніл.

Еўропа мілая, я плачу, плачу,
Сініцу трацячы і жураўля;
Шчаслівы, што нічога не зыначу
У кветках Вольгі, красках Васіля.

8 жніўня — 19 снежня 1991

* * *

Калі агонь у горле ці ангіна, —
Тады спакой ірвецца напалам
І кволяцца вербена і вяргіня
За ганкам — тут і за адрынай — там.

Ты хочаш плакаць, але ты жанчына,
Якую Бог пазбавіў горкіх слёз,
І не для слёз прыдуманая ангіна,
А на ўспамін пра снег і пра мароз.

Дай мне сваю царкоўную сцяблінку —
Не лекі ёй памогуць і не мёд,
А толькі пацалункі безупынку,
Што бачаць сны пра твой крынічны рот.

Расказваць пацалункамі гатовы
Табе да раніцы пра хараство,
Бо пацалункі — гэта тыя словы,
Дзе літары складаюцца ў святло.

Не плач, не плач... На дно пабітых шклянак
Няхай глядзіць заплаканы Эол,
Лепш у мяне спытайся ты пра ганак
І пра адрыну з клопатам наўкол.

Я хваляй задушуся небяспечнай,
Глыну блакіт з вярбовае кары
І раскажу пра ціхае мястэчка
З царквою, што згарэла на гары.

15 жніўня 1991

* * *

О Vita! На сардэчныя скрыжалі
Запішацца і гэты покліч мой, —
Так некалі паэты называлі
Наіўны свой далагерны настрой.

І я настроем гэтым жа сагрэты...
Яшчэ сваёй не чуючы бяды,
У поклічы, у родным слове гэтым
Я чую вас, паўночныя ільды.

Я ведаю жыццё сваіх паэтаў
І не хачу іх вопыт пераймаць, —
Гучала Vita, і гучала Credo,
Addio не паспела прагучаць.

Ад будучых і гэтых успамінаў,
Каб быў спакой падобны на спакой,
Абарані мяне, мая жанчына,
Чаканай залацінкаю: «Ты мой...»

Каб я, да слова кожнага ласкавы,
Ласкавым заставаўся назаўжды,
Забывшы пра вялікую дзяржаву —
Пра вас таксама, вечныя ільды.

17 жніўня 1991

* * *

Калі званілі ў Кафедральным,
Спыніла Свіслач на хаду
У нейкім одуме астральным
Сваю зялёную ваду...

З маёй майстэрні вечаровай,
З кансерваторскага двара
Па беднай вуліцы Гандлёвай
Пайшла пяшчотная сястра.

У радасці свае парадкі,
Свае крыжы, свае вянцы —
Такія светлыя пачаткі
І вельмі сумныя канцы.

Я гэтай радасці не кіну
І, мусіць, ад таго памру,
Што аддаю сваю жанчыну
Кансерваторскаму двару.

У надакучлівыя оды
Я патанаю з галавой,
Мне застаецца тонкі водар
Яе суценкі лугавой.

І застаецца мне прастора,
І супакойваюся зноў,
Што пад аховаю сабора
Яна вяртаецца дамоў.

19 жніўня 1991

* * *

У майстэрні, дзе ружам не цесна,
Алкагольным суцішаны дном,
Я пішу на паперы нябеснай,
На паперы, што пахне віном.

Я пішу пра салодкую цьмянасць —
Толькі з ёю магу маладзец; —
Дзе каханне, а дзе закаханасць,
Аніяк не хачу зразумець...

Залатою на постаці, ломкай,
Той, якую Паэзія жне,
Я цябе называю саломкай,
Што кладзецца на вусны мае.

Над саломкаю буры хадзілі
І віхор успамінаў такі,
Што самохаць ляціць мой гадзіннік,
Нібы чорная птушка, з рукі.

Я на кожнай прачытваю стрэлцы,
Як спяшаешся ты да дзяцей, —
Навальнічная рэўнасць у сэрца
Залятае часцей і часцей.

Я запомню сірочасць букета —
Залацістую золь на траве!
Ён шаптаў нам: у радасці гэтай
Алкагольнае шчасце жыве.

Я майстэрню сваю аплятаю,
Замыкаю на ружы-замкі
І з каленяў тваіх выпіваю
Фіялетаваыя васількі.

24 жніўня 1991

* * *

Ты, — памножаная на неба
І падзеленая на страх, —
Здабываеш са смутку срэбра
Старажытных вясёлых драхм.

Ты далей, чым слова далёка,
І чысцей за ўсе халады...
Неўрадлівы пясок сірока
Засыпае твае сляды.

Ты ўжо чуеш, як свечка плача
На блакітным летнім акне,
Пройдзе восень над Белай дачай
І патоне ў нашым віне.

Што ж цябе, дарагая, страшыць?
Ну, адкуль ён, адкуль ён — страх?
На віне пацалункі нашы,
Дзякуй Богу, не на слязах.

І калі я твой брат старэйшы,
То паслухай мяне хоць раз:
Багдановіч апошнім вершам
Ад самоты пазбавіў нас, —

А ў самотнейшыя хвіліны
Уначы, пад газніцы бліск,
Не ў Вільню — пісаў у Афіны
Да Вацлава нясмелы ліст.

30 жніўня 1991

* * *

Патухла свечка летняя. Даволі!
Адно прадонне і адзін зеніт.
«Паэт не памыляецца ніколі», —
Што ж, радуйся, самотны Леанід.

Ты прадчуваў, што так яно і будзе,
Наваражыў на прыпяцкай вадзе,
Што прыйдзе міг, калі табе на грудзі
Саломка залатая не ўпадзе.

І вось не ўпала, — чым далей, тым болей...
Узрошчаная на глухім пяску,
Егіпецкая ружа пальцы коле
І пакідае кроў на языку.

Каханая, ты на струне пагрознай
Губляеш голас, астрамі жывы;
Ты патрабуеш гутаркі сур'ёзнай
І хутка будзеш зваць мяне на «вы».

А мне ж усё сур'ёзнае — пакута,
Тугая канапляная пятля.
Яна ашчэрваецца пашчай лютай,
Пагойдваецца зблізку і здаля.

Асінавае слова «разьвітаньне»
У канапляны ўплецена вянок, —
Я заслужыў такое пакаранне,
Як чорны ліст — мне дадзена яно.

Ды каб хоць як самоты адцурацца,
Каб не паверыць, што цябе няма, —
Як ля іконак, буду прыпыняцца
Ля кожнай літары твайго імя.

2 верасня 1991

* * *

Ты ўчора вінаградзінкай была
Апошняя над халоднаю альтанкай,
А сёння ты высокая маланка —
Ахоўніца нябеснага стала.

А я жыхар гароднага эдэму,
Там я знайшоў свой камень хрызаліт,
Калі петунію прасіў і хрызантэму
Суцешыць баязлівы твой блакіт.

О, твой блакіт — цяпло жывых петуній
І хрызантэмнай музыкі жывой,
Такі ж блакіт у позірку матулі
Любові Аляксееўны маёй.

І гэткі ж страх (балючая страшынка) —
Цяжар найбольшы для маіх плячэй.
Усё аддаў бы і на ўсё рашыўся,
Каб толькі знік ён з дарагіх вачэй.

Ды ні крыві не хопіць тут, ні грошай,
Ні верасня ў расчыненым акне,
Тут Грэцыя ніяк не дапаможа,
Давыд-мой-Гарадок таксама не...

Махну рукой. Ды за адчай-узмахам
Адразу ж папрашу твайго цяпла:
Цалуй мяне сваім высокім страхам,
Частуй мяне з нябеснага стала.

5 верасня 1991

* * *

Я зразумеў, адкуль мае трывогі —
Не трэба Дастаеўскага чытаць...
Галоўны д'ябал Мікалай Стаўрогін
Паспеў і ў Летушкі спакой забраць.

На пятніцу, суботу і нядзелю
Мы развіталіся, як і заўжды,
Каб зноў у тэлефонны панядзелак
Здабыць святло з гарынскае вады.

Я памыліўся так недаравальна,
Я не святлу, а цемры стаў відзён,
Бо заслانیў раманам інфернальным
Сябе ад Летушкі на столькі дзён!

Схаваўшыся пад кніжныя галіны,
Я варажыў над коранем «стаўро»
І дакранаўся да класічнай гліны,
Каб вылепіць уласнае святло.

Але дабро я не зрабіў дабрэйшым
І не адчуў шыршынавы разрыў, —
Я захапіўся духам нетутэйшым
І духам тым каханне апавіў.

Зусім не думаў, што ў душы мужчыны
Мацней за ўсё базарная мана:
Жаночы смутак — смутак без прычыны,
Жаночы смутак — лёгкая цана.

Няўцям было мне пад чытанне-сненне, —
Калі марнела Летушка адна, —
Што адзіноты кожнае імгненне
Не Бог дае жанчыне — сатана.

9 верасня 1991

* * *

Нам да Марыі Магдалены
Па Старавіленскай ісці
І страх у радасці імгненнай
Згубіць і болей не знайсці...

Каб сэрца залацела ў сэрцы...
У слёз высвечваючы дно,
Каб нашых акулераў шкельцы
Пазвоньвалі адно ў адно.

Каб цень балетнага тэатра
І ў самы нещчаслівы час,
Праводзячы да Людаманта,
Да яснасці прыводзіў нас.

Каб з тою яснасцю балетнай
Мы сустракалі кожны дзень
І каб царкоўнае паветра
Нас не пакінула нідзе.

З усіх навук адной навуцы
Каб мы вучыліся з табой, —
Каб мы вучыліся разлуцы
У восені перад зімой.

Каб мы шапталі, як маленне,
У першую сваю зіму:
«Калі навучымся цярпенню,
Тады навучымся ўсяму».

11 верасня 1991

* * *

На вуліцы Першага пацалунку
Ад пані Дароты пачую: Sto lat.
На вуліцы Першага пацалунку
У ювеліра на тонкім рыштунку
Гітарны паблісквае верасняпад.

Мяне палюбіла была адзінота.
Гітарнае лісце на вочы лягло.
Мяне палюбіла была адзінота,
І вы памятаеце, пані Дарота,
Гітарнага лісця сухое святло.

О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі —
З сябе я выплакваў няўцешны матыў.
О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі,
Антычнаму ветру не мовілі: годзе,
Прымаючы кожны ягоны узвіў.

Я ваша цярпенне туманам няволіў,
Я вас апускаў на халоднае дно.
Я ваша цярпенне туманам няволіў —
Ні белых ляўконій, ні белых магнолій,
А толькі гітарнае лісце адно.

Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Яшчэ не прадбачваў сваёй вышыні...
Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Калі вы казалі: «Забудзеш свой клопат
І згубіш даліну ў лімонным агні.

Жанчыну заўжды замяняе жанчына,
Што можа не толькі кахаць — разумець!
Жанчыну заўжды замяняе жанчына,
І, значыць, гітарнае лісце павінна
Вярнуцца на дрэва і зноў зелянець».

...Паслухайце, пані, вандроўная пані, —
Мой шлях патанае ў зялёны блакіт.
Паслухайце, пані, прарочыца пані, —
Саломка лімонная лёгкім дыханнем
Імя забірае маё — Леанід.

16 верасня 1991

* * *

Да сімфанічнага спакою
Плыла, не чуючы званка,
Па-над трамвайнаю ракою
Твая трывожная рука.

Я — п'яны хлапчукоўствам нейкім —
Цябе не папярэджаў: стой!
Зусім не бачыў небяспекі
На гэтай вуліцы пустой.

Твая рука, расу ляўконій
Захоўваючы ў халадку,
Да сімфанічнага спакою
Выводзіла маю руку.

Твая рука жарынкі цыній
Не астуджала, берагла
І перунам трамвайных ліній
Сцябліны светлыя дала.

І лінію трымала лёсу
Майго... І ад яе цяпла
Цвіла мядовая меліса
І сальвія ў Гарынь цякла.

Дзяцінства ранак местачковы
Я ўспомніў праз тваю руку,
І зноў я — Лёнік Васілёвы
У бестрамвайным гарадку.

І зноў да флэксаў і да макаў
З гары Царкоўнае лячу, —
Тады не знаў журбы ніякай
І сёння ведаць не хачу.

Дык адыдзі, журба старая,
І, смутак юны, прападзі —
Пад колы мінскага трамвая,
Мая нярадасць, упадзі.

Хачу спакою ўсіх сімфоній,
Каб мець абедзвюх рук спакой —
Трывожнай, што ў маёй далоні,
І той рукі, што не ў маёй.

27 верасня 1991

* * *

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Таму не дзіва, што ў вачах каханых
Вы мора бачылі і караблі
І свой апошні дзень, у кут загнаны.

Але ці бачылі вы туманок,
Той самы, што пад позіркам панурым
Пазвоньвае, як сонечны пясок,
У звонікі іконнай кампанулы, —

А пад вясёлым позіркам маім
Празрысты робіцца і лістападны
І ў пацалункавы ерусалім
Па небе шлях паказвае дакладны, —

І слова кожнае, і кожны верш
У вільгаць апускае залатую,
Дол агародны і нябесны верх
Сабою ясніць у пару любую...

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Агнём ласкавым налівалі шклянкі,
Якія прыгажуні ў вас былі
І вечары, яснішыя за ранкі!

Але ці быў у вас хоць міг адзін,
Ахоплены павойным неспакоем,
Калі жанчына, лепшая з жанчын,
Гучала клавесіннаю струною;

Калі яна вам адкрывала час
Магчымай глыбіні і немагчымай;
Калі яна расказвала пра вас
Спачатку музыкай — пасля вачыма.

6 кастрычніка 1991

* * *

Хацеў бы я па вечарах
З удумлівасцю лістападнай
Па снах тваіх і валасах
Жыццё далейшае разгадваць...

Мной неспазнаная яшчэ, —
Паўз надпісы «Лянок» і «Мода», —
Да плошчы Коласа цячэ
Евангельская прахалода.

І я хацеў бы ў гэты міг,
Як лепшую страфу, паднесці
Да звонкіх валасоў тваіх
Сэнс лістападны дабравесця.

Каб неспакойнае «ало»
Згубіць у тэлефонным гудзе,
Забыць пра тое, што было,
І цешыцца з таго, што будзе.

Але ці мала што хацець
Душа надумае ў змярканні,
Калі праніклівая смерць
Глядзіць спакойна на каханне;

Калі дыханне ў каўняры
Спыняецца і мне даводзіць:
«Смерць і каханне — дзве сястры
Твае... і ты іх брат, выходзіць...»

І я згаджаюся, што брат,
І рады гэтаму сваяцтву —
Якіх яшчэ вялікіх страт
З такімі сёстрамі баяцца!

Пакіне музыка мяне,
Звядзе на струнную мякіну, —

Яны ж і пры апошнім сне
Мяне ніколі не пакінуць.

Дзве блізкія мае сястры,
Але не па крыві — па страху;
Яны спатоляць без пары
Маю евангельскую прагу.

І ты — ім блізкая сястра...
І нам пакінута надзея
Ісці да Паўла і Пятра,
Шлях пачынаючы з Мацвея.

14 кастрычніка 1991

* * *

Х а ч у ўзыходзіць над магу
У хвілю самую бязбожную.
Я ў сэрцы кволасць берагу —
Сваю саломінку апошнюю.

Я ведаю: не патану,
Паверхні не згублю алмазнай,
Адно — мой голас пойдзе дну
Пра патаемнае расказваць.

Не буду замінаць яму,
Няхай сабе распавядае,
Што распач не пазбыць таму,
Хто па-сапраўднаму кахае;

Што па-над ястрабным х а ч у
Магу жураўнае не ўстане
І праз персідскую парчу
Цвяток радзімы не прагляне;

Што на саломінцы надлом
Вясёлай ніткаю віецца
І Апалонавым святлом
На гэтым свеце марна грэцца;

Што застаецца — цішыня,
І асака, і ноч рудая,
Калі марудна цеплыня
Кроў маладую пакідае.

20 кастрычніка 1991

* * *

Паэт сказаў: «Стамляецца метал...
Святло стамляецца, і Апалон стамляецца,
Арлы стамляюцца, вартуючы амфал,
А хараство ніколі не стамляецца».

Я ўсцешаны, бо гэта зразумець
Паспеў усё ж на трыццаць пятым годзе,
Калі душа стамілася старэць
І пачала паэзію знаходзіць.

Як у дзяцінстве, Божага Раства
Салодкі лёд пакладзены на губы.
Душа адчула холад хараства,
Што пад калядныя прыходзіў бубны.

Шкадуючы далёкае, люблю
Праседжваць ноч з суботы да нядзелі
І назіраць, як просяцца ў зямлю
Бяссмертнікі — сухія імартэлі.

Тады чужое робіцца сваім
І цвет сухі, як толькі развіднее,
Ужо не ахвяруючы нічым,
Марозную сагрэе галілею...

З апоўначы мне ўспамінаць да дня,
П'янеючы ад акварэльнай скрухі, —
Як да мяне прыходзіць чысціня
І як яна мае цалуе рукі, —

І просіць расказаць пра хараство...
Я новых таямніц не адкрываю,
Нібыта свой чытаю гараскоп,
Калі сурдзінным шэптам паўтараю

Вядомае: «Стамляецца метал...
Святло стамляецца, і Апалон стамляецца,
Арлы стамляюцца, вартуючы амфал,
А хараство ніколі не стамляецца».

28 кастрычніка 1991

* * *

Мне шчасце дадзена магчымае
І з ім такое адкрыццё, —
Што толькі з гэтаю жанчынаю
Спазнаю поўнае жыццё;

Што толькі з ёю мне адкрыюцца
Глыбіні, цёмныя дасюль,
І думкі чысцінёю ўмыюцца,
І стане светла адсюль...

І толькі гэтак жыць мне хочацца, —
З вясёлым страхам цераз край!
Няхай душа мая заходзіцца
І задыхаецца няхай;

Няхай пачуцці вінаватыя,
Сваёй збаяўшыся віны,
Папрсяць радасці эладнае
У вечна юнай даўніны...

У даўніны — не крык анафемны,
А суцяшэнне для мяне:
«Няма ні грэшных і ні праведных,
А ёсць каханья і не...

І што ж тут кепскага здараецца,
Калі пад знакам адкрыцця,
Жанчына любая з'яўляецца
З чужога нейчага жыцця?!»

9 лістапада 1991

* * *

Я ведаю цябе ад хрызантэм
І да радзімкі, самай патаемнай, —
Ад чыстых ненапісаных паэм
І да заўсёднай музыкі багемнай.

Ты — з глыбіні віёлавых садоў!
І, снежань упрыгожыўшы сабою,
Не закрываешся ад халадоў
Ні хустачкай і ні маёй журбою.

Як хрызантэма, мокне галава...
Халодны дзень у кожную хвіліну
Цалуе і не кіне цалаваць
Твае пялёсткі, лісце і сцябліну.

Непаслухмяная, — ты йдзеш туды,
Дзе нават мілаваннем не сагрэцца;
Дзе чысціня кастальскае вады
Бярэцца ў лёд і ў лёдзе застаецца.

Я ведаю, што хараству твайму
Не падабае выгляд местачковы,
Ды каб лягчэй перацярапець зіму —
Хоць паўтары за мной такія словы:

Да хаты Майсюковай
Іду я па сняжку
У хустачцы пуховай,
У белым кажушку.

25 лістапада 1991

* * *

Мы дажылі да першае зімы,
Да першай радасці марознай, —
Пакуль яшчэ крывёй сагрэты мы
Артэрыяльнай і вянознай.

Да старасці, як да князеўства нам,
Далёкі шлях — дай, Божа, ногі;
На золата і срэбра нашым снам
Яшчэ хапае добрай змогі.

Усё ў нас ёсць. Каханы гэты год
Свяціў нам свечкай венецыйнай.
Нас не палохае валютны лёд
У магазінах камерцыйных.

Мы ведаем, што не пакрыўдзіць лёс;
Што нас агорне, не пакіне
Парнаскі снег, а першы наш мароз
Падорыць белыя вяргіні...

У школьны ранак мы дзяцей сваіх,
Пацалаваўшы, выпраўляем,
І недаедзены сняданак іх
Мы даядаем, дапіваем;

І Блок-дзіця нам асвятляе твар,
І засмучаюць нас харыты,
Якім не падабаецца пясняр
Акіянічнай Кармэнсіты...

Ты ў горадзе, і мой раўнівы зрок
Эпохі блытае, ныйначай —
Я не хачу, каб у трамваі Блок
Цябе, прыгожую, убачыў.

У рэўнасці маёй жыве сакрэт,
З якім — не трэба славы большай.
Я не хачу, каб любы мой паэт
Табою павялічыў боль свой.

10 снежня 1991

* * *

Адкрыюся эндакрынолагу:
«Яна ў маё нырнула цела
І ў горле залатою голкаю
Спынілася і зазвінела.

Я дыхаю арганнай шчырасцю —
Яе дыханнем каталіцкім,
Ды на аптэчную нішчымніцу
Усё ж я змушаны маліцца.

Дзе лекі тья, што вясёлкаю
Гаюча ў жылах разальюцца.
Мяне пакінуць з гэтай голкаю
І не дадуць мне задыхнуцца?

Дзе тое простае і вечнае,
Што, узышоўшы бальзамінам,
Жанчыну любую вылечвае,
Як пацалункам, успамінам?

Што прадчуваннем слова новага
Мяне і ў старасці азорыць...»
Не чую я эндакрынолага,
А ён нічога й не гаворыць.

Ён апранае футра штучнае,
Ідзе з Траецкага прадмесця
Сюды — дзе ззяе ў ноч аптэчную
Кафэ «Сем пятніц» на праспекце.

4 студзеня 1992

* * *

У стомленасці ёсць тваё імя.
Стамляючыся, ноч тваю сустрэну...
Ты кветкі сніш, якія сню і я —
Лілею каралеўную й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым,
Якім я дыхаў і якім я плакаў.
Гітара тэлефонная аб тым
Званіла, што няма журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма...
Сівы скрыпач у Люксембургскім садзе
Іграе пра вясёлае імя
Са стомленасцю любай у паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой.
Я заблукаў на дарагой чужыне,
Упэўнены: з апошняю струной
Парыжскі дым у сэрцы не астыне.

Я надламаў фантанныя слупы,
Каб не ўцякла скрыпічная саната,
Каб монпарнаскі небадом сляпы
Убачыў яснасць неба і Сената.

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрыпічнай прывядзе лагоды.

У той лагодзе я знайшоў яе —
Хвіліну галубінага спакою.
Мая душа не плача, а пяе,
Бо стомлена не лёсам, а табою.

3 лютага 1992, Парыж

* * *

Ты прапльвай заўсёды нада мной
І ў ружу завівай маё дыханне,
Здзіўляй мяне парнаскою цаной,
Стамляй парнаскім хваляваннем.

І з таямніц, незразумелых мне,
Адкрыў мне тую таямніцу,
Што ў гэтым хваляванні і цане
Класічным мармурам іскрыцца.

О не, не раскрывай яе да дна,
А растлумач мне толькі тое —
Калі мая каханая адна,
Што робіцца з яе душою?

Здагадка забірае мой спакой,
Бо ў той здагадцы навіна благая:
Каханая парой такой
З маёй паэзіі знікае.

Ты ў мрамур апранаеш малады
Яе зыход. І я бездапаможны!
У вусны мрамуровыя тады
Яе цалуе кожны падарожны...

Скажы, што ўсё не так, што ўсё не так,
Што я здушыў сябе манюю.
Накрэслі мне супакаення знак
І заставайся нада мною.

15 сакавіка 1992

* * *

Я прачытаў: адзін мастак,
Што золатам пісаў дыханне,
Тлумачыў жоўтае як знак
Найпранікнёнага каханья.

Раней падумаў бы: мана,
Бо жоўты ж колер на разлуку
І ў жоўтай радасці няма
Ні кроплі радаснай, ні гуку.

Але цяпер са мною ты,
Твой цвет вядомы мне і колер —
Ён поўны сонечнай вады,
Якой не высахнуць ніколі.

І я паверыў мастаку,
У лёс ягоны самагубны,
Што звон магільнага пяску
Дадаў у колер непадкупны.

Мастак той ведаў, што лягчэй
Магчыма жыць, але ці трэба?
І з пастарскіх яго вачэй,
Нібы з турмы, глядзела неба.

Спакоем кінуты і сном,
Ад самагубства раіў шчыра
Лячыцца хлебам і віном
І правансальскім жоўтым сырам.

Тут і ўзышла сляза твая
Над патаемным нашым садам,
Табе здалося, што і я
Той карыстаюся парадай;

Табе здалося, што жыву
Як не жыву — адно чакаю,

Дзе б гэта скласці галаву,
Зняверыўшыся ў міг адчаю, —

І самагубства па мяне,
Як па даступную ахвяру,
У канапляным лахмане
Ідзе, падобнае на Мару...

Павер, павер, — усё не так,
А ў тым, што расказаў такое,
Магчыма, вінен той мастак,
Што закахаўся ў жоўты колер.

Прабач, каханая, цябе
Сваёю кніжнаю трывогай
Я напалохаў і цяпер —
Я варты кары самай строгай.

Я ні душой, ні галавой
Не адчуваю адцвітання,
Бо адчуваю колер твой —
Найпранікнёнага кахання.

А на яе — слязу тваю —
Гляджу і цешуся нямала;
Пяецца лёгка салаўю
Там, дзе яна ўзышла-упала.

12 чэрвеня — 20 чэрвеня 1992

* * *

Каханая, мне трыццаць пяць —
Век віртуознае ігры!
І я хачу цябе кахаць,
Струну выводзячы з імглы...

Твае мужчыны, што былі,
Мае жанчыны, што былі, —
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі.

Хвіліны лепшыя мае —
Калі, заўсёды малады,
Мой госць пяшчотны спазнае
Твае галіны і плады.

І ты мне шэпчаш: «...трыццаць пяць,
Каханы мой, а хоць і сто...
Я буду так цябе кахаць,
Як не кахаў цябе ніхто!

Твае жанчыны, што былі,
Мае мужчыны, што былі, —
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі...

Хвіліны лепшыя мае
Цвітуць адна перад адной,
Калі глыбокае пяе
Тваё дыханне нада мной».

Каханая, жыццё ў жыцці, —
Як местачковая краса...
І нашым коўрыкам цвісці,
І нашай мальве не згасаць;

І нашым ластаўкам прасцей
Цяпло шукаць у снах чужых,
Калі афінская пасцель,
Як сад, не выпускае іх.

19 жніўня — 27 жніўня 1992

* * *

Улагоджаны «Батлейкаю»,
Смехам лялечных каляд —
За цябе, сваю верленінку,
П'ю шампанскі далягляд.

З нечаканасцю шляхетнаю,
Забягаючы ў мой верш,
Ножку мне сваю балетную
Пры сустрэчы падаеш...

На струне сямейнай рызыкі, —
На пакутлівай струне, —
Столькі кветак, столькі музыкі
Адкрываеш для мяне!

Ты гаворыш, белай флэксаю
Атуляючы няўзнак:
«Мы — шчаслівыя па-восеньску,
Гэта лепей, чым ніяк».

Ты гаворыш, паслухмяная
Той лагодзе, што не раз
З простаі ніткі канаплянае
Ткала восеньскі атлас...

Мы — шчаслівыя, я ведаю,
І шчаслівы гэты свет,
І навокал з'явы светлыя —
То батлейка, то балет.

25 верасня 1992

* * *

Я перамог антычную галечу
І выплакаў вясёлую слязу,
Таму слязой Авідзія засведчу,
Што страціў найвысокую красу.

Аб закаханасці, такой лагоднай,
Аб радасці, з'якою жыў раней, —
Не расказаць мне мовай сваёй роднай,
Ні дыялектам, што яшчэ радней.

Дзіця гарода — на гарод забыўся,
У прывідныя кінуўся сады.
Маё дыханне, поўнае мелісы,
Ляўконія плыве ў мае сляды.

Не праведнік, але яшчэ й не злодзеяй,
Я — той, каму пашчасціла спазнаць:
Жанчына адыходзіць, як стагоддзе,
І я хачу стагоддзе затрымаць.

І вось адплата мне — расчараванне,
Дыханне ўкрыта пыльнаю мукой,
І я асуджаны на вечнае выгнанне
У ноч душы, у кніжны неспакой.

Я спадзяюся, што мяне ўлагодзіць
Авідзіі сумны выракам сваім:
«Жанчына адыходзіць, як стагоддзе, —
Кахай яе і ў вобразе такім».

18 снежня 1992

* * *

1

Вось тэлефон. Дзяўчынцы пазвані, —
І з'явіцца настрой эліністычны,
І менскія запалаяцца агні,
Адчуўшы неба агарод сферычны.

Ты малады, але як той мудрэц,
Што ў стане атараксіі глыбокай, —
На ўласным сэрцы сонечны рубец
Убачыш, поўны пачуццёвым сокам...

Сям'я сям'ёю. Вольга і Васіль
Занятыя прасодыяй французскай.
Ты вернешся з еўропы назусім,
Калі пакліча сон дамоўкі вузкай.

Твой лёгкі лёс і ў семдзесят гадоў
Святлейшы будзе за граду настурак,
І пчолы з плачам маладых удоў
Зламаюць крылцы аб глухі падмурак.

Спакой губляючы, ты ўсё бяжыш
Ад вуснаў і да вуснаў, і над імі
Ты бачыш свой вясёлы звонкі крыж,
Аплецены павоямі густымі.

Наперадзе — пражытыя гады
І плеціва павойнага дрыготка,
На старажытнагрэцкія лады,
Не на ваду, твая ўзбягае лодка.

Ты быў бы першы ў чарадзе мужоў
Па сціпласць, каб не твой бульварны вецер:
«Век пацалункаў шчэ не надышоў,
Усё наперадзе яшчэ, паэце!»

Цябе хвалюе не жыцця нахіл,
Што з ворывам чарнобыльскім нароўні,
Цябе хвалюе аравійскі пыл,
Што сыплецца ў афінскія жароўні.

Ты спісваеш блакноты да лістка
Уздыхамі наіўных джульцецінак,
І лічбаў тэлефонная луска
На ўсіх тваіх кашулях і прасцінах...

У пацалунку ззяюць ланцужкі,
Пярэсцёнкі, завушніцы не згасаюць,
І хлюпаюць кулонныя бажкі
Будыйскімі блакітнымі насамі.

І ранішнія ходзяць скавышы,
І ранней старасці спяваюць струны,
І ты баішся юнае душы,
І плачу юнага, і грозьбаў юных.

Які б ні быў бясконцы гэты свет,
Але мяжа яго на даляглядзе,
І разуменне, што і ты — паэт! —
Не глыбінёю, а паверхняй надзіць...

Не бацькавым умельствам ты жывы,
Не матчынай цярпліваасцю багаты,
А горкім смехам кніжнае травы
І пустатою рыфмаванай ваты.

Не чуючы разумнае: «Пакінь,
Бо драцвінаю па ядвабу шыеш!» —
Ты гвалтам гоніш родную Гарынь
То пад Брусель, то пад Афіны тыя ж.

Як чаратовы подых над вадой,
Дзе мае сэнс любая чарацінка,
Пракочваецца па крыві тваёй
Адзіны шэпт, адзіны сум: дзяўчынка...

Пачатак чэрвеня 1991

Так я пісаў за тыдзень ці за два
Да слоў, пазначаных пячаткай майстра,
Да моманту, калі сустрэўся з А.:
«У Вашым голасе квітнеюць астры...»

Такі я быў, вандруючы з тугой
Па схілах вераб'інае галгофы,
І сталіся прыкметай неблагой
Пра тэлефон і пра дзяўчынку строфы.

21 снежня 1992

* * *

Ляці, на змрок алтарны згодная,
У мой кухонны склеп,
Сініца любая, галодная,
Па ласку і па хлеб.

Не ты, а я табой прыручаны!
Не мудраю віной —
Мая паэзія засмучана
Бемольнай сівізной.

Крышталь у гліне задыхаецца
І пад пяском густым,
Але атлантыка з'яўляецца
І ў слоіку пустым.

Калі шуміць туга сасновая,
Не бачны край стала,
Тады маўчыць папера новая —
Піладава смала.

І я цікеткамі выкладваю
Твой мазайчны спеў,
Каб не пакінула каляднае
Цяпло кухонны склеп.

Я клетку скідваю з паліцы — і
Заняты варажбой,
Каб ты царкоўнаю сініцаю
Будзіла ранак мой.

29 студзеня 1993

* * *

Мы не бачыліся цэлае каханне.
На маёй трывозе — сівізна.
Там, дзе ўспомню пра тваё дыханне,
Там і пачынаецца вясна.

Старасці жаданай вобраз блізкі,
Нібы хваля светлая, мяне
Вынесе на бераг лігурыйскі
І пенсійнай пенай ахіне.

Лепшага не прычакаю шчасця!
Адчуваючы нахіл круты,
Я хачу да старасці прыпасці
Кожны раз, калі далёка ты.

За маўчаннем, горкімі садамі,
Што аслеплі ў сонечным пяску,
Ахвяруеш, вечна маладая,
Дні — дранько, а ночы — майсюку.

28 сакавіка 1993

* * *

Заслона спалена, і сон сышоў у сонь...
Я ў пяць прачнуўся і, атулены малопіяй,
Пацалаваў малопійны агонь,
Пацалаваў і губы не апёк я.

Быў ранак, у якім жыла туга,
Суладная дзіцячаму нябыту,
І вандравала менская смуга
Ад мовы беларускай да іўрыту.

Травою вокны пахлі, і ў траве
Дзяцінства засталася назаўсёды.
Малопіі не свечка і не дзве,
А звонкая мінора прахалоды...

З балкона, з галубінага гаўбца
Глядзеў я на пусты праспект Скарыны,
А бачыў вуліцу і плошчу Казінца
І выхад твой з тралейбуснай цясніны.

І жыць хацелася чысцей і маладзей,
Кроў ап'яніўшы гэтаю часінай;
Хацеў я цалаваць тваіх дзяцей
Так, як адзінага цалую сына;

Хацеў не заўважаць сваёй віны,
Як і таго, што пад маім балконам
Паэты, жабракі і цыганы
Дзялілі попел спаленай заслоны.

6 чэрвеня 1993

* * *

Раса ярчэй, калі яе ў трывогу,
Нібыта ў футарал, пакласці
І на лісці засмучанага глогу
Настояць незасмучанае шчасце.

І можна суцяшаць сябе давеку,
І збіцца з лёсу, нібы збіцца з тропу,
Заходзячы ў расу, як у аптэку,
Пацвельваючы кожную хваробу;

І ведаць — для душы тады адхланне,
Калі над ёю думка праплывае:
Дзіця бывае познім, а каханне
Ніколі познім не бывае;

І бацькаву прыпамінаць падказку:
«Збіраючыся на каханне-гулі,
Рабі заўсёды той дзяўчыне ласку,
Якую ўсе забылі, прамінулі...»

А ты — не тая. І не я, а ты мне
Даеш усё ад ласкі да пакуты,
Ваду ў маўчанні, акавіту ў гімне...
Куды ж яшчэ імкнуцца мне?! Нікуды.

І ўсё ж адно імкненне застанецца,
Калі надыдзе раптам пустата —
Галінку глогу апусціць у сэрца,
Не вырываючы яе з куста.

12 чэрвеня 1993

* * *

Не словам, а трысцінкаю малой —
Папіруснай трысцінкаю малою —
Вярну цябе да радасці былой,
Вярну цябе да цеплыні былое.

Баюся слоў, як здраднікаў жывых,
І на трысцінку сэрца спадзяецца,
Што ноч яе і ранішні ўскалых
Паможа мне з табой паразумецца.

Без даты

* * *

Табе адной я пакажу,
Перагарнуўшы неба атлас,
Куды схавацца ад дажджу
Каля Вялікага тэатра.

Там, шоўк галубячы ільном, —
Маўчаць альты і клавесіны,
І майстар ластаўчыным сном
Ратуе скрыпку ад ангіны;

Там кожнай дадзены струне
Спалох непрадказальнай цноты,
І на вітрынным цёмным дне,
Як матылькі, заснулі ноты;

Там нам стаяць і цалаваць
Сваю надзею трапяткую
І на Лангбардавы палац
Глядзець, нібы на здань сівую...

Які флейтыст, які скрыпач
Каханню вымавіць: «Дабранач»?!
Твой светлы плашч — праўдзівы плач
Каларатурнага сапрана.

Атуліць нас не лёс, не час,
А холад восеньскага Менска;
Ніхто не патрывожыць нас —
Ні вучань юны, ні маэстра.

І дождж не патрывожыць, не —
У чуйнай ленасці андантэ
Непадуладны музыкантам,
А толькі нам — табе і мне.

2 верасня 1993

* * *

...і з нечаканняў дарагіх
Я выбраў тое нечаканне,
Якое зрок дае і слых
Майму палессю і таскане.

Быў цэлы свет — і прамінуў.
Пяшчота — любая айчына,
Яна мне дорыць навіну,
Што жыць пакуль яшчэ магчыма.

І гэта шчасце для мяне,
Бо існую ні ў якой іншай,
А толькі ў гэтай навіне,
Сябе па-новаму адкрыўшы.

Быў цэлы свет і ўжо няма.
Адна пяшчота засталася,
І рана яе пісьма
Ляжыць на пачуццёвай пласе.

Былі жанчыны (дзе яны?!),
Пасля якіх такая роўнядзь,
Што ані суму, ні віны
Душа не ведае, не помніць...

Я ўдзячны вопыту твайму —
Найдарагому нечаканню! —
Што ранішняму даў пісьму
Надзею на выратаванне.

Я на каленях, над табой,
У рыфму трызнячы аб раі,
Вясну з магноліі тваёй
Па кроплі вуснамі збіраю.

19 верасня 1993

* * *

Ласкавасцю тваёй не наталіцца,
І ў лебядзіным возеры тваім
Мне чуецца і мроіцца і сніцца
Расстання нашага ерусалім.

Што мне пакінеш?! Сум і прахалоду,
Якімі давядзецца з году ў год
Паэзію славянскага зыходу
Аплакваць, павярнуўшыся на ўсход.

Не здолею пазбегнуць гэтай страты
І толькі зразумею, што паэт
Перад каханай вечна вінаваты
І свет яго — штодзённай страты свет.

Пакуль яшчэ магу цябе крануцца, —
У лебядзіным возеры тваім
Няхай мае жаданні застануцца
Да старасці, да смерці — назусім.

Калі адтуль твая прыбудзе вестка,
Асветленая радаснай тугой, —
Я адкажу цяплом начнога Менска,
Бо толькі ноч дае мне супакой.

Да паэтычнай глухаты гатовы,
Сатру з аблічча эстэтычны грим,
І лепшыя мае патонуць словы
У лебядзіным возеры тваім.

17 кастрычніка 1993

* * *

Не веру, што ён лепшы за мяне,
А хоць і лепшы — ўсё адно не веру.
Яму пашанцавала замяніць
Маё каханне на сваю хімеру.

Мяне суцешыць рэстаран «Патсдам»,
І зноў наймуся да цябе ў анёлы,
Не проста словы я табе аддам,
А старажытныя аддам глаголы.

Не толькі пакладу акропаль свой
Да ног тваіх, агнём пацалаваных,
А першаю біблейскаю вадой
Абмыю грэх, такі неспадзяваны;

І выцалую ночы ўсе і дні,
Напоўненыя не маёй уладай...
І, прагнучы да болю чысціні, —
Усё тваё не назаву я здрадай.

20 лістапада 1993

* * *

Я палюбіў дарогу начную
І палюбіў з нядаўняй пары
Рызыкi яснай тканiну льняную
Накiдваць на вулiчныя лiхтары.

І ў разуменнi, што гэты занятак,
Пэўна, вар'яцкай душы акурат, —
Я мiж вар'ятаў усiх і вар'ятак
Самы шчаслiвы на свеце вар'ят.

Я растлумачу, што значыць вар'яцтва —
Гэта, крануўшы мiнулае тло,
Шчыра каханай жанчыне прызнацца,
Колькi ў цябе некаханых было.

Потым раскайвацца — жартам спытала,
Жартам і свой напаіў бы адказ...
Позна. Сляза налілася металам.
Стаў непрыступны алькоўны атлас.

Позна. Вяртайся асфальтавым долам,
Свечкi трамвайнай губляючы блiск.
Ноч не ўратуе Чырвоным касцёлам,
Домам урада, гасцiнiцай «Мiнск»...

Цемру любi і дарогу начную,
З рызыкай яснай зайдзi ў казiно
Выйграць настрой, каб тканiну льняную
На дарагое накінуць акно.

5 снежня 1993

* * *

Снапок-букецік-матылёк,
Чырвонай ніткаю звязаны,
У тытунёвы трапіў змрок
І задыхнуўся, пакараны
Табой і мною. Ад цябе
Я йшоў па Ракаўскім прадмесці,
І ў хлебным, снежаньскім цяпле
Пах тытуню губляўся дзесьці.
Зіма купляла свежы хлеб,
І я падумаў нечакана:
У гэтым снежаньскім цяпле б
Знайсці пачатак для рамана
Кароткага — ў адзін радок,
Аб тым, як трапіў у сутонне
Снапок-букецік-матылёк
З маіх вачэй, з тваёй далоні...
Другім радком была б, відаць,
Зіма, і сцежка паўз пякарню,
І мара — шчыра шкадаваць,
Што патушыла ноч ліхтарню
Невыпадкова, а знарок,
Каб мы ні зблізку, ні здалёк
Не ўбачылі, што памірае
Снапок-букецік-матылёк —
Твой падарунак, дарагая.

23 снежня 1993

* * *

На вуліцы Сухой у змроку радасным
Мы дыхалі забытаю лавандай,
Лагчынаю прыйшлі ў завулак Транспартны
І дом убачылі з бярозай і верандай, —

Драўляны сон. І ты ўздыхнула весела:
«Мы купім гэты сон — увесь ці частку,
Ці хоць веранду, што ў халодным месяцы
На рамантычную падобна пастку.

Пакуль у пастцы салавей з гародчыка
Не стоміцца круціць сваю катрынку,
Я нарадзіць табе хацела б хлопчыка,
Калі не хлопчыка — тады дзяўчынку...»

І змоўкла ты, як лютня адбалелая.
Я ўдзячны быў за гэтае прызнанне,
Як і за тое, што бяроза белая
Шумела, як метафара змяркання.

Не ведаю — маё яно ці ўкрадзена,
Але ж прыйшло такое разуменне:
Жанчына хоча больш, чым Богам дадзена,
Мужчына тое ж хоча, толькі меней.

І я вось гэтым «меней» заахвачаны,
І выбар свой апраўдваю высновай,
Што беларусы — нацыя жаночая
Не з бацькавай, а з матчынаю мовай...

Мы йшлі далей, і колер фіялетава
Усё гусцеў і не рабіўся іншы,
І на Тэатр музычнае камедыі
Ляцелі фіялетаваыя вішні.

27 студзеня 1994

* * *

Не маннай вусны пахнуць — ацэтонам
І пылам закулісным даміно,
І шкляр заместа шыбіны кардонам
Залечвае пабітае акно;

І Свіслач, як Венецыя ў тумане,
І гандаль на Нямізе — паляванне
Нязвычай ветлівасці на мяне:
«Что вам угодно?» «Бульбы ў чыгуне...»

І Лупанур, абсопліўшы манжэты,
Аўкцыённым грозіць малатком...
Ёсць буржуа, і ёсць яшчэ паэты,
І шчасце ёсць працнуцца жабраком.

Але, напэўна, нечага я варты,
Калі пусцілі мой рэкламны міф
Бадзяцца па Купалаўскім тэатры
Паўгода на паўставачны тарыф.

Везувіем аглушаны, Раеўскі,
Жадаючы не надта дакучаць,
Адно што віжаваць за Дастаеўскім
Прасіў мяне — чытаць і скарачаць.

І я чытаў — прыходзіла бяссонне,
І скарачаў — стамлялася рука,
А паўз тэатр правозілі «Пагоню»
І ўзносилі на жоўтае ЦэКа.

Не пакідаў нікага я лішку,
З рамана п'есу выціскаў наўпрост
І князя недарэчнага, як мышку,
Лавіў за спінку, а часцей за хвост.

А Лупанур — то хціва, то гуллыва —
З драматургічных высілкаў маіх

Пасмейваўся, але змаўкаў раўніва,
Як бачыў А. — адну ці нас дваіх.

У рэўнасці яго быў мудры вырак,
І я з тэатра збег, бо зразумеў,
Што я ў жыцці не драматург, а лірык,
Мой лёс — мяняць спадзеў на неспадзеў,

А. цалаваць у радасці замгленай,
Боль запіваць гарачым малаком
І назіраць, як Лупанур натхнёна
Аўкцыённным грозіць малатком.

23 красавіка 1994

* * *

Вяртанне адбываецца паволі,
Заціснутае ў філігранны дрот,
І боль, забыты ў цёмнай альвеоле,
Б'е ў паднябенне, раздзірае рот...

Апошнюю я размяняю лепту
На прагу з фізіялагічных нор,
Каб дакрануцца да рукі тваёй і шэпту,
Замкнутыя на сухасць і мінор.

Назад ікону тройчы адцалую,
Якую цалаваў я тры разы,
Калі ляцела ты ў імглу чужую,
Страх пакідаючы на дне слязы.

Вярну наш травень — шосты дзень ягоны;
Напоены правансам да краёў!
Як трубадур дзеля цудоўнай донны,
Я для цябе прыручваў салаўёў;

На дробныя да зніку тэль-авівы
Я разбіваў вялікі тэль-авіў...
Апошні раз у гэты дзень шчаслівы
Перад расстаннем сокала злавіў.

І гэты дзень — адзіная патоля,
Якая прымушае зразумець,
Што ўсё цудоўнае вяртаецца паволі
І што жыццё лягчэйшае за смерць.

30 жніўня 1994

* * *

Пра вуліцу Уманскую хто б ведаў,
Ці паланіў бы гэты ўскрай душу,
Калі б не мы і не азартны ветах —
Адзін ліхтар на Брэсцкую шашу!

Калі б не пасажыры-чалавекі —
Стваральнікі бясконцай цеснаты;
Калі б не нашы клопаты пра лекі,
Пра грошы, дактароў і лёс пусты;

Каб не маё жаданне (шал юначы!)
На ручаіне рук тваіх і ног
Не з «Панарамы» шоўк валютны бачыць,
А з крамы орасаўскай лянок;

Каб не хваробы золата пустое,
Што наталіла вераснёвы пах
Галечваю і весялосцю тою,
Якая спіць у д'ябла на губах...

Але даволі сумных пералікаў!
Глядзіць ласкава на цябе круп'е,
Прамавугольнай цемры базіліка
На дзве гадзіны ўтулле нам дае.

І гэты ўскрай ускраем застаецца,
Хоць і спрабуе нам дапамагчы —
Ён стаўкаю апошняю кладзецца
На стол ігральны, тонучы ўначы.

7 кастрычніка 1994

* * *

Ты, як малітва да Бога,
Недашаптаная мной, —
Чыстага снегу знямога
Над беларускай зімой!

Бачыць такое магчыма
Хіба што ў райскім агні,
Дзе не старэюць жанчыны
І не канчаюцца дні...

Ты і ў калядную сцюжу
Шчодрая на цеплыню,
Кідаеш майскую ружу
Мне і марознаму дню.

Ты — ад нямоты збавенне,
Мой пурпуровы ўзвіў.
Знай — і тваё нараджэнне
Снег віфлеемскі спавіў.

27 снежня 1994

* * *

Ёсць нешта польскае ў табе — таемнасць тая,
Непадуладная Міцкевічу самому.
Я разгадаць яе не дам нікому,
Аднак і сам ніяк не разгадаю.

І не спрабую нават, не жадаю
І ведаю — да смерці маладому
Як добра быць, калі вартуюць стому
Падсвечнік бронзавы і свечка залатая...

Таемнасць, маладосць — бальзам адзіны,
Адзіны для мужчыны і жанчыны,
Які дапамагае не старэць.

Але мацней жаданне — піць і плакаць,
Крыштальны туфлік твой мяняць на лапаць
І ні сяброў, ні ворагаў не мець.

5 студзеня 1995

* * *

Ад снежня снеж, ад студзеня я студу
Адломваю незразумела як
І п'ю тады, мардуючы прастуду,
Не малако гарачае — каньяк.

Настоены на каранях зімовых
Калядных слоў, ён горлу аддае
Гаючую неспадзяванасць мовы
І якасці вакхічныя свае.

І так заўсёды — вечарамі, днямі
Наканавана з нейкае пары
Лячыцца словамі, іх каранямі,
Аптэчныя мінаючы дары.

І кашаль, глухнучы, брыльянтам свеціць
Ў аправе горла.

25 студзеня 1995

ВОСЕНЬ У ВЕРСАЛІ

Плача раяль, калі дождж не сціхае,
І мастакі пакідаюць Версаль,
Толькі паэт, той паэт, што кахае,
Шэпча: «Жэ тэм» у халодную даль.

Шчасцем забыты паэт —
З лёсам Рэмбо ці Верлена —
Піша класічны санет,
У рыфмах — крышталь.
На гіяцынтаў букет
Л'ецца святло іпакрэны.
Просіць кахання паэт,
І плача раяль.

Мокне мальберт. Ля фантанаў — нікога.
Золата дня пачынае старэць.
І на Парыж апусцела дарога,
Толькі санет можа сэрца сагрэць.

На Трыанон — і Малы, і Вялікі —
Восень кладзе гіяцынтавы след.
Паркаў пустых лебядзіныя клікі
Не пакідаюць класічны санет.

Без даты

* * *

Што ў сэрца банальны змест,
Спавіты ў рэальнасць грубую, —
Адчуў, калі ехаў у Брэст
Праз Курасоўшчыну люблю.

Цягнік набіраў разгон,
І праз мітульгу каляровую
Глядзеў я на твой балкон
З адлегласці кіламетравае.

Чыгунка паўз дом ішла,
Паўз вокны, здалёку бяздонныя,
І трэцім акном ад вугла
Свіцілася ніша кухонная.

Твой дом уздыхаў, як сад,
І раіў блакітнай лістотаю
Не ехаць, вярнуцца назад
І дыхаць віной і пяшчотаю.

Твой дом не маўчаў, а ты
Не звала мяне і не клікала,
Ружоўнік тваёй нематы
Ахоўвала крыўда вялікая...

Сябе я адчуў старым,
А сэрца ў трывозе настуркавай,
Губляючы звычайны рытм,
Банальную просьбу выстуквала:

«Вярніся, вярніся ў паэзію
І пыл з маіх літар сатры, —
Чырвоны крышталік лемезіі
Дастань з геліконскай гары...»

28 красавіка 1995

* * *

Я назвы такой не дарыў!
Дэльханіум — назва, як спазма,
Якая ўтварае нарыў
У горле надзеі экстазнай.

Дэльханіум — назва нябёс,
Што ў сінія лейкі струменяць
І новых паэзій і проз
Глыбокае жывяць карэнне...

Ты ведаеш ночы і дні,
Жывыя цярпеннем і бытам.
Забыўшы пра ўсе камяні,
Схіляешся над хрызалітам, —

Нібыта над лёсам сваім,
І гэта невыпадкова:
Дэльханіум каменем тым
Маё умацоўвае слова...

Жыла ты за светам-душой,
На дне аравійскага пылу,
Стамлёная назвай чужой,
Аднак жа сваёй не забыла.

Дэльханіум нельга забыць,
Бо ў назве ягонай дыхтоўнай —
Табе прыгажуняю быць,
А мне тваім ценом ахоўным.

17 ліпеня 1995

* * *

Клопат свой сямейны, неадступны
Над маім каханнем узняла,
Нібы кубак цяжкі і атрутны...
«Пі, — сказала, — я ўжо надпіла.

Пі да дна, дзе срэбра пачарнела,
Да апошняй кроплі, да ясва,
І адчуеш, як губляе цела
Тонкую прастору хараства;

Як яно марнее, забывае
Целам быць, само сябе любіць —
Здушлівае, як імгла сівая,
Што стаіць над дахамі бальніц.

І якое можа быць каханне?!
Ці магчыма звацца «дарагой»?!
Цела ж забывае ўсе жаданні,
Скутае сямейнаю тугой.

Да яго не вернуцца амуры —
Як ні кліч іх, як іх ні заві!
Застаецца з цішынёю скуры,
Пад якой азёрны сон крыві...»

Памаўчала трохі і ў другі раз
Над маім каханнем узняла
З тым жа кубкам усё той жа выраз:
«Пі, каханы, я ўжо надпіла...»

Я не выпіў кубак той пакутны
І, не трацячы парнаскіх меж,
Запісаў на кубку гэты верш:
«Клопат свой сямейны, неадступны...»

18 лютага 1996

СТОМЛЕНАСЦЬ ПАРЫЖАМ

ego-essai

1. Цікетка Маціса

У купэ сядзелі два пасажыры — вяскowy кюрэ з Гароны і паэт. Кюрэ ехаў да брата ў Парыж, а паэт — на вайну. Паэт выбраў вайну, як кубак з ядам, хаця й ведаў, у якім кубку знаходзілася віно... У цягніку ж давялося перажыць прыкрою хвіліну шкадавання. Паэту здалася, што ягоны выбар — недаравальная легкадумнасць. Але ўжо нічога нельга было змяніць.

Ён спрабаваў думаць пра вясёлае, і нядаўняя пасцельная прыгода, якую пільна ахоўвалі нядрэмныя астры, навяла на фрывольную думку пра мінімум элегантнасці — жанчыне дастаткова мець прыгожыя ногі, а мужчыне — чыста вымытую галаву. Аднак думка гэтая не ўсцешыла паэта.

Як трывожнае супакаенне, перад ім паўставалі белыя лілеі, астры, а таксама — рукі той жанчыны, з якою ён развітаўся ў німскай гасцініцы. Астраў было больш, чым лілей, і ў астрах патаналі пяшчотныя рукі...

— Пра што вы думаеце, сын мой?

— Пра астры.

Цягнік рухаўся марудна, шчодро ахвяруючы двум пасажырам шмат часу на гутарку. Гаварылі пра царкву, пра страту веры, пра знішчаныя вайною вінаграднікі ў Шампані і нават пра таемную змову, якая, на думку святара, існуе паміж паэзіяй і смерцю. Вядома ж, пачуўшы пра гэтую «таемную змову», паэт ажывіўся і нават стаў у душы пасмейвацца з кюрэ: «Напэўна ж, святы айцец вершыкі піша!»

А той, не здагадваючыся, з кім размаўляе, сваю просценькую філасофію звёў да таго, што паэты наўмысна імкнуцца абудзіць у сабе дар фатальнага прароцтва, што яны ўпэўнены — без фатальных прадказанняў іхні талент не спазнае найдасканаллага выяўлення.

Паэт ледзьве стрымліваў свой непачцівы смех.

Богу аднаму вядома — адкуль бярэцца весялосць. Толькі што паэт спрабаваў хоць неяк разварушыць сябе думкаю пра мінімум элегантнасці, але так і застаўся замкнёны ў сваім дарожным смутку, а гэты гаваркі поп не так словамі, як шчырай прастатой, за адно імгненне ўзяў і пацешыў. Меў жа нехта рацыю, калі сказаў: па дарозе на вайну балбатлівы святар — лепшы спадарожнік.

А кюрэ між тым захоплена тлумачыў:

— Яны таксама ўпэўнены, што наогул прадбачанне ўласнае смерці, нават выказанае вусна, вышэй за саму творчасць...

Паэт хацеў спытаць: «Хто вам сказаў пра гэта, айцец мой?» — але пабаяўся, што ў такім пытанні кюрэ адчуе для сябе здзекліваю нотку, таму толькі ўдакладніў:

— Вы гаворыце пра геніяў ці пра ўсіх?

— Пра большасць.

— Я згодзен з вамі, айцец мой. Большасць паэтаў і сапраўды вышэй за вершы ставіць фатальныя прадбачанні. І калі згадзіцца, што гэта ісціна, то тады наогул першым паэтам трэба лічыць Ісуса Хрыста. Ён жа не толькі прадбачыў сваю смерць, але да апошніх драбніц прадказаў усё, што было з ёю звязана. Праўда, шкада, што Хрыстос — постаць міфічная.

Кюрэ трыожна хіснуўся:

— Сын мой, я не ведаю, ці можна Ісуса Хрыста лічыць першым паэтам, але Святое Пісанне мае шмат непасрэдных і ўскосных доказаў адносна таго, што наш Збавіцель існаваў фізічна.

— Калі так, то цікава было б пачуць хоць адзін доказ, але ўскосны, — голас паэта ўсё больш напаўняўся патаемным смехам.

— Амаль кожны верш Евангелля ўскосна сведчыць пра жывога Хрыста, — прастадушна адказаў кюрэ. — Але ж вам, я так разумею, патрэбен які-небудзь тэкстуальны прыклад?

— Так.

— Тады ўспомнім евангеліста Луку. У апошнім раздзеле свайго апавядання ён гаворыць, што паміж Ерусалімам і Эмаусам ляжыць адлегласць у шэсцьдзесят стадыяў. Гэта больш за два льё. Зірнуўшы на

карту старажытнае Палесціны, лёгка пераканацца, што сапраўды паміж Ерусалімам і Эмаусам адлегласць большая за два лё.

— Магчыма, але што гэта даказвае?

— А тое, што сапраўды названыя паселішчы маюць паміж сабой дарогу ў шэсцьдзесят стадыяў.

— Добра, няхай так, — недаўменна згадзіўся паэт, — але няўжо з гэтай звычайнай тапаграфічнай дакладнасці вынікае, што Хрыстос — рэальная асоба?

— Сын мой, евангеліст Лука, як, дарэчы, і астатнія евангелісты, апавядае толькі аб тым, што было. Быў Ерусалім, быў Эмаус, і была паміж імі дакладна вымераная дарога. Усё гэта й цяпер ёсць! («Няўжо?!» — у вачах паэта зайграла неўтаймаваная іронія.) І цяпер паміж Ерусалімам і Эмаусам вы налічыце ўсё тых ж нязменных шэсцьдзесят стадыяў. Праўда, ад Эмауса засталіся адно руіны. Але гэта так, да слова... І быў Ісус Хрыстос, як вы сказалі, — рэальная асоба. Ён з'явіўся на той дарозе, каб пачуць адказ Клеопы. Яшчэ раз кажу вам, сын мой, быў такі чалавек Ісус Хрыстос. Чалавек. Ерусалім, руіны Эмауса, дарога ў шэсцьдзесят стадыяў — засталіся, аднак жа людзі, на жаль, па дзве тысячы гадоў не жывуць.

Задаволены сабою, сваім «ускосным» доказам, кюрэ лагодна паглядзеў на паэта, але паэту ўсё пачулае здалося чыстай схаластыкай.

Па сутане кюрэ прабегла святло — тонкая сонечная сцяблінка, і паэту зноў прыгадаліся астры. Атрам было цесна ў сціплым паліваным збаночку і холадна ў вадзе. Як юныя танцоркі, яны стаялі на пуантах, прагнучы выбавіцца з керамічнага зроку. Яны хацелі вольна танцаваць у паветры шчаслівага пакоя.

— Пра што вы думаеце, сын мой?

— Пра астры.

— Зноў пра астры?! Думайце пра лілеі — кветкі евангельскія. Але я, здаецца, разумею вас...

І тут адбылося зусім нечаканае.

Са свайго лёгкага багажу кюрэ дастаў невялікую фанерынку, шырынёю з далонь. На фанерынцы была намалявана астра.

Паэт ахнуў — не нейкае там рапэнавае сама-

тужніцтва, а цудоўны мажорны матыў, касмічна-дзікая расліна з палітры майстра! Астра хавалася ў блакітны цень і свяцілася праз яго, як праз тонкі шыфон, і была вільготная, як жаданае лона.

Кюрэ пахваліўся:

— Эцюд мсье Маціса. Вы, напэўна ж, хочаце ведаць, як ён апынуўся ў мяне? Выпрасіў у брата і вось вазу з сабою. Як талісман. Мой брат у Парыжы мае кветкавы магазінчык, і аднойчы туды завітаў Маціс. Ён шукаў нейкія асаблівыя астры, невядомыя нават батанікам. І вось на гэтай фанерынцы мастак паказаў брату, якія астры яму патрэбныя. Я не вялікі прыхільнік сучаснага жывапісу, але ў гэтых фарбах ёсць боскае адкрыццё. Ці не так?

Паэт глядзеў на эцюд, як на спрыяльны знак лёсу. Гэты квадрат фанеры, выпадкова ператвораны ў шэдэўр, павінен стаць ягоным. За любыя грошы!

— Я бачу, што вы артыст, — раптоўна прамовіў кюрэ, — бярыце, астра ваша. Я, мусіць, адзіны святар, які заместа Бібліі ахвяруе абаронцу Францыі твор мастацтва.

На цудоўны дарунак трэба адказваць гэтым жа дарункам. І шчаслівы паэт падараваў шчодрому кюрэ сваю кнігу, надпісаўшы яе — Гіём Апалінэр.

Пісьмо майго эсэ пераможна адвольнае. Выдумка — асноўная мая дарадчыца, таму мне зусім не здаецца дзіўнай думка, што вясковы кюрэ з Гароны падараваў Апалінэру не эцюд Маціса, а давид-гарадоцкую цікетку! Я веру, што гэта так, бо ўсе кветкі, маляваныя на фанеры, адразу набываюць у маім уяўленні цікетачны «статус». Менавіта цікетачны, нягледзячы на тое, хто іх маляваў і калі — маэстра Маціс на пачатку стагоддзя ці мой сын-ліцэіст на яго схіле. Аўтарства, час і нават выкананне не маюць істотнага значэння. Галоўнае — самі кветкі на блакітнай паверхні фанернага квадрата ці прамавугольніка.

Я збіраюся ў Парыж і бяру з сабою цікеткі. Маляўнічым веерам яны ляжаць на маім пісьмовым сталле. Петунія, коўрыкі, настуркі, сальвія, карона, кларкія, аквілегія... На маім пісьмовым сталле —

мініяцюрны сад, густы гаспадарчы жывапіс, свядомая спрощанасць фактуры, рытмічныя контуры, дэкарацыйна-плоскаснае пісьмо, заўсёдная святочнасць і супакаенне. На кожнай цікетцы — кветка, некалькі кветак або цэлае суквецце.

Не ступляючы вуснаў, вымаўляю тры сінічныя склады ці-кет-ка, і па языку струменіць гальская прахалода.

Цікетка — французскае *étiquette* ў давид-гарадоцкім вымаўленні.

У дзяцінстве цікеткі былі маімі цацкамі. З іх я будаваў фінскія домікі, кітайскія пагады, нават варажыў на іх — гэта значыць глядзеў на цікеткі ўважліва, па-дзіцячы сур'ёзна, а белыя пялёсткі абрываў з кветак, папярэдне выразаных з блакнотнага лістка.

У Маскве, у ДOME Герцэна¹ цікеткі замянялі мне ігральныя карты. Я старанна ператасоўваў іх і раскладваў пасьянс, вельмі спадзеючыся, што выпадзе шчаслівая кветка. Мне была патрэбна шчаслівая кветка, асабліва тады, калі па-вар'яцку прыгнятаў сябе самазабойчай эстэтыкай Малармэ і зусім заставаўся без слоў, калі не хапала сіл бог ведае ў які ўжо раз (соты! тысячны!) ісці на Валхонку, каб зноў і зноў апынуцца ў еўрапейскім раі пушкінскага музея...

Васнянікі — гандляры насеннем кветак — у польскія часы выстаўлялі на базарах над сваімі доўгімі сталамі плакаты з надпісам: *Nasiona ogrodnicy*. Пасля здагадаліся расквецціць насенныя сталы маляванай фанерай. Так і з'явіліся цікеткі — мініяцюрны наіўны жывапіс, старанны рэкламны служка вечна капрызнай Флары.

Ні ў альбомы, ні ў музеі цікеткі пакуль што не трапілі. Яны ўсё яшчэ на базарах — кожная ў сваёй торбе, у сваім насенні. Каб упэўніцца, што гэта так, варта схадзіць на тую ж мінскую Камароўку ці на які іншы рынак.

Стыль цікеткі народжаны давид-гарадоцкім клопатам; стыль не прыдуман, а таленавіта ўгаданы,

¹ Неафіцыйная назва Літаратурнага інстытута.

навеяны прысутнасцю блізкай Еўропы, таму цікетка — інтуітыўны працяг фавістычнага і прымітывісцкага жывапісу, мацісаўска-русаісцкае каляровае водгулле, а таксама — лагодны павеў рускага авангарда. Бубновавалетавец Ілья Машкоў цікетачна намаляваў сваю «Бягонію», Павел Кузняцоў — «Чырвоныя кветкі», а Марцірос Сар'ян адзін з нацюрмортаў 1913 года...

Сыса, Тукін, Цубер — прозвішчы давид-гарадоцкіх мастакоў, але гэтыя прозвішчы не прачытаеш на цікетках, бо на цікетках пішуцца толькі назвы **кветак**.

Я бяру ў Парыж самае вартаснае і няхай запознена, але ўсё ж узбагачу жывапісную калекцыю Апалінэра, да дзікай астры Маціса далучу кветкі, прыручаныя давид-гарадоцкімі майстрамі. Пакуль жа, стомлены круглай, як перакуленая ратонда, поўняю, пішу сваёй неразгаданай А. на краёчку нябеснай паперы кароткі развітальны ліст: «...такую ж месячную ноч аднойчы ў жніўні я ўбачыў у Давыд-Гарадку. Успомні, любая, тое маё шчаслівае ўзрушэнне: ярка-шафраннае святло поўнага месяца прымусіла мяне выйсці на ганак. Там я адчуў тваю прысутнасць, тваё золата, твой зялёны блакіт... І мне адразу ж захацелася ў Мінск. У Парыжы са мною адбудзецца тое ж».

2. Яшчэ адно развітанне

Я музычна развітаўся з А. і гэтак жа паспрабую развітацца са сваім першым сябрам па ДOME Герцэна — далікатным паэтам, які сказаў пра А.: «...зайздросчу гэтай жанчыне».

Я, вядома, не спытаў, чаму ён зайздросціць, бо адразу адчуў, што ягоная зайздрасць — ажурная загадка, золавая чарацінка, якую дакранаюцца да еўрапейскай Ліліт і памагаюць разблытваць тонкае плеціва семантыкі, каб жанчыну-абстракцыю ператварыць у жанчыну-сястру.

Сястра — крухмальны матылёк на трыумфальным пюпітры; Ся-стра — адзіныя два склады, якія вымаўляе

канцэртная ластаўка і з чатырохмоўнага Менска да-носіць іх у венскі лес. Ясны страх утварае гэтае міла-сэрнае слова, і пад светлай лямпаю гэтага цудоўнага страху мая любімая проза — раман «Сястра» — пра-чытваецца як жаданы сон.

Калі сумую па юным крэпдэшыне начной мала-досці, той самай, над якою свеціць маланкавы атрам-ант эпістальных зор; калі душу сціскае шыпшына-вы абруч узвышанскага Менска — заўсёды перачыт-ваю гэтую франтонную прозу, вылепленую з вак-зальнае гліны і ўмацаваную клавесіннымі струнамі. **Рэальна бачнае адразу патухае, і за калючую сцябліну я выхопліваю ласкавы змрок мінулага, і апынаюся ў кавярні, што некалі была на Каломен-скай, непадалёк ад Віленскага базарчыка, і чакаю там Вацю Браніслаўца...**

Ваця з'яўляўся, як аглушанае цягнікамі прыстан-цыйнае безназоўнае дрэва, якому сваімі маладымі, але ўжо ўкамянелымі галінамі няма каго цешыць. Няўцямна аглядаў дымную кавярню, мусіць, шукаў, каб з кім пасварыцца, але нікога прыдатнага дзеля сваркі не знаходзіў, таму незадаволенна хаваўся ў цёмным кутку, дзе было вольнае крэсла.

Вясёлы падавальшчык прыносіў яму піва, але Ваця не заўважаў ні падавальшчыка, ні яго весялосці — так і праседжаў нерухома ў сваім панурым кутку да са-май апоўначы, да той цёплай вугальнай цемры, што заўсёды поўная правінцыйным жаданнем незадаволе-ных вандроўнікаў заваяваць свет.

Забыты спакоем, Ваця думаў пра Сястру.

Я ніколі не трывожыў яго, дапіваў сваё піва і вы-ходзіў з кавярні. Мяне цешыла тое, што я зноў уба-чыў Вацю Браніслаўца — лірычнага пакутніка, ня-спраўджанага паэта. Літаратурных герояў не трэба трывожыць нават і тады, калі вы маеце шчаслівую магчымасць за калючую сцябліну выхопліваць ласка-вы змрок мінулага. Інакш хлеб літаратуры ператво-рыцца ў камень жыцця.

Я йшоў па Каломенскай, і вакол мяне цягнуў фартэпіяны гай менскага змяркання.

Я ведаў, што ўбачу яшчэ і цырульніка Абрама Ва-тасона, што пачую яго прафесійнае прызнанне: «Я паразумнеў, голячы разумныя твары». О, мне заўсё-

ды хацелася на яве дакрануцца да прачытанага, зноў і зноў хацелася чуць з вуснаў цырульніка іранічную самаатэстацыю, у якой на яркае імгненне ўзвышанскі Менск ператвараўся ў местачковы Ерусалім.

І я пачуў тое дасціпнае прызнанне; і Абрам з блакітнай брытвай у руцэ, чарговы раз прамовіўшы: «Я паразумнеў...» — не заўважыў мяне, бо і ў яго цырульні, як і ў той дымнай кавярні, было людна.

На Койданаўскай юны нячэсаны маладняковец з папяроскаю за чырвоным вухам і чырвоным касніком на грудзях ляў Змітрака Бядулю, а побач з маладнякоўцам стаяла чарняя маладнякоўка і таксама нешта пагрозліва выкрыквала. Ужо з месяц, як яны жывуць разам, і ўжо з месяц, як не змаўкае лямант у іхніх забабонных сем'ях. А як жа можна без ляманту, калі ён — гой, а яна — яўрэйка, калі ні яго, ні яе бацькі не давалі згоду на іхні шлюб?! А цяпер, вядома, не даюць грошай — ні царскіх, схаваных, ні новых, савецкіх, і літаратурным рэвалюцыянерам даводзіцца жыць у нейкай халоднай будцы на Койданаўскай. Раз на дзень яны распальваюць пагнуты прымус, а найчасцей — грэюцца сваімі нішчымнымі пачуццямі ды такім вось вулічным змаганнем з буржуазнымі тыпамі ў беларускім пісьменстве...

Мы суіснуем з яўрэямі павярхоўна, рэдка пераплятаемся каранямі — часцей кронамі. Паміж імі, старажытнымі музыкамі, і намі, маладымі танцорамі, здараецца, ірвуцца струны і лопаюцца бубны, і глыбее непераадольны егіпецкі пясок, на якім, акрамя пакуты і злавеснага ценю Тарквемады, нічога не вырастае...

Па-над Свіслаччу, на Прыбярэжнай вуліцы, я слухаў званы, распазнаючы ў іхняй музыцы малады візантыйскі смутак. Я ўзвышаўся над медным вопытам сталасці і за адну хвіліну нанова пражываў усё сваё дзяцінства — за тую самую касмічную хвіліну, за якую сваё дзяцінства пражывала і Сястра — хутаранская каралеўна Маня Ірмалевічанка...

Праз адбеленыя палотны вечаровага Менска праступалі парыжскія настальгічныя контуры, і я шкадаваў, што ў Парыжы — гэтым мастацкім Ерусаліме — ніколі не былі паэты, якія, маючы талент усясветны, усё ж павінны былі там пабываць. Сярод іх — і Янка

Купала. Магчыма, я памыляюся, кажучы: мусілі; магчыма, шкадаванне маё зусім няпэўнае. Аднак жа пэўна тое, што вынікла яно з мінорнай загадкавай ноты Міхася Стральцова, якая невыпадкова пачулася мне ва ўзвышанскім Менску: «... ты вось ніколі не быў ні на Міжземным моры, ні ў Парыжы...»

Я сяду на вадэвільную конку і ехаў з Пляца Волі да Брэсцкага вакзала, шчодро залітага зялёным брызентавым дажджом; ехаў, каб толькі ехаць, бо ніякага пільнага клопату ў мяне не было, бо, нягледзячы на змярканне, душу цешыла і супакойвала ранішня лёгкасць.

Самы лепшы адпачынак — ехаць у дождж на концы, і я цудоўна адпачываў, зазіраючы ў фіялетавыя калюгі, у якія траплялі і не танулі квадратналобыя ліхтары Бабруйскай вуліцы.

Я не шкадаваў, не ўздыхаў і не плакаў.

Я прамінаў Бабруйскую вуліцу, ехаў па Маскоўскай, і Брэсцкі вакзал сустракаў мяне кадзільным дымам.

Брэсцкі вакзал выносіў у Еўропу, нібы на могілкі, чыгунныя труны з дубовымі хмарамі і льняным даляглядам...

Але ж надоўга калючая сцябліна ніколі не заставалася ў маёй далоні. Ласкавы змрок мінулага пакідаў мяне, праплыўшы над кафэ «Penguin», над яго плоскім дахам, улагоджаным то вучнёўскім трэмала, то непрафесійным мецца-сапрана. Ласкавы змрок хаваўся пад кітайскія дываны прывіднай гасцініцы «Европа». І тады з Менска я вяртаўся ў Мінск і з жалем глядзеў на любімую прозу, разгорнутую на непрытомнай фразе, — «Навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза».

Неяк уночы, спрабуючы злавіць калючую сцябліну, я ніяк не мог заснуць, і тады з усяго карыснага, на што ў тую хвіліну быў здатны, выбраў адно — да гастраномнага ранку глядзеў са свайго чацвёртага паверха на рэўматычныя дзверы аптэкі, што, дыхаючы багдадскім алеем, неонава пакалыхваліся насупраць майго нямецкага дома, — і да ранку ж, да першага гастраномнага крыку, экстатычна паўтараў: «...навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза... Навокал маўчыць дзерава, камень і жалеза...»

Я ведаў, што пасля гэтае ночы пазваню свайму сябру, і мы пойдзем на Даўгабродскую вуліцу, і над намі канцэртная ластаўка будзе па складах вымаўляць міласэрнае слова Сястра.

«...зайздросчу гэтай жанчыне», — сказаў пра А. мой сябар, першы садоўнік беларускага альпінарыя, ахоўнік таго нязвычайна камяністага саду, у якім растуць лазурныя кветкі для цудоўных капрызніц.

У Заходнім Берліне я бачыў скульптурны партрэт найцудоўнай егіпецкай капрызніцы, якая злавала на Тутмеса, што забыўся стварыць для яе лазурныя кветкі. І вось памылка забыўлівага Тутмеса выпраўлена, у беларускім альпінарыі выраслі гэтыя кветкі.

Зрэшты, мой сябар і сам — апостал забыўлівасці. Ён з тых непрактычных філосафаў, якім заўсёды трэба напамінаць, што яны яшчэ і паэты, што яны ажурна дакраналіся да еўрапейскай Ліліт, а таксама, зусім не ведаючы аб тым, выправілі памылку старажытнага скульптара. Праз неверагодную сваю забыўлівасць мой сябар сцвярджае, што нарадзіўся ў 1950 годзе. Аднак жа будзе бліжэй да праўды, калі пашпартны год ягонага нараджэння чытаць у адваротным парадку лічбаў...

Мы йшлі на Даўгабродскую і ў адным з падземных пераходаў купілі аранжавыя гваздзікі. Я падумаў: не толькі дзеля зручнасці музыканты, жабракі і гандляры займаюць у падземных пераходах месца каля сцяны. Дзеля бяспекі таксама. Калі бетонная столя пад аўтамабільным ці нейкім іншым баластам праломіцца, то асноўны яе цяжар абрынецца на сярэдзіну тунеля — якраз туды, дзе звычайна знаходзяцца тыя, хто слухае музыку, падае міласціну і купляе кветкі.

На Даўгабродскай галодныя кулакі ветру таўклі ў пластмасавую раскошу паслякамуністычных шылдаў. Аглушаныя шылды маўчалі, як замкнуты раяль. Як і тыя, што ў рамане «Сястра», гэтыя шылды ўжо таксама пакінулі змагацца за сваю дасканаласць.

Я бараніў ад ветру гваздзікі, чуючы, як стары Менск блукае па цемры архіўнай паперы і сагравае ў грубых далонях мяккія знакі ранейшага правапісу; як ён лакаматыўна аплаквае страту Брэсцкага вакзала. І

пад гэты плач я пачынаў расказваць сябру пра фурмана з рычажнымі лейцамі — машыніста Панкрата Мялюжыча. Я задыхаўся ад металічнае напругі. Як вершы, чытаў на памяць радкі, што пахлі волкай воляю і яшчэ нечым, фізічна невытлумачальным: «...у гадзіну ночы ён павядзе адухоўленае жалеза і сотні людзей у прасторы зямлі... зямля адкрые грудзі свае; на іх паўстане вялікасць адной з формаў існавання свету».

Мяне палохаў безвыніковы боль, імя якому — свет. Ён утвараў непрыступны славянскі камень, на які бяскрылаю птушкаю апусцілася наша душа.

У кавярні на Каломенскай сам-насам з болем, з яго адвечнаю безвыніковасцю застаўся Ваця Браніславец. Аўтарская здагадка: «І, можа, быў боль гэты толькі лініяй, на якую нанізвалася блытаная наваля праяў свету...» — не суцяшала Вацю, а толькі павялічвала яго незадаволенасць і самоту. Яму, вандроўнаму скептыку, неўладкаванаму жыхару маладой сталіцы, чуўся ў гэтай здагадцы непераадольны холад правінцыі...

Мы прыйшлі на Вайсковыя могілкі, на магілу аўтара «Сястры», ведаючы, што над ёю звісае шывшынавы абруч узвышанскага Менска. Немагчыма пазбавіцца правінцыйнага холаду, не абдзёршы аб гэты абруч свае далоні, як і немагчыма перад Парыжам па-сапраўднаму развітацца з сябрам, не змеўшы з дарагое магілы чырвоны пластмасавы цюльпан.

3. Творчасць

У меладзінным кафэ, што на вуліцы Рывалі, разам з электронным рахункам за каву гарсон прынёс мне і забытую старонку з майго дзённіка, датаваную 22.08.1988 г. Я прачытаў: «Чаго я баюся. Баюся міліцыі, выступаць з трыбуны, згубіць ключ ад кватэры, жыць разам з бацькамі; баюся вакзалаў, аэрапортаў, аўтобусных; баюся, што не ўбачу Парыж (!), што праз гадоў дваццаць не зразумею сына, што страчу спакойнае жыццё; баюся паездак у калгас, баюся памерці ад цяжкой і доўгай хваробы; баюся застацца сярэднім паэтам...»

Сярод усіх маіх ранейшых уяўных і праўдзівых страхав у гэтым хаатычным пераліку самы найбольшы — страх, пазначаны клічнікам.

Так, я вельмі баяўся, што не ўбачу Парыж.

І вось — Парыж перада мною, горад знаёмых сюжэтаў і колераў, да банальнасці класічных сілуэтаў і архітэктурных ліній.

Але я хачу ўбачыць свой Парыж, таму міжволі імкнуся ператварыцца ў мастака-дзікуна, імкнуся ўвасобіцца ў тую дакніжную істоту, якая мае ясны зрок, незатуманены чужымі ўражаннямі.

Парыж устойлівы, а мне хочацца ўбачыць ягоную няўстойлівасць, ён — вечнасвяточны, а я рады буду не заўважыць яго святочныя колеры. Я згодны на ўсё, нават на тое, калі мой Парыж патоне ў глухой нябеснай гліне, баязліва схваецца за цьмянай зелянінаю дрэў. Нават за дубовай рамаю карціны!

Убачыць такі Парыж — вялікая спакуса, аднак жа — і немагчымая мара, бо Парыж знаёмых сюжэтаў і колераў непераадольны. Ні на міг ён не супакоіцца ўва мне, як жытні шэпт крыві.

Магчыма, стылёвая ашчаднасць, скупасць пісьма (але не скупасць фантазіі!) дапаможа мне знайсці свой Парыж, бо мне здаецца, што скупое пісьмо здатнае найглыбей выявіць жаданні паэта. І наогул я ўсё больш і больш веру ў тое, што нашае стагоддзе задумвалася нястомным Госпадам як стагоддзе аскетычнай творчасці, як стагоддзе слова, а не слоў. І, вядома ж, мае рацыю той, хто ўпэўнены, што новае нараджаецца не ў ідэі, а ў яе сціслым увасабленні, што паэт, забываючы нават пра мову, павінен існаваць паміж уяўленнем і каханнем.

Аднак намеры Божыя не спраўдзіліся — слова не перамагло словы, творчасць не ўзвысілася над рамяством, таму стагоддзе нашае ўдвая бяднейшае, чым папярэдняе. А наперадзе — стагоддзе суцэльнай мастацкай галечы, пара камп'ютэрных пачуццяў. І ці застанеца тады хоць спадзяванне на слова, на ягоную першаісную вартасць? Пытанне амаль дзіцячае...

Зрэшты, мне пашанцавала, бо я прыехаў у Парыж, у якім яшчэ жыве смутак па аскетычнай творчасці, па скупым пісьме і па ўсім тым прыгожым і дарагім, што здзіўляе, супакойвае і без чаго душа за-

дыхаецца. Я прыехаў у сваю шчаслівую пару, калі жаданне жыць яшчэ прыносіць асалоду, калі старасць яшчэ не кранула ні майго аблічча, ні маёй душы.

Я прыехаў у празрысты могільнік зялёных аптэчных крыжоў, у неонавым святле якіх тужлівыя афішы канканна запрашаюць на выстаўку плакатаў Тулуз-Латрэка.

Я ў тым шчаслівым узросце мужчынскае незалежнасці, калі жанчына, нават каханая, патрэбная не заўсёды, а толькі ў пэўны момант радасці.

Але я не адыходжу далёка ад магазінаў, дзе прадаюць кветкі, бо ў любое імгненне мяне можа паклікаць А. — мая заўсёдная парыжанка.

Не забываючы пра кветкі, апынаюся на Пон дэ Ар, на мосце Мастацтваў, уяўляю плошчу Дафіна і тонкі срэбны пярсцёнак на фоне шампанскага. Гэтага ўяўлення дастаткова, каб супакоіць стомленыя вочы.

4. За небакраем Еўропы

Мне падабаецца летуценная формула: чым больш прыгажунь, тым багацейшы горад. Але паводле яе Парыж бяднейшы нават за Баранавічы. Шукаючы сапраўдную грацыю, мне давялося-такі пахадзіць па ягоных бясконцых бульварах ды авеню.

Я сустрэў запамінальную парыжанку ўсё на тым жа пешаходным Пон дэ Ар і паспеў заўважыць, што ад яе з'яўлення каменная аркада суседняга Новага моста адразу ж ператварылася ў далікатны керамічны грабеньчык, апушчаны Генрыхам IV у афрыканскую прычоску Сены.

Парыжанка йшла пластычна-паслухмянай хадою дзягілеўскай рабыні. Яна была ў лёгкім паліто, праз якое вясновым полымем святлелі рамонкавыя грудзі. Аднак больш уражвала адкрытая шыя — яе гіпертрафіраваныя контуры. Шыя была падобная на журботны цыліндр, апавіты эндакрынным неспакоем. Я пашкадаваў, што не меў пры сабе тэрыятом. Каб хоць як суцешыць прыгажуню, я дакрануўся да яе рамонкавых грудзей. Трэба сказаць, што на Пон дэ Ар такая вольнасць успрымаецца жанчынамі як ласкавы жэст увагі.

Уздыхнуўшы, як флейта, прыгажуня спынілася, і я падумаў, што ўсё ж недарма будавалі мост Мастацтваў, калі на ім адбываюцца такія сустрэчы. Увогуле ж, парыжскія масты выніклі не з глухой эканамічнай неабходнасці, а з яркай эстэтычнай перспектывы. Іх узводзілі дзеля раманаў Заля, вершаў Апалінэра, карцін імпрэсіяністаў. Але... Адзін з гэтых мастоў старанна пабудавалі для карпацкага пакутніка Поля Цэлана.

Усё той жа ветлівы гарсон з недалёкай адсюль вуліцы Рывалі па сцэнічных усходцах элегантна ўзбег на Пон дэ Ар і падаў мне новую дзённікавую старонку, датаваную 20.10.1991 г. Я прачытаў: «Буду гаварыць з А. пра матчын гарод, бо кветкі яго ўвайшлі ў мае акропальскія вершы; буду гаварыць пра Поля Цэлана, якога заўсёды ўспамінаю, калі праходжу ўвечары па-над Свіслаччу; буду гаварыць пра маскарадную ўпартасць, з якою людзі штодня лепшае адзенне мяняюць на горшае і наадварот; буду гаварыць пра смерць паэтаў у прасторы (...Цэлан)».

Дык вось, згадка пра смерць паэтаў у прасторы — гэта згадка пра адзін з парыжскіх мастоў, які стаўся апошнім парогам для Поля Цэлана. Цяпер пра гэты мост, як пра радок з біяграфіі паэта, успамінаюць і беларускія вучні Цэлана, рацыянальныя вынаходнікі недасяжнага шляху за небакрай Еўропы. Яны імкнуцца за еўрапейскі небакрай, і ўслед за імі імкнецца наша спрадвечная няспраўджанасць. Яны ведаюць, што сыходзіць з гэтага шляху не варта, нягледзячы на тое, што часам ён бывае легкаважна зваблівы, як райскі яблык.

Дзягілеўская рабыня ўважліва праглядзела маю дзённікавую старонку, нібыта на ёй былі не беларускія словы, а графічныя накіды нейкіх экзатычных танцавальных практыкаванняў.

Яна не ведала, хто такі Польша Цэлан, нешта аддаленае чула пра Гіёма Апалінэра, але гэта зусім не перашкодзіла ёй упэўнена паразважаць пра шлях за небакрай Еўропы, нават выказаць свае какетлівыя здагадкі: магчыма, гэты шлях пачынаецца адсюль, з Пон дэ Ар, адкуль — зірніце! — збягае на набярэжную Луўра, вяртаючыся на вуліцу Рывалі, клапатлівы гарсон. А магчыма, і з трубна-драцяной вышыні Цэнтра імя Пампіду.

Яна паказала на неба, некуды за Бульвар Себа-стопаль, і тут жа растлумачыла: з той вышыні ў яснае надвор'е добра відаць, як з візантыйскіх купалоў царквы Сакрэ-Кёр ападаюць на ўзгоркавы дол Ман-мартра сонечныя яблыкі...

— А далей яна гаварыла пра неба, якое цяжэе ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садамі набываюць фалічныя контуры, пра пяшчотнага госця, што, увайшоўшы ў німфічную глыбіню, пакідае там навалнічны нектар. Гаварыла нават пра тое, што дарагія тканіны — ядвабы, аксаміты, парча — заўсёды зайздросцяць звычайным ільняным прасцінам...

Жаночая шчырасць на Пон дэ Ар, як сукенка Ка-сталіі, — самая празрыстая ў свеце. Ад яе на стомленай вадзе Сены не застаецца нават ценю. Я паглядзеў на ваду, на трапяткі шаўкавісты шыфон маруднай плыні, і пераканаўся, што гэта так. Прыгнечаная прысутнасцю нізкага неба, вада не заўважала фрывольнай гульні легкадумнага пачуцця...

Непадалёку ад нас малады мастак пачаў уста-наўліваць мальберт, заклапочана вышукваючы эцюдны матыў.

У дзягілеўскай рабыні пацямнелі вочы — яе гуллывага настрою як і не было. З нежаночай лютасцю яна паглядзела на маладога мастака. Пасля растлумачыла: «Бачыць іх не магу, гэтых рапэнаў! Мой муж таксама рапэн!» І пайшла ў бок Луўра, ператварыўшы пешаходны мост у клавесінны перазоў, ахінуты вакальным смуткам — ад сапрана да тэнару.

Шмат раптоўных сустрэч з прыгожымі жанчынамі адбываецца толькі таму, каб ужо ніколі болей не адбыцца. Ёсць у гэтых сустрэчах нешта хімерычнае, нават прыкрае. Але іншым разам здараецца амаль дзівоснае — яны нібыта абуджаюць дадатковы зрок, робяць душу фізічна праніклівай. Спатканне з дзягілеўскай рабыняй было менавіта такім. Праз некалькі дзён мы зноў сустрэліся, а пакуль я застаўся адзін і шкадаваў, што не паспеў ёй сказаць: мастак і жанчына — тое пачуццёва-расліннае плеціва, праз якое праходзяць электрычныя драты. Каб дамагчыся сваёй абсалютнай радасці, жанчына мусіць палюбіць у мастаку мастака, а пасля ўжо мужчыну. І гэтаму

паспрыяе светлакрылы малюнак Пон дэ Ар, што ў сочны дзень успыхне на стомленай вадзе.

Вазьмі на памяць гэты малюнак, дзягілеўская рабыня! Ён паможа зразумець, што напачатку тваё характэрна павінна ажывіць палітру — гэта значыць ператварыць мужчыну ў мастака і толькі пасля ўжо — мастака ў мужчыну. Ты чуеш мяне, парыжанка: п а с л я, калі над Люксембургскім садам праплыве першы сарамлівы контур...

Жаночая неўраўнаважанасць тоесная змроку нястворанай кнігі — маёй лепшай кнігі — да якой я па-вучнёўску цягну рукі і з болем адчуваю, што мяне душыць родная мова, што яна абмяжоўвае маё патаемнае жаданне стаць іншым. Не, я не збіраюся пакідаць сваю мову, як пра гэта класічна марылі паэты з больш сталых літаратур, але ўсё часцей і часцей мне бракуе слоў, каб выказацца да самай дасканалай чысціні. І я адчуваю, што застаюся толькі беларускім паэтам. Прызвычаены лексічны далягляд прыгнятае мяне горш за любога турэмшчыка, а пяць тамоў тлумачальнага слоўніка навісаюць над галавой, як украдзеныя пяць гадоў жыцця. Мне хочацца знікнуць назусім ці ператварыцца ў славетную Васілёвую кропку — тую самую, што абараняецца панцырам.

— Тата, а як можа абараняцца кропка, калі яе б'юць па галаве? — спытаў неяк Васіль і сам жа адказаў: — Панцырам.

Але ж якая гэта радасць раптоўна пачуць: «Мне падабаецца беларуская мова!» Пачуць ад жанчыны, якая на сваіх юных вуснах прынесла мне парнаскі снег.

Яшчэ зусім нядаўна я цешыўся з тых прыгожых абстракцый, што гэтая жанчына забірае мой страх перад смерцю, што з ёю можна гаварыць пра Дастаеўскага і пра вышэйшую ідэю на зямлі — ідэю неўміручасці душы. А цяпер мяне радуе яе спажаўнае, як хлеб, як малако, прызнанне: «Любы, беларуская мова мне робіцца блізкай, і калі цябе няма са мною, я заўсёды слухаю беларускае радыё». І цяпер я найбольш упэўнены, што каханая жанчына — заўсёды жанчына прыгожая і толькі для яе адной падымаюцца тэатральныя заслоны, нотныя знакі ператвараюцца ў гукі і пішуцца гэтыя радкі...

Нерухомая Сена пахне фанерай кульгавых мальбертаў і мастыхінавым жалезам. З усіх рэк гэтая рака найбольш падпарадкавана творчасці і нават людзей-неартыстаў змушае быць творцамі. Таму не дзеля рыбацкае ўдачы і не дзеля кулінарнае радасці, а толькі дзеля нязвыклага нацюрморта «Рыбіна-волат» (і ў гэтым сумнення нікага!), нікому невядомы Марк Шалан, ператварыўшы вежу Эйфеля ў вудзільна, злавіў у Сене саракакілаграмовага шчупака.

5. На пыльным еўрапейскім лісці

На вуліцы Рывалі я палюбіў меладзіннае кафэ і пазнаёміўся з гарсонам. Я даведаўся, што ён аксітанец, што ён любіць каталонскія песні і носіць у сэрцы спадчынную крыўду на французаў. Некалі паўночная Францыя задушыла яго маленькую паўднёвую краіну, забараніла аксітанскую мову, разбурыла замкі. У дакор сённяшнім парыжанам гарсон вывесіў над малахітавай стойкаю бара вялізны чорнабелы фотаздымак адноўленай высакагорнай крэпасці Фуа, як адзін з галоўных сімвалаў аксітанскае пакуты і мужнасці...

Іграючы моцнымі рукамі тэнісіста, аксітанец частуе мяне ранішнім півам, грыбамі з Лімузена, гусінай пячонкай і нечакана просіць што-небудзь прачытаць па-беларуску.

І я запрашаю яго ў Дом Герцэна — у светлы бібліятэчны падвал, дзе ўпершыню даведаўся пра лодачку, якая «...уся белая, з сіняй аздобкай уздоўж борта, і яна ціха-ціха плыла па спакойным дрымотным моры, глыбокім і сінім. З берага глядзелі на мора прыгожыя вілы, чыста бялеючы ў садах, дзе раслі пальмы, алоэ ў вечнай згодзе з сонцам. А лодка ўсё плыла і плыла, і нейкі Поль сказаў свайму сябру:

— А ў Парыжы ўвесь час ідзе снег. Ноччу шэсць градусаў марозу.

А той, другі, нічога не адказаў, толькі ўдыхнуў на ўсе грудзі цёплае блакітнае паветра, глянуў на вілы, якія былі ўжо далёка, і ўбачыў высока над імі вялізныя белыя горы, што ўсё раслі і раслі, і здавала-

ся, ніколі не было пад імі ні вінаграднікаў, ні пальмаў, ні алоэ...»

— Гэта паэзія? — спытаў гарсон.

— Паэзія, — адказаў я, чытаючы далей: «А лодачка ўсё плыла і плыла, і тыя, што сядзелі ў ёй, успаміналі зімовы Парыж, нейкага Жуля, што за адзін вечар скарыў сэрца багемнай прыгажуні Сільвіі Рамон і ноччу, калі ўжо разыходзіліся ад яе госці, басанож кружыў па аснежаным двары, мыючы ногі. Вялікі дзівак і вялікае дзіця быў той Жуль!

А лодачка ўсё плыла і плыла, сінела чыстае і спякотнае неба, усё раслі і раслі на даляглядзе белыя горы, і нейкі Польш вычытваў з газеты пра снежныя абвалы ў горных вёсках з дзіўнымі назвамі Пірале, Дамонтэ, К'ябрана, Вальпрата.

А потым лодачка павярнула назад, і ўсё бліжэй і бліжэй бераг, і не было ўжо відно высокіх белых гор, і неўзабаве не было ўжо нічога, акрамя горада і сіняга мора, і ўсё плыла, плыла па дрымотнай вадзе лодачка, слаўная лодачка з сіняй аздобкай уздоўж борта».

Чытанне скончылася, мы пакінулі светлы бібліятэчны падвал і на хвалі беларускае прасодыі вярнуліся ў меладзіннае кафэ.

Я стаў гаварыць пра тую небяспечную блізкасць, якая ўзнікае паміж суседнімі мовамі, і пра псіхалагічную адрознасць беларускага слова ад рускага, якая заўсёды ратавала нашу мову ад знікнення.

Аксітанец уздыхнуў, успомніўшы каменнавечную мяжу, што пралегла паміж аксітанскай мовай і французскай...

Я гаварыў пра паэзію, пра Купалу і Апалінэра, пра спадчынна-ўстойлівае непадабенства французскіх і беларускіх паэтаў, сэнс якога шмат у чым вызначаны дзеясловамі *шук аць* і *чакаць*. Французскія паэты-класікі шукалі свой лёс, а беларускія чакалі яго — і мелі, дарэчы, рацыю. Страх падумаць, што б сталася, каб яны — ранішняе святло на пыльным еўрапейскім лісці — кінуліся б *шук аць*! Пэўна ж, без пары патухлі б...

Пара нашага цягнення ў самым росквіце. І не трэба нічога прыспешваць. Трэба ўсё яшчэ па-ранейшаму чакаць, не спакушацца чужым авантурным духам, а выхоўваць свой і не зневажаць сябе, ата-

ясамліваючы мудрае цярпенне з авечай пакораю. Не варта вырываць з душы сваёй сціплыя кветкі кансерватызму. І калі мы сапраўды адстаём ад сваіх суседзяў на сто, дзвесце ці нават на больш гадоў, калі мы часта прыстаём, стамляемся, басанож адольваючы дадзены гісторыяй шлях, то адставанне нашае (я ўпэўнены!) вельмі блізкае да той відавочнай розніцы, якая некалі існавала паміж пакутнай хадю босых галілейскіх рыбакоў і зладжаным крокам абутых рымскіх легіянераў.

Нам усё яшчэ трэба выжыць, і мы выжывем, калі зразумеем: жыццё вечнае не таму, што яно падманнае, а таму, што яно цудоўнае; калі ў сваім царкоўна-касцельным падзеле не забудзем, што хрысціянства нам дадзена яшчэ і як цяжкі клопат — гэта значыць, што мы, беларусы, павінны жыць з большай маральнай энергіяй, з большым цярпеннем, чым нашыя мацнейшыя суседы. Не забываючы пра волю, часам павінны і наогул адмаўляцца ад яе. Бунтоўны крык інжынера Кірылава, узмоцнены пакутамі Дастаеўскага: «Мы няшчасныя! Мы баімся выказаць сваю волю!» — усё яшчэ небяспечны для нас, бо мы — этнаграфічна датклівыя. Бо мы — усё тое ж ранішняе святло на пыльным еўрапейскім лісці. Наш лёс — не ў старажытным каўчэзе, а ў юнай «лодачцы з сіняй аздобкай». Наше супакаенне — думаць пра паэтаў, такіх, як Апалінэр, чыё жыццё ўжо само па сабе — паэзія, чыё троннае імя за межамі Францыі існуе незалежна ад яго творчасці...

Дапіваючы ранішняе піва, я думаў пра цудоўнае жаданне Апалінэра ўлагодзіць час, прыручыць яго, нібыта птушку, і ператварыць у свайго надзейнага слугу, каб пры неабходнасці ў адну і тую ж хвіліну не метафарычна, а фізічна знаходзіцца скрозь і мець з гэтага асалоду!..

«Я ўзбагачаю цябе сваім існаваннем, і ты мяне ўзбагаці таксама!» — прасіў паэт.

Дзівосная сумная просьба.

Так можа прасіць толькі луўрскі голуб, закаханы ў Венеру Мілоскую, які разумее, што з кожнай новай жанчынаю паэт нараджаецца па-новаму і па-новаму нараджаецца яго жаданне ў адну і тую ж хвіліну знаходзіцца скрозь. Але ж нязменным застаецца раз-

важлівае расчараванне: так, я магу прысутнічаць скрозь і цешыцца з гэтага, але ў самім сабе я заўсёды адзін...

Французам засталася паэзія Апалінэра, нефранцузам — трыумфальная арка яго імя. З-пад гэтае аркі (як усё-ткі цяжка ператварыцца ў мастака-дзікуна!) мне адкрываецца знаёмы горад, які вылучвае ад зайздасці і падманнага кахання, горад з лагодным студзенем і цёплай травой ў парках, на якую можна прылегчы, не баючыся застуды.

Я развітаўся з аксітанцам і прыйшоў на плошчу Тракадэро ўбачыць у начным небе след ад каната, што быў працягнуты канатаходцам Піліпам Пеці ад гэтай плошчы да вежы Эйфеля.

Канатаходзец святочна прайшоў рызыкаўны шлях, супакойваючы страх душы пластыкай цела...

Падымаюся на вышыню каната і адчуваю ўтульны след чужога майстэрства.

Мяне аблягае ноч, але мне свеціць вежа Эйфеля — начны таршэр Парыжа.

6. Непрыкаяны Паляк

Учора з вышыні каната Піліпа Пеці, праходзячы над выпадковымі цікаўнымі глядачамі, я згледзеў сярод іх нейкага аблезлага маскарднага старога з кавалерыйскай шпагаю на поясе і з белай ружаю за цупкай халявай батфорта. Абуты ён быў не ў боты, а менавіта ў батфорты. Ён сачыў за мною, як нямоглы кот за птушкаю, і ўсё аб нечым бесперастанку гаварыў, нібыта сам сабе нешта тлумачыў. Як бліскучая соль, да мяне даляталі асобныя польскія словы.

Ён стаяў пад яркім ліхтаром, крыху воддаль ад астатніх глядачоў, і, як далікатную музейную рэч, раўніва аберагаў батфорт з ружаю. Калі хто неабачліва да старога набліжаўся, ён тут жа станавіўся бокам, закрываючы сабою ружу. Пры гэтым польская мова пагрозліва ўзмацнялася, і гэтак жа пагрозліва ўздрыгваў медны эфес шпагі.

Я паверыў бы, каб хто сказаў, што гэты дзіўны шпаганосец вылез на парыжскі асфальт з патрыятыч-

нага куфра маршала Панятоўскага. Але больш веры даў бы той здагадцы, што незвычайнага старога па-любіў бы Апалінэр — і за казачныя батфорты, і за польскую мову, і за відочную непрыкаянасць. Апалінэр любіў людзей адметных і непрыкаяных — акрабатаў, эмігрантаў, цыганоў, паяцаў, якія паводле яго паэтычнага ўяўлення заўсёды былі атулены флёрам няўтульнага змяркання:

«Змярканнем жывяцца хімеры Сукенка падае ў траву Цыркачка хіліць галаву Па-над стаўком блакітна-шэрым

Змяркання сонны шарлатан Вандроўны ладзіць балаган І зоркі ў небе да адной Малочнай тушыць сівізной

З падмосткаў стомлены цыркач Паклонам растлумачыў феям І ўсім багемскім чарадзеям Што ён як і яны глядач

А зоркай цешыцца паяц Не чуючы ў цымбальным гаме Што звоніць вісельнік нагамі Да струнаў здолеўшы дастаць

Сляпы сучешвае дзіця За ланню йдуць аленяняты А карлік сумны і гарбаты Зайздросціць росту цыркача».

Дык вось, прайшла ноч, і раніцай, калі я глядзеў на вулічных артыстаў, што на пляцоўцы перад уваходам у Цэнтр імя Пампіду танцавалі бальную румбу, зноў з'явіўся гэты маскарадны стары. Непрыкаяны Паляк — я ўзнагародзіў яго такім няўтульна-баладным псеўданімам.

Як джойсаўскі Грамадзянін, ён з'едліва прамовіў, паказваючы на танцораў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

І з гэтае раніцы ён ужо не пакідаў мяне да майго ад'езду. Ён з'яўляўся там, дзе бываў я, хадзіў за мною навадам і назаляў павучаннямі. Ён зрабіўся маім павадыром.

Я прывык да яго і да яго любімай фразы: «Парыж хутка будзе разбураны», якую ён прамаўляў без ніякага шкадавання, неяк заспакоена і нават абыякава, як сапраўдны апакаліптычны вандроўнік, жыхар свабоды, з той значна большай колькасці яе жыхароў, якія паміж мужнасцю існаваць і мужнасцю паміраць заўсёды выбіраюць першае.

Ён быў сівы, як зімовае дрэва.

У яго была сівая не толькі галава — і таннае адзенне, набытае ў крамах «Таці», мела адценне сівой халоднай выцвіласці і марознага смутку. На яго сухой, амаль керамічнай, шыі прывязанае да шаўковага матузка спала срэбнае льявня. Яно сведчыла асуджанаму на разбурэнне Парыжу, што да трыццаць дзевятага года Непрыкаяны Паляк жыў у Львове...

Вулічныя артысты змянілі бальную румбу на англійскую жыгу, і я зноў пачуў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

Я не згадзіўся з ім, на што ён амаль выкрыкнуў, што французаву ведае лепш за Бальзака і думкі другой пра іхнюю будучыню быць не можа.

Непадалёку ад танцораў пад малінавым тэнтам бялелі столікі пустога кафэ, і я сказаў старому, што пра будучыню не толькі французскай, а любой нацыі лепей гаварыць седзячы. Мы зайшлі ў кафэ, заказалі па шклянцы божоле і мюнстарскі сыр.

— Трыццаць два працэнты гэтых танцораў хацелі б стаць урачамі, якія не прызнаюць граніц, якім усё адно, дзе і каго лячыць. А трыццаць працэнтаў французжанак хацелі б паўтарыць жыццё маці Тэрэзы, — раптам прамовіў Непрыкаяны Паляк.

Гэтым разам прамовіў без ніякай з'едлівасці.

Голас яго пацішэў, зрабіўся нават ласкавым.

Я не чакаў такой прыемнай змены ў ягоным настроі і, каб як найдалей захаваць гэтую ласкавасць, ужо намерыўся, патрапляючы ў лагодны тон, загаварыць пра жаночую бескарыслівасць, якую апявалі Флабэр і браты Ганкуры, хацеў нешта сказаць пра маральную трываласць нацыі, але ўсё ў адзін момант змянілася. Мой суразмоўца нібыта пачуў мае думкі і зноў амаль выкрыкнуў:

— Мараль у французаву?! Няма пра што гаварыць! І само гэта слова пустое. Мараль выдумалі грэчаскія манахі, прыпісаўшы яе Хрысту, а пасля ўжо рускія класікі запаланілі так званай мараллю ўсю Еўропу.

Божоле надало майму голасу іранічнай цвёрдасці:

— Грэчаскія манахі, рускія класікі... А пры чым тут французавы? Лепей скажыце, колькі французаву хочучь завалодаць прэзідэнцкім крэслам?

Ён не адчуў ніякай іроніі ў маім пытанні і даволі сур'эзна адказаў:

— Толькі тры працэнты. Чамусьці толькі тры. Але гэта хлусня, таксама як і тое, што васемнаццаць працэнтаў хочучь быць шчодрымі. Яны моляцца: пашлі нам, Божа, сто тысяч франкаў, і мы, не шкадуючы, тут жа аддамо іх бедным і няшчасным...

Мушу прызнацца, што мяне, прымітыўнага матэматыка, крыху раздражнялі яго імправізаваныя падлікі, але, вядома ж, свайго раздражнення я не паказаў. Наадварот, ветліва здзівіўся:

— Столькі летуценнікаў!

На што ён тут жа сказаў:

— Богу лепш за ўсё абысціся без гэтых летуценнікаў. Варта яму не паленавацца і самому раздаць нямоглым жабракам гэтыя сто тысяч.

Не, ён не франкафоб, а проста чалавек, пакінуты жыццёвай лагодай, стары хворы эмігрант. Толькі праз немач і сваю адзіноту ён недалюблівае французаў, для якіх ягоная смерць, вядома ж, будзе незаўважнай. Напэўна, яму ўяўлялася й такое: да яго ў бальнічную палату ці ў нейкі іншы няўтульны пакой, у якім давядзецца паміраць, яны, гэтыя танцоры, прыйдуць не ў белым адзенні медыкаў, а ў зялёных камбінезонах смеццяроў.

Ён жыве да пары, як ліст на галіне, і цешыцца з таго, што пакуль яшчэ срэбнае льявня на яго шыі рахмана дрэмле. Але ж некалі яно раз'ятрыцца і перагрызе шаўковы ланцужок.

— У мяне над галавой толькі неба, — у ягоных вачах бліснулі белыя іскры шаленства, — толькі неба! Як у раскрыжаванага Езуса! Я не маю нават парасона. Тут, у Францыі, больш за сто гадоў таму з'явіліся крытыя аўто, а я і па сёння не маю накрыцця. Некалі ў мяне быў парасон, але танцоры забралі яго...

Вулічныя артысты танцавалі не стамляючыся. Яны высока ўздымалі над сабою страусавае пярэ самазабыўнае асалоды. І сапраўды, лёгка паверыць, што гэта тыя французы, якія ўсё на свеце праскачучь.

— Не глядзіце на іх, яны не майстры. Была адна танцорка... З Корсікі!.. Я люблю яе... — ён паказаў скамечаную рэпрадукцыю афішы Тулуз-Латрэка, на якой весялілася жанчына-дзіця, што заўчасна асляпіла сваё дзяцінства паўлінавым агнём эстрадага адзення.

— Яна засілілася на сваім паяску, — празвінеў яго шэпт, і скамечаная афішка на маіх вачах пацямнала.

Неяк я дамовіўся з А., што тое чорнае, што ўзнікне паміж намі (чорнае слова ці нават чорнае адценне), мы будзем пакідаць на 315-й старонцы рамана Дастаеўскага «Падлетак». Вядома ж, у нашай дамоўленасці ўсё магло быць іншым — і старонка, і раман, і аўтар. Але я назваў менавіта 315-ю старонку і менавіта раман Дастаеўскага «Падлетак». Назваў зусім выпадкова. Мусіць, таму, што гэты раман якраз ляжаў на маім пісьмовым стале... Калі ж перачытаў выбраную старонку — доўга шкадаваў. У тым выданні рамана, якое ёсць у мяне і ў А., на самай сярэдзіне 315-й старонкі чарнее перадсмяротная запіска юнай пакутніцы, для якой, як і для танцоркі з Корсікі, пятля сталася акном у свет вечны...

Танцоры тым часам танцавалі нешта вясёлае, нешта сярэдняе паміж бесклапотнай будадай і нашай полькай.

За суседнім столікам сядзела флаконападобная дзяўчына з маленькім фотаапаратам і не без цікавасці назірала за намі. Раптам фотаапарат піскнуў, як грачаня, і, здавалася, сам схаваўся ў сумачку. Дзяўчына сфатаграфавала батфорт з ружаю, якую, загаварыўшыся, мой павадыр выставіў як напаказ. Дзяўчына закурыла, бліснуўшы срэбным пярсцёнкам, і тытунёвы дым, пацалаваўшы срэбра, выплыў з-пад малінавага тэнта.

— Навошта вам гэта ружа? — спытаў я.

— Гэта ружа незадаволенасці.

Я ўсміхнуўся.

Ён схаваў у кішэню афішку і растлумачыў:

— Хай малады пан не здзіўляецца. Я кажу пра сваю старэчую незадаволенасць. Я крыху паэт. Усе палякі крыху паэты.

Я хацеў заплаціць за віно і сыр, але ён перапыніў мяне, дастаючы партманет:

— Плачу я... але грашыма пана!

— ?

— Учора на канаце пан зарабіў пяцьсот франкаў. Я абышоў натоўп, назваўшыся кампаньёнам пана, і сабраў грошы.

Пры такой амуніцыі, падумаў я, зноў аглядаючы яго батфорты і шпагу, гэта няцяжка было зрабіць.

Вуліца Рамбуто нас вывела на Бульвар Себастопаль, па якім як у бок Сены, так і ў бок Усходняга вакзала ішлі вясёлыя негры. Толькі негры! Мы апынуліся ўсярэдзіне Чорнага дэмаграфічнага акіяна. Вакол нас перакочваліся, не сутыкаючыся адна з адною, густыя негрыцянскія хвалі.

— Географы памыляюцца, упарта праводзячы ўсходнюю мяжу Еўропы па Уральскіх камянях, — сказаў Непрыкаяны Паляк. — Еўропа канчаецца паміж Варшавай і Брэстам над Бугам. А на гэтым бульвары яна ўжо даўно скончылася і наогул знікла.

Шумны Бульвар Себастопаль ілюстраваў сабою няўхільнае дэмаграфічнае ператварэнне Еўропы ў Афрыку.

Мы прыйшлі на лютэцны востраў Сітэ, і над раздвоенай Сенаю для нас прагучалі дзве скрыпкі, два альты і дзве віяланчэлі — секстэт жаданага спакою і старасці.

— Учора малады пан быў на канаце, а я хаджу па сваіх канатах. Яны заўсёды ўзнікаюць там, дзе бываю я. Зірніце ў неба. Гэта яшчэ адзін мой канат. Ён працягнуты ад станцыі метро Сітэ да станцыі Сен-Мішэль. Мне якраз туды.

Непрыкаяны Паляк узышоў на свой канат і лёгкай хадюю маладога ўлана пакрочыў над Сенаю. Ужо здалёку ён крыкнуў мне:

— Цар Асархадон адбудаваў разбураны Вавілон! А хто нанова адбудуе Парыж?!

Я глядзеў яму ўслед і бачыў хісткі абрыс ягонай старасці, пазбаўленай спакою.

Лёс не саромеецца такіх людзей, адкрыта гаворыць ім: «Ваша хвароба невылечная». Але яны, расліны з парушаным каранем, не вераць лёсу — не вераць датуль, пакуль срэбнае льявня не ўзбунтуецца і не раздзярэ шаўковы матузок...

Востраў Сітэ закалыхаў мяне, як соннае расчараванне будучыняй.

Раманская архітэктура, астматычна задыхаючыся, на Сітэ акрыяла, набыла лёгкянябеснае дыханне і нарадзіла двухгаловую базіліку з пазванковым шпілем. Я ведаю, што гэтая базіліка — раннегатычная Сірата

і што цяпер яна першая стаіць у доўгай чарзе па новае тысячагоддзе.

Дзве скрыпкі, два альты і дзве віяланчэлі вялі сваю бясконцую бяседу, раз-пораз апускаючы доўгія смыкі ў дубовую бочку з чырвоным віном, пакінутую ўсім нам дбайнымі парызіямі. Хмельныя цяжкія кроплі зляталі з бліскучых струнаў на пыльныя крылы галубоў і белыя партупеі паліцэйскіх.

Я глядзеў на вітражы базілікі і ўспамінаў, што чырвонае віно такое ж па адчуванні, як і дзённае святло, прапушчанае вітражамі. На мяне наплываў толькі чырвоны колер. Усе астатнія — сіні (Божай Маці), зялёны (д'ябла) і фіялетаваы (пакуты) саступілі пераможнай чырвані.

7. Гісторыя Януша Лонскага

Непрыкаянасць — вечная пагроза Еўропе.

Дзіця недасканаласці. Непрыкаянасць забыла тых цудоўных часы, калі Еўропа вучыла яе харавству. Нічога светлага з тых намераў не выйшла. Як вусень, Непрыкаянасць з'ядала далікатнае лісце каштоўнай вучобы, не ўмеючы і не жадаючы здабыць з яго спажыву для душы і розуму. Лепшае насенне гінула ў камяністай гліне, і пачалася эпоха павольнай зайздасці Еўропе. Эпоха маруднай, расцягнутае на стагоддзі, помсты. Непрыкаянасць помсціла дасканалай Еўропе сваёй прысутнасцю і знарочыстым вар'яцтвам, якое з бегам часу рабілася амаль натуральным.

Мой добраахвотны павадыр — увасабленне гэтай помсты.

За адзін блакнотны ўздых паспрабую стварыць на-велістычны партрэт ягонай маладосці і пачну, як і належыць пачынаць навелу пра донжуаністага абібока, з амурнага вузельчыка.

Салодкае жыццё львоўскага ветрагона Януша Лонскага яшчэ больш пасаладзела, калі ён убачыў дваццацігадовую пані Барбару, жонку пяхотнага палкоўніка Ружэвіча — меланхалічную німфу, улюбёную ў гатычныя сярэдневяковыя вежы і ў звонкія рыфмы французскіх балад.

Некалькі вечароў Януш Лонскі, як гарачы іспанец, можна прастояў пад высокім балконам пані Барбары, не баючыся халоднай расы і калючай шыпшыны, і ягонае цярпенне было ацэнена — балконныя дзверы спагадна прычыніліся.

І яшчэ некалькі вечароў Януш цярпліва таптаўся пад жаданым балконам, аперэтакна пазіраючы на барочныя балясы, з якіх пазяхаў гранітны леў.

Закаханы Януш прадчуваў удачу і не памыліўся.

З анельскае вышыні балконных дзвярэй, закрытых персідскімі шторамі, у яго далоні зляцела нарэшце гарачая запіска: «Хто Вы?»

Запіска ад самой пані Барбары!

Не звычайная паперка — залацістае пяро казанчай птушкі.

Усцешаны, Януш не марудзіў і таксама эпістальрна выдыхнуў: «Я — паэт...»

Недасяжны балкон пачаў чароўна набліжацца, пустыя вочы ў гранітнага льва пацяплелі, персідскія шторы гасцінна расхінуліся. Ад шчасця Януш Лонскі гатовы быў памерці ў халоднай расе і ў калючай шыпшыне.

Але што прымусіла пані Барбару, замужнюю жанчыну, спыніць сваю ўвагу на львоўскім ветрагоне, няхай сабе й паэце?

Вядома ж, вялікі сямейны сум. Ёй надакучыў муж, гэты акопны пехацінец з мундзірнай душой і газетным інтэлектам. Пані Барбара стамілася. Яна пражыла з палкоўнікам тры доўгія гады. Тры векавыя гады сямейнага смутку! Ці не зашмат? І з кім? З чалавекам, які не разумеў паэзію, не любіў музыку, пазбягаў шумных вясёлых бясед. Яе саму ён, здаецца, кахаў, хаця па праўдзе кажучы — ён больш любіў тое ўтулле, якое яна стварыла ў яго шыкоўным доме.

Не, досыць.

Калі мужа цалкам забірае казарма, прыгажуню-жонку можа ў любое імгненне спакусіць хуткі паражскі цягнік.

О, як яна памылілася, аддаўшы свой далікатны вясновы цвет гэтаму саракагадоваму халасцяку. Праўда, напачатку яе зачараваў палкоўніцкі мундзір і прывабіла тое, што пан Ружэвіч, дажыўшы да сталага веку, так і не ажаніўся. Значыць, не кахаў. І

яна першая, каго ён пакахаў! Якое ж дзявочае сэрца не ўсцешыцца з таго!

Святая наіўнасць, не абароненая ні хітрасцю, ні сваім і ні чужым вопытам!

І ўсё ж галоўная прычына, якая прымусіла Барбару стаць жонкай пана Ружэвіча, — грошы. Вялікія грошы палкоўніка. Яны зламалі яе. Не, сама Барбара ніякіх грошай не дамагалася, але хворая любая мамуся, даведаўшыся пра заможнага палкоўніка-бабыля (о, вечны сюжэт!), загадала дачцэ доўга не думаць, не ўпарціцца, а пашкадаваць мужа абаронцу айчызны, іхняе боскае Польшчы, у якой столькі ворагаў. Такі жаніх, як пан Ружэвіч, адзін на ўвесь Львоў. Адзін! Дык якія могуць быць ваганні?!

Барбара заплакала, але маці накрычала на яе:

— Успомні бацьку-жабрака! Што ён пакінуў табе, памёршы? Голы стол і свечку на сталі!.. Паглядзі на мяне, хворую!

Барбара не пакідала плакаць.

— І не забывай, каханая, што я яшчэ не заплаціла краўчысе за тваю апошнюю сукенку!

Пачуўшы пра сукенку, Барбара мусіла выцерці свае шчырыя слёзы. Далей упарціцца не мела ніякага сэнсу. Яна была паслухмянай дачкою і загад хворае маці ўспрыняла як загад лёсу.

І вось тры нудныя гады прайшлі. Яны не прынесьлі пані Барбары — ні дзяцей, ніякай іншай радасці. Мамуся памерла — і з'явіўся гультаяваты Януш Лонскі. З'явілася хоць нейкая магчымасць пазбавіцца апрыкладнай сямейнай аднастайнасці...

Стаяла лета 1939 года. У другой палове ліпеня пачаліся вайсковыя манеўры, у якіх удзельнічаў і полк палкоўніка Ружэвіча. Палкоўнік на доўгі час пакінуў Львоў, і пані Барбара дазволіла загаханаму цярыпліўцу Янушу Лонскаму ўвайсці ў сваю спальню. Удалая ноч заручыла іх авантурным духам, і назаўтра яны ўжо ўцякалі з Польшчы — шчаслівыя, сядзелі ў парыжскім цягніку. Пані Барбара пакінула дом у адной сукенцы. Доўгіх збораў баялася: а раптам здагадаецца пакаеўка! Узяла з сабою толькі грошы палкоўніка... І бесклапотны Януш нікога не папярэдзіў. Бацькам вырашыў напісаць з дарогі. І, вядома ж, не напісаў. Ні з дарогі, ні пасля. У купэ яму не

сядзелася, хацелася танцаваць, хацелася крычаць і плакаць. Амаль да самай Францыі ён страсна чытаў вершы — сваё кволае рыфмаванне перасыпаў іроніяй Галчыньскага, а час ад часу і львоўскімі анекдотамі. Пані Барбара смялася, як дзяўчынка.

У Парыжы іх прывеціў львоўскі знаёмы Януша мастак Булацкі, у якога на бульвары Клішы была майстэрня. З тыдзень яны пажылі ў гасціннага Булацкага, прывыкаючы да Парыжа, а пасля аселі ў таннай гасцініцы, амаль начлежцы, на заходнім схіле Манмартра, дзе гаспадарыў аднавокі мараканец. Гэты жабрацкі прытулак, у якім пахла воцатам і пустымі эмігранцкімі кішэнямі, іх задаволіў. Яшчэ ў цягніку яны дамовіліся ашчаджаць кожны франк.

Пані Барбара пайшла працаваць. З дапамогаю зычлівага Булацкага яна ўладкавалася ў мастацкі магазінчык рэкламным агентам.

А Януш Лонскі службыць не збіраўся і, наогул, ніякае работы не шукаў. Жыў сабе вольна, як бульварны верабей. Кожнага ранку цалаваў Барбару і спускаўся ўніз расказаць гаспадару гасцініцы анекдот па-польску. Мараканец заклапочана бліскаў адным сваім вокам і няцямлыва ўсміхаўся. «Нічога, — блазнаваў Януш, — яшчэ трохі, і будзеш мовіць па-польску». Паўглядаўшыся ў люстэрка, якое займала амаль палову маленькага вестыбюля, і, вядома ж, сам сабе спадабаўшыся, Януш да самага абеду выбіраўся ў горад. Удзень сустракаўся з Барбарай у бістро, непадалёку ад мастацкага магазінчыка, а пасля абеду заходзіў на Сітэ ў польскую бібліятэку — пагартаць варшаўскія газеты. Вечары ж праседжваў у Булацкага. Януш Лонскі не мог надыхацца Парыжам і з дня ў дзень выходзіў у горад без ніякае мэты, без ніякага клопату. І бяды ў гэтым пані Барбара пакуль не бачыла. Ён — паэт, а вандраваць над Сенаю — занятак, варты паэта.

Лёс даў ім некалькі тыдняў прыгожага спакою, але першага верасня пачалася вайна, і ўсё зацьмілася. Януш Лонскі адразу пачужэў для Барбары. Першага верасня ён паўздыхаў, успомніўшы бацькоў, якім так і не сабраўся напісаць, і, нібыта на Польшчу не бомбы нямецкія падалі, а калядны снег, зноў выйшаў на сваю чарговую праходку.

Удзень яны маўкліва паабедалі, а ўвечары ён сабраўся да Булацкага на бульвар Клішы.

— Януш, што рабіць будзем? — не тоячы страху, спытала Барбара.

Ён нічога не сказаў, пацалаваў яе і выйшаў.

І назаўтра, сонечнай раніцай, таксама пацалаваў Барбару і, не забыўшыся пацешыць мараканца новым польскім анекдотам, зноў пусціўся ў бульварны паход па цудоўным восеньскім горадзе.

— О, усё наладзіцца! — усклікнуў ён весела, калі на бок Польшчы ў гэтай вайне сталі Англія і Францыя.

Блюзнерская ўпэўненасць!

Плачучы, пані Барбара пайшла да мастака Булацкага, каб знайсці якой рады.

Семнаццатага верасня Польшча ўжо задыхалася, і бедная Барбара не вытрымала: «Януш, прачніся! Ты ж паляк!» Януш Лонскі адказаў незадаволена: «Гэту вайну, мая каханая, мы перабудзем у Парыжы».

Перабудзем?!

Яна ўзненавідзела Януша за такую здзеклівую выснову і пракляла яго, сама не ўсведамляючы, якую разбуральную сілу ўклала ў свой раптоўны праклён. Яна ўспомніла пакінутага, зняважанага мужа: дзе ён? што з ім? ці жывы? Вядома ж, ваюе, абараняе любую Польшчу. Абараняе яе, Барбару. І ўпершыню яна адчула ў душы нешта падобнае на каханне, на цёплую прыхільнасць да палкоўніка Ружэвіча, да гэтага сумленнага чалавека, якога так жорстка падманула.

У адзін з трывожных вечароў Булацкі прапанаваў Янушу Лонскаму ехаць у Лондан: там цяпер збіраюцца палякі з усяго свету, там цяпер польскі ўрад.

Януш Лонскі ехаць адмовіўся.

Ягоная адмова і наблізіла да Барбары яе новую будучыню. Пані Барбара зрабіла свой выбар. Не развітаўшыся з Янушам, яна пакінула Парыж, паспяхова перабралася з Булацкім праз небяспечны Ла-Манш.

— Пустая кабета! — першае, што крыкнуў уражаны Януш, калі зычлівы мараканец паведаміў пра спешны ад'езд яго каханкі.

Ён не падняўся ў пакой. Зняможаны, сеў у вестыбюлі, падпёршы плячыма люстэрка. З хвіліну думаў, што рабіць — ехаць у Лондан? знайсці яе і вярнуць? самому там застацца?

Аднак жа не, паездка ў Лондан — клопат не для яго. Лепей знайсці пакуль прыдатнае на гэты горкі вечар кафэ. Лепей сціснуць да хрусту ў кулаку поўную чарку...

І жыццё львоўскага паэта крута пайшло з гары.

Ён піў і лаяў Барбару, піў і шкадаваў сябе, піў і зноў лаяў Барбару — нікчэмную жанчыну, якая лёгка кінула мужа, яшчэ лягчэй пакінула яго, Януша, і, пэўна ж, не задумваючыся, кіне й гэтага праныру Булацкага... Яна, вядома ж, чакала моманту, каб уцячы, — думаў утрапёны Януш. Вайна памагла ёй. Так, Барбара не кахала яго, а ён кахаў і кахае, але ўсё зробіць, каб гэтае каханне спрахла. Ён адпомсціць свайму каханню.

Псеўдарамантык, якога абразіла каханка, адразу ж губляе памяркоўнасць, аглушае сябе адчаем, і гэты адчай з цягам часу ператвараецца ў абыякавасць, у нейкі запаволены рух, цьмяна асветлены, нібы турэмнай лямпачкай, няўхільным пачуццёвым змярканнем.

Януш помсціў, і нічога новага ў ягонай помсце не было. Усё як у дрэннай літаратуры. Да вар'яцкае зморы ён хадзіў па крузе, утвораным паслухмянымі прасціннымі жанчынамі. Белетрыстычнымі фарбамі ўзнаўляць яго далейшае жыццё вялікай патрэбы няма, таму дзеля сцісласці даверуся анкетнаму пісьму — акупацыю Францыі перабыў на вольным поўдні; жыў з каталонцамі, вандраваў з цыганамі, меў дробныя заробкі, а часцей за ўсё перабіваўся кішэнным жабрацтвам і падпіраў сваю душу алкагольным кійком.

У Сэце, у канцы вайны, сустрэўся з рыжай, як сланечнік, карсіканкай — мегерычнай істотай, таннай вулічнай танцоркай і да ўсяго яшчэ наркаманкай. Прывучыць Януша да наркотыкаў яна не паспела — надта ж кароткім было іхняе каханне.

Перад сном карсіканка любіла танцаваць канкан. Танцавала з немалым азартам і заўсёды заканчвала свой адчайны танец скачком на дарожны куфэрак, поўны ўсялякага экзатычнага начыння. Вочы яе наліваліся чырвоным сумам, яна саскоквала з куфэрка і прымушала аглушанага Януша станавіцца на калені і бясконца паўтараць: «Я цябе кахаю... Я цябе кахаю... Я цябе кахаю...» І Януш паслухмяна валіўся

на падлогу і паўтараў, што было загадана. Але язык не слухаўся яго, галава, як надсечаная, не хацела трымацца на слабой шыі, і Януш засынаў на падлозе, не сілуючы дайсці да ложка і нават дзесяць разоў прамовіць так патрэбнае няшчаснай карсіканцы: «Я цябе кахаю...»

Аднойчы ён падарыў ёй белую ружу і сам стаў на калені, але і на гэты раз, пераможаны п'янай стомаю, заснуў..

Спаў як ніколі доўга, бачыў у сне Барбару. Яна гладзіла яго па галаве, супакойвала і прасіла прабачыць яе за свае ўцёкі. Побач з ёю стаяў палкоўнік Ружэвіч і залацістым аўсом, насыпаным у глыбокую фуражку, карміў белага каня. Палкоўнік лагодна глядзеў на іх абодвух і прымірэнча ўсміхаўся.

Калі ж прачнуўся, то проста над сабою, над самым тварам, убачыў нерухомую танцорку.

Яна не даставала нагамі да яго вачэй — абапіралася на паветра.

Януш дакрануўся да мёртвых ног — і цела яго апошняй жанчыны паслухмяна варухнулася, і ў фіялетавай руцэ варухнулася белая, завялая за доўгую ноч, ружа...

Ён вярнуўся ў Парыж, узяўшы з дарожнага куфэрка танцоркі батфорты і кавалерыйскую шпагу.

Праз нейкі час усё на тым жа бульвары Клішы выпадкова сустрэў Булацкага і даведаўся пра Барбару.

Яна знайшла свайго мужа ажно ў Італіі, і ён прыняў яе, нічым не папракнуўшы, і яны разам ваявалі, а цяпер яны жывуць у...

— Пустая кабета! — закрычаў Януш Лонскі.

Ён схапіў свайго былога сябра за ўлогі пінжака, ледзьве не сарваўшы з яго нейкі англійскі ордэн, і з радасцю, у якой пазвоньвалі калючыя ільдзінкі шаленства, расказаў пра карсіканку, пра тое, як яны шчасліва жылі на поўдні, як яна ўскоквала на свой экзатычны куфэрак, як прымушала бясконца гаварыць для яе: «Я цябе кахаю...»

Расказаў пра ўсё, нават пра фіялетавую руку і сухую белую ружу, апантана даказваючы разгубленаму Булацкаму, што ягоная танцорка — самая лепшая жанчына, што яна жыла заўсёды і танцавала ва

ўсе часы, што толькі яна — яго каханая і што менавіта яе маляваў Тулуз-Латрэк, калі ўяўляў жанчыну, якая надзявае чорныя панчошкі.

8. Настуркавыя басаножкі А.

«Парыж хутка разбурыцца!» — усё прарочыў мой стары павадыр, але глухаватыя парыжане не зважалі на яго прароцтвы. Яны жылі сваімі прароцтвамі. Кожны меў пры сабе, як партманет, сваю маленькую катастрофку — сямейную ці яшчэ якую, і самая нязначная з гэтых катастрофак перавышала трагедыю будучага разбурэння Парыжа, чым, дарэчы, супакойвала парыжан і падказвала ім план спешнага выратавання... Калі ўсё ж адбудзецца тое, што не павінна адбыцца, — Парыж пачне разбурацца, на вачах знікаць, то кожны з парыжан будзе ведаць, як ратавацца — гэта значыць, паедзе на сваю гарынь і пабудуе ток, бо толькі там, на беразе маленства, будзе чакаць спажыўны паратунак — неабмалочанае жыта. Дбайнасць — лексічная Персефона жыта, таму сцены і застаронкі новага тока трэба густа вымазаць глінянай рошчынаю, каб пад час малацьбы ў шчыліны не залятала зерне.

Цяжкі цэп абудзіць у сонных мускулах радасць трывалай незалежнасці ад страху.

Адмалаціўшы, абачлівыя парыжане пачнуць веяць.

Пасля кожнага ненатужнага ўзмаху рукі з альховага шуфліка веялкі будзе вылётваць па дзве жмені засмечанага жыта. Першаю, за якога паўметра ад веялкі, упадзе мякіна, трохі далей — змешанае з нерадзю «озадз'е», а каля самай сцяны, завешанай пыльным брызентам, тоўста пакладзецца «головіца» — чыстае збожжа. А тым часам тысячы родных гарыней будуць напразткі ўпадаць ў Міжземнае мора, не зважаючы на дзіцячае румзанне Ліёнскага заліва...

Калі ўсё ж адбудзецца тое, што не павінна адбыцца, — то ўслед за Парыжам, напэўна ж, пазнікаюць і ўсе астатнія вялікія гарады. У гэтым фатальным сэнсе чым яны горшыя за Парыж! І тады на прасторы зямной застануцца хіба што вясковыя вавілоны, у ад-

ным з якіх і я дажыву да старасці, да сваёй смерці. (Аднак чаму да сваёй? Проста да смерці, бо смерць заўсёды с в а я. Нават гвалтоўная. Прэч некралагічную хлусліваць — «ён памёр не сваёй, а гвалтоўнай смерцю»!..)

Пакуль жа вялікія гарады непарушныя. Там яшчэ ёсць мясціны, якія супакойваюць, таму я невыпадкова сяджу ў зялёным крэсле і люблюся фантанам Люксембургскага саду. У мяне выгляд пераможцы. Ножкі майго зялёнага трона ў серабрыстай шэрані, і мне прыемна ўспамінаць, што на пачатку стагоддзя за кожны такі халаднавата-металічны фатэльчык даводзілася плаціць, таму колішнія паэты доўга не заседжваліся. Як толькі набліжалася няўмольная касірка, яны з недапісанымі санетамі адразу ж уцякалі. Але сёння, дзякуй Богу, не пачатак стагоддзя, і ніякая строгая служыцелька паэтам не пагражае, таму я спакойна адпачываю непадалёку ад цэнтральнага ўвахода ў Сенат, чакаю Непрыкаянага Паляка. Ён павінен сказаць мне пра сваё любімае дрэва ў Люксембургскім садзе — тое дрэва, з якім ціхаму вар'яту, дзіцяці або паэту можна пагаварыць пра шчасце.

Успамінаю Васіля.

Яго любімае дрэва расце ў Мінску, на вуліцы Макаёнка. Раніцай, ідучы ў мастацкі ліцэй, ён сустракаецца з ім.

— Тата, мне робіцца вельмі сумна, калі я прамянаю сваё дрэва, мне здаецца, што я ўжо ніколі яго не ўбачу.

— А ты, як толькі прыходзіш у ліцэй, адразу малюй сваё дрэва, і тады яно будзе заўсёды перад табою.

— Тата, я яшчэ не ўмею маляваць пакуты.

Васілю здаецца, што яго любімае дрэва назаўсёды застаецца недзе ў мінулым і там пакутуе...

Такое ўражанне, што на Люксембургскі сад з монпарнаскае далечы паволі наплывае сляпы небадом — сніжымная па каляровых адчуваннях вялізная вежа.

Шумны фантан крывянее ад фавістычнае рыбы, на якую нападаюць ненаедныя чайкі.

Куранты Сената спрабуюць атрэсці з круглага цыферблата наліпшы сонечныя вейкі, што далятаюць сюды з той жа монпарнаскае ледзьве бачнае далечы...

Непрыкаяны Паляк не забавіўся.

Ён прыйшоў з цэлафанавым мехам на плячы.

— У мяне тут яшчэ сустрэча і з Эжэнам Гіёмэ, — растлумачыў ён, скідаючы на дол туга напакаваны мех. — Мсье Гіёмэ — скульптар. Яму для работы я дастаю стаптаны абутак. Бачыце, колькі назбіраў! Пяць франкаў пара. Са старога абутку ён вырабляе розныя чалавечыя твары. Заўважце, толькі са старога.

Люксембургскі сад напоўнены жаночымі галасамі, жаночым смехам, жаночымі здзіўленымі воклічамі. У гэтым феміністычным балагане гукаў я спрабую пачуць (не знайсці, а менавіта пачуць!) хоць адну прывабную жанчыну ці хоць нешта блізкае да жаночай прывабнасці...

Я — дырыжор сваіх успамінаў.

Якое было моцнае, нават прагавітае жаданне ў малалецтве дакрануцца да лона прывабнай жанчыны. А для мяне ў малалецтве ўсе жанчыны былі прывабныя, і жаданне дакрануцца не дала спакою. Юнацтва прынесла новае, не менш прагавітае жаданне — схваць у патаемным вянку адамаву сцябліну. І тут ужо прывабнасць не мела аніякага значэння. Жанчына магла быць любой, нават самай непрыгожай, бо не сама яна цікавіла мяне, а яе патаемны вянок. Пэўна ж, таму і робіцца ў юнацтве столькі памылак, часам недаравальных, што выбуховая пачуццёвая энергія разбурае гарманічнае ўспрымання жанчыны. А што ж цяпер, калі ты ўжо дастаткова далёка адплыў ад юнацтва?! А цяпер самае большае жаданне, самая большая асалода — цалаваць каханую скрозь...

Феміністычны балаган гукаў не цішэе, але ён не суцэльны, і праз яго блакітныя прахоны зрэдку далятаюць да мяне прыглушаныя адлегласцю мужчынскія галасы. Не магу сказаць, што яны ідэальна лагодныя і поўныя шчырасці, — яны проста памяркоўныя. Галасы мужчын, для якіх жаночая згода на каханне — абавязковая ўмова.

І зусім не чую цынічных галасоў!

Радуюся, што гэта так, бо ўпэўнены — цынікі больш небяспечныя, чым гвалтаўнікі. Гвалтаўнік можа пакаяцца, цынік — ніколі. Гвалтаўнік — гэта той, хто не здатны па сваёй капеечнай прыродзе ўгадаць жаданне жанчыны, каму бракуе цяплення дача-

кацца імгнення, калі жанчына папросіць: «Я хачу быць з табой...» Гвалтаўніком, дарэчы, можа стаць і каханы, якому каханая ў неспрыяльную для сябе хвіліну саступае, баючыся сваёй адмовай пакрыўдзіць яго.

Цынікі ж — істоты з жывёльным уяўленнем аб харакстве. Па-злачынску дамагаючыся свайго, яны нават і не здагадваюцца, што найвышэйшая асалода, якую толькі можна спазнаць, — заваяваць жанчыну пяшчотай.

Народжаныя мужчынамі — да самай смерці яны так і не стануць імі. І мне шкада іх, сексуальных жабракоў. Магчыма, шкадаванне маё дарэмнае і нават недарэчнае. Магчыма, паводле нейкай д'ябальскай задумы іхняе існаванне апраўдана, і не толькі існаванне, але і ўсё, што яны робяць. Я нават магу паверыць, што нейкая страшная сіла рыхтуе для іх усё новыя і новыя ахвяры, а яны — толькі выканаўцы, рабы той сілы і, значыць, самі ахвяры. Так, я шкадую іх, але шкадаванне маё — не адвакацкая рыторыка, а тая цвярозая абачлівасць, якая патрабуе — перш чым асудзіць, трэба пашкадаваць.

Чуецца мелодыя — лагоднае суседства кларнета і фартэпіяна. Па музычнай роўнядзі праплывае высокі жаночы голас. Баюся, што ён патоне, назаўсёды знікне, і застанецца толькі мелодыя. Але страх мой дарэмна. Усё выйшла якраз наадварот. Знікае мелодыя, а феміністычныя гукі мацнеюць, і мажлівасць пачуць прывабную жанчыну робіцца рэальнай, па ўздзеянні амаль такой, як спатканне на Пон дэ Ар з дзягілеўскай рабыняй.

Мой нястомны павадыр чытае мае летуценныя думкі і адразу ж патрапляе ў тон:

— Тая прыгажуня, якую малады пан сустрэў на мосце, жонка мсье Гіёмэ. Няшчасная кабета. Муж яе — чалавек апантаны. Дзень і ноч ён заняты толькі сваімі дзівацкімі скульптурамі. Творчасць — ягоны бог. Прыгажуня ўзненавідзела гэтага бога. Эміль Залля ведаў, што рабіў, калі пісаў свой раман пра мастака-няўдачніка...

Да нас падышоў Эжэн Гіёмэ, знешнасць якога вызначылі тры сухія лініі — працавітасць, прагматызм, рашучасць. Калі ён вітаўся, мне здалося, што не

толькі рукі, нават валасы яго пахлі абутковым крэмам.

Скульптар нецярпліва ўхапіўся за цэлафанавы мех і ўсё, што ў ім было — чаравікі, красоўкі, сандалеты, дзіцячыя боцікі, — высыпаў на дол.

Пасярод алеі ўтварыўся абутковы сметнік.

— Хутка ўвесь Парыж ператворыцца ў сметнік, — задаволена сказаў Непрыкаяны Паляк. — На руінах Луўра мсье Гіёмэ выставіць свае новыя скульптуры. Толькі прашу партрэт маёй танцоркі не рабіць з абутку.

У скульптара фіялетавым агнём паблісквалі вострыя зрэнкi. Нібыта каштоўныя камяні, ён далікатна перабіраў сыравіннае багацце і, калі знаходзіў тое, што падыходзіла, пераможна сціскаў абветраныя губы.

Непрыкаяны Паляк між тым чакаў адказу на сваю просьбу, і скульптар шчодро паабяцаў:

— Дзеля гэтага партрэта я здабуду мармур на развалінах новага опернага тэатра!

І нібыта ўжо для мяне, голасам неабвяргальнага прысуду абвясціў:

— Акрамя гіпсу, мармуру, гліны, воску, дрэва, бронзы і старога абутку скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг.

Непрыкаяны Паляк павёў яго да свайго любімага дрэва. Яны адышліся недалёка, спыніліся каля першага платана, і зноў я пачуў скульптара:

— Мсье Лонскі, гледзячы на любімае дрэва, прашчасце лепш за ўсё гаварыць не з ім, а з самім сабою.

Праз гэтую ўяўную афарыстычнасць, як цяжкае водгулле, уладна прабілася папярэдняя фраза: «...скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг».

Пасля такога выраку ўсё навокал змянілася — і фантан, і чайкі, і галубы, якія штохвіліны бесперашкодна праходзілі пад маім крэслам, як пад маленькай трыумфальнай аркай. Усё неяк зрушылася, паблажэла, і непрыгожих жанчын навокал пабольшала. Вясёлая ілюзія майго бесклапотнага існавання знікла. Яе знішчыў французскі скульптар Эжэн Гіёмэ.

У мяне забалелі вочы — відавочная прыкмета маёй найбольшай прыгнечанасці.

Прызнаюся, што без яе, вясёлай ілюзіі, без гэтага цудоўнага зманлівага ўяўлення аб жыцці і каханні — мая папера заўсёды камянее, і камянее мае чарніла, а пачуцці застаюцца на вуснах сухімі словамі. Толькі А. можа памагчы мне, толькі яна можа вярнуць мяне ў жаданую бесклапотнасць, бо толькі ёй падуладна ўся таемнасць парыжскай стомленасці...

Заўтра нядзеля — 2 лютага 1992 года.

Заўтра Эжэн Гіёмэ атрымае воблачную бандэроль з Мінска. Неспадзяваная рэч — А. прышле яму свае настуркавыя басаножкі, загорнутыя ў колер кобальту.

Невядомыя Парыжу настуркавыя басаножкі!

Яны займелі вышэйшую эстэтычную вартасць дзякуючы сцэнічным ножкам А. Некалі такія ж самыя басаножкі насіла Галатэя.

Гледзячы на іх, апантаны скульптар пасвятлее душой, супакоіцца і на ўвесь гэты дзень забудзе пра сваю майстэрню, прапахлую местачковым шавецкім духам. На ўвесь дзень! І гэта перамога, бо раней не было не тое што вольнага будняга дня — ніводнай вольнай нядзелі. Скульптар успомніць жонку, сямейную лагодую і водар чыстай пасцельнай бялізны, які заўсёды папярэднічае радаснаму адамізму.

Настуркавыя басаножкі А. Эжэн Гіёмэ падорыць сваёй дзягілеўскай рабыні...

Непрыкаяны Паляк развітаўся з апантаным скульптарам і паклікаў мяне да свайго платана.

9. Опіумныя вочы паэта

Перад нядобрым сном я нібыта ўваходжу ў цёмныя стылістычныя глыбіні тужлівага рамана, губляю зразумелы абсяг чытання, — і адбываецца бессэнсоўны палёт над пустыняй зместу. Голас А. робіцца сухім і ломкім, як марозная галінка, і я забываю, што А. кахае мяне. Я нават забываю, што яна крыўдуе на мяне за маю заўсёдную паляшуцкую абачлівасць, капрызна вышукваючы ў маіх скрыпічных кампліментах няўдалыя ноты.

Перад нядобрым сном прыходзяць благія ўспаміны.

Я ўспамінаю знаёмых жанчын, увесь жыццёвы талент якіх заснаваны на біялагічным уменні базарны голас ператварыць у канцылярскія струны.

Які я шчаслівы, што развучыўся разумець гэтыя струны!

Я ўспамінаю і тых жанчын, якіх некалі пакрыўдзіў — пакрыўдзіў незнарок, жадаючы займець ад іх толькі імгненную радасць. Гэта былі добрыя непрыгожыя жанчыны з вачыма, затуманенымі трамвайнай адзінотаю. Свае доўгія вечары яны асвятлялі іскрамі Юноны. Змучаныя бясконцай свабодай, яны не жадалі па малым каменьчыку здабываць маю ўвагу, а прагнулі адразу завалодаць ёю, і завалодаць назаўсёды, як магільным каменем. Я пратэставаў, таму час нашых спатканняў вымяраўся не апошнім, а першым глытком віна і не поўным вітаннем «добры вечар», а толькі пачатковым складам гэтага вітання «до...». Я прыносіў з сабою пясочны гадзіннік з адною пясчынкаю, і яе асвятляла не свечка, а толькі запалка, якую мае засмучаныя нецяярплівіцы так і не паспявалі паднесці да канаплянага кнота.

Не ведаю, што яны мне ў думках жадалі, але калі праводзілі да парога — іхнія вусны былі сціснутыя, як пялёсткі начных кветак.

Так, з гэтымі жанчынамі быў я непамяркоўны, магчыма, нават жорсткі, але каб цынічны — дык ніколі. Я крыўдзіў іх з самага пачатку нашых адносін і рабіў гэта дзеля таго, каб, крый божа, не ўчыніць большае бяды — нейкую з іх крыўдзіць пасля ўсё жыццё. Пакінуўшы іх назаўсёды, я зразумеў, што нічога ў маім лёсе не зменіцца без маёй згоды, што я маю сілу ўжо сёння адчуць свой будучы поспех і што пустая ваза за маёй спінай (варта толькі азірнуцца!) адразу ж напоўніцца ранішнімі колерамі, якія дыхаюць акропальскай яснасцю — хараством А.

Перад нядобрым сном успамінаю і сваю нядаўнюю непамыснасць.

З вежы Эйфеля ў падзорную трубу я ўбачыў могілкі Пасі. Унізе ляжала сумная Сена, над ёю ўзвышалася падкова палаца Шайо, далей праглядвалася плошча Тракадэро, злева ад якой і былі могілкі. Яны знаходзіліся ад вежы на значнай такі адлегласці, з ракі наплываў на іх залаціста-зялёны туман, і пад-

зорная труба дапамагала разгледзець толькі агульны, хрызалітны па колерах, выгляд могілак. І я не так бачыў, як здагадваўся пра крыжы, каменныя пліты і ажурныя агароджы. І ўсё ж, паўглядаўшыся, заўважыў там нейкі засяроджаны рух. Здалося, сышліся людзі і пачалі капаць. Усё мне хацелася паглядзець у Парыжы, але толькі не працу далакопаў. Аднак жа ўзнікла прыкрае жаданне — у цэнтры Парыжа зірнуць у свежую магілу. Памятаю сваё дзіцячае ўражанне — я, дзесяцігадовы, гляджу туды, уніз... Магілы ў Давыд-Гарадку капалі глыбокія, больш за два метры. Дбайна падразалі карані, не пакідалі ні смяцінкі. На дне акуратна ўтрамбоўвалі пясок, і ён свяціўся велікоднай жаўцізнаю. Ледзьве не пад шнур выроўнівалі сцены, выстругвалі з іх усё да апошняга камячка. Шурпатасці, калі замінала рыдлёўка, загладжвалі рукамі. Я глядзеў у кожную давыд-гарадоцкую магілу, нібыта ў пусты расчынены куфар.

У Мінску ж, на Паўночных могілках, выкапаная магіла мала чым адрозніваецца ад авіяваронкі.

Няўжо й тут гэтак?

Залаціста-зялёны туман развееўся, і могілкі Пасі, як жывыя, наблізіліся да мяне ўсім сваім далікатна-музейным хараством. У тым кутку, дзе павінны былі працаваць далакопы, я нікога не ўбачыў. Усё мне прыроілася, і разам з туманам развееўся мая прыкрая спакуса паглядзець на дно незанятай парыжскай магілы.

Дык вось, няўбачанае дно парыжскай магілы — апошняе, што мне ўспомнілася перад нядобрым сном...

У Давыд-Гарадку гараць хаты. Каля Жалезнага Стаўба сустракаю Надзечку — сваю цётку, стрыечную сястру маці, — вельмі набожную, немаладую ўжо кабету, а ў гэтым жахлівым сне дык зусім старэнькую, як біблейская забытасць. Надзечкай яе завуць за маленькі рост. Яна ў валёнках, у абсыпаным попелам плюшавым саку, у чорнай, насунутай на вочы хустцы.

— Гэта ты, Лёнічок?

— Я, цётчко.

— У мяне хата згорэла.

— Нішчасце яке, цётчко!

Надзечка падступае да мяне бліжэй і пытае з нейкім крыўдлівым спадзяваннем:

— А ці можна ў Амэрыку поехаць, Лёнічок? Тут жэ ж няма як жыць...

Я суцяшаю цётку, кажу ёй самыя добрыя словы, якія толькі знаю, і йду далей па спаленым гарадку. Каля бацькавай хаты з усіх бакоў мяне абступаюць чыста паголеныя твары. Я не ведаю, што з бацькавай хатай — яе не відаць, яна за непраглядным полагам дыму, але здагадваюся, што чыста паголеныя твары — гэта падпальшчыкі, што іхняя знешняя парфумная акуратнасць сведчыць аб адным: зло паспяхова эстэтызуецца. Адзін з іх нават у канцэртным фраку і з букецікам ясных аксамітак у аранжавай бутаньерцы. Падпальшчыкі вядуць мяне на Альшанскую вуліцу да хаты бабы Прасі, што стаіць напроці Савічыкавага магазіна, — вядуць туды, дзе я нарадзіўся. Той, што ў канцэртным фраку, паказваючы на бабіну хату, загадвае: «Спалі яе!» Але я не слухаюся. Ён паўтарае загад. Я каменна застываю, і маё непаслушэнства ратуе мяне. Яно настолькі трывалае, што прымушае падпальшчыкаў адступіць. Тут жа, на Альшанскай вуліцы, бачу А., і мы разам вяртаемся ў парыжскі гасцінічны туман, і сваімі ранішнімі валасамі, як гіяцынтамі, А. закрывае мой гарачы твар...

Паміж гэтым сном і далейшай маёй сустрэчай з белым луўрскім голубам існавала тая ж сувязь, што заўсёды існуе паміж магілай і помнікам над ёю. Сувязь няўтульнага спакою.

У Луўры над партрэтам Джаконды, над празрыстым бранявым лістом, якім закрыта карціна, я ўбачыў белага голуба. Ён павіс над карцінаю, як марыянетачны анёл, і вісеў датуль, пакуль не запляміў ахоўны ліст вадзяністым слядком мускатнага арэха. Нябачная нітка, што трымала голуба ў паветры, мусіць, абарвалася, і ён, адчуўшы волю, паляцеў да луўрскае піраміды. Ён нібыта паказаў мне новы шлях да цікавага, і я пайшоў услед за голубам. Адштурхнуўшыся ад луўрскае піраміды, мы пераляцелі Сэну і апынуліся на вакзальным даху музея д'Орсэ.

Голуб, варухнуўшы крыламі, павярнуўся на ўсход, злавіў на шаўкавістае волле світалную палоску жоўтага кадмію і стаў называць імёны жанчын, тыя

шчаслівыя імёны, якія жывуць у паэзіі Апалінэра, — Марыя, Леа, Фердзіна, Анні, Міа, Марэя, Іста, Лары, Івета, Луіза, Жаклін.

Я слухаў уважліва, але чуў толькі літару «а», таму візуальна-графічнае выяўленне гэтых цудоўных імёнаў у маім успрыманні атрымалася такім: мАрыя, леА, фердзінаА, Анні, міА, мАрэя, істаА, лАры, іветаА, луізаА, жАклін.

Мы спушціліся на антыкварную вуліцу Бак, і луўрскі голуб пазнаёміў мяне з сямейнай парай, старымі парыжанамі, што, як зачараваныя, стаялі перад нейкай вітрынаю, светлую прастору якой зацямняў габелен з Абюсона.

У вялікіх еўрапейскіх гарадах варта знаёміцца з людзьмі сталага веку. Яны менш прагматычныя за сваіх дзяцей ды ўнукаў, і з імі можна гаварыць пра паэзію, не баючыся непаразумення.

Мае новыя знаёмыя адразу ж забылі пра абюсонскі габелен, калі пачулі імя Апалінэра, нібыта я прамовіў не імя ягонае, а назваў пароль, нейкае патэмна-сакральнае слова, дзякуючы якому мяне адразу ж прынялі за свайго.

Мы прыйшлі на вуліцу дэ Аббеі — у круглы скверык, які замілавана прытуліўся да раманскага абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ.

У цені высознае вежы я ўбачыў скульптурны партрэт Апалінэра — медна-зялёны твар, уквечаны мускатнымі кроплямі, якія выслізулі на волю з гарачых птушыных страўнікаў. Луўрскі голуб тут жа «пацвердзіў» маё праявіснае назіранне, апусціўшыся на бронзавую галаву паэта.

Ранішні Парыж перакулена засвяціўся ў жабрацкіх зрэнках луўрскага голуба, узмацняючы маё недаўменне: бронзавага Апалінэра ўзвядлі побач з цытадэллю дапытлівых маўрыстаў? Ён жыў паблізу, гэта так, але магутныя сцены абацтва — не лепшы фон для маленькага помніка вялікаму паэту.

Я глядзеў на пасмяротны вобраз аўтара «Алкаголяў» і заместа чалавечага аблічча бачыў страхотны, амаль пачварны рэльеф. Бачыў яшчэ адну карыкатуру на паэта, гэтым разам у бронзе, якую Пікасо выклепаў, асабліва сябе не абцяжарваючы. З камяка дрэнна апрацаванага металу, нібыта сам па сабе, вы-

лез баксёрскі нос, над ім павіс маленькі каталіцкі лобік, а над бухгалтарскімі шчокамі, што надзьмута сышліся ў дзіцячы рот, круглымі пустымі зорамі застылі опіумныя вочы. Вось і ўвесь партрэт. Праўда, мне спадабалася, што валасы былі падобныя на лаўровае лісце, ці лепей сказаць: з бронзавых вала-соў узыходзіла гэтае славалюбнае лісце, у якое час ад часу галоднай дзюбай пазвоньваў луўрскі голуб. І яшчэ ўразіла на галаве ломная выява шрапнельнай раны. Яна, мусіць, і надавала скульптурнаму вобліку асіметрычную тужлівасць, прымушала заўважыць у невідущых опіумных вачах паэта неразвейны попел крыўды на жанчын, на сяброў, на лёс, на Францыю.

Я спытаў пра апошнюю Апалінэраву кватэру, якая павінна была быць недзе тут — паблізу абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ. Мае праважатыя разгублена ўсміхнуліся, азіраючы навакольныя дамы. Яны не ведалі, дзе кватэра, і ніхто не ведаў, у каго яны ні пыталіся, — ні гаваркая бона з рахманым дзіцяткам у вазочку на трох колах, ні флегматык-паліцыянт з бела-лай расшпіленай кабураю, ні яшчэ адна старая сямейная пара, што пышна ўладкоўвалася каля кнігарні Галімар у жоўтае таксі.

Магчыма, нешта слязлівае з'явілася ў маім позірку, бо мяне ўзяліся дружна супакойваць: мсье, засмучацца не варта, кватэра паэта знойдзецца, а пакуль можна схадзіць у мастацкі музей. Тут, зусім побач, адно прайсці ў канец вулічкі дэ Аббеі — музей Эжэна Дэлакруа? Хіба мсье не жадае наведаць музей Дэлакруа? Ах, як шкада! Гэта ж вельмі цікавая піна-катэка...

Не, ніякіх музеяў. Мне хацелася застацца аднаму ў гэтым прыцаркоўным скверыку. Я падараваў старым парызанам серабрысты значок з ляўкоўскім профілем Купалы, і мы развіталіся.

Яны скіравалі на вуліцу Банапарта і пайшлі па сонечным тратуары, агорнутыя залаціста-блакітнымі рэфлексамі. Святло, выявіўшы сваю дамінанту, змякчыла абрысы дрэў, будынкаў, людзей. Крайвід займеў сцішаныя лініі, далікатнае віельнае гучанне. Цені зрабіліся каляровымі, пад лёгкім ветрам яны шамацелі, нібыта крэпдэшын. Залаціста-блакітнае паступова сыходзіла ў аднатонна-сінюю далеч.

Але пабыць аднаму так і не давялося.

У скверык зайшоў лысы, барадаты бадзяга з цэлафанавай сумкай апельсінавага колеру. Каля высокага манастырскага падмурка ў дальнім кутку скверыка ён па-лёгкаму абтуалеціўся, руку з сумкаю засцерагальна адвёўшы ўбок. Нешта гліняна-скульптурнае, працягае скразняком няўтульнай студыі, з'явілася ў яго напружанай паставе. Адышоўшы ад святое сцяны, ён прылёг на лаўцы, абачліва падмасціўшы пад галаву сваю цэлафанавую торбу. Цэлафан затрашчаў, як сухое ламачча. Адкашляўшыся, бадзяга заснуў.

Шчаслівае воблака яго сну апавядальна праплыло нада мною і абудзіла мае фантазіі.

Магчыма, ужо заўтра ён займее новы касцюм і неблагі пакой у цёплай гасцініцы, дзе па вечарах «Берагамі Роны» будзе запіваць сыр-канталь. А самае верагоднае дык, пэўна ж, тое, што яго сезанаўская лысіна хутка знікне пад густымі каштанавымі валасамі, ашчадна перанесенымі з барады на галаву. Шчаслівае воблака чужога сну дало зразумець, што заўтра ў лысага, барадатага бадзягі з'явіцца дастаткова грошай, каб заплаціць хірургу Жану-Клоду Дарду за аперацыю, за казначнае ўмельства гэтага чараўніка аднаўляць страчаныя валасы.

Залаціста-блакітнае ўсё яшчэ паступова сыходзіла ў аднатонна-сінюю далеч, і я пабаяўся разгортваць блакнот, каб мажорным шумам густа спісаных старонак не спалохаць рэфлексы на тратуары і не разбудзіць ціхамірнага бадзягу.

Нішкам, як з дзіцячай спальні, выйшаў з апалінэраўскага скверыка і разгарнуў блакнот ажно ў Люксембургскім садзе каля фантана з фавістычнаю рыбай. Там і запісаў свой першы парыжскі верш пра любую стомленасць, што сёння ўсміхнулася мне подыхам флейтавай трысцінкі, упрыгожыўшы прастору паміж монпарнаскім небадомам і будынкам Сената ямбічнай рыторыкай змяркання:

«У стомленасці ёсць тваё імя. Стамляючыся, ноч тваю сустрэну... Ты кветкі сніш, якія сню і я, — лілею каралеўскую й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым, якім я дыхаў і якім я плакаў. Гітара тэлефонная аб тым званіла, што няма журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма... Сівы скрыпач у Люксембургскім садзе іграе пра вясёлае імя са стомленасцю любай у паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой, я заблукаў на драгой чужыне, упэўнены: з апошняю струной парыжскі дым у сэрцы не астыне.

Я надламаў фантанныя слупы, каб не ўцякла скрыпічная саната, каб монпарнаскі небадом сляпы убачыў яснасць неба і Сената.

У той лагодзе я знайшоў яе — хвіліну галубінага спакою. Мая душа не плача, а пяе, бо стомлена не лёсам, а табою».

Я адчуў сябе лірычным перыпатэтыкам, які назаўсёды памяняў пісьмовы стол на прагулку з эцюдным блакнотам і якому ў юным змярканні заўсёды мроіцца бясконца лінія пяшчоты. Непадуладная гаметрам, а толькі мне, — яна пралегла па універсітэцкім бульвары Сен-Мішэль ад дома Леконт дэ Ліля да колішня-рымскіх разбураных лазняў. Праз востраў Сітэ я вярнуўся на правы бераг Сены і пакуль ішоў па востраве, ён паволі раскрываў перада мною свае банальныя вечаровыя вобразы: маўклівыя мальбертныя істоты старанна змалёўвалі раннегатычную двухгаловую базіліку; японцы, падобныя на марсіян, бліскалі фотаапаратамі; па рубінавай Сене плыў рэстаранны цеплаход.

Двухгаловая базіліка, асветленая моцнымі пражэктарамі, нагадвала мёртвага мутанта, закрытага белай гіпсавай прасцінаю.

У меладзінным кафэ мяне чакаў Непрыкаяны Палляк. Ён нахіліўся над малахітавай стойкаю і размаўляў з аксітанцам. Гаворка была пра апошнія гады Напалеона, пра незразумелую смерць лонгвудскага вязня. Мой павадыр даводзіў, што мыш'як у імператарскае віно падсыпаў Маршан, подлы пакаёвы служба, падкуплены рускімі. Аксітанец паблажліва ўсміхаўся: пры чым тут рускія? пры чым тут небарака Маршан, калі побач з імператарам быў увесь час гэты авантурыст і раганосец граф Манталон, зацяты бурбонец...

Я папрасіў вады.

Аксітанец выхапіў срэбнымі абцужкамі з глыбокае вазы тры коўзкія літары е, а, и і кінуў іх у конусную шклянку.

Было мне з чаго здзівіцца: у глыбокай вазе блакітнай горкай ляжаў французскі алфавіт!

Аксітанец звыкла страсянуў шклянку, і халодныя ільдзістыя літары збегліся ў слова — e'eaи — вада.

Я ўзяў шклянку, але піць расхацелася — смагу спатоліла хваляванне. Рука мая дрыжала, і ў конусным шкле вагонна пакалыхвалася лексічнае змесціва чужой вады.

Я нахіліў шклянку, і літары з мяккім ласкавым шумам пасыпаліся на малахітавую стойку, утвараючы ювелірную калюжку.

Аксітанец усміхнуўся і выцер стойку.

Тым часам Непрыкаяны Паляк спакойна дапіваў сваю ваду, смакуючы кожную літару.

10. Усходнеславянская палесціна

На бульвары Сен-Жэрмен я ўбачыў сумнага міма — маленькага, як вітрынная статуэтка, чалавека з густа набеленым тварам і ў белых выхадных пальчатках. Ён стаяў на зялёнай сметніцы каля ўвахода ў метро.

Хрэстаматыйная постаць: вочы, поўныя пяшчотнага вечнага дзяцінства, сухія каштанавыя губы, старанна дагледжаныя чорныя вусікі (асабліва прыкметныя на празмерна набеленым твары!), крыху разгубленая, з кропелькай вінаватасці ўсмішка, у напружанай руцэ — лёгкая, як флейта, франтаватая палачка.

Апрануты ён быў, вядома ж, у доўгі, як на чужога шыты, фрак і ў гэткія ж не на яго скроеныя мешкаватыя штаны. Абуты — у вялізныя цыркавыя чаравікі. А завяршалася ягонае праставатае ўбранне вянцом, шчодро ўсыпаным брыльянтамі непазбыўнага глядацкага смеху, — славурым, крыху пакамечаным, чорным круглым капялюшкам.

Я ўбачыў Чарлі Чапліна.

Каля сметніцы, аздобленай жоўтымі пялёсткамі скарыстаных праязных білетаў на метро, стаяла глыбокая кардонная пушачка, у якой незацемненым срэбрам ужо зіхацелі жаданыя франкі.

Гучала катрынка, і пад яе немудрагелісты акампа-немент маленькі чалавек моўчкі, як і належыць міму, апавядаў пра сябе нешта вельмі жаласлівае, шчымлівае. Гэта было надзвычай выразнае апавяданне амаль нерухомага твару і марыянэтачных рук.

Вулічны акцёр іграў Чарлі Чапліна, іграў неабаро-ненасць душы, увасабляў светлы камізм, зразумелы кожнаму без слоў; той драматычны камізм, якому людзі некалі паверылі адразу, з першага кіназ'яўлен-ня, адчуўшы яго выратоўную энергію.

Сметніца — метафара, якая лёгка чытаецца: бруд і чалавек суіснуюць, але чалавек заўсёды павінен знаходзіцца вышэй.

Цярпліва чакаючы спачування пракожых, мім, як мне здалося, мала зважаў на іх прысутнасць. Сапраўдны акцёр, ён быў захоплены ўласнай пластыкай, тэатральная адасобленасць паралізавала ягоную ня-дужую постаць.

Насупраць міма, на самым краі тратуара, раз-мясціўся катрыншчык. Ні тварам, ні адзеннем ён нікога не нагадваў. Звычайны вулічны парыжанін, вясёлы статыст — у клятчастай кепцы, ссунутай на квадратную патыліцу, у будзённай кашулі з рас-шпіленым каўняром, у ношанай скураной камізэль-цы. Вартай увагі была хіба што сама катрынка — да-верлівая, заўсёды юная скаржніца, схаваная на выпа-дак дажджу пад парусінавы тэнт, ды прыцягвалі ўва-гу кацяняты ў кошыку — дзве вясёлкавыя апучкі з агатавымі мыскамі. Пракожыя не толькі любавалі-ся кацянятамі, ім дазвалялася браць іх на рукі, гладзіць.

Катрыншчык не стамляўся круціць нікеляваную паслухмяную корбу. Ён усміхаўся, быў задаволены сваёй музыкай, сваім вясёлкавым кошыкам і, бадай што, пракожымі, нягледзячы на іхнюю скупаватасць. Магчыма, сярод пракожых былі й не скупыя людзі, але яны не ведалі, куды кідаць свае франкі. Каля ног катрыншчыка не было ніякай каробкі — толькі ста-рамодны кошык з кацянятамі. Два галубы ўсё спра-бавалі падысці бліжэй да кацянят, узбуджаныя нема-лым інтарэсам зазірнуць у кошык, але катрыншчык палохаў іх вясёлым воклічам. Распушыўшы хвасты і крылы, галубы без ніякае крыўды адбягалі ад кат-

рыншчыка, — усё адно як свойскія птушкі ад свайго гаспадара.

Катрыншчык і мім існавалі, вядома ж, паасобку, кожны быў заняты сваім немітуслівым клопатам. Але настрой у іх быў тэатральна-непадзельны, і непадзельны быў гэты, імі шчыра ўпадабаны куток левабярэжнага арыстакратычнага бульвара.

Зусім побач, за чыгуннай агароджаю, узвышалася ўжо вядомае мне абацтва маўрыстаў, з боку бульвара да самага даху аплеценае металічнай павутою рыштаванняў.

Недзе высока пад цяжарам напяртых тросаў скрыгталі блокі, стукаў адбойны малаток, па манастырскім даху, як жывыя плямы, рухаліся рабочыя.

Ішла рэстаўрацыя.

Я перайшоў на процілеглы бок нешырокага бульвара і ўбачыў, што катрыншчык, мім і рабочыя апынуліся амаль у адной візуальнай плоскасці — сышліся, як на сімулятаннай дэкарацыі, у агульны зрокавы вобраз.

Я здабыў сінаптычную магчымасць адначасова назіраць за іх мернымі, поўнымі асэнсаванай грацыёзнасці, заняткамі.

Не ведаю чаму, але я пазайздросціў гэтай шчырай грацыёзнай мернасці, так падобнай на паважны рух маятніка ў шклянёй цемры старавечнай шафгадзінніка. У наступны момант я адчуў ужо новае, мацнейшае, чым зайздрасць, пачуццё — пачуццёлюбаванне, але...

На бульвары нечакана з'явіліся рок-музыканты... на конях!

Магутныя коннагрэнадзёры, майстры гіпершуму з ваяўнічымі электрагітарамаі, на якіх не змаўкалі валовыя струны. Па тым, што рок-музыканты на вольным кані, які скакаў паперадзе, умацавалі аўтаматычную ўдарную прыладу, было відаць, што яны здатныя на самыя арыгінальныя вынаходкі.

Тайфунная кавалькада (па-іншаму й не скажаш!), змятаючы са свайго шляху цяпер ужо вартае жалю гудзенне мерседэсаў, рэно, пежо ды іншай легкавой драбязы, глушачы не толькі ідылічную катрынку, але нават і нястрымны скрогат рэстаўрацыі, на добрай рысі павярнула з бульвара Сен-Жэрмен на вуліцу

Банапарта, якую, здавалася, і ў пахмурны дзень не пакідаюць залаціста-блакітныя светлавыя рэфлексы.

Коні надзіва былі паслухмяныя і не пудлівыя. Пэўна ж, мелі ўжо немалы час, каб прызвычаіцца да грому гітар і ўдарнай аўтаматыкі.

Я добра-такі не разгледзеў балаганнага ўбрання рок-музыкаў, адно заўважыў, што былі яны ўсе ў напалеонаўскіх трохвуголках, з-пад якіх блішчалі вялікія цыганскія завушніцы.

Але ўразілі не гэтыя трохвуголкі з завушніцамі, не самі коннікі і не іх паслухмяныя коні, а ўсё тыя ж немітуслівыя катрыншчык, мім і рабочыя, што паранейшаму існавалі для мяне ў агульным зрокавым вобразе. Нягледзячы на жорсткую дыскатэчную атаку, яны нічым сабе не здрадзілі.

Рабочыя нават не паглядзелі ўніз.

Заспакоена-вясёлы катрыншчык, іграючы, усё цешыўся з агатавых кацянятак, нібыта нічога на бульвары й не адбылося.

І Чарлі Чаплін застаўся на зялёным подыуме сметніцы — маленькі, як вітрынная статуэтка, мім паранейшаму цярпліва выглядаў на людское спачуванне, не перапыняючы жаласнага апавядання твару і рук. І, пэўна ж, ацаніўшы гэтую эстэтычную вытрыманасць, апошні ў кавалькадзе коннік, не спыняючыся, кінуў да падножжа сметніцы срэбны франк і так удала, што трапіў у самую сярэдзіну кардоннай скарбонкі...

Здавалася б, рок-музыканты на конях — відвішча унікальнае. Нават для Парыжа. Але ж не. Вакол — ніякага замяшання. Хіба што некалькі японскіх турыстаў схапіліся за свае марсіянскія фотаапараты ды бесклапотныя два галубы трывожна страпянуліся і ад недаступных кацянят пераляцелі да помніка Дзідро, на супрацьлеглы бок бульвара.

Сапраўды, французы не любяць абстракцый. Навальнічная ж кавалькада, што па вуліцы Банапарта ўжо недзе вылецела да Сены, нават і ў маім павярхоўным разуменні, бадай што самая ніжэйшая абстрактная праява, якая не пакінула па сабе нічога — ні добрага, ні благога. Хіба што пуставаты бляск, нешта вельмі блізкае да хімеры — было і няма.

А калі так, то і на самай справе — ці варта зважаць на яе?

Не люблю абагульненняў з-за іх абавязковай разумовасці, але хвіліннае здарэнне на бульвары Сен-Жэрмен усё ж патрабуе для свайго акрэслення больш трывалую лінію, чым эмацыянальны пунктір. Убачанае прымушае думаць пра слауты рацыяналізм, пра бальзакаўскую «абьякавасць» французаў, якіх цяжка захапіць, узрушыць чымсьці пабочным, не сваім.

Да слова сказаць, немцы з англічанамі не менш за французаў «абьякавыя» да хімер, але французская «абьякавасць» усё ж такі іншая. Яна больш тэатральная, віртуозная, нейкая вадэвільна-сонечная і ў такой сваёй спадчыннай маляўнічасці па-роднаму зразумелая і блізкая мне. Невыпадкова ж у квяцістых давід-гарадоцкіх гарадах я заўсёды бачу ўсе адценні французскага імпрэсіянізму...

Сённяшняя Францыя стаіць на камені, а наша ўсходнеславянская палесціна ўсё яшчэ на пяску. Мы жывём на тэрыторыі няўстойлівай, якая блукае, якую лёгка звабіць. І гэта мы, яе фатальна-адданыя жыхары, сёння бяжым за коннымі рок-музыкамі, а заўтра, пэўна ж, пабяжым і за самімі коньмі, якія ўзбунтуюцца і асядлаюць няшчасных рок-музыкаў.

У тым, што мы такія і што радзіма ў нас такая, — нічога катастрафічнага не бачу. Бачу характар нашай роднай незабрукаванай вуліцы, процілеглы характару дагледжанага еўрапейскага бульвара. Характары ж, як вядома, не мяняюцца. З імі жывуць і ў адведзены час паміраюць.

11. Зразумелая кветкам і старым фотаздымкам

І зноў сон...

На маім пісьмовым сталe — сіняя гастронамная вага і ніводнай маёй кнігі, часопіса, алоўка. Ніводнага чыстага ці спісанага лістка. А вакол стала — мяхі з мукою, пачэчкі з крупамі і цукрам, бітон з алеем, скрынка з макаронаў і нават бочка з гуркамі.

Адзін за адным да стала падыходзяць заклапочаныя, змрочныя пакупнікі, утвараецца доўгая чарга.

Я аглядаю стол.

Нікеляваны замок у прыстолку пашкоджаны. Па абдзёртай паліроўцы і вывернутым замку бачна, што арудавалі нечым металічным. Пэўна, напільнікам. Хачу высунуць прысталак, каб паглядзець, ці не ўкрадзены дакументы і грошы, але прысталак не падаецца. Усё адно як прыбіты цвікамі. Злуюся, пачынаю вырываць яго з глыбіні стала і перакульваю сінюю вагу з батонам недаважанай каўбасы. Нарэшце прысталак, поўны каляровага мыла, з фанерным трэскам выдзіраецца, і мыла з мяккім грукатам і неяк запаволена падае да маіх ног — мноства сіне-бела-чырвоных брыкецікаў.

Чую тлумачэнне, што гэта гуманітарная дапамога ад французскага мылавара Жана-Луі Бенюса. Хачу спытацца, хто зламаў замок у прыстолку і дзе мае кнігі, але не паспяваю. Пакупнікі адштурхоўваюць мяне ад стала.

Вядома ж, я ім перашкаджаю.

Зрэшты, яны маюць рацыю, бо ведаюць, па што прыйшлі, і хочуць атрымаць сваё. Я магу нават пагадзіцца: яны каля майго стала ў гэты момант большыя гаспадары, чым я. Мука, крупы, цукар, алей — гэта не папера, уквечаная прыгожым пісьмом. Што я магу ім прапанаваць? Свае мастацкія хімеры? Але ні ў якія хімеры і яны не вераць. Яны вераць у муку, крупы, цукар, алей і ў аб'явы з пялёсткамі тэлефонных нумароў. Аб'явы — іх літаратура, іхняе любімае чытанне, таму сцеражыся, паэце, і не раздражняй людзей.

Вось яны паднялі вагу і адразу паспакайнелі, нават усміхнуліся мне, нібыта папрасілі, каб і я паспакайнеў, каб я ўпэўніў сябе, што ўсе кнігі і часопісы хутка знойдуцца, а пашкоджаны пісьмовы стол — страта невялікая.

Рэшту майго сну ахапіў лагодны блакіт, і прыйшла А.

А. прыйшла ў сваім жоўтым касцюме з чорнай ружаю на правым плячы. Я называю гэты касцюм тэатральным раманам. Чорнае на жоўтым — цярплівы напамін пра маю першую ненапісаную вершаваную п'есу, якая павінна пачынацца з пацалунка ў начную кветку. Але я ўсё ніяк не збяруся напісаць сваю

п'есу, бо не магу ўявіць, як будзе сцэнічна ўвасоблены адкрыты ўсёй зале самы патаемны пацалунак.

А. засмучана загаварыла пра нашае маўчанне, якое ўсё часцей і часцей уздымае над намі ледзяную бязлістую крону. Мёртвыя галіны палохаюць А., і ёй здаецца, што мы ўжо ніколі не вернемся да слоў. Ніколі не заговорым. Але ж мы дастаткова нагаварыліся і, стаміўшыся ад слоў і стаміўшы словы (што, вядома, горш!), ператварылі сваё маўчанне ў самую дасканалую мову каханья.

Ці ж не так?!

Пытаюся: не ў апраўданне сабе, а толькі таму, што люблю нашае маўчанне. Яно лепшы дарадчык у хвіліну поўнага непаразумеання. Тыя доўгія-доўгія імгненні маўклівага спакою, на гліняным дне якога павысыхалі ўсе нашыя словы, нават літары, — цешаць і ўлагоджваюць гэтаксама ж, як цешыць і ўлагоджвае адкрытая праз Багдановіча і зразумелая перш за ўсё кветкам і старым фотаздымкам трысняговая просьба безабароннай Еўропы: *De la musique avant toute chose*¹.

Я ведаю, як расказаць пра нашае маўчанне, з чым параўнаць яго нерухомае лісце, праз якое ўвачавідкі праступаюць лёгкія для чытання табулатурныя знакі яшчэ неспазнанай мелодыі.

Зрэшты, мы не маўчым — перамаўляемся, забыўшыся на стомленыя словы, таму нашае маўчанне гучыць як канцэрт-імправізацыя. Мы перамаўляемся на мове смычкова-духавага эфіру, што заўсёды ўзнікае паміж намі, калі нашыя словы пачынаюць стамляцца. Гэтак скрыпка, альт і віяланчэль перадаюць свой струнны страх флейце, габою і фаготу.

Давай разам паслухаем нашае маўчанне, знойдзем у ім вайсковую флейту, убачым, як парадна яна саступае паветраную сцежку гучання матыльковай флейце-пікала і, жадаючы адпачыць, прыгожа сыходзіць у светлы куток дывановага ўтулля, імя якому — спакой.

Матыльковая флейта — яна ж высокагалосая сцябліна, тая самая сцябліна, з якое краўцы выкуб-

¹ Радок Поля Верлена.

ваюць шмат вясёлых нітак, а паэты здабываюць толькі адну, шэрую, і дзеляць яе з працавітымі Мойрамі. Яна вырастае і па-агароднаму згінаецца над куртуазным з прыспанымі вейкамі клавесінам, і разгублены клавесін выбачаецца перад ёю за свой прыдверна-швейцарны выгляд і спрабуе прыстасаваць яе высокі голас у яшчэ адну сваю падоўжную струну.

Скрыпка, альт і віяланчэль пачынаюць апавядаць пра новы струнны страх, мусіць, зусім не зразумелы, бо матыльковая флейта цішэе, уражаная пачутым, паслухмяна складвае крылцы і хаваецца ў пастаральнай крапіве фагота, з якога, марудна падымаючыся, узыходзіць чорная лілея габоя.

Ручайкавыя смыкі, захоўваючы празрыстасць тонкіх пальцаў страдыварнага апостала Франсуа Турта, пакідаюць свае струны, узносяцца над скрыпкаю, альтом і віяланчэллю, як над трыма, абжытымі толькі пацалункамі, астраўкамі, з якіх і ўтвараецца аскетичны архіпелаг нашага маўчання.

З ручайкавых смыкоў, не засмучаных струнамі, складаецца ў паветры лёгкі трохкутнік, умацаваны калафонскай смалою, — утвараецца франтон блакіту з чорнай лілеяй пасярэдзіне.

Нарэшце і для цярплівай гітары вызваляецца прастора. Гітара доўга чакала гэтую прастору, сіроча студзіла струны на каніфольным чужым скразняку. Гітара гучыць хрызантэмна, як ручны, нахілены долу клавесін, які шчодро ахвяраваў свае маленькія клавішы на каралі Еўтэрпе.

Чорная лілея габоя кладзецца на гітару, а ручайкавыя смыкі вяртаюцца да сваіх струн, — і самы час прыгадаць, як ты палохашся майго раптоўнага смутку, майго доўгага маўчання, самы час цябе супакоіць, разгарнуўшы санатную прозу Блока: «Со мной бывает вот что, я — весь страсть, обожание, самое полное и самое чистое, вдруг все проходит — является скука, апатия (мне незачем рисоваться), а иногда отчаянная беспредметная тоска».

Бачыш, так ужо было, так будзе й пасля нас, таму паслухай і супакойся, як супакоілася чорная лілея, сагнуўшыся над пастаральнай крапівой; як супакоіліся клавесін, скрыпка, альт і віяланчэль, атрасаючы з паперы нотную расу; як супакоілася (я адчу-

ваю гэта!) нашая першая будучая страта — страта яшчэ не ведаю чаго, але ведаю, што яна пакуль далёка, хоць вайсковая флейта, перапыніўшы фагот, і ахоўвае нашую надзею пільным эпітэтам — падманная...

Так, нашая першая страта яшчэ далёка. Але няхай гэта будзе страта маладосці, радасці нават паэзіі — толькі не страта спакою, бо той, хто страціць спайкой, страчвае і чыстае каханне.

12. Светлы бібліятэчны падвал

Французская фраза гэтак жа ёміста-сэнсавая, як маленькія парыжскія завулкі — архітэктурна-поліфанічныя. Зрэшты, даўно заўважана: еўрапейскі сінтаксіс адпавядае рацыянальна-лапідарнай будове еўрапейскіх гарадоў і, наогул, сугучны ўтульным маштабам еўрапейскай геаграфіі.

А што сказаць пра нашую руска-беларускую кароўшчыну?

Варта паглядзець на любы мінскі мікрараён, дзе паміж бетоннымі баракамі буцвее ці не трэцяя частка Іль-дэ-Франсу — і адказ гатовы...

Дождж перапыніў мае філалагічна-урбаністычныя фантазіі.

Букіністычная Сена апусцела. Толькі адзін пастух кніг застаўся на набярэжнай Малакэ. Акрыўшыся цыратовай стрэшкаю, немалады рамантык з александрыйскім воблікам Анатоля Франса можна чакаў пакупнікоў. Пад яго статуарным позіркам на прыжыццёвым выданні «Алкаголяў», закрытым ад грубых рук і непагоды далікатным цэлафанам, мармуровым оніксам ясналі буйныя дажджавыя кроплі. У прыглушаным фарфоровым святле неба назусім патанулі цёплыя колеры, але холаду не чулася.

Надзіва лёгка старгаваўшыся, за цікетку аквілегіі я купіў «Алкаголі».

Я купіў ці, усё ж дакладней, — выменяў «Алкаголі» не таму, што гэта прыжыццёвае выданне Апалінэра, і не таму, што я вялікі прыхільнік рарытэтаў. І нават дыдактыка Малармэ (кніга — з'ява

касмiчная, у ёй увасоблены самы высокі сэнс чалавечай дзейнасці) на мяне не паўплывала.

Прычына простая: мне спадабаліся дажджавыя кроплі на далікатным цэлафане, праз які, як Пон дэ Ар праз вокны Луўра, загадкава праступала арабская назва кнігі. Дажджавыя ж кроплі на іншых кнігах паказаліся мне менш прывабнымі.

Мне яшчэ давядзецца спазнаць трагічную мудрасць — кніга перамагае самоту, — засведчаную ў апошнім вершы Багдановіча. І тактоўны мсье Малармэ яшчэ паспее канчаткова пераканаць мяне ў касмічнай існасці кнігі. Але пад зімовым дажджом, што атуліў набярэжную Малакэ, я быў далёкі ад паэта-рацыянальных высноў. Я жыў паэта-імгненнем...

Некалі ў бібліятэчным падвале Дома Герцэна я чуў крытычнае арыёза аднаго маладога галамана пра шматтэмнасць «Алкаголяў». Перад выпадковай аўдыторыяй — дзве бібліятэкаркі і некалькі студэнтаў — малады галаман на памяць чытаў «Зону». Праз ягоны не па гадах басавіты голас французская мова набыла ёй не ўласцівыя ноты асуджанасці. Ці не пасля кожнага радка паэмы, як мне помніцца, малады галаман рабіў доўгую, умацаваную адпаведным узмахам рукі, паўзу, тлумачачы: кожны радок у «Зоне» — асобная тэма.

І мне, таксама ж выпадковаму сведку таго маруднага чытання, ужо тады падумалася, што лепшую паэму Апалінэра можна чытаць і без доўгіх перамежкаў і што зусім неабавязкова газетны прынцып шматтэмнасці рабіць яе галоўнай якасцю.

Апалінэр — не збіральнік тэм, ён — ахоўнік стылю і вынаходнік шматслойнага «лесіровачнага» пісьма. А ягоная шматтэмнасць, пра якую надакучліва пішуць у кожным падручніку, толькі адзін з мастацкіх вынікаў гэтага заўсёды новага пісьма.

Таленавіты галаман жыве цяпер на камяністым хутары пад Стакгольмам. Чамусьці ён выбраў для сталага жыцця халодны скандынаўскі хутар, а не цёплую даліну Луары. Зрэшты, ён, здаецца, ніколі туды й не імкнуўся, яго цікавіла толькі метафізічная Францыя. Метафізічную ж Францыю з рэальнай Швецыяй прымірыць у заспакоеным сэрцы няцяжка.

Пры нагодзе я пашлю яму свой эцюд пра

шчаслівае набыццё «Алкаголяў» — пашлю не па пошце, а па ланцужку маскоўскіх успамінаў, самае каштоўнае звязно ў якім — светлы бібліятэчны падвал.

13. Юны славянскі век

«У стомленасці ёсць тваё імя...»

Я чытаў страсбургскаму цягніку свой парызскі верш і перад радком «У той лагодзе я знайшоў яе...», — як знак эстэтычнага папярэджання, убачыў чатыры аслабленыя струны. Утварыўшы гукавы хаос, яны нібыта падказвалі, што верш няскончаны, што існуе яшчэ адна, перадапошняя страфа, якую неабходна адшукаць.

Я спешна пакінуў Усходні вакзал, куды завёў мяне чарговы бесклапотны ранак, і прыйшоў у Апаліне-раў скверык. Я выбраў найбольш верагоднае месца пошуку і не памыліўся. Перадапошняя страфа, падобная да цікеткі, на фоне мармуровага пастамента ўтварала каляровы святочны квадрат:

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрыпічнай прывядзе лагоды.

Я ўдзячна паглядзеў на паэта і адчуў жаданы холад пераўтварэння. Карыкатурная пачвара памякчэла, набыла тужліва зразумелыя рысы. Яна пачала мне падабацца, бо нешта жаночае, пакрыўджанае з'явілася ў яе вобліку, а таксама — сімвалічна-контрастнае. У левай палавіне твару дыхала смерць, у правай, больш вытанчанай, жыла паэзія.

Дзень быў скупы на сонца, але зрэдку, надзіва яркае, яно з'яўлялася, ператвараючы скверык у летнюю веранду. У нахіленай плоскасці святла знікаў уяўны змест навакольных аб'ёмаў і глыбінь. Скрозь панавала плоскасць, яе першапачатковая іконная сутнасць.

У мой разгорнуты блакнот упалі два ажурныя цені — у скверык прыляцеў луўрскі голуб з маленькай жэтэмнай¹ галубкай.

¹ Жэтэмнай (ад фр. *Je t'aime*) — я цябе кахаю.

Я глядзеў на іх і шкадаваў, што ўслед за імі не ляцяць — ні ластаўкі, ні сокалы, ні совы, ні крумкачы, ні калібры, ні пшчотныя пі-і, ні птушка-ліра, ні ўсходняя птушка Рох. Я шкадаваў, што ў паэтаў скверык не ляціць арол і не імкнецца паўлін, не плывуць напаўчалавечыя сірэны і юны Фенікс не атрасае з крылаў на журботную бронзу пераможны попел.

З усіх птушак, прыродных і міфалагічных, якіх Апалінэр згадаў у сваёй паэзіі, толькі галубы засталіся верныя паэту.

У Евангеллі часта ўпамінаюцца птушкі нябесныя. Трэба думаць — ластаўкі, лебедзі, сокалы. А з птушак «зямных», акрамя пеўня — сімвала адрачэння і духоўнай слабасці апостала Пятра, здаецца, не ўпамінаецца ніводная.

У век адрачэння ад паэзіі варта намаляваць гэтага евангельскага пеўня на вялізных шчытах, накрыж перакрэсліць чырвонымі палосамі і выставіць на дарогах, што вядуць у Парыж, каб усе ведалі: тым, хто адрокся ад паэзіі, уезд у Парыж забаронены...

Каля мармуровага пастамента сіратліва ляжала аранжавая бутэлька. Яе, напэўна ж, нядбайна кінуў сюды гаспадар апельсінавай сумкі. Цьмянае шкло было затуманена дотыкам чалавечай далоні і напалову закрывала імя Пікасо на тарцы пастамента. Які свечасовы мне напамін, што бутэлька — спадчынны вобраз французскага жывапісу, выяўленне часовай, але надзейнай трываласці.

Некалі, апынуўшыся на раздарожжы, утвораным далёкім Домам Герцэна і вельмі блізкім заводам слясарна-мантажнага інструменту, я схваў свой пасляшкольны неспакой і трывогу перад невядомасцю ў густыя галіны язіну і чытаў модны амерыканскі роман. Дайшоўшы да фразы: «...бутэлька віна ўжо сама па сабе — добрая кампанія», — з палёгкай уздыхнуў. Чаму б і мне, падумалася, не жыць з такім простым разуменнем усяго? Чаму б не радавацца звычайнаму, таму, што ёсць?

Мне было семнаццаць год, і нада мною, як скінія, уздымаўся ласкавы язім, па кветках якога вандравала стомленая пчала. Усё гэта, безумоўна ж, выглядала нават больш прывабна, чым згаданая бутэлька віна. І я тады ўпэўніў сябе, што ўбачанага і адчутага

Ў гэты юны міг дастаткова дзеля таго, каб і ўсё даслае жыццё пражыць творча. Я тады марыў кожны свой дзень ператварыць у паэзію і зайздросціў паэтам, якія на такое ператварэнне іншы раз аддавалі сіл болей, чым на саму творчасць. І цяпер як найчасцей я ўспамінаю той белы язмін, стомленую пчалу і раманную суцешлівую фразу — і дзён, не занятых паэзіяй, у мяне становіцца ўсё менш і менш.

І цяпер я зайздросчу толькі тым паэтам, над якімі, акрамя слова, не ўладная ніякая іншая сіла.

Апалінэр — такі паэт...

«Мяне ў Парыж ты правяла...»

Пра жанчын ён ведаў, здаецца, усё. Асабліва пратых капрызніц, якія разлюбілі, якія пакідаюць, якіх ужо нічым не ўтрымаеш — ні базарнай драбязою падарункаў, ні кветкамі, ні кампліментамі, ні паэзіяй, ні сваім балючым каханнем. Ведаў, што ўтрымліваць не варта, бо гэта заўсёды на шкоду. Трэба зацяцца і маўчаць, трэба перацярпець пакуту, каб не згубіць сябе для галоўнага. Трэба па-сялянску працаваць, пакідаючы на сон і яду некалькі гадзін. Бо галоўнае для паэта — паэзія. Ах, як трапна сказаў герой Заля Клод Ланцье: «Дзеля праклятага жывапісу я магу задушыць бацьку і маці». Так, дзеля праклятага жывапісу, дзеля той жа праклятай паэзіі... Вядома, прызнанне літаратурнага героя, да таго ж мастака-няўдачніка, не трэба разумець літаральна. Гэта метафара, але ў гэтай метафары — жывая кроў мастакоўскай страстці, а таксама жорсткі напамін — мастак павінен жыць творча, каб толькі творчасцю адольваць самоту.

І каханую, якая так і не вернецца, трэба штодзённа вяртаць праз творчае цярпенне, якое абавязкова аздобіцца парнаскім снегам і пераможным пальмавым лісцем.

Зрэшты, самота нявечная, яна адыдзе ў самы дальні куток памяці, бо з'явіцца новае каханне. З'явіцца жанчына, у характэве якой самая нячутная будзе струна эгаізму.

З'яўленне Жаклін — перадсмяротнае суцяшэнне Апалінэру, турэмная ўсмешка заспакоенай Джаконды...

Юны славянскі век заўсёды варагуе з лацінскай старасцю. Водгулле гэтай спрадвечнай варажнечы не

змаўкала ў душы паэта да астатняга дня. І ён памёр у свае трыццаць восем год не з акупнае раны і не ад іспанскага грыпу, а якраз таму, што юны славянскі век перамог у ім лацінскую старасць.

Літаратурныя матэрыялісты, вядома ж, пасмяюцца з такога тлумачэння Апалінэравай смерці. Ім цяжка ўявіць, што юны славянскі век, гэты шалёны падлетак, усё яшчэ не спазнаў рацыянальнай заповеленасці, што ён узрос на нервовых рыфмаваных рытмах і на палыновай неўладкаванасці жыцця, якая вельмі часта прачынаецца ў паэце, у якім ёсць хоць кропля славянскай крыві, ранняй смерцю.

Прадчуваючы раннюю смерць, Апалінэр спяшаўся пісаць і пісаў з асалодаю. Вершы, паэмы, эсэ, навелы, раманы, драмы, рэцэнзіі, артыкулы, нататкі з вернісажаў, фельетоны, маніфесты, футуралагічныя тэксты, візуальная лірыка, нават крытычныя і вершаваныя містыфікацыі, калі выступаў у друку ад імя жанчыны, і, нарэшце, любоўныя лісты (дарэчы, самае цудоўнае, што можа стварыць паэт!) — такі ягоны жанравы акіян, на берагах якога і па сёння свецяцца жамчужыны чытацкіх здагадак і меркаванняў. Пражыві ён яшчэ хоць некалькі год — з'явіліся б і кінасцэнарыі, бо ён любіў кіно, бо ён верыў, што мастацтва рухомах ценяў дасць літаратуры новае бачанне. Не трэба асаблівай крытычнай праніклінасці, каб зразумець, што ягоныя паэмы «Зона», «Прывід воблакаў», «Музыкант з Сен-Мэры» — не толькі паэзія, але і маналагічныя сцэнарыі, на жаль, яшчэ не ўвасобленыя на экраным палатне...

Калі паміж творчасцю і жыццём не існуе ніякае мяжы, тады ўсё метафізічнае набывае прывабную рэчыўнасць і надыходзіць пара найбольшай артыстычнай удачы. Тады можна выведваць самыя розныя таямніцы з рамантычных фаліянтаў Мюсэ і Лямарціна, а сваю прозапаэзію весела ствараць на бесклапотных рэстараных рахунках.

І можна таксама без асаблівага этыкету заходзіць у прывідны музей сімвалізму і гарэзліва дэманстраваць там свае густа спісаныя рукапісы, не зважаючы на асноўнае папярэджанне Стэфана Малармэ: паэту трэба баяцца паперы, бо яна заўсёды прымушае вымавіць лішніяе слова.

Болей таго, можна пасмяяцца з гэтага аграфічнага папярэджання: ці не прыгожанькі афарызм? ці не рабскае перайманне вопыту Валантэна Канрара¹? ці не самая вялікая пісьменніцкая самаахвярнасць?..

Ведаючы, што Малармэ не вызначаў прадмет, а імкнуўся гіпнатычна ўнушыць яго чытачу, што для Малармэ не існавалі паняцце і значэнне прадмета (ці амаль не існавалі), — існавала толькі музыка, можна яшчэ бяскрыўдна пакпіць і з разнамоўнай кагорты яго прыхільнікаў: ці ж магчыма, не вывучыўшы французскую мову, зразумець і палюбіць паэзію Малармэ, калі ў ёй гучанне слова ставіцца вышэй за яго сэнс?!

Дык вось, усё можна і ўсё эстэтычна дасягальна, калі паміж творчасцю і жыццём не існуе ніякае мяжы; калі элегантнасць паходкі супадзе з элегантнасцю думкі; калі новы гальштук прыносіць тую ж асалоду, што і новы радок!

У прывідным музеі сімвалізму надыходзіла й шкадаванне. Параўноўваючы паветраныя тэксты Малармэ з метафарычным аскетызмам Жуля Рэнара, Апалінэр шкадаваў: тое, што настаўнік сімвалістаў мог цудоўна напісаць, ён цудоўна прагаварыў сваім вучням і, стварыўшы з сябе літаратара-легенду, амаль што знішчыў сябе як літаратара-практыка.

І Рэнар, апанаваны прагавітай ашчаднасцю пісьма, паволі знішчаў сябе, усё лепшае з напісанага хаваючы ў дзённік. Праўда, у дзённіку ён не збаяўся паперы, падпарадкаваў яе небяспечную чысціню свайму парадаксальнаму алоўку і — сам герметыст — кінуў саркастычны шар у яшчэ больш герметычнага аўтара славутага «Лебедзя»: вершы Малармэ на французскую мову не перакладаюцца!

Мусіць, гэта першая крытыка (няхай сабе й бурлескная) маларміянскага культу чыстага аркуша паперы, таго самага культу стылёвай ашчаднасці, якому Апалінэр надаў новую візуальную змястоўнасць і стварыў культ тэкстуальна новай старонкі. Як і яго сябры мастакі, ён не любіў чыстую паперу — паперу без малюнкаў, без вершаў...

¹ Валантэн Канрар (1603—1675) — пісьменнік, выдатны стыліст, сакратар Французскай Акадэміі.

У скверык зайшлі японцы-марсіяне. Яны зрабілі два здымкі — сфатаграфавалі бронзавую галаву паэта і сам пастамент з таго боку, дзе было выбіта імя Пікасо, напалову закрытае парожняй аранжавай бутэлькай.

Бяскрылыя гукі рэстаўрацыі, як бязгнездыя істоты, раз-пораз пераляталі з абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ на зялёны дах Люксембургскага палаца, і я ўспомніў сёння знойдзенае: «...Каханых прыме Люксембургскі сад...», і мне спадабалася маё назіранне, што ў дні, скупыя на сонца, парыжскія галубы не паляваюцца бяскрылай рэстаўрацыі і, забываючы пра славу тае лісце на галаве паэта, шукаюць сабе спажывы на доле. Я палюбіў нябесную пахмурнасць, зеленаваты колер якой так падобны да таго вечаровага колеру, які можна ўбачыць толькі ўсярэдзіне астравай сцябліны.

Аднак неба зноў пасвятлела, і пасвятлела мая блакнотная папера. Я заплюшчыў вочы і адчуў мяккадывановы наплыў сонца. З першай ніткаю святла, яшчэ вельмі слабенькай, ажылі вясельля лёгкія крылы. Адзін з галубоў, магчыма, луўрскі, палётаўшы над скверам, апусціўся на лаўровае лісце.

Я пачуў, што надакучлівыя японцы зрабілі трэці здымак.

14. Яма

Аксітанец падаў шабrole — цёплую тлустую вадкасць, разбаўленую чырвоным віном, але я нават не дакрануўся да гэтай незвычайнай для мяне стравы.

Мой апошні абед у меладзінным кафэ абудзіў задушлівае шкадаванне, якое звычайна ўзнікае ў прыкрую хвіліну, асабліва на самоце. У тую самую хвіліну, калі робіцца волкай апошняя цыгарэта і пачужэлае тытунёвае цяпло не сагравае горла; калі патрэбны запіс назусім губляецца ў блакнотнай глыбіні і калі хочацца шчырасці ад былога друга, якога па-ранейшаму любіць ужо немагчыма.

Мне здалася, што паветра ў кафэ (і не толькі ў кафэ) пачало ператварацца ў сіні пясок, у тую няз-

выккую матэрыю, якая неўзабаве паглыне самыя каштоўныя кроплі паэзіі і ў якой назаўсёды знікне так неабходная мне ўлада каханай жанчыны. Улада нада мною. Нібы засцерагаючы сябе ад нейкага яшчэ большага страху, я прымроіў светлы вобраз: вітрыну галантарэйнага магазіна, на якой ляжаў гальштук Апалінэра — чорная фуляравая стужка з белай пала-сою. Яго можна было купіць зусім нядорага — за адну ласкавую ўсмішку, і я спрабаваў ласкава ўсміхнуцца...

Маё задушлівае шкадаванне крытыкі палічылі б за метафарычную фігуру. Маўляў, паэты выдумляць умеюць. А псіхологі, пэўна б, казалі, што ў мяне пачалася звычайная фрустрацыя — нешта падобнае на творчае расчараванне. І яны, дарэчы, мелі б рацыю.

Апынуўшыся ў Парыжы, я расчараваў самога сябе: я не мог узяць з сабою тое, што бачыў, і ўжо амаль не мог далей на ўсё глядзець, не могучы ўзяць...

Здзіўлены аксітанец заместа шабрале прапанаваў перыгорскую гусіную пячонку з труфелямі, але я папрасіў яго прынесці тры загадкавыя словы (памятаеце?!): «...зайдрошчу гэтай жанчыне», — і стаў чакаць А., стаў чакаць яе ўладу і яе супакаенне: любы мой, усё добра.

Усё добра — першыя словы, што прамаўляліся пасля кожнага дня стварэння, і яны ж — любімыя словы А. Я хачу іх чуць кожную хвіліну, бо толькі яны, сагрэтыя жаданымі вуснамі, заўсёды вяртаюць мяне да творчасці.

А. не проста суцяшае, іпакрэнна прамаўляючы: «Любы мой, усё добра», а па вачах чытае мой настрой, як самы складаны тэкст. Яна ўмее разгледзець у маім позірку ўвесь давыд-гарадок неспакою. Колькі страху ёй, колькі бяздоннага клопату, калі вочы мае цягнуць! Яна шукае тады жоўтую кветку, любы жоўты цвет у наваколлі — шукае свой колер, каб ягоным святлом ратаваць мяне.

Я захапляюся А. Я бясконца магу расказаць ёй пра яе характэрнае. Але ўсе мае кампліменты і ўсю маю радасць яна заўсёды прымае з абачлівай слоўнай сцісласцю, гаворачы «але» або гаворачы «не». А.

разумее, што ў імгненні любасці больш за гэтыя словы-пацеркі нічога не трэба казаць, бо сказанае больш — ужо няпраўда...

Дык вось, я чакаў сваю каханую, але замест яе прыйшла рэдкая мая госця — разважлівасць і падказала: «Ідзі на Рыўгош».

І я пайшоў на Рыўгош, на левы бераг Сены, зноў — у паэтаў скверык. Ішоў, спяшаўся, нават бег, безуважна пакідаючы за сабой набярэжную Межысэры, Пон дэ Ар, набярэжную Малакэ з нястомнай постаццю знаёмага букініста...

Аднак не, да набярэжнай Малакэ я не дайшоў. На Пон дэ Ар мяне сустрэла тужлівая пяшчота саксафона. Яна ўзнікла з майго прадчування чаканай перамены, якая — яшчэ хвіліна! — і зменіць усё ў душы. Я па-ранейшаму знаходзіўся ў абдымках задушлівага шкадавання, таму абуджаная пяшчота прынесла настальгічную палёжку. Яна пахла вясновай зямлёю і маладымі кадацкімі яблынямі, якія некалі я радасна бяліў шампаністай вапнаю. Я жыў тады адзін — капаў грады, бяліў яблыні і смаліў днішча старой лодкі. За дзень стамляўся і хутка засынаў, і мая падушка пахла вясновай зямлёю і ўсё тымі ж непераможнымі ў сваім кадацкім харакце маладымі яблынямі...

Саксафонная настальгія, як у воблаку, патанула ў дзягілеўскай рабыні — у яе лёгкім расшпіленым паліто і ў шаўковай тафце ружовай сукенкі.

Так, на Пон дэ Ар мяне чакала мая знаёмая парыжанка. Яе нецярплівы позірк прыглушаў эндакрынную трывогу шыі і быў напоены афарыстычнай мараю: толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Цяпер ужо яна дакранулася да мяне і далікатна, але ўпэўнена прагнала сон з адамавай сцябліны. Ад стольнага святочнага дотыку я страціў надакучлівую правінцыю будзённага існавання і здабыў небяспечную лёгкасць. Маё цела набыло паветраныя контуры. Адною-адзінаю хваляй бітумная Сена лёгка б змыла мяне з Пон дэ Ар, але, прабіўшыся праз рымскі цяжар Новага моста, яна не заўважыла маёй бесцялеснасці. Каб не рукі дзягілеўскай рабыні, я адарваўся б ад зямлі і стаў бы толькі адценнем у фарфорава-шэрым святле, што атуляла майго знаёмага букініста і

яго вечныя кнігі. Я назаўсёды б забыў пра сваё імя, каб не яе вочы, напоеныя, як і хвіліну назад, усё той жа мараю: толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Мы прыйшлі на вуліцу Сены, падняліся на чацвёрты паверх нейкага, як мне здалося, напаўгасцінічнага дома з аркатурным фрызам і апынуліся ў белай лагчыне ложка.

Ранейшыя яе словы пра неба, якое цяжэе ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садам набываюць сарамлівыя контуры, пра пяшчотнага госця, што пакідае ў німфічнай глыбіні навальнічны нектар, і, нарэшце, словы пра дарэгія тканіны — ядвабы, аксаміты, парчу, — якія заўсёды зайздросцяць звычайным ільняным прасцінам, — уяўляліся мне рацыянальнай уверцюрай, добра прадуманым уступам да гэтага музычнага шляху ў белую лагчыну...

Прыхільнікі «праўды» ў літаратуры, — вы ўздыхаеце, што мая паэзія нежыццёвая, бо занадта прыгожая.

Апалагеты імаралізму, — і вас я расчарую, таму не чытайце мяне, а спявайце свае любімыя песні Мальдарора.

Аўтары эратычных эпапей, — будзьце сціслыя. Дастаткова аднаго сказа на апісанне выпадковага кахання: чорная ружа, поўная гасціннай расы, авалодала адамавай сцяблінай і не супакоілася да той хвіліны, пакуль не напілася навальнічнага нектару...

Дзягілеўская рабыня развітальна ўскінула над сабою рукі, і я ўбачыў яе простыя далоні. Далоні брэтонскай рыбачкі ці, усё ж праўдзівей, — клапатлівай жонкі, што памагае мужу-скульптару мясіць гліну і рыхтаваць гіпс.

Некалі такія ж непрыгожыя далоні не далі мне спазнаць тую поўную радасць, аб якой толькі й марыць васемнаццацігадовы цнатлівец. Так, мне было васемнаццаць, калі на два гады старэйшая за мяне давыд-гарадоцкая свавольніца паабяцала найжаданае. Ад свайго абяцання яна не адступілася і пад самы ранак, праводзячы мяне, шчаслівага, хацела ўключыць у сенцах электрычны ліхтарык. Аднак ліхтарык выслізнуў з яе рук, і я ледзьве паспеў падхапіць яго.

Вяртаючы ліхтарык, міжволі асвяціў ёй далоні — дзве шурпатыя цаглінкі!

Гнятлівы сорам агарнуў мяне. Сорам, у якім пераважала прыкрасць. Я быў у ложку і не адчуў, што ў яе такія далоні. Мне хацелася плакаць, бо якая ж гэта крыўда, што ў першай тваёй жанчыны — далоні, як гліняны посуд.

На спакойную галаву, дык што тут крыўднага?! Але ўжо тады мяне паланялі ўсялякія эстэцкія хімеры. Кодэкс памяркоўнага местачковага існавання, паводле якога ўсё павінна прымацца такім, як ёсць, для мяне тады яшчэ не існаваў.

Чытач мой рэдкі, не папракай мяне за той даўні пачуццёвы эстэтызм і не пытайся: няўжо й цяпер, убачыўшы над сабою простыя далоні французжанкі, я адчуў сябе падманутым і мне захацелася плакаць?

Я ведаю адно: пачуццёвы эстэтызм — кепскі дарадчык, але неблагі настаўнік, асабліва для таго мужчыны, для якога ўсё — і паэзія, і філасофія, і нават гастронамная раніца — пачынаецца з думкі пра жанчыну...

Дзягілеўская рабыня падышла да люстэрка, манекенна пастукваючы аб залацісты паркет настуркавымі басаножкамі А.

Яна моўчкі сустрэла мяне на Пон дэ Ар і моўчкі развіталася — адным смуткам вачэй, — калі мы выйшлі на вуліцу Сены.

Мая першая парыжская прыгажуня вярталася ў сваё жыццё, назаўсёды пакідаючы мне жыццё маё. Нічога незабыўнага ў нашым развітанні не было. Развітанне струны з ветрам.

З нейкую хвіліну я стаяў каля аркатурнага дома, няўцямна гледзячы на двух негрыцянскіх падлеткаў, што металічнымі кійкамі старанна прадзіралі на сцяне белую тынкоўку. Падлеткі працавалі з манументальным размахам. На маіх вачах нараджаўся незразумелы аб'ёмны вобраз — нейкае рытмічнае афрыканскае сграфіта. Нешта прыгожа-забытанае, падобнае на імгненны ўзор майго нядаўняга спаткання з дзягілеўскай рабыняй. Сыпаўся густы мучністы пыл, і чорныя рукі падлеткаў былі белыя, як у хлебапёкаў. Але з'явіўся паліцэйскі, і юныя манументалісты кінуліся наўцёкі, падараваўшы мне і ўсяму Парыжу свой натхнёны твор.

Паліцэйскі нібыта нічога й не заўважыў. Ён хутка знік у тым жа накірунку, у якім пайшла ад мяне дзягілеўская рабыня.

Дык што ж адбылося?

Я здрадіў А. ці выпадкова адпомсціў прагматычнаму скульптару, ягонаў здзеклівай формуле: «Акрамя гіпсу, мармуру, гліны, воску, дрэва, бронзы і старога абутку скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг»? Так, сказана здзекліва і ў дачыненні да паэзіі звышнепачціва. Але, ведаючы, што непачцівасць — класічная французская рыса, трэба ўсё ж такі было неяк унікнуць нават выпадковай помсты, бо ўсялякая праява помсты робіць твайго Апалона сляпым. Але як гэта не як унікнуць, калі сапраўды ўсё адбылося неверагодна выпадкова! І гэтая неверагодная выпадковасць, дарэчы, змяншае маю віну перад А.

Зрэшты, помсціў не я, помсціла дзягілеўская рабыня. І помсту гэтую, здраду няўважліваму мужу, ва ўсе часы апраўдвала паэзія...

Прамінуўшы музей Дэлакруза, я падышоў да Апалінэравага скверыка, адчуваючы, як зноў да мяне вяртаецца задушлівае шкадаванне.

З бульвара Сен-Жэрмен далятала ўсё тая ж ідылічная мелодыя катрынкі. На высокім царкоўным даху, як жывыя цацкі, марудна паварушваліся рабочыя. Набелелы мім (яго закрывала ад мяне высокая чыгунная агароджа), мусіць жа, па-ранейшаму стаяў на зялёнай шырокай сметніцы, механічна паводзячы рукамі. Паўз мяне заспакоена праходзілі яго магчымыя гледачы, а ў скверыку на лаўцы, на якой колькі дзён таму бесклапотна заснуў гаспадар апельсінавай сумкі, сядзеў знябыты луўрскі голуб.

Я крануў металічныя весніцы, увайшоў у скверык, і вецер падбіў да маіх ног пагнуты лаўровы лісток...

Помніка не было — ні бронзавай галавы, ні мармуровага пастамента! Адно чарнела свежая глыбокая яма, у якую, выцягваючы ўскалмачаную шыю, спрабаваў зазірнуць луўрскі голуб.

Сумнае назіранне Леаніда Галубовіча: «Калі паэт нараджаецца ў час дэтэктыўнай прозы, то чытачы яго, пэўна, народзяцца ў турмах» — эпіграфічна ставалася да гэтага розруху, да знябытага луўрскага

вандроўніка і да ўсяго таго фатальнага, што чакае наперадзе паэзію і помнікі паэтам.

Глыбокая яма і скрозь патрэсканы дол сведчылі пра гвалтоўную дзею, якая адбылася толькі што. Магчыма, нават за хвіліну да майго прыходу. Гвалт у сваім цынізме заўсёды «шчыры», таму дарма было спадзявацца на сучэшлівыя здагадкі — скульптура не загінула? яе знялі на рэстаўрацыю? яе проста некуды перанеслі?..

З пакалечанай зямлі я падняў бронзавы лісток — малаістотны фрагмент, па якім ужо не адновіш цэлае. І ўсё ж менавіта ён, гэты кавалачак бронзы, усёй сваёй калючай вагою прымусіў мяне паглядзець туды, куды яшчэ зусім нядаўна глядзелі опіумныя вочы паэта — на бліжэйшы дом, на халодна-сінюю шыльдачку з белымі літарамі: вуліца Апалінэра.

Мяне чакала новае адкрыццё.

Я столькі разоў праходзіў побач і не заўважаў яе, вуліцу паэта — манументальную мініяцюру з адным, здаецца, домам!

Я ведаў, што такая вуліца ёсць у Парыжы і што неаднойчы яна засмучала самых розных літаратараў, найперш замежных вучняў Апалінэра, сваім дробным, літаральна мікраскапічным маштабам. Ім здавалася, што ў Парыжы імя Апалінэра павінен мець самы людны бульвар ці авеню. А тут замест гэтага — мізэрная вулічка. І вось тая хвіліна, калі гэтая вулічка засмуціла й мяне, толькі зусім па-іншаму. Я нечакана адкрыў, што яе мініяцюрнасць невыпадковая, а злавесна-дакладная.

Я прайшоў яе з канца ў канец і налічыў трыццаць восем крокаў. Такая, калі не памыліўся, яе даўжыня. Усяго трыццаць восем крокаў, нібыта трыццаць восем гадоў, пражытых паэтам.

Упэўнены, што гэта новы сон і што яго ніхто не растлумачыць, акрамя хіба што празарлівіцы Мод Крыстэн, — крыху супакоены, я вярнуўся да ямы і ўбачыў Непрыкаянага Паляка. Каля самай ямы ён расклаў невялічкае вогнішча, на хісткім трыножніку прыладзіў казан і платанавай галінкай памешваў у ім нейкае пяхорнае варыва. Ягонья музейныя батфорты былі ў попеле, ад ружы засталася адна калючая сцябліна, ад шпагі — пагнуты медны эфес. А шаўко-

вы матузок на шыі сатлеў, — серабрыстае льявня нарэшце здабыло волю...

— Заўтра ўжо не будзе дзе паесці. Знікнуць усе кафэ і рэстараны. Таму трэба рыхтавацца. А я, няхай пан малады ведае, неблагі кулінар. Маю дыплом «Фонду Агюста Эскаф'е», — сказаў замаркочаны стары, сыплючы ў казан крупы.

Знябыты луўрскі голуб узварухнуўся, узляцеў над скверыкам, зрабіў некалькі кругоў і, паволі завісаючы над ямай, апусціўся якраз на тую вышыню, да якой яшчэ нядаўна даставала пышнай лаўровай каронаю бронзавая галава паэта. Склаўшы крылы і павярнуўшы да храма белую галаву, луўрскі голуб так і застаўся ў паветры, нібыта адшукаў для сваіх чырвоных лапак ранейшую трывалую бронзу. І я нарэшце зразумеў, што гэта не проста музейная птушка, а яшчэ і двайнік майго парыжскага павадыра. Двайнік яго незадаволенасці, скепсісу і нават гэтага старэчага ўздыху:

— Горад ужо разбураецца. Але ж я думаў, што разбурэнне пачнецца з Луўра, са шкляное піраміды. А пачалося адсюль, з помніка паэту...

Стары кінуў у яму распараную платанавую галінку і папрасіў мяне не пакідаць яго, пабыць з ім, каб тут, у мёртвым скверыку, разам павячэраць.

Пасляслоўе

Артыстычная Еўропа — безабароннае дзіця. Знікненне помніка Апалінэру ператварыла гэту маю даўнюю здагадку ў аксіёму.

Помнікі разбурае стыхія, час або знішчаюць людзі. Але ж у паэтавым скверыку стыхія не шалела, і час яшчэ не паспеў сабраць сваю разбуральную сілу. Тады застаюцца людзі, і яшчэ застаецца прадбачанне майго парыжскага павадыра — прадбачанне, блізкае да насланьня...

Я прыехаў у Парыж з кветкамі, якімі можна абараніцца ад любога насланьня, бо яны не вянуць, а толькі па-іконнаму цягнуць. Спадзеючыся ўбачыць фанерную астру Маціса, я прывёз давыд-гарадоцкія

цікеткі, каб ахвяраваць іх безабароннай Еўропе, каб заплаціць імі за радасць жыць паміж каханнем і паззіяй.

Я прывёз Петунію.

Яе не вяжуць у букеты, бо яна — сіні ластаўчын ускрык пад навальнічнай хмараю. Яе не дораць каханым, бо яе сцяблінкі ў далонях растуць, як воск. Яна прывабная нават і ў жніўні, калі, адцвітаючы, паслухмяна аддае гаспадыні пяшчотнае насенне.

Я прывёз Коўрыкі.

Яны самі сябе ткуць на кроснах сонца і чалавечага клопату. Іхнія чырвона-жоўтыя бутоны — дарагія чаркі, з якіх не знікае смак забытага юнацтва. Яны, як навагодняя ёлка, якую з зімы прынеслі ў лета і растрэслі ў гародчыку.

Я прывёз Астры.

Сіне-бялёсы агонь, здабыты, можа, Цуберам, можа, Тукіным, а магчыма — Сысай. Кожны з гэтых мастакоў заснаваў сваё найўнае рамяство на выразнасці, назіральнасці, пачуцці і на абмежаванай плошчы па-мацісаўску выявіў святочнасць, неабсяжнасць і супакаенне.

Я прывёз Настуркі.

У дзяцінстве з іхняга лісця рабілі гадзіннікі — сцябліна, далікатна надламана, пяшчотна абвівала запясце і, склаўшыся ў мяккі вузельчык, хавалася пад круглым лістом-«цыферблатам». Гэта былі адзіныя гадзіннікі ў свеце, якія мелі дакладны пах! З надламанае сцябліны цадзіўся сок — не салодкі і не горкі, як пацалунак удвая старэйшае жанчыны... Пунсова-зялёная града настурак — шматлюдны бульвар пад дажджом; дагледжаная магіла генія; палітра юнага мастака, з якой вылётвае белы матылёк удачы.

Я прывёз Сальвію.

Паненка без жаніха, будучая манашка — яе чырвонае святло і ўзімку можна ўбачыць на чатырохгранных шатровых дахах Юраўскай царквы; і яно такое чырвонае, што неўпрыкметку робіцца чорным... Вясною ў халады кожны флянц сальвіі гаспадыня нанач накрывае паўлітровым слоікам.

Я прывёз Карону.

У яе шмат імёнаў — касмея, кучаравая барыня,

залатая карона і проста Карона... У яе восем пялёсткаў. І хоць рамонак ёй даводзіцца нейкім сваяком, дзяўчаты на Кароне баяцца варажыць, бо кожнае «любіць» закончваецца абавязковым «не любіць», а варажбу з «не любіць» пачынаць страшна... Еўропа, які твой кароль ехаў праз Давыд-Гарадок і што прымусіла яго, як вясёлага хлапчука, кінуць сваю карону ў бліжэйшы сад?!

Я прывёз Львіны позеў.

Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя роцікі. Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя сабачкі. Роцікамі — яго называе гаспадыня, сабачкамі — дзеці. А на цікетцы надпіс: «Львиный зев». Няўжо папракаць мне сваіх мастакоў за небеларускасць?! І Пірасмані ж на тых шылдах, якія рабіў на заказ, выводзіў надпісы па-руску.

Я прывёз Кларкію.

Пчала цалуе мініяцюрны крыж — пялёсткі ружовай Кларкіі... Пчаліны пацалунак, убачаны ў дзяцінстве, і ў старасці будзе пахнуць грэчкаю і забытымі вуллямі.

Я прывёз Рамонак.

Ён удосталь напіўся малака і нагледзеўся сноў пра белы снег і чыстыя воблакі. Яго колер ад каменя, якім паэты адзначаюць свае лепшыя дні.

Я прывёз Аксаміткі.

Колер Аксамітак — сепія, прасвечаная сонцам — перамагае свой контур і вырываецца з яго. Як на Васілёвых малюнках, як на карцінах Дзюфі — колер не слухаецца контуру... Іншы раз нашыя мастакі патрыятычна памыляюцца і замест **б а р х а т ц ы** пішуць на цікетках праз рускае «и» далікатнае — **а к с а м и т к и**.

Я прывёз Вяргіню.

Яна вырастае вышэй за гаспадыню. Яна — летняя калядная зорка з іконай Божага нараджэння ў залацістым асяродку. Я не чую, пра што пяе гаспадыня, гледзячы на яе, але ж пэўна: «Рождество твое, Хрысце боже наш».

Я прывёз Белыя Васількі.

Іхнія пушыстыя грабеньчыкі мякчэйшыя за пух у падушках, на якіх адпачывалі ў Давыд-Гарадку італьянцы, едучы ўпрыгожваць Пецярбург.

Я прывёз Браткі.

Кветкі вечнага шкадавання. Яны шкадуюць каханне, пасля якога не ўтвараецца сям'я.

Я прывёз Валошку.

Адзіная краска, на якую глядзіць анёл перад тым, як ляцець па нябожчыка. Адзіная краска, якую трэба дарыць жанчыне, што адчула сябе цяжарнаю... Іншыя кветкі можна класці ў кнігі, сшыткі, блакноты. І толькі валошку — у беларускі пашпарт.

Я прывёз Цынію.

На яе тэатральнае жабо чорны царкоўны матыль стрэсвае вітражны пыл.

Я прывёз Кітайскую Ружу.

Сціскаю сцябліну, на якой няма калючак, і, успомніўшы ўсходні матыў, ператвараюся ў закаханы шэпт:

Ах, як спявае
Сінявокая птушка
У муках кахання.

Я прывёз Календулу.

Усё яе багацце — аптэчныя жоўтыя вусны і бальнічны крухмальны спакой. Увесь яе клопат — мяккай палатнінай шкадавання легчы ў жаночыя рукі, якія перавязваюць параненага паэта.

Я прывёз Флэксу.

У душы кветкі бяда пакідае такі ж след, як і ў душы чалавека... Гаспадыня расказала пра царкву, што згарэла за польскім часам: «Як згорэць ёй, перэд самым пожаром посеяла я на цвінтары флэксу. Бацюшко попросіў... Так і ні ўзышла моя флэкса... Полымем стала...»

Я прывёз Мелісу.

Белыя кветкі і светла-зялёныя сцябліны жывыя цвярозым жаданнем паэта ліць з кубка віно ў акіян.

Я прывёз Кампанулу.

Раса фларэнтыйскай уніі не высыхае на праваслаўным званочку і каталіцкай Кампануле, як не высыхае і маё жаданне — пацалаваць у царкве каталічку.

...і памятаючы заклік евангеліста Лукі паглядзець на лілей; і памятаючы просьбу катаржнага Дантэ набіраць лілей поўныя рукі; і ў прадчуванні, што ўбачу на балюстрадах парыжскіх балконаў уцалелыя

тронныя лілеі пакаранага Людовіка, — я прывёз Лілею, любімую кветку Апалінэра.

Цікетка лілеі сама падымаецца на вышыню, на якой назаўсёды знерухомеў луўрскі голуб.

29 красавіка 1992—26 студзеня 1993

GUILLAUME APOLLINAIRE

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.

Апошняя страфа

Пакуль зацішак. Гугеноцкі Нім.
Мундзір вайсковы на Апалінэры.
Ён — дрэнны коннік. Бедны конь пад ім
Згінаецца, нібыта ліст фанеры.

Сірочы поўдзень. Часта сніцца Рым.
Адольваюць то страхі, то хімеры.
Пад капытом апынешся цяжкім —
Калекаў не бяруць у афіцэры.

Што тыя страхі, зрэшты? Толькі дым.
Пяшчоты хочацца мацней, чым веры,
І цеплыні жаночай назусім,
І чым найбольш і без ніякай меры.

Вайна на поўначы. Яшчэ жывым
Усмешка ахвяруецца Венеры,
Усім жывым — старым і маладым —
На кожнай вуліцы і ў кожным скверы.

А мёртвых абыходзяць па адным
Шакалы, тыгры — знішчаны вальеры!..
То блісне ў пашчы крыжам залатым,
То галуном, што віўся па каўнеры.

Як насланне, вайны нязмыўны грим
На твар! А твар у жудасным ашчэры...
І ўсё ж паэт не воін — пілігрим,
Святло вандроўнае ў нябеснай сферы.

Патрыятычны захапіў уздым,
Парады, барабанныя шпалеры,

Аднак душа — не ў гуле баявым,
А ў шэпце космасу блакітна-шэрым.

Казарма душыць. Роўнае крывым
Тут робіцца ва ўсе стагоддзі, эры.
Казарма — домам родным, дарагім
Не можа стаць і ў сонечнай рыв'еры.

Дом — дзе жанчына!.. Зброю — на кілім,
Мундзір — на цвік, вайсковы дух за дзверы!..
Скарыцца!.. Стацца хлопчыкам малым!..
Стаіцца ў захапленні і ў даверы!

Пасля, — застаўшыся амаль ні з чым, —
Выхоўваць верш на ранішняй паперы,
Так пасынка выхоўвае айчым
То ласкаю, то зычэннем халеры.

Пайшла... І застаецца дом пустым...
А каб вярнуць, — хоць ветрам у парцьеры, —
Ні сіла не паможа, ні інтым,
Ні золатам паўнюткія галеры...

На фронт паэт прыедзе халастым.
Вайне такія любы кавалеры.
Ад раны не ўратуе херувім
І нават блізкія сябры-жаўнеры.

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.

1 верасня 1989 — 7 кастрычніка 1990

БІЯГРАФІЧНАЯ ДАВЕДКА

Леанід Дранько-Майсюк нарадзіўся 10 кастрычніка 1957 года ў Давыд-Гарадку.

У 1982 годзе скончыў Літаратурны інстытут (Масква).

Выдаў зборнікі вершаў «Вандроўнік», «Над пляцам», кнігу сатырычных апавяданняў «Пра тое, як я...», а таксама зборнікі вершаў і эсэ «Тут», «Акропаль», «Стомленасць Парыжам».

У 1991 годзе ў выдавецтве «Советский писатель» выпусціў паэтычную кнігу «Проза радости».

З М Е С Т

ВАНДРОЎНІК (1983)

«Гэта цень мой вярнуўся дамоў...»	6
«Хата мая, дзе павоі цвітуць...»	7
«Змярканне, спакой і трывога...»	8
«Не анёл у трубу уструбіў...»	9
Сусед	10
Сухая галінка	11
«Тут, у палескай глыбі...»	12
«Цягне мяне сюды...»	13
«Коннік спыніўся...»	14
«Падсохнуць дарогі...»	15
Коршак	16
«Ты магутнікам стань на зямлі!...»	17
Дом	18
Настаўнік	20
Гарышча	21
Адсутнасць	22
Старац	23
«У вершалінах дрэў густых...»	24
«Ручай на ўзлеску замшэлым...»	25
«Бачыў, як дуб на світанні...»	26
«Прагрукаў нечаканы воз...»	27
«Бясконцы і вольны прасёлак...»	28
Ігруша	29
«Ці зловіць кацяня клубок?...»	30
«Болей за ўсё хацелася спаць...»	31
«Пыл паўз хату жануць пастухі...»	32
«Маці спявала...»	33
«У слоік чысты...»	34
«Я чуў салоўку зблізку...»	35
«Халоднай вады нап'юся...»	36
«Забудуся на пагулянку...»	37
«Увесну грады капаць...»	38
«Малюнак хвалі падымі...»	39
«Ты мне што-небудзь раскажы...»	40
Бераг	41
Васілю	42
«Навальніца, чуеце, за гаем...»	43
Гарадчанка	44
«Пазычу талеркі ў суседкі...»	48

«Там, за акном, у сподзе двор...»	49
«Б'е гадзіннік сярод ночы...»	50
«Вось нарэшце і ранак узнік...»	51
«Вандруе святло па сцяне...»	52
«Выцягну з калодзежа ваду...»	53
«Хто раскажа пра гаспадара...»	54
Пляшка	55
З'яўленне	56
Сцэны	57
Беларускім паэтам	59
Паэзія	60

НАД ПЛЯЦАМ (1986)

Вечар	62
Перад спрэчкай	63
Л.	64
Чорная рыбіна	65
Фуга	66
Комін	67
Вужака	68
Сталяр	69
Пачатак	70
У майстэрні разьбяра	71
Балея	72
«...ці проста бачу каміны...»	73
На ровары	74
Сад у красавіку	75
Красавік	76
Сціпласць	77
Рэўнасць	78
Заляцанне	79
Палівачка	80
Над пляцам	81
Будоўля	83
Ясікі	84
Ступка	85
У сцёпцы	86
Касмея	87
Шольсія	88
Проза радасці	90
3 паэмы «Разводдзе»	92
Пісьмо	93
За ракою	94
Матчын радок	95
Гліна	96
Галубок	97
Краявід	101
«Рыбіна плавае ў ліхтары...»	102

Назіранні	103	
Магчымасць збавення	104	
Няма назвы	105	
Прадбачанне	106	
Адкрыццё	108	
Чаму...	109	
Прызнанне	110	
Сад	111	
Каля чыгункі	112	
Шчаслівы міг	113	
У Менску	114	
Кола	115	
Разводзе на Гарыні ў 1933 годзе	119	
Віцебск. 1922	120	
Пляц Волі (<i>Успамін былога рабфакаўца</i>)		123

ТУТ (1990)

«Што ні было — усё ж радзіма...»	128	
«Не здолееш спакусу зваяваць...»	129	
«Яшчэ нам не раз давядзецца...»	130	
«Не можа нацыя сысці...»	131	
«Ці гэта памяць узвышае нас?...»	132	
«Багдановіч, ратуй...»	133	
Зямля сырая	134	
У Тваім гарадку	135	
Гародня. 1919	137	
«Падсцерагу, яго пачую...»	143	
«З гадамі раблюся люцей...»	144	
«Што пра сябе казаць, калі аднойчы...»	145	
«Да кветак не хінуўся я ў маленстве...»	146	
Вучань	147	
«Агорне ноч. Не бойся ночы!...»	151	
«А страх заўсёды — зблізку ці здалёк...»	152	
«Дык вось яна, якая страта...»	153	
«Застаньцеся, дом і сям'я...»	154	
Цютчаўскі трыпціх	155	
«А ці многа ў нас цяргпення?...»	157	
«Далёкае — аднак жа застанецца...»	158	
«Высокіх ведаў а ці многа...»	159	
«Не проста крыўдзіць-абражаць...»	160	
«Жаданы покліч проста зразумець...»	161	
«А хто каму перашкаджае...»	162	
«Што мне зрабіць, каб ты была...»	163	
«Мы разам, і расстанне, што было...»	164	
«Будзем бачыцца кожны дзень...»	165	
«Захочацца сказаць пра хараство...»	166	
Прыгажосць	167	
«Не выказаць душу чужую...»	168	

- «О, колькі кніг, о, колькі кніг!...» 169
 «Я не знайшоў сабе супакаення...» 170
 «Ступіў і ты за месяцам услед...» 171
 «У гэтай цемрадзі густой...» 172
 «Не ў цішыні палескага сяла...» 173
 «Там — хлопчык Біблію гартае...» 174
 Курасоўшчына 175
 «Калі за пакуты свае...» 179
 «Прыгожая жанчына побач...» 180
 «Усё — падман, усё — падман...» 181
 Хараство раптоўнасці 182
 1830 185
 Пра паэта 186
 Страсць (*Урывак з ego-essai «Адзін радок Гётэ»*) 188

АКРОПАЛЬ (1994)

- «За віну тваю і не віну...» 190
 «На крыж драгоў трамвайных перахрысціцца...» 191
 «...І ў смерці, мусіць, мяккая хада...» 192
 «Слова ўночы прыходзіць, калі падступае да сэрца...» 193
 «І яшчэ, і яшчэ раз пачуць пра Літву ў гэты час
 утрапёны...» 194
 «Калі надта вам трэба ад цела свайго адцурацца...» 195
 «А хвароба цяжкая даецца не заўсёды як знак
 пакарання...» 196
 «Я не думаў пра смерць, я вучыў дыялект лебядзіны
 гарынскай вады...» 197
 «Як і вам, мне таксама патрэбен талон на віно,
 але больш...» 198
 Воблака 199
 «Чаго ж, здараецца й такое...» 201
 «Як і Верлен, Гарун хацеў...» 202
 Завушніцы 203
 Каханка 206
 Ратаванне Грэцыяй (*ego-essai*) 209

СТОМЛЕНАСЦЬ ПАРЫЖАМ (1995)

Інтрадукцыя 222

Вершы для А.

- «У Вашым голасе квітнеюць астры...» 231
 «Над Прыпяццю і над Гарынню...» 232
 «Рука вышэй за музыку і вершы...» 233
 «Вядома ж, не... Мне гэта ўсё здалося!...» 234
 «Зноў хваля, ператвораная ў камень...» 235
 «Над нашым пацалункам першым...» 237

- «Пакуль з рукі спяшаўся на руку...» 238
 «Калі ўзыходзіў на Акропаль...» 239
 «Мой сон пусты — як ваза, у якой...» 240
 «Твае гранатавыя каралі...» 241
 «Ты ведаеш, калі і што сказаць...» 242
 «Сон залаты не менее ў цане...» 243
 «Я звездаў найкароткае спатканне...» 244
 «Калі агонь у горле ці ангіна...» 245
 «О Vita! На сардэчныя скрыжалі...» 246
 «Калі званілі ў Кафедральным...» 247
 «У майстэрні, дзе ружам не цесна...» 248
 «Ты, — памножаная на неба...» 249
 «Патухла свечка летняя. Даволі!..» 250
 «Ты ўчора вінаградзінкай была...» 251
 «Я зразумеў, адкуль мае трывогі...» 252
 «Нам да Марыі Магдалены...» 253
 «На вуліцы Першага пацалунку...» 254
 «Да сімфанічнага спакою...» 256
 «Паэты любяць, вы ўсё маглі...» 258
 «Хацеў бы я па вечарах...» 259
 «Х а ч у ўзыходзіць над магу...» 261
 «Паэт сказаў: «Стамляецца метал...» 262
 «Мне шчасце дадзена магчымае...» 264
 «Я ведаю цябе ад хрызантэм...» 265
 «Мы дажылі да першае зімы...» 266
 «Адкрыюся эндакрынолагу...» 268
 «У стомленасці ёсць тваё імя...» 269
 «Ты праплывай заўсёды нада мной...» 270
 «Я прачытаў: адзін мастак...» 271
 «Каханая, мне трыццаць пяць...» 273
 «Улагоджаны «Батлейкаю»...» 275
 «Я перамог антычную галечу...» 276
 «Вось тэлефон. Дзяўчынцы пазваны...» 277
 «Ляці, на змрок алтарны згодная...» 280
 «Мы не бачыліся цэлае каханне...» 281
 «Заслона спалена, і сон сышоў у сонь...» 282
 «Раса ярчэй, калі яе ў трывогу...» 283
 «Не словам, а трыцінкаю малой...» 284
 «Табе адной я пакажу...» 285
 «...і з нечаканняў дарагіх...» 286
 «Ласкаваццю тваёй не наталіцца...» 287
 «Не веру, што ён лепшы за мяне...» 288
 «Я палюбіў дарогу начную...» 289
 «Снапок-букецік-матылёк...» 290
 «На вуліцы Сухой у змроку радасным...» 291
 «Не маннай вусны пахнуць — ацэтонам...» 292
 «Вяртанне адбываецца паволі...» 294
 «Пра вуліцу Уманскую хто б ведаў...» 295
 «Ты, як малітва да Бога...» 296
 «Ёсць нешта польскае ў табе — таемнасць тая...» 297

«Ад снежня снеж, ад студзеня я студу...»	298
Восень у Версалі	299
«Што ў сэрца банальны змест...»	300
«Я назвы такой не дарыў!..»	301
«Клопат свой сямейны, неадступны...»	302
Стомленасць Парыжам (<i>ego-essai</i>)	303
1. Цікетка Маціса	303
2. Яшчэ адно развітанне	308
3. Творчасць	313
4. За небакраем Еўропы	315
5. На пыльным еўрапейскім лісці	319
6. Непрыкаяны Паляк	322
7. Гісторыя Януша Лонскага	328
8. Настуркавыя басаножкі А.	335
9. Опіумныя вочы паэта	340
10. Усходнеславянская палесціна	348
11. Зразумелая кветкам і старым фотаздымкам	352
12. Светлы бібліятэчны падвал	356
13. Юны славянскі век	358
14. Яма	363
Пасляслоўе	370
Guillaume Apollinaire	375
Біяграфічная даведка	377

Д 72 Дранько-Майсюк Л. Гаспода: Выбранае.— Мн.: Маст. літ., 1998.— 382 с.— («Залатая серыя». Паэзія XX стагоддзя).

ISBN 985-02-0401-X.

Захаванне паэзіі — асноўная тэма, якая хвалюе Леаніда Дранько-Майсюка. Аўтар упэўнены: калі валадары свету адзіным фронтам выступаць супраць паэтаў — паэзія не знікне. Яна знікне толькі тады, калі сатрэцца мяжа паміж ідэалам і рэчаіснасцю, калі ідэал небяспечна наблізіцца да жыцця — гэта значыць, калі ён будзе знішчаны жыццём.

Сутнасны вобраз паэзіі і наогул характава — імгненны. Калі ж на гэты вобраз паглядзець з біблейскай вышыні — то такім парадкам можна атрымаць формулу мастацкай вечнасці і прыйсці да разумення, што жыць без паэзіі немагчыма...

ББК 84(4Бел)6

*

Літаратурна-мастацкае выданне

ДРАНЬКО-МАЙСЮК
Леанід Васільевіч

●

ГАСПОДА

В ы б р а н а е

*На вокладцы фрагмент рэпрадукцыі
з каляровай літаграфіі Р. С. Сітніцы
«Гальшанскія мроі»*

Рэдактар *В. М. Хлебавец*. Мастак *А. І. Цароў*. Мастацкі рэдактар *А. М. Малышава*. Тэхнічны рэдактар *Т. М. Сокал*. Карэктар *І. М. Паланейчык*. Аператары *В. І. Баруга, А. І. Гарон*.

Здадзена ў набор 04.09.97. Папд. да друку 15.01.98. Фармат 84x100¹/32. Папера афс. № 1. Гарнітура тып Таймс. Ум. друк. арк 18,72. Ум. фарб.-адб. 19,31. Ул.-выд. арк. 13,27. Тыраж 4000 экз. Зак. 162.

Выданне набрана і звярстана на настольна-выдавецкай сістэме.

Выдавецкае дзяржаўнае прадпрыемства «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку. Ліцэнзія ЛВ № 3 ад 19.11.97. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат ВПП імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Леанід Дранько-Майсюк

ТАЭЗІЯ
XX СТАГОДДЗЯ

ЗАМАТАЯ
СЕРЫЯ